STEVEN SPIELBERG DIGITAL YIDDISH LIBRARY
NO. 04208

DI MORAL FILOZOFYE UN DER END-TSIL

Chaim Zhitlowsky

NATIONAL YIDDISH BOOK CENTER
AMHERST, MASSACHUSETTS

NATIONAL YIDDISH BOOK CENTER
AMHERST, MASSACHUSETTS
413 256-4900 | YIDDISH@BIKHER.ORG
WWW.YIDDISHBOOKCENTER.ORG

•

MAJOR FUNDING FOR THE
STEVEN SPIELBERG DIGITAL YIDDISH LIBRARY
WAS PROVIDED BY:

Lloyd E. Cotsen Trust
Arie & Ida Crown Memorial
The Seymour Grubman Family
David and Barbara B. Hirschhorn Foundation
Max Palevsky
Robert Price
Righteous Persons Foundation
Leif D. Rosenblatt
Sarah and Ben Torchinsky
Harry and Jeanette Weinberg Foundation
AND MEMBERS AND FRIENDS OF THE
National Yiddish Book Center

•

The *goldene pave*, or golden peacock, is a traditional symbol of Yiddish creativity. The inspiration for our colophon comes from a design by the noted artist Yechiel Hadani of Jerusalem, Israel.

The National Yiddish Book Center respects the copyright and intellectual property rights in our books. To the best of our knowledge, this title is either in the public domain or it is an orphan work for which no current copyright holder can be identified. If you hold an active copyright to this work – or if you know who does – please contact us by phone at 413-256-4900 x153, or by email at digitallibrary@bikher.org

דר. ח. זשיטלאָווסקי

געזאמלטע שריפטן

זיבעטער באַנד

די מאָראַל פילאָזאָפיע און דער ענד-ציל

פארלאג ה. בזשאזא
ווארשע 1932

Copyright 1917
by
Dr. Ch. Zhitlowsky, N. Y.

All rights reserved

Printed in Poland

Dr. Ch. Żytłowsk
PISMA t. VII.
Wydawnictwo Ch. Brzoza
Warszawa. 1932.

Druk. „R e k o r d"
Warszawa
ul Zamenhofa 18, tel. 11-37-36

די מאָראַל-פילאָסאָפיע
און דער ענד-ציעל

אינהאַלט:

די מאָראַל־פילאָסאָפיע און דער ענד־ציעל.

דער מאַטעריאַליזם און די דיאַלעקטישע לאָגיק.

דער שטוטגאַרטער קאָנגרעס.

העדר דובנאָוו'ס „גייסטיגער" נאַציאָנאַליזם.

די מאָראַל־פילאָסאָפיע און דער ענד־ציעל

די מאראל־פילאסאפיע און דער ענד־ציעל

(רודאלף שטאמלער און זיין סאציאלער מאניזם.)

.1

די לאגע פון דעם מארקסיזם אין דער איצטיגער סאציאלע, און היסטארישער וויסענשאפט האט זיך פאר דער לעצטער צייט זעהר שטארק איבערגעביטען. נאך אין דעם סוף פון די אכציגער יאהרען פון דעם פאריגען יאהרהונדערט האט הערמאן באהר, — יעמאלט איינער פון די אנגעזעהענסטע נאכפאלגער פון דעם דיאלעקטישען מאטעריאליזם, — געקאנט, — אין דעם ערשטען טייל פון זיין „צור קריטיק דער מאדערנע“, — בעקלאגען זיך דערויף, וואס דער געדאנק פון זיין צייט יאגט זיך ניט אזוי „צו מאכען זיין חשבון מיט דעם מארקסיזם“. אט דער „חשבון־מאכען“ האט זיך אבער אנגעהויבען אין מיטען פון די נייענציגער יאהרען, און וואס ווייטער, אלץ מעהר שטעהען צו צו איהם בערופענע אדער ניט בערופענע „בעל־חשבון׳ס“.

דער מארקסיזם איז ארום דערזעלביגער צייט ארויפגעשטעלט געווארען אויף דער טאגעס־ארדנונג אין רוסלאנד, וואו ריין ארטליכע און צייטליכע אורזאכען האבען צוגעצויגען צו איהם די סימפאטיע פון א היבשען טייל פון דעם יונגען דור. עס האבען זיך אנגעהויבען אי אין רוסלאנד, אי אין מערב־אייראפא, הייסע דעבאטען וועגען זיין מהות און זיין ווערטה, — דעבאטען וואס זיינען נאך ניט פערשטומט געווארען ביז אויף דעם היינטיגען טאג.

ווילהעלם וואונדט זאגט ערגעץ־וואו, אז זעלטען ווען די וויסענשאפטען ענטוויקלען זיך דורך כסדר׳דיגע, לאנגזאמע אבער זיכערע ערגבערונגען. דאס רוב הויבט א יונגע וויסענשאפט אן מיט א וועלכער עס איז שלעכט איינגעפונדעוועטער אבער דערפאר ווייט

פּערכאָפּענדער היפּאָטעזע, וועלכע נעהמט אַרום דאָס גאַנצע פעלד, וואָס מען דאַרף אויספאָרשען. מיט קוראַזשירטע שטריכען וואַרפט זי אָן דעם פּלאַן פון דעם קינפטיגען געבוי. די ווייטערדיגע ענט־וויקלונג פון דער וויסענשאַפט בעשטעהט אין דעם, וואָס מען טראָגט אַריין אין דעם פריהער אויפגעוואָרפענעם פּלאַן אַלערליי הוספות, בעגרעניצונגען און פערענדערונגען.

מען קאָן זאָגען, אַז אַ דאַנק דער ברענענדיגער פּאָלעמיק פאַר און געגען דעם מאַרקסיזם, זיינען די סאָציאָלאָגישע און געשיכטס־פילאָסאָפישע בנינים זיינע געוואָרען דער צענטראַל־פונקט פון דעם מאָדערנעם געדאַנק אין דער סאָציאָלאָגיע און אין דער געשיכטס־פילאָסאָפיע, און אַז זיי וועלען אפשר נאָך אַ לאַנגע צייט שפּיעלען די ראָליע פון יענעם לכתחילה־אויפגעריסענעם פּלאַן, וואָס מוז זיך געפינען ביי יעדען איינעם אין די הענד, אויב ער וויל נאָר נעהמען אַן אנטייל אין דער בעאַרבייטונג פון סאָציאָלאָגישע און געשיכטס־פילאָסאָפישע פּראָבלעמען אָדער אויב ער וויל לכל הפחות נאָכקוקען, ווי אַזוי די דאָזיגע וויסענשאַפטס־צווייגען ענטוויקלען זיך און וואַקסען זיך פאַנאַנדער.

כמעט אַלע געשיכטס־פילאָסאָפישע און סאָציאָלאָגישע פאָר־שונגען פון דער לעצטער צייט רעכענען זיך אויף דעם אָדער יענעם אופן מיט די אנשויאונגען פון מאַרקס און ענגעלס, און כמעט יעדע נייע אַרבייט טראָגט אַריין אַ וועלכען עס איז נייעם אויסטייטש אָדער אַ בעגרעניצונג אָדער אַ פערענדערונג אין דעם לכתחילה אויפגעוואָרפענעם פּלאַן.

דאָס רוב פון די פאָרגעשלאָגענע אויסבעסערונגען, ווי אויך די, וואָס עדוואַרד בערנשטיין האָט אַריינגעטראָגען, האָבען אָבער ביז אַהער געהאַט צו טהאָן נאָר מיט די איינצעלנע זייטען אָדער נאָר מיט די איינצעלנע פּרטים פון קאַרל מאַרקס׳ לעהרע. מען איז אָנגע־פאַלען אויף די העגעליאַנישע עלעמענטען אינ׳ם מאַרקסיזם, אויף זיין מאַטעריאַליזם, אויף זיין פעראַלטערטער דערקענטניס־טעאָריע, אויף דעם עקאָנאָמישען מאַטעריאַליזם אין דער געשיכטע, אויף דער טעאָריע פון דער קאָנצענטראַציע פון קאַפּיטאַלען און אַז. וו., און אַז. וו. מען קאָן זאָגען, אַז ס׳איז כמעט ניטאָ קיין איין איינ־ציגער פּונקט פון מאַרקס׳ טעאָרעטישע אנשויאונגען און פּראַקטישע

פארערונגען, וועלכע מען זאל ניט האבען קריטיש ערנסט דורכגעקוקט.

צו דער זעהר קליינער צאהל פון יענע ארבייטען אבער, וואס האבען זיך בעשעפטיגט ניט אזוי מיט די איינצעלנע טיילען פונ׳ם מארקסיזם, ווי מיט זיינע וויכטיגסטע יסודות, און דערצו, ניט נאר צוליעב דעם פאלעמישען קאמף, נאר אויך כדי אוועקצושטעלען אויף זייער ארט בעסערע און צוועקמעסיגערע בנינים, געהערט דאס בעוואוסטע ווערק פון רודאלף שטאמלער וועגען „ווירטשאפט און רעכט", וואס איז ארויס אין דעם יאהר 1896.*)

פאנאנדערקלייבען זיך אין יענע נייע טעאריען, וועלכע שטאמלער שלאגט פאר אנשטאט דעם מארקסיזם, און אויסגעפינען, אויף וויפיעל זיין נייער אופן אויפצונעהמען די סאציאלאגישע און נעשיכטס־פילאסאפישע פראגען קאן העלפען דער ווייטערדיגער ענטוויקלונג פון די דאזיגע וויסענשאפטען, — דאס איז די אויפגאבע פון אונזער היינטיגען ארטיקעל.

.2

דעם סכום פון אלע פראבלעמען, וואס ווערען אויסגעפארשט אין דער סאציאלאגיע און אין דער געשיכטס־פילאסאפיע, רופט שטאמלער אן די סאציאל־פילאסאפיע, די פילאסאפיע פון דער געזעלשאפט. אלע איידער־מארקסיסטישע פרובען, וויסענשאפטליך אויסצובויען את דעם וויכטיגסטען צווייג פון דער מענשליכער דערקענטניס, בלייבען, נאך שטאמלער׳ס מיינונג נאך, אין דעם פרט פון וויכטיגקייט און טיעפקייט ווייט הינטער די טעאריען פון מארקס און ענגעלס.

„איך דערקען", זאגט ער, „אין דעם סאציאלען מאטעריאליזם די איינענשאפט פון דעם בעדייטענדסטען און טיעפען ע ר ש ט ע ן ש ר י ט צו א קריטישער בעגרינדונג פון א וויסענשאפטליכער פילאסאפיע פון דער געזעלשאפט".**) דער מארקסיזם האט, נאך

*) פראפ. רודאלף שטאמלער, „ווירטשאפט און רעכט נאך מאטעריאליסטישער געשיכטס־אויפפאסונג". לייפציג, 1896.

**) דארטען גופא, ז. 399.

זיין מיינונג, זעהר גרויסע פעררינעסטען: ער שטרעבט וויסענ־שאַפטליך צו דערקענען די געזעלשאַפטליכע ערשיינונגען; ער בעט־טראַכט די געזעלשאַפט און די מענשליכע געשיכטע ווי א ב'ע־זונדער, איינענטימליכער ענין פון דער מענשליכער פאָרשונג, וועלכער איז בעשענקט מיט ספּעציפישע איינענשאַפטען, וואָס נאָר ער אליין פערמאָגט, און וואָס פאָדערט דעריבער צו זיין שטודיום גאַנץ ספּעציפישע מעטאָדען און אופנים.*)

אויסטערליש וועררפול אין דעם סיסטעם פון דעם עקאָנאָמי־שען מאַטעריאַליזם איז ווייטער זיין מ אַ נ י ז ם, וועלכען ער נעהמט לכל הפּחות אָן אין פּרינציפּ, זיין שטרעבען צוריקצופיהרען אַלע אויסערונגען פון דעם געשיכטליכען און געזעלשאַפטליכען לע־בען צו איין־איינציגען „לעצטען, זעלבסטשטענדיגען אָביעקט פון דער סאָציאָלאָגישער פאָרשונג". דער פונקט בעצוויבערט שטאַמ־לער'ן נאָר אויף א הויכען שטיינער. נתפּעל ווערט ער אויך פון מאַרקס' אָ ב י ע ק ט י װ י ז ם, פון זיין לעהרע, אז אַלע היס־טאָרישע פערענדערונגען זיינען א פּרוכט פון נ ױ ט װ ע נ ד י ג־ק י י ט, וועלכע פליעסט פון די גרונד־געזעצען פון דער געזעל־שאַפטליכער באַלעבאַטישקייט, „וואָס מיט איהר פערענדערונג פער־ענדערט זיך אַל'־דאָס איבעריגע."

רודאָלף שטאַמלער מיינט, אז א דאַנק אָט די אַלע יסודות זיינע, קאָן דער מאַרקסיזם מיט ערפאָלג קעמפען אנטקעגען דעם ס ו ־ב י ע ק ט י װ י ז ם אין דער בעשטימונג פון געזעלשאַפטליכע ציעלען, וואָס וויל ניט וויסען פון קיין אַנדערע טעמים, ווי נאָר די איינענע וואונשען און אידעאַלען. דער מאַרקסיזם ווייזט אויף, — און שטאַמלער איז מיט איהם מסכים אין דעם, — אז די אידעען, וואונשען און שטרעבונגען גופא וואַקסען ארויס על פּי נויטווענ־דיגקייט פון דעם גרונד און באָדען פון דער געזעלשאַפטליכער באַ־לעבאַטישקייט. נאָר יענע געזעלשאַפטליכע פאָדערונגען זיינען אָביעקטיוו בעגרינדעט, וואָס ווערען אויפגעבויט אויף דער דער־קענטנים פון די גרונד־געזעצען פון דעם געזעלשאַפטליכען לעבען, — אָט דאָס דאַרף זיין דער העכסטער קריטעריום פאַר יעדער פּראַק־

*) דאָרטען גופא, ז. 257.

טישער טעטיגקייט, וואָס וויל זיך אַנלעהנען ניט אויף סוביעקטיווע, שנעל־פערפליהענדע מיינונגען, נאָר אויף פעסט איינגעפונדעוועטע וויסענשאַפטליכע אמת'ען. אזא קריטעריום, מיינט שטאַמלער, איז צום ערשטען מאָל ארויסגעשטעלט געוואָרען פון מאַרקס'ען.*)

אָבער ניט קוקענדיג אויף דעם גרויסען דרך־ארץ צום מאַרקסיזם, מיט וועלכען שטאַמלער איז דורכגעדרונגען, קאָן ער, פערשטעהט זיך, פאָרט ניט פערמאַכען די אויגען אויף אַ פולע שלאַפע זייטען זיינע, און די קריטיק פון זיי פיהרט דעם מחבר צו רעזולטאַטען, וואָס שטימען זעהר וועניג צונויף מיט די גרונדלאַגען פון דעם מאַטעריאַליסטישען בליק אויף די געשיכטע און וואָס געהען אין די וויכטיגסטע פונקטען דירעקט להיפך צו זיי.

איינער פון די גרעסטע חסרונות פון דעם מאַרקסיזם בעשטעהט, לויט שטאַמלער'ן, אין דעם, וואָס ער איז ניט דורכגעטראַכט ביז צום סוף און וואָס ער האָט ניט קלאָר געמאַכט, ווי עס דאַרף צו זיין, דעם זין פון זיינע אייגענע גרונד־פרינציפען.

„גראָד דאָרטען, וואו מיר האָבען צו טהאָן מיט די פונדאַמענטאַלסטע יסודות פון דער טעאָריע, בענוגענט זיך דער מאַרקסיזם", — זאָגט שטאַמלער, — „מיט אַגב אורחא אריינגעוואָרפענע אפאָריזמען און אָבגעריסענע זאַצען, מיט ניט דורכגעקלערטע בעגריפען".**)

צו אזעלכע פונדאַמענטאַלע יסודות פון דער טעאָריע געהערט די פראַגע וועגען דער שייכות, וואָס הערשט צווישען דעם עקאָנאָמישען און דעם רעכטליכען לעבען. קלאָר צו מאַכען די דאָזיגע שייכות נעהמט אויף זיך דאָס גאַנצע בוך וועגען „ווירטשאַפט און רעכט."

*) שטעלען, וואָס שרייבען אונטער די מעלות פון דעם מאַקסיזם, זיינען צוזעעט איבער דאָס גאַנצע בוך שטאַמלער'ס און וויעדערהאָלען זיך זעהר אָפט. וויעדערהאָלונגען, סטיליסטישע וואַריאַציעס פון איין און דעמזעלביגען געדאַנק, זיינען, ביי זייער גאַנצער שפּראַכליכער שעהנקייט, פאָרט איינער פון די חסרונות פון שטאַמלער'ס גלענצענד אָנגעשריעבענעם ווערק. וועגען די מעלות פון דעם מאַרקסיזם זעה: זז. 18, 22—24, 30, 229, 257, 267, 396 און נאָך אַנדערע.

**) ד. ג. ז. 418.

.3

עס איז זעהר לייכט צו פערשטעהן, פאַר וואָס שטאַמלער קאָנצענטרירט זיין אויפמערקזאַמקייט אויף דער שייכות צווישען ווירטשאַפט און רעכט. דער שטאַאַטליכער און סאָציאַלער בנין פון דער געזעלשאַפט עקזיסטירט איצטער אין דער פאָרם פון אַ געוויסען יורידישען סיסטעם פון רעכטען, פּריווילעגיעס און פליכטען, ד. ה. פון יורידישע נאָרמען, וואָס היטען אָב די יסודות פון דעם איצטיגען געזעלשאַפטליכען לעבען. אַלע פּרובען, וואָס מען מאַכט איבערצואַנדערשען דעם בוי פון דער געזעלשאַפט, טרעטען אין דער לעצטער שורה אַרויס, ווי אַ פאָדערונג אָנצונעהמען אַנדערע יורידישע נאָרמען אָנשטאָט די, וואָס הערשען איצטער. אַלע פּראָיעקטען פון ראַדיקאַלע סאָציאַלע רעפאָרמען, אין וואָס עס זאָל ניט בעשטעהן זייער עקאָנאָמישער אינהאַלט, דרעהען זיך אַרום דער פראַגע וועגען דעם איינגענטומס־ר ע כ ט אויף דעם גרונד־און־באָדען און די איבעריגע פּראָדוקציאָנס־מיטלען; וועגען דעם פאַמיליען־ר ע כ ט; וועגען דעם רעכט אָנצושטעלען פרייע לוין־אַרבייטער א. אז. וו.

לויט דער לעהרע פון דער מאַטעריאַליסטישער סאָציאַל־פילאָסאָפיע, איז דאָס רעכט ניט מעהר ווי אַ פּראָדוקט, אַ פועל־יוצא פון דעם עקאָנאָמישען לעבען. אַלע ענדערונגען אין דער יורידישער ספערע ווערען אַפריהער פאַרטיג געמאַכט אין די ענדערונגען, וואָס קומען פאָר אין די ריין ווירטשאַפטליכע פּראָצעסען. איז — וואָס זאָלען מיר פערשטעהן אונטער די טערמינעס „ווירטשאַפט“ און „רעכט“? איז דאָס אמת, וואָס מאַרקס זאָגט, אַז ווירטשאַפט און רעכט שטעהען איינע צו דעם אַנדערן, ווי אורזאַך צו ווירקונג? און אויב דאָס איז ניט אמת, איז — וואָס פאַר אַן אַנדער שייכות הערשט דאָ צווישען יענע צוויי הויפּט־אויסערונגען פון דעם געזעלשאַפטליכען לעבען? — אָט דאָס זיינען די פראַגען, וואָס זיינען געוועזען פאַר שטאַמלער׳ן דער אויסגאַנגס־פּונקט פון זיין פאָרשונג.

קודם כל קאָנסטאַטירט ער יענע מבולבל׳קייט און מטושטש׳קייט, וועלכע עקזיסטירען אין דער הערשענדער מאַרקסיסטישער ליטעראַטור בנוגע צו די גרונד־בעגריפען וועגען דעם עצם גופא פון

די ווירטשאַפטליכע ערשיינונגען, וואָס דאַרפען, לויט מאַרקס'ען, שפּיעלען די ראָלע פון דער „ערשטער אורזאַך" אין דער געשיכטליכער ענטוויקלונג.

פרידריך ענגעלס האָט אויפגעשטעלט די פאָרמעל, אַז „די פּראָדוקציע און דער אויסבייט פון פּראָדוקטען איז דער פונדאַמענט פון יעדען געזעלשאַפטליכען בנין; אַז אין יעדער געזעלשאַפט, וואָס איז היסטאָריש אַרויסגעטרעטען, ווערט די פערטיילונג פון די פּראָדוקטען געמאַכט לויט דעם, ווי און וואָס עס ווערט פּראָדוצירט און אויף וועלכען אופן די פּראָדוקטען ווערען אויסגעביטען צווישען זיך." אָבער — וואָס איז דער זין פון די ווערטער: „ווי" און „וואָס"? ענגעלס גיט ניט וועגען דעם קיין שום ערקלערונגען, און מיט דער הילף פון דער מאַרקסיסטישער ליטעראַטור איז נאָר ניט אזוי גרינג פאַנאַנדערצוקלייבען זיך אין דער שאלה.

די מעשה דערפון איז, וואָס דער „אופן פון דער פּראָדוקציע", צו וועלכען ענגעלס פיהרט צו אַלץ אין דער געשיכטע, ווי צו דער לעצטער אינסטאַנץ, קאָן פערשטאַנען ווערן אין א צווייפאַכען זין: אין א טעכנישען און א סאָציאַלען.

אין דעם ערשטען פאַל הייסט „געזעלשאַפטליכע באַלעבאַטישקייט" דער סכום פון יענע טעכנישע אופנים און פּראָצעסען, וואָס די געזעלשאַפט ווענדט זי אָן אין איהר קאַמף מיט דער נאַטור. אין דעם זין רעדט מען, צום ביישפּיעל, וועגען די באַלעבאַטישקייט פון דעם שטיין־צייטאַלטער, וועגען דער ווירקונג, וואָס די ענטדעקונג פון פייער־געברויך האָט געהאַט אויף דער ענטוויקלונג פון דער מענשליכער באַלעבאַטישקייט וכדומה.

אין דעם צווייטען פאַל האָט מען אין זין די יורידישע יסודות פון דעם ווירטשאַפטליכען לעבען, ווען מען רעדט, צום ביישפּיעל, וועגען דער קאַפּיטאַליסטישער באַלעבאַטישקייט, דעם קאַפּיטאַליסטישען פּראָדוקציאָנס־אופן, וואָס איז בעגרינדעט אויף געוויסע יורידישע נאָרמען: אויף דעם רעכט פון פּריוואַט־אייגענטום און דעם רעכט פון דעם פרייען אָבמאַך מיט די נעדונגענע אַרבייטער.

אָבער די צוויי בעגריפען, — דער טעכנישער און דער סאָציאַלער, — מוזען ווערען שטרענג פאַנאַנדערגעשיידען. „די טעכניק קאָן מען פערגלייכען נאָר מיט דער טעכניק און די סאָציאַלע

באַלעבאַטישקייט נאָר מיט דער סאָציאַלער באַלעבאַטישקייט". די טעכניק און די סאָציאַלע בעדינגונגען פון דער באַלעבאַטישקייט ווירקען ניט אויף איין־און־דעמזעלבינגען אופן אויף די מענשען און ממילא אויך אויף דער געשיכטע. אזא אָדער אַן אַנדער אופן פון דער אַגראַרישער ווירטשאַפט לעגט אַוועק זיין שטעמפעל אויף די פיזישע און פסיכישע אייגענשאַפטען פון דעם אַקערסמאַן, אַלץ איינס, צו דער פויער איז אַ לייבאייגענער אָדער אַ שקלאַף, אָדער אַ פרייער באַטראַק אָדער אַ זעלבסטשטענדיגער ערד־בעזיצער. „די האַרטע אַרבייט ביי ווינד און שטורעם מאַכט די פליטען־טרייבער גראָב אין זייער בענעהמען זיך, ווילד און פער'עקשן'ט", קיין נפקא מיניה ניט, וויאַזוי זיי זיינען: געדונגענע פועלים אָדער זעלבסטשטענדיגע באַלעבאַטים. אויף דעם זעלבינגען שטייגער פאַלען אונטער אויך די פּראָדוצענטען פון שפּילקעס אונטער דער מאַכט פון זייער מלאכה, ניט אַן אונטערשייד, וואָס דער סאָציאַלער כאַראַקטער פון זייער אַרבייט איז, — צי זיי זענען לוין־אַרבייטער, שקלאַפען, מיטגליעדער פון אַ קאָ־אָפּעראַטיוו, בירגער פון אַ סאָציאַליסטישען שטאַאַט, אָדער ברידער פון אַ וועלכען עס איז קלויסטער־אָרדען.

די ווירקונג פון די סאָציאַלע יסודות פון דער אַרבייט איז בעשיינפערליך פון אַ גאַנץ אַנדער אַרט, איידער די ווירקונג פון איהר טעכניק. מען קאָן דעריבער בשום אופן ניט צונויפמישען די צוויי בעגריפען אין איין אַלגעמיינעם בעגריף: „דער אופן פון דער פּראָדוקציע". און פון דעסטוועגען בעגעגענען מיר זיך אין דער מאַרקסיסטישער ליטעראַטור אויף שריט און טריט מיט אַזאַ צונויפמישונג.

ביי קויטסקי, צ. ב., געפינען מיר אַן אַנטקעגען־שטעלונג פון יענעם פעריאָד אין דער געשיכטע, ווען דער הערשענדער פּראָדוקציאָנס־אופן איז געווען דער ערד־אַרבייטערישער, צו יענעם פעריאָד אין דער געשיכטע, ווען דער הערשענדער פּראָדוקציאָנס־אופן איז געוואָרען דער קאַפּיטאַליזם. דאָס איז אַקוראַט, זאָגט שטאַמלער, ווי מען וואָלט די פישער־ווירטשאַפט אַוועקגעשטעלט אַנטקעגען דער שקלאַפען־ווירטשאַפט.

.4

נעהמט מען איבער פון די מאַרקסיסטען, ביי וועמען עס הערשט אַ פאַלשטענדיגע פלאָנטערניס וועגען דעם ענין, צו די אַרבייטען פון מאַרקס און ענגעלס גופא, איז גרינג צו בעמערקען, זאָגט אונזער מחבר, אַז די בעשאַפער פון דעם עקאָנאָמישען מאַטעריאַליזם פער־בינדען דעם טערמין: „די אופנים פון דער פּראָדוקציאָן" כמעט אַלע מאָל מיט אַ יורידישען זין.*)

אַזוי זעהען מיר אין דער פּאָלעמיק אַנטקעגען פּרודאָנ'ען, ווי מאַרקס אידענטיפיצירט די פּראָדוקציאָנס־פערהעלטניסע מיט די אייגענטומס־פערהעלטניסע. אין זיין לעהרע וועגען דער אַרבייטס־טיילונג (אינ'ב „קאַפּיטאַל") נעהמט ער פאַר זיין אויסגאַנגס־פּונקט ניט איהר טעכנישע יסודות, נאָר געוויסע סאָציאַל יורידישע בע־דינגונגען, וואָס אונטער זייער ווירקונג איז זי אַרויסגערופען גע־וואָרען אין לעבען. אמת, מאַרקס בעטראַכט אויך די ווירקונג פון דער אַרבייטס־טיילונג אויף דער טעכניק, אָבער בעטאָנען בעטאָנט ער, דער עיקר, דעם אומשטאַנד, אַז „די אַרבייטס־טיילונג אין דער מאַנופאַקטור איז אַ ספּעציפישער פּראָדוקט פון דעם קאַפּיטאַליסטי־שען פּראָדוקציאָנס־אופן", בעת די מאָדערנע אַרבייטס־טיילונג איז ענטשטאַנען נאָר אונטער דער הערשאַפט פון דער „פרייער קאָנ־קורענץ".

מאַרקס מאַכט אויך אַ גרויסען אונטערשייד צווישען דער מאַ־שין, ווי אַ פּראָדוקטיוו־קראַפט, און דער מאָדערנער פאַבריק, ווי אַ געוויסען געזעלשאַפטליכען פּראָדוקציאָנס־פערהעלטנים. נאָר די

*) איך וויל שוין דאָ אויפמערקזאם מאַכען אויף דעם פעהלער, אין וועלכען שטאַמלער פאַלט אַריין. אויב ניט ביי ענגעלס'ען, איז ביי מאַרקס'ען כמעט אומעטום, — אויף וויפיעל מיר געדענקט זיך, — אויס־געהאַלטען די שטרענגע פאָנאַנדערשיידונג פון דריי בעגריפען: „פּראָ־דוקציאָנס־אופן" (וויזע), „פּראָדוקציאָנס־פאָרם" און „פּראָדוקציאָנס־פערהעלטניסע". דערהויפּט אין „קאַפּיטאַל". דער „אופן" איז טעכניש, די „פאָרם" איז סאָציאַל און יורידיש, די „פערהעלטניסע" זיינען דער כלום פון ווירקונגען, וואָס שטאַמען פון ביידע פאַקטאָרען, דעם טעכ־נישען און דעם סאָציאַל־יורידישען. דער פעהלער פערמינערט אָבער ניט דעם ווערטה פון שטאַמלער'ס אַרגומענטאַציע בכלל.

לעצטערע רעכענט ער פאַר אַן „עקאָנאָמישע קאַטעגאָריע“. די ערשטע קאָן מען, לויט מאַרקס' מיינונג, אַקוראַט אַזוי ווייניג אָנרופען אַן „עקאָנאָמישע קאַטעגאָריע“, ווי די אַרבייטס־פיה. אָבער דער חלוק צווישען דער פאַבריק אין דעם טעכנישען זין פון דעם וואָרט און דערזעלביגער פאַבריק, ווי אַ געוויסען פּראָדוקציאָנס־בעדהעלטניס, — אין וואָס דען קאָן ער ליגען, אויב ניט אין יענע יורידישע בעדינגונגען, אין וועלכע זי, די פאַבריק, איז אַוועקגעשטעלט; אויב ניט אין דעם ר ע כ ט פון פּריוואַט אייגענטום, אין דעם ר ע כ ט פון אומבעגרענ‏יצטען קאַפּיטאַל־אָנזאַמלען און אין דעם ר ע כ ט פון אַ פרייען אָבמאַך מיט די לוין־אַרבייטער?

און ווען מאַרקס און ענגעלס רעדען וועגען דער ווירקונג פון דעם מאַשיניזם אויף דאָס ווערען און וואַקסען פון דעם פּראָלעטאַריאַט און דעם פּויפּעריזם, איז אויך קלאָר ווי דער טאָג, אַז זיי קאָנען דאָ האָבען אין אויג ניט די ריין טעכנישע אייגענשאַפטען פון דער מאַשינעלער פּראָדוקציע, נאָר יענע געזעלשאַפטליכע, ד. ה. יורידישע בעדינגונגען, אין וועלכע עס געפינט זיך איצטער די מאַשינעלע פּראָדוקציע, ד. ה. ווידער־אַ־מאָל דאָס ר ע כ ט פון פּריוואַט־אייגענטום און פון דעם פרייען אָבמאַך.*)

ביי ענגעלס'ען ווערט אויך דער עיקר גערעדט וועגען די סאָציאַלע בעדינגונגען פון דער פּראָדוקציאָן, ווען ער שמועסט, צ. ב., וועגען דער מיטעלאַלטערליכער צונפט־פּראָדוקציע אָדער וועגען דעם פּראָדוקציאָנס־אופן, וואָס איז אייגען דער איצטיגער בורזשואַזיע. און אויך דאָס איז קלאָר, אַז אַלע ערשיינונגען פון דעם פּראָדוקטען־אויסבייט דאַרף מען צורעכענען ניט צו דעם פעלד פון דער טעכניק, נאָר צו דעם פעלד פון די יורידישע בעדינגונגען, אין וועלכע עס שפּיעלט זיך אָב דאָס געזעלשאַפטליכע לעבען.**)

אויף אַזאַ'ן אופן זעהען מיר, אַז מאַרקס און ענגעלס ווערען אומגערן אַליין אַראָבגעשלאָגען פון דער וויכטיגסטער פּאָזיציע אין זייער טעאָריע. זיי ווילען אַלע היסטאָרישע פערענדערונגען צוריקפיהרען צו דער ענטוויקלונג פון די פּראָדוקטיוו־קרעפטען, ד. ה. צו דער ענטוויקלונג פון דער טעכניק. אין דער אמת'ן אָבער פיה־

*) ז. 253—255.
**) ז. 257.

רען זיי צו אין דעם גרעסטען צאָהל פון פאַלען ניט צו דער טעכ־ניק, נאָר צו די געזעלשאַפטליכע, ד. ה. יורידישע בעדינגונגען פון דער פּראָדוקציאָן.

.5

דער לעזער, וואָס איז בעקאַנט מיט דער טעאָריע פון דעם היסטאָרישען מאַטעריאַליזם, וואָלט געוויס געקאָנט ענטפערן אויף דערויף, אַז די געזעלשאַפטליכע בעדינגונגען פון דער פּראָדוקציאָן זיינען פאַר מאַרקס'ען ניט מעהר ווי אַ פּועל־יוצא פון אַ געוויסער ענטוויקלונגס־שטופע, צו וועלכען עס האָבען זיך דערהויבען די פּראָ־דוקטיוו־קרעפטען; ניט מעהר ווי אַ רעזולטאַט פון אַ געוויסען צו־שטאַנד, אין וועלכען עס געפינען זיך די טעכנישע יסודות פון דעם ווירטשאַפטליכען לעבען.

אָבער שטאַמלער ווייזט מיט רעכט אָן אין אַן אַנדער שטעל פון זיין ארבייט אויף דעם פאַקט, אַז אָט דער מאַרקסיסטישער גרונד־זאַץ איז גראָד ערגעץ ניט בעוויעזען געוואָרען פון מאַרקס'ען. די געזעלשאַפטליכע בעדינגונגען פון דער פּראָדוקציע מוזען דוקא פיהר־רען צו בעשטימטע אופנים, ווי צו פערטיילען די פּראָדוקטען, — זאָגט מאַרקס. אָבער מאַרקס האָט ערגעץ ניט בעוויעזען, אַז עס מוז זיין אַן אורזאַכליכע, כסדר ווירקענדע פערבינדונג צווישען די ערשיינונגען פון דער פּראָדוקציאָן און די ערשיינונגען פון דער פערטיילונג. מען קאָן גרייליך צולאָזען דעם געדאַנק, אַז ביי די־זעלביגע טעכנישע אופנים פון דער געזעלשאַפטליכער ארבייט זאָ־לען קאָנען האָבען פלאַץ די פערשיידענסטע אופנים פון דעם פּרָ־דוקטען־פערטייל; און צוריק, — אַז איין־און־דערזעלביגער אופן פון דעם פּראָדוקטען־פערטייל זאָל האָבען פלאַץ ביי די פערשיי־דענסטע טעכנישע טיפען פון דער געזעלשאַפטליכער באַלעבאַטיש־קייט.

אמת, קויטסקי ברענגט אַ ביישפיעל, ווי אַזוי אינדיאַנישע יעגער, וואָס פלעגען פריהער, בעת זייערע כלי־זין זיינען בעשטאַנען דער עיקר פון פיילען, פאַנאַנדערטיילען אינדיווידועל דעם רויב פון דעם אַלגעמיינעם געיעג, און דערנאָך, אַז זיי האָבען זיך בעוואָפענט מיט ביקסען, זיינען זיי איבערגעגאַנגען צו אַ קאָמוניסטי־

שען פערטייל פון דעם זעלביגען רויב. הייסט עס, אז מיט דעם איבערבייט אין דער טעכניק האָט זיך אויך איבערגעביטען דער פערטייל פון די פּראָדוקטען. אָבער אָט דער ביישפּיעל, מיינט שטאַמלער, בעווייזט גאָרנישט ניט. איןביידע פאַלען איז געבלי־בען אומבעריהרט די קאָמוניסטישע, ד. ה. א געוויסע יורידישע אָרגאַניזאַציע פון דעם אופן גופא, ווי אַזוי דאָס געיעג ווערט גע־פיהרט. וואָלט ניט געווען אָט דער קאָמוניסטישער יסוד, וואָלט דער אריין־פיהר פון פייער־שיסענדע כלי־זיין געוויס ניט געקאָנט ברייגגען צו קיין איבערבייט אין דעם פערטייל פון די פּראָדוקטען.

מיר וועלען זיך דאָ ניט אריינלאָזען טיעפער אין דער שאלה, אויף וויפיעל איז שטאַמלער גערעכט, ווען ער מיינט, אז די פאָרמען פון דעם פּראָדוקטען־פערטייל זענען דורכאויס אונאבהענגיג פון דעם אופן, ווי אזוי מען בעקומט די פּראָדוקטען. עס וואָלט ניט שווער געווען צו ווייזען, ווי אזוי אין דעם ציטירטען ביישפּיעל פון קויטסקי וואָלט די איינפיהרונג פון פייער־געוועהר געקאָנט ברענ־גען ניט נאָר צו א נייעם אופן פון פּראָדוקטען־פערטייל, נאָר אפילו צו דעם איבערבוי פון די סודות גופא פון דער פּראָדוקציאָן. אויב די אינדיאַנישע יעגער וואָלטען זיך בעשעפטיגט מיט זייער עסק דער עיקר צוליעב דעם פערקויף אויפ'ן מארק, וואָלט דער אריינפיהר פון בעסערע טעכנישע אופנים געקאָנט ברייגגען מיט זיך א גרע־סערע סאָציאַלע דיפערענציירונג אין זייער סביבה אפילו אויף דעם באָדען פון א שותפות'שער וואַרען־ווירטשאַפט. עס וואָלט געקאָנט ארויסוואַקסען א קלאַס פון רייכע, און איהם וואָלט זיך אפשר איינ־געגעבען אין גאַנצען צו צושטערען די פריהערדיגע קאָמוניסטישע יסודות און פערבייטען זיי אויף קאַפּיטאַליסטישע פּרינציפּען פון פּריוואַט־אייגענטום און לוין־ארבייט.

אָבער שטאַמלער בלייבט, נאָך אונזער מיינונג נאָך, פּאָרט גע־רעכט, ווען ער זאָגט, אז דער מארקסיסטישער גרונד־געדאַנק: צו א בעשטימטען טעכנישען פּראָדוקציאָנס־אופן מוז אלע מאָל און אומעדום צוגעפּאַסט זיין א בעשטימטער אופן פון פּראָדוקטען־פערטייל, — אז דער געדאַנק איז ניט בעוויזען. ממילא קאָנען די יורידישע נאָרמען פון דעם ווירטשאַפטליכען לעבען בשום אופן ניט

ארויסגעבראכט ווערן פון זיינע טעכנישע יסודות, ווי ווירקונגען פון אן אורזאך.

אויף דעם סמך פון ביישפיעלען, וואס די מארקסיסטישע ליטעראטור אליין פיהרט אן, פלייסט זיך שטאמלער צו בעווייזען, אז דער *רעכטליכער עלעמענט געפינט זיך אין יעדער געזעלשאפטליכער ערשיינונג און קאן ניט ווערן אבגעטיילט פון איהם*.

מיט דעם געדאנק לעגט ער אוועק אין דעם פונדאמענט פון זיין „סאציאלען מאניזם" און אין דעם גרונד־געדאנק זעהט שטאמלער דעם הויפט־חלוק צווישען זיין טעאריע און דעם מאטעריאליסטישען מאניזם פון קארל מארקס.

.6

מאניזם איז די צוריקפיהרונג פון פערשיידענע ערשיינונגען צו איין און דעם זעלביגען גרונד־פרינציפ. די איינצעלנע ערשיינונגען, וואס דארפען פעראייניגט ווערען אין איין פרינציפ, קאנען דערביי שפיעלען זעהר א פערשיידענע ראליע; דעריבער קאנען געמאלט זיין פערשיידענע ארטען פון מאניזם.

לאמיר אננעהמען, מען דארף פעראייניגען אין איין גרונד־פרינציפ צוויי ערשיינונגען: „אלף" און „בית". דאס קאן געשעהן אויף פיער פערשיידענע אופנים.

ערשטער פאל: די ערשיינונג „אלף" ווערט אנגענומען פאר דעם איינהייטליכען פרינציפ, און די ערשיינונג „בית" איז יעמאלט ניט מעהר ווי אן איינצעל־פאל פון איהם, א מאדיפיקאציע זיינע אדער א בעשטימטער צושטאנד אין איהם און שטאמט פון איהם אב.

צווייטער פאל: די גרונד־ערשיינונג אדער דער פרינציפ איז ניט „אלף" נאר „בית", און דער „אלף" איז ניט מעהר ווי אן עקזיסטענץ ארט, א מאדיפיקאציע פון דעם „בית".

דריטער פאל: „אלף" און „בית" שטאמען ניט אב איינס פון דעם אנדערן, נאר זענען צוויי זייטען פון איין און דערזעלביגער גרונד־ערשיינונג, פון איין און דעמזעלביגען „מאנאן". צו די אייגענשאפטען פון דעם דאזיגען מאנאן געהערט דער סכום פון יענע

אייגענשאַפטען, וואָס געפינען זיך סיי אין דעם „אלף“, סיי אין דעם „בית“. ווי צוויי זייטען פון איין איינציגען מאַנאָן, קאָנען „אלף“ און „בית“, פערשטעהט זיך, ניט פיהרען קיין זעלבסטשטענדיגען זיין. זיי לויפען פ אַ ר אַ ל ע ל איינע צו דער אַנדערער און קאָנען ניט אָבגעריסען ווערן איינע פון דער אַנדערער אָדער פון דעם גאַנצען, צו וועלכען זיי געהערען.

פערטער פאל: „אלף“ און „בית“ זענען צוויי ניט אָבצוטיילענדע אייגענשאַפטען פון א וועלכער עס איז דריטער זאַך, דעם אמת'ען גרונד־פּרינציפּ, דעם „מאַנאָן“, וואָס שטעקט פערבאָרגען אין זיי. דער מהות פון יענעם פערבאָרגענעם „מאַנאָן“ ווערט נאָך ניט דערקענט, ווען מיר שטודירען אוים די אייגענשאַפטען פון „אלף“ און „בית“. דעם מאַנאָן'ס אמת'ער מהות איז ניט „אלף“ און ניט „בית“ און ניט די סומע פון זייביידען, נאָר עפּעס א מיטעל־זאַך, וואָס האָט זיי ביידען ביכולת אין זיך, פון וועלכען זיי האָבען זיך ביידע ארויסגעשיילט. *)

אויף אלע פעלדער פון דעם פילאָסאָפישען אָדער וויסענשאַפטליכען דענקען, ביי גאָר גרויסע אָדער גאָר קליינע פּראָבלעמען, שטויסען מיר זיך אָן אויף מאָניסטישע קאָנסטרוקציעס. וויל מען צוזאַמענפיהרען אין איינעם „מאַטעריע“ און „גייסט“, אָדער „מענש“ און „מאַלפּע“, אָדער „קערן“ און „פּראָטאָפּלאַזמע“ אין דעם ביאָלאָגישען „קלייטעל“, אָדער „אינהאַלט“ און „פאָרם“ אין דער ערקענטנים־טעאָריע, — אַלע מאָל ווענדט דער מענשליכער שכל אָן איינעם אָדער מעהרערע פון די אויבען־כאַראַקטעריזירטע אופנים, און אָפט מאָל אויף אַלע פיער מיט א מאָל.

פיין און רייך זענען די דאָזיגע פיער טיפּען פון דעם מאָניסטישען דענקען אויסגעאַרבייט געוואָרען אויף דעם פעלד פון דער מעטאַפיזיק, דער עיקר אין יענעם צווייג איהרען, וואָס האָט צו טהאָן מיט דער שיכות פון דעם אַזוי אָנגערופענעם „גייסט“ (דער

---

*) די פיער טיפּען פון דער מאָניסטישער פילאָסאָפיע לאָזען זיך צוריקפיהרען צו צוויי: דעם ג ע נ ע ט י ש ע ן און דעם ס י נ ־ ט ע ט י ש ע ן. פערגלייך, מיין איינלייטונגס־ווערק „די פילאָסאָפיע“, בד. 1, ז. 18.

„רוחניות“) צו דער אזוי אָנגערופענער „מאַטעריע“ (דער „גשמיות“).

ווי פערטרעטער פון דעם ערשטען טיפ קאָן מען דאָרטען נעהמען דעם ספּירימואַליזם, וואָס זאָגט, אז דער „גרונד־פּרינציפּ“, דער מאַ־גיסטישער תוך פון דער וועלט, איז „גייסט“. די „מאַטעריע“ אָבער איז ניט מעהר ווי אַ געוויסער צושטאַנד פון דעם גייסט אָדער אין דעם גייסט און שטאַמט אָפּ פון איהם. אויב דער ספּיריטואַליזם בויט זיין סיסטעם לויט דעם ערשטען טיפ, איז זיין היפך, דער מאַ־טעריאַליזם, א גוטער ביישפּיעל פאַר דעם צווייטען. דער תוך פון דער וועלט, זאָגט דער מאַטעריאַליזם, איז די מאַטעריע; „גייסט“ איז ניט מעהר ווי א געוויסער צושטאַנד אין איהר און שטאַמט אָב פון איהר.

דער דריטער טיפ טרעט בולט ארויס אין יענע מאָניסטישע סיסטעמען, וואָס זענען אויסגעוואקסען אונטער דער השפּעה פון ספּינאָזאַ׳ס פילאָזאָפיע. אַהערצו געהערט דער פּסיכאָ־פיזיאָלאָגי־שער פּאַראַלעליזם פון אַ סך מאָדערנע פאָרשער אין דער פּסיכאָלאָ־גיע, ווי אויך די נאַטור־פילאָסאָפיע פון אזעלכע דענקער ווי לודוויג נואַרע, לאַצאַרוס גייגער און ערנסט העקקעל. „מאַטעריע“ און „גייסט“, — אָדער „אויסגעשפּרייטקייט“ און „דענקען“, — אָדער „בעוועגונ“ און „עמפּפינדונג“, — זענען ניט מעהר ווי צווי זייטען פון איין און דעם זעלביגען גאַנצען און קאָנען איינע פון דער אַנדערער ניט אָבגעטיילט ווערן.

פאַר דעם פערטען טיפ פון דעם מאָניסטישען געדאַנק קאָן מען אָנפיהרען ווי אַ ביישפּיעל די פילאָסאָפיע פון שעללינג׳ען, וואָס האָט צוריקגעפיהרט „גייסט“ און „מאַטעריע“ צו אַ דריטער זאַך, וואָס ליעגט אויף זייער גרונט, צו דער „אַבסאָלוטער סובסטאַנץ“, אין וועלכערביידע היפּכים פערליערען זייערע בולט׳ע אייגענשאַפ־טען און פון וועלכער זיי האָבען זיך ביידע ארויסגעוויקעלט.

דער כאַראַקטעריסטישער שטריך פון דעם דריטען טיפ — דעם פּאַראַלעליסטישען — בעשטעהט אין דעם, וואָס ער לייקענט לגמרי אָב, אַז „מאַטעריע“ און „גייסט“ זאָלען קאָנען ווירקען איינע אויף דעם אַנדערען. זיי פערענדערען זיך ביידע מיט אַ מאָל. וואַקסט אָן אַ וועלכער עס איז שינוי אין דער איינהייטליכער וועלט־פּוב־

סטאַנץ, אַזוי דריקט זיך תיכף דער דאָזיגער שינוי אויס אין איהרע צוויי זייטען מיט אַ מאָל: עס קומט פאָר אַ פּאַראַלעלע ענדערונג אין דעם „גייסט“ און אין דער „מאַטעריע“.*)

טראָגט מען אַריבער דעם פּאַראַלעליסטישען שטאַנדפּונקט פון דער ריינער פילאָסאָפיע אין די סאָציאַל־פילאָסאָפיע און אין די געשיכטס־פילאָסאָפיע, יעמאָלט בעקומען מיר דעם פונדאַמענטאַלען מאָניסטישען כלל, אַז יענעס „עפּעס“, וואָס מיר רופען אָן „מאַטעריע“ אָדער „אינהאַלט“ פון דעם געזעלשאַפטליכען אָדער געשיכטליכען לעבען, קאָן בשום אופן ניט אָבגעטיילט ווערען פון דעם „עפּעס“, וואָס מיר רופען אָן דער „גייסט“ אָדער די „פאָרם“ פון דעם געזעלשאַפטליכען אָדער געשיכטליכען לעבען. געשיכטליכער „גייסט“ און געשיכטליכע „מאַטעריע“, סאָציאַלער „אינהאַלט“ און סאָציאַלע „פאָרם“ קאָנען ניט ווירקען איינס אויף דאָס אַנדערע, ווייל זייערע פערענדערונגען קומען פאָר פּאַראַלעל, אין איינעם מיט די אינווענינגסטע פערענדערונגען, וואָס שפּיעלען זיך אָב אין די געזעלשאַפטליכע ערשיינונגען.

מיר האָבען דאָ אַוועקגעשטעלט אין איין ליניע די טערמינעס: „מאַטעריע“ און „אינהאַלט“ פון איין זייט, „גייסט“ און „פאָרם“ פון דער אַנדערער. דאָס אייגענע האָט שוין אַריסטאָטעל געטהאָן אין זיין סיסטעם**) און זינט יעמאָלט טרעפען מיר אָפט ביי פערשיידענע פילאָסאָפישע דענקער אַזאַ צונויפשטעלונג. מיר מוזען אָבער דאָ בעמערקען, אַז זי פּאַסט ניט גאָר אין גאַנצען צו די מאַניסטישע טעאָריעס פון קאַרל מאַרקס און רודאָלף שטאַמלער.

מאַרקס האָט אין אַלע טיילען פון זיין פילאָסאָפישען דענקען געהאַט צו טהאָן מיט דער שייכות, וואָס הערשט צווישען „זיין“ און „בעוואוסטזיין“, און אומעטום וויל ער בעווייזען, אַז דאָס „בעוואוסטזיין“ שטאַמט אָב פון דעם „זיין“.***) דעריבער פּאַסט פאַר זיין פילאָסאָפיע די פאָרמעל פון „מאַטעריע“ און „גייסט“. רודאָלף שטאַמלער בעשעפטיגט זיך דער עיקר מיט דער שייכות, וואָס

*) פגל. ד. ג. בד. 1, ז. 113.

**) מעהר וועגען דעם פּאַראַלעליזם זעה אין דעם ציטירטען ווערק בד. 1, ז. 246—247.

***) פגל. ד. ג. בד. 2, ז. 169 און ווייטער.

הערשט צווישען דער „מאַטעריעלער" זייט פון דעם געזעלשאַפטלי־כען לעבען און דער „פאָרמאַלער", אָדער דער יורידישער זייט. און דעריבער האָט זיין סאָציאַל־פילאָסאָפיע צו טהאָן מיט דעם מאָניזם פון „מאַטעריע" און „פאָרם."

אָבער ווי די מעשה איז, זעהט מען קלאָר, אז די צוויי דענ־קער געהען זיך פאַנאַנדער דער עיקר דעריגען, וואָס זיי ביידע בויען זייערע מאָניסטישע סיסטעמען לויט צוויי פערשיעדענע טיפען פון'ם מאָניסטישען דענקען. מאַרקס פלייסט זיך צו פעראייניגען „בע־וואוסטזיין" און „זיין", לויט דעם ערשטען אָדער דעם צווייטען פון די אויבען כאַראַקטעריזירטע טיפען: דאָס „בעוואוסטזיין" שטאַמט אָב פון דעם „זיין", ווערט בעהערשט פון דעם „זיין" און איז ניט מעהר, ווי אַ צושטאַנד אין איהם. שטאַמלער אָבער בויט זיין מאָניסטישען געבוי לויט דעם דריטען, דעם „פאַראַלעליסטי־שען" טיפּ: די „מאַטעריע", אָדער דער „אינהאַלט" פון דעם גע־זעלשאַפטליכען לעבען, און איהר „פאָרם" זיינען צוויי גלייך מעכ־טיגע, אויף אייביג צונויפגעוואַקסענע, איינס פון דעם אַנדערן ניט אָבצורייסענדע עלעמענטען פון יעדער געזעלשאַפטליכער ערשיי־נונג.

7.

אָבער — וואָס אַזוינס איז „מאַטעריע" און אין וואָס אַזוינס בע־שטעהט די „פאָרם" פון דעם געזעלשאַפטליכען לעבען?

די „סאָציאַלע מאַטעריע", זאָגט שטאַמלער אין איינעם מיט די מאַרקסיסטען, איז דאָס עקאָנאָמישע לעבען פון דער געזעלשאַפט. יעדע עקאָנאָמישע ערשיינונג איז אַ מאַטעריעלע ערשיינונג. דאָס קלינגט דורכאויס מאַרקסיסטיש. אָבער אין די ווערטער „עקאָנאָ־מישע ערשיינונגען" לעגט שטאַמלער אריין אַזאַ זין, וועלכען זיי האָ־בען קיין מאָל ניט געהאַט ניט אין דעם מאַרקסיסטישען סיסטעם, ניט אין דער מאָדערנער שפראַך איבערהויפּט. אַן עקאָנאָמישע ערשיינונג, ווי אַ שטיק „מאַטעריע פון דעם געזעלשאַפטליכען לע־בען" איז, לויט שטאַמלער, יעדע בשותפות'שע ארבייט פון מענ־שען, וואָס ווערט געטהאָן כדי צו בעפריעדיגען מענשליכע בעדערפ־ניסען, — אַלץ איינס, צי יענע ארבייט וויל בעפריעדיגען אַ בע־

דערפּעניס, וואָס ווערט אָנגערופען אַ „ניעדעריגע“ אָדער אזא, וואָס ווערט אָנגערופען אַ „העכערע“. ס'איז ניטאָ, זאָגט שטאמלער, קיין ברעקעל סאָציאָלאָגישע נפקא מיניה צווישען דער ארבייט פון דעם מענשען, כּדי אָנצוגרייטען עסענוואַרג, קליידער און געצייג, און דער ארבייט זיינער אויף די פעלדער פון פּעדאגאָגיק, וויסענשאפט, רעליגיאָן, קונסט און פילאָסאָפיע. אַלע צווייגען פון דער מענשליכער ארבייט האָבען, מיינט שטאמלער, נאָר איין איינציגען ציעל אין זינען: בעקומען הנאה און פערמיידען צער. דעריבער מוז מען צו דער „סאָציאַלער מאטעריע“ אויף'ן גלייכען אופן צורעכענען אזעלכע פערשיידענע טעטיגקייטען און פּראָדוקטען פון דעם מענשליכען שאפען, ווי ערד־ארבייט און רעליגיע, האָלץ־האקען און פּאָעזיע, שוסטעריי און פילאָסאָפיע. זיי אַלע שטעלען מיט זיך צוזאמען דעם „אינהאַלט“ פון דעם געזעלשאפטליכען זיין.

שטעלט מען זיך אוועק אויף אזא שטאנדפּונקט בנוגע צו דער געזעלשאפטליכער מאטעריע, איז, פערשטעהט זיך, זעהר לייכט צו בעווייזען די ריכטיגקייט פון יענעם גרונד־געדאנק, פאר וועלכען עס קעמפט דער היסטאָרישער מאטעריאַליזם. אין דער אמת'ן! מיט דער הילף פון אַ גוטען סילאָגיזם קאָן מען דאס מאכען אין איינס און צוויי:

דאָס היסטאָרישע לעבען פון דער מענשליכער געזעלשאפט איז מענשליכע טעטיגקייט, וואָס האָט צו איהר ציעל די בעפריעדיגונג פון מענשליכע בעדערפעניסען, דאָס הייסט, עקאָנאָמישע טעטיגקייט.

ממילא איז קלאָר ווי דער טאָג, אז אַלץ אין דער געשיכטע מוז אין דער לעצטער שורה צוריקגעפיהרט ווערען צו עקאָנאָמישע ערשיינונגען.

צו אזא ריין „טערמינאָלאָגישער“ בעגרינדונג פון דעם מאַרקסיזם איז שטאמלער דערגאנגען כמעט ביז אויף אַ האָר, און אויב ער איז ניט אריינגעפאַלען אין איהרע נעצען, איז דאָס אַ דאנק יענעם טיפ פון מאָניסטישען דענקען, צו וועלכען ער געהערט.

דאָס עקאָנאָמישע לעבען איז נור איין זייט פון דעם געזעלשאפטליכען זיין. אין יעדער עקאָנאָמישער ערשיינונג מוז זיך גע־

פֿינען ניט נאָר איהר „מאַטעריע“, נאָר אויך איהר „פֿאָרם“, און ממילא קאָן דאָס געשיכטליכע לעבען קיין מאָל ניט אויסגעטייטשט ווערען ריין מאַטעריאַליסמייש.

די פֿאָרם פֿון יעדען געזעלשאַפֿטליכען לעבענס־מאָמענט, ד. ה. פֿון יעדער עקאָנאָמישער ערשיינונג בעשטעהט, זאָגט שטאַמלער, אין יענע **רעכטליכע נאָרמען**, וואָס רעגולירען די עקאָנאָמישע טעטיגקייט פֿון די מענשען, וואָס ברענגען אריין אָרדענונג אין זייער געזעלשאַפֿטליכער צונויפֿ־ווירקונג. ס'איז ניטאָ קיין איין איינציגע ערשיינונג אין דער געזעלשאַפֿטליכער טעטיגקייט, וואָס זאָל ניט זיין נאָרמירט דורך וועלכע עס איז רעגעלן און כּללים. דער סכום פֿון אָט די אַלע רעגעלן, וואָס לעבען און ווערען אָנגעווענדט אין דער געזעלשאַפֿטליכער טעטיגקייט, איז דאָס רעכטליכע לעבען פֿון דער געגעבענער געזעלשאַפֿט, די **פֿאָרמאַלע** זייט פֿון דעם סאָציאַלען געשעהען.

שטאַמלער'ס קאַטעגאָרישע בעהויפּטונג, אַז ס'איז ניטאָ קיין איין געזעלשאַפֿטליכע ערשיינונג אָהן אַ רעכטליכען עלעמענט, וואָס זאָל זיין פֿערבונדען מיט איהר, קלינגט אַ ביסעל צו גוזמא'דיג. אָבער די גאַנצע גוזמא פֿערשווינדט, ווי נאָר מיר דערוויסען זיך, אַז מיט דעם בעגריף „רעכט“ האָט זיך שטאַמלער בעגאַנגען במעט אויף דעם זעלביגען שטייגער, ווי ער האָט דאָס געטהאָן מיט דעם טערמין: „עקאָנאָמישע ערשיינונג“. ער האָט דעם בעגריף געגעבען אַ סך אַ ברייטערע אויסטייטשונג, איידער דאָס ווערט געברויכט אין דער געוועהנליכער שפּראַך. יעדער בשותּפֿות'ער צונויפֿ־ווירקען פֿון מענשען אויף אַ וועלכען עס איז טעטיגקייטס־פֿעלד איז שוין פֿאַר איהם, ווי מיר האָבען געזעהען, אַן עקאָנאָמישע ערשיינונג. און אַזוי ווערט אויך דער בעגריף „רעכט“ פֿאַנאַנדערגעצויגען איבער זיינע געוועהנליכע מאָסען.

צו דעם רעכטליכען לעבען פֿון דער געזעלשאַפֿט געהערען ניט נאָר יענע נאָרמען, וואָס פֿליעסען פֿון אַ העכערער שטאַאַטליכער מאַכט, און וואָס טראָגען אין זיך דעם כאַראַקטער פֿון אַ געזעצליכען צוואַנג; ניט נאָר אַפֿילו יענע געבאָטען און פֿערבאָטען, וואָס געפֿינען זיך אין דעם אַזוי אָנגערופֿענעם „געוואוינהייטס־רעכט“. אויך יעדער פֿרייער אָבמאַך צווישען מענש און מענש, אַלע פֿאָרע־

דונגען, וועלכע די הערשענדע זיטען שטעלען ארויס, — אפילו די מנהגים און די פאָרשריפטען פון אנשטענדיגקייט און פון דעם עהרען־קאָדעקס, — דאָס אַלץ רעכענט שטאַמלער צו צו דער יורידישער אָדער „פאָרמאַלער" זייט פון דעם געזעלשאַפטליכען פּראָצעס.

אַ דאַנק אָט די אַלע אויסערליכע נאָרמען און רעגעלן, — פון די כללים פאַר דעם קאָנוועטציאָנעלען „שטאַאַט", וואָס מען דאַרף אָבהיטען אויף אַן אריסטאָקראַטישען פּיק־ניק, ביז צו די העכסטע פאָדערונגען פון דער שטאַאַטליכער מאַכט, — און נאָר אַ דאַנק אָט די אויסערליכע נאָרמען און רעגעלן בעקומט די מענשליכע טעטיג־קייט אַ געזעלשאַפטליכען כאַראַקטער. מענשען לעבען נאָר אויף אַזוי פיעל אין אַ געזעלשאַפטליכען צושטאַנד, אויף וויפיעל זייער לעבען איז נאָרמירט דורך אַ וועלכער עס איז אויסערער רעגעל. געזעלשאַפט הויבט זיך אָן נאָר דאָרטען און יעמאָלט, וואו און ווען בעוואוסטזיניגע בעשעפעניסען שטעלען זיך מיט בעוואוסט־זיין אַוועק ציעלען פאַר אַ בעשטימטער, בשותפות'ער „סאָציאַל־ווירטשאַפטליכער" טעטיגקייט און דורך דעם גופא אַרבייטען זיי אויס אַ געוויסע פאָרם פון מיטאַרבייטערשאַפט, אַ געוויסע אויי־סערליכע איינאָרדנונג ווי זיי זאָלען זיך בעגעהן איינער מיט די אַנדערע, ווי זיי זאָלען שטעהן איינער צו דעם אַנדערן: ווי הערר און שקלאַוו, אָדער פרייע חברים, אָדער באַלאַבאָס און פועלים און דערגלייכען. די איינגעאָרדענטע פאָרם פון דער מיטאַרבייטער־שאַפט פערקערפערט זיך אין יעדען מאָמענט פון דער בשותפות'שער אַרבייט, און נאָר אין די גרעניצען פון דער רעגולירענדער פאָרם קאָן דער סאָציאַל־ווירטשאַפטליכער צוועק, ד. ה., ווי מיר ווייסען, דער „עקאָנאָמישער" צוועק, פערווירקליכט ווערען אין לעבען.

אין יעדער סאָציאַלער ערשיינונג קאָנען מיר דעריבער אין געדאַנקען פאַנאַנדערשיידען איהרע צוויי גרונד־עלעמענטען: דעם מאַטעריעלען, אָדער עקאָנאָמישען עלעמענט, וואָס בעשטעהט אין די ריין טעכנישע פּראָצעסען, אין וועלכע עס דריקט זיך אויס אונזער בעגעהן זיך מיט דער נאַטור, און, אַ חוץ דעם, דעם פ אָ ר מ אַ־ל ע ן אָדער ר ע כ ט ל י כ ע ן עלעמענט, וואָס בעשטימט און רע־געלט דאָס בעגעהן זיך פון מענש צו מענש, בעת עס קומט פאָר דער ריין טעכנישער פּראָצעס. און יעדע איינצעלנע סאָציאַלע ער־

שיינונג איז ניט קיין אַנדער זאַך, ווי אַ קאָנקרעטער מאָמענט פון דער אַלגעמיינער סאָציאַלער ווירטשאַפט, וואָס מוז ממילא אַלע מאָל בעשטעהן פון אַן עקאָנאָמישען אינהאַלט און אַ רעכטליכער פאָרם.

די טעכנישע פּראָצעסען קאָנען נאָר יעמאָלט קומען צום פאָר־שיין און אָנגעווענדעט ווערען אויף דער נאַטור, ווען עס איז שוין דאָ אַ געוויסע רעכטליכע פאָרם פון מיטאַרבייטערשאַפט, וואָס רע־געלט די בעציהונגען פון מענש צו מענש. און צוריק קאָן די בע־שטימטע פאָרם פון מיטאַרבייטערשאַפט, פון צווישען־מענשליכע בע־ציהונגען, נאָר יעמאָלט אַריין טרעטען אין לעבען, ווען די מענשען פערווירקליכען אין דער בשותפות'שער אַרבייט זייערע עקאָנאָמישע ציעלען. ממילא האָבען מיר אַ רעכט צו זאָגען, אַז די מאַטעריע און די פאָרם פון אַ געזעלשאַפטליכער ערשיינונג קאָנען ניט עקזיסטירען איינע אָהן דער אַנדערער, אַז זיי זענען באמת ניט מעהר ווי צוויי זייטען פון איין און דערזעלביגער זאַך, — דעם געזעלשאַפטליכען לעבענס־פּראָצעס.

דערפון גופא פליעסט אָבער אַרויס דער צווייטער גרונדזאַץ פון דעם פּאַראַלעליסטישען מאָניזם: אַז די צוויי זייטען, — די ווירטשאַפטליכע און די רעכטליכע, — קאָנען ניט ווירקען איינע אויף די אַנדערע, ווייל קיינע פון זיי קאָן ניט אַרויסטרעטען מחוץ פון דער אַנדערער. קיין ווירטשאַפטליכער אַקט קאָן ניט געמאָלט זיין אָהן אַ בעשטימטער געזעלשאַפטליכער פאָרם, אין וועלכער ער שפּיעלט זיך אָב, און קיין רעכטליכער רעגלאַמענט קאָן ניט געמאָלט זיין, אָהן אַ וועלכער עס איז קאָנקרעטער אויספיהרונג אין דער גע־זעלשאַפטליכער ווירקליכקייט, אין דעם מאַטעריעלען פּראָצעס פון בעפריעדיגען מענשליכע בעדערפניסען.

אויף אַזאַ'ן אופן געפינען מיר, אַז די שייכות צווישען ווירט־שאַפט און רעכט אין דעם געזעלשאַפטליכען לעבען איז אַקוראַט אַזאַ, ווי די, וואָס הערשט צווישען גוף און נשמה, לויט דער לעהרע פון ספּינאָזאַ, אָדער צווי־שען דעם „אינהאַלט" און דער „פאָרם" פון דער דערקענטניס, לויט דער דערקענטניס־טעאָריע פון קאַנט.

אַזוי זעהט אויס שטאַמלער'ס גרונד־געזעץ פאַר דער סאָציאַלער סטאַטיק פאַר יעדען מאָמענט פון דעם געזעלשאַפטליכען זיין. לאָ־מיר איצטער זעהען, וואָס פאַר אַ פּנים עס בעקומט ביי איהם די

סאָציאַלע דינאַמיק, דער פּראָצעס פון געזעלשאַפטליכע פערענדע־
רונגען.

.8

דעם פּראָצעס, ווי אַזוי די רעכטליכע נאָרמען ווערען פערענ־
דערט אין דעם לויף פון דעם געשיכטליכען לעבען, שטעלט זיך
שטאַמלער פאָר אויף אַזאַ'ן אופן.

די רעכטליכע נאָרמען רעאַליזירען זיך, ווי מיר האָבען גע־
זעהן, נאָר אינאיינעם מיט דער „מאַטעריע" פון דער געזעלשאַפטלי־
כער ערשיינונג, — אַלץ איינס, אין וואָס די מאַטעריע זאָל ניט
בעשטעהן: אין דער פערפערטיגונג פון עסענוואַרג און אַנדערע גע־
ברויכס־אַרטיקלען, אָדער אין דעם מלמד'ס קנעלען מיט די קינדער,
אָדער אין די זיצונגען פון אַ וועלכען עס איז וויסענשאַפטליכען
קאָנגרעס. אַלע אַזעלכע געזעלשאַפטליכע ערשיינונגען אינאיינעם
בילדען דעם סיסטעם אָדער דעם סדר פון דעם געזעלשאַפטליכען
לעבען, וואָס ווערט בעהערשט פון אַ וועלכען עס איז יורידישען גרונד־
פּרינציפּ, וועלכע נעהמט אַרום אַלע רעכטליכע כללים און דינים
פון די איינצעל־ערשיינונגען. זיי, די איינצעלנע, סאָציאַלע ערשיי־
נונגען, וואַקסען און ענטוויקלען זיך אין די גרענעצען פון דער הער־
שענדער סאָציאַלער, ד. ה., יורידישער נאָרמע, לאָמיר זאָגען: אין
דער נאָרם פון שקלאַווערייַ, אָדער לייב־אייגענשאַפט, אָדער פרייער
לוין־אַרבייט. עס מוז אָבער אַריינטרעטען אַ מאָמענט, ווען די
איינצעלנע געזעלשאַפטליכע ערשיינונגען וואַקסען אַריבער די גרע־
ניצען פון די יורידישע נאָרמען, וואָס הערשען אין זיי. זיי ווערען
ענג אין זיי, און מען זוכט פון זיי זיך צו בעפרייען. יעמאָלט
וואַקסט אויס אין די מוחות פון די מענשען דער געדאַנק איבער־
צובויען די שטענדיגע רעכטליכע נאָרמען. עס בעווייזען זיך פּראָ־
יעקטען פון פערשיידענע איינצעל־רעפאָרמען און עס ברענט זיך
פאַנאַנדער דער „קלאַסען־קאַמף".

דאָ האָבען מיר ווידער ביי שטאַמלער'ן אַ מאַרקסיסטישען
טערמין, וואָס ווערט אָבער געברויכט פון איהם אין אַ גאַנץ אַנ־
דער זין. אַ „קלאַסען־קאַמף" איז אין שטאַמלער'ס אויגען י ע ד ע ר
קאַמף, וועלכען אין געזעלשאַפטליכע גרופּע פיהרט אַנטקעגען אַ

צווייטער, כדי אומצוענדערען וועלכע עס איז רעכטליכע נאָרמען. דער קאמף ווערט ארויסגערופען פון דער גרופע, וועמעס טעטיג־קייט עס איז איינגעענגט אין די אַלטע נאָרמען, אנטקעגען יענער גרופע, וועמען עס איז נאָך געראָם אין דער תפיסה, אָדער וואָס פיהלט ניט דעם דרוק אויף זיך, אָדער וואָס האָט וועלכע עס איז אייגענע פניות, אז די אַלטע פאָרמען זאָלען בלייבען ניט־בעריהרט. אזא מין „קלאסען־קאמף" קאָן אויסברעכען צ. ב. צווישען די „קלאַ־סיקער" און די „רעאַליסטען" אויף דעם פעלד פון יענער „סאָציאַל־ווירטשאַפטליכער" טעטיגקייט, וואָס רופט זיך אויף דעם פשוט'ען לשון אָן, — פעדאַגאָגיק.

דאָס שטרעבען צו רעפאָרמען ענדיגט זיך מיט נצחון, ווען די אַלטע סאָציאַלע ערשיינונג ווערט פערביטען אויף א נייער, וואָס האָט אין זיך א נייעם געזעלשאַפטליכען רעגלאַמענט, ווי ווען, צ. ב., די קלאַסישע גימנאַזיעס ווערען פערביטען אויף רעאַל־שולען, מיט בעזונדערע יורידישע פאָדערונגען פאַר זיי.

מיט דער צייט וואַקסט אָן די צאָהל פון אַזעלכע נייע געזעל־שאַפטליכע רעגלאַמענטען אויף אַלע פעלדער פון דער געזעלשאַפט־ליכער טעטיגקייט. אַלע צווייגען פון דער קולטור, פון די ריין מאַטעריעלע ביז צו די גייסטיגע, זיינען מעהר אָדער ווייניגער בע־נייט מיט איינצעלנע סאָציאַלע ערשיינונגען וואָס שטעלען מיט זיך פאַר א נייע „מאַטעריע", איינגעקליידט אין נייע יורידישע נאָר־מען.

סוף־כל־סוף מוז קומען א צייט, ווען דער גאַנצער סדר פון דעם געזעלשאַפטליכען לעבען, ד. ה., די רעכטליכע גרונד־פּרינצי־פּען, וואָס ליגען אין זיין יסוד, הערען אויף צו שטימען מיט די נייע איינצעל־ערשיינונגען און הויבען אָן צו דריקען אויף זיי. יע־מאָלט ווערען שוין געבוירען פּראָיעקטען, ווי אזוי ראַדיקאַל איבער־צואַנדערשען אַלע שטאַטליכע און געזעלשאַפטליכע יסודות. עס קאָכט זיך פאַנאַנדער אן ערנסטערער „קלאסען־קאמף", וואָס קעמפּט שוין נים פאַר נייע איינצעל־רעגלאַמענטען, נאָר פאַר נייע רעכטליכע גרונד־פּרינציפּען. דער קאמף ענדיגט זיך אויך דאָ מיט דעם, וואָס די אַלטע יסודות פון דעם געזעלשאַפטליכען לעבען מו־זען מאַכען פּלאַץ פאַר נייע. אָבער די נייע יורידישע נאָרמען קאָ־

נען אויך ניט אריינגעהן אין לעבען, סיידען ווען זיי בעהעפטען זיך מיט א וואָסער עס איז סאָציאַלער „מאַטעריע". זיי מוזען דורכ־דרינגען מיט זיך יענע אופנים, ווי אזוי די מענשען בעפריעדיגען זייערע בעדערפניסען אונטער די נייע בעדיגונגען. זיי מוזען זיך רעאַליזירען און פערקערפערען — אין דער פאָרם פון געוויסע רעג־לאַמענטען — אין די טויזענדער סאָציאַלע איינצעל־ערשיינונגען, — פון וועלכע עס בעשטעהט דאָס געזעלשאַפטליכע לעבען. נאָר ווען דער נייער גרונד־פּרינציפּ לאָזט פון זיך ארויס נייע איינצעל־רעגלאַמענטען פאַר די וויכטיגסטע פּרטים פון דעם געזעלשאַפטליכען לעבען; נאָר ווען די דאָזיגע יורידישע פערצווייגונג דרינגט דורך אומעטום אין לעבען, קאָן מען זאָגען, אַז ער, דער נייער פּרינציפּ, האָט באמת געזיעגט.

אָבער באַלד נאָך דעם זיעג הויבט זיך ווידער אָן דאָס שפּיעל פון אָנהויב. די סאָציאַלע ערשיינונגען הויבען אָן אויפ'ס ניי צו וואַקסען און אַריבערצוואַוואַקסען זייערע רעגלאַמענטען און דער „גלגל החוזר" פון דעם געזעלשאַפטליכען לעבען טרעט ווידער אריין אין דעם פּעריאָד פון רעפאָרמען און רעוואָלוציאָנען.

אויף אַזאַ'ן אופן קומט שטאַמלער צו אַ רעזולטאַט, וואָס קלינגט דורך און דורך מאַרקסיסטיש: אַלע פערענדערונגען פון דעם סאָ־ציאַלען לעבען ווערען דערקלעהרט דורך די פערענדערונגען, וואָס קומען פאָר אין זיין מאַטעריעלען טייל; די רעכטליכע אַנשויאונגען און די פּאָליטישע אידעאַלען פון די מענשען פאַלען ניט פון הימעל אַראָב אויף דער ערד, נאָר פאַרקעהרט, וואַקסען ביסלעכווייז ארויס, פון „דער עקאָנאָמישער סטרוקטור פון דער געזעלשאַפט". מעהר נישט, מען דאַרף תמיד געדענקען, אַז צו דעם „מאַטעריעלען" טייל פון דעם געזעלשאַפטליכען לעבען דאַרף אויך צוגערעכענט ווערען די גאַנצע „רוחניות", — די רעליגיאָן און די פּאָעזיע, און די מוזיק, — און אַז די „עקאָנאָמישע סטרוקטור" פון דער געזעלשאַפט איז ניט קיין אַנדער זאַך, ווי די מיטאַרבייטערשאַפט פון מענשען כדי צו בעפריעדיגען מענשליכע בעדערפניסען. און אין אַלע בע־נייאונגס־פּראָצעסען פון דער געזעלשאַפט געהען „ווירטשאַפט" און „רעכט" האַנד אין האַנד, לויפען פּאַראַלעל און קאָנען אין דער ווירקליכקייט ניט עקזיסטירען איינע אָהן דעם אַנדערען. קיין וועקסעל־ווירקונג צווישען זיי קאָן ניט געמאָלט זיין.

אָבער ווען שטאַמלער לייקענט לגמרי, אַז אין דער סאָציאַלער ווירטשאַפט זאָל קאָנען זיין אַ וועקסעל־ווירקונג צווישען „ווירטשאַפט" און „רעכט", איז ער פאָרט געצוואונגען מודה צו זיין, אַז צווישען די איינצעלנע צווייגען פון דער סאָציאַלער ווירטשאַפט (עקאָנאָמיק, פעדאַגאָגיק, וויסענשאַפט, קונסט א. אַז. וו.) מוז הערשען אַ וועקסעל־ווירקונג. פרעגט זיך די גרויסע שאלה, וואָס האָט ביז איצטער אינטערעסירט די מוחות פון אַלע סאָציאָלאָגען: ווי ווירקען די דאָזיגע צווייגען איינער אויף דעם אַנדערען? לויט וואָס פאַר אַ מאָס און לויט וועלכע געזעצען? איז אפשר קאַרל מאַרקס גערעכט, ווען ער זאָגט, אַז יענע סאָציאַל־ווירטשאַפטליכע ערשיינונגען, — וועלכע מיר רופען געוועהנליך אָן די עקאָנאָמישע, — שפּיעלען די ראָליע פון דעם ד י ר י ז ש אָ ר אין דעם גאַנצען פלאָנטער פון אַלע געזעלשאַפטליכע טעטיגקייטען?

אויף דער פראַגע גיט אונז שטאַמלער ניט קיין קלאָרען ענטפער. נאָך מעהר: ער פלייסט זיך צו בעווייזען, אַז אַזאַ פראַגע דאַרף גאָר ניט אינטערעסירען דעם סאָציאָלאָג. וועלכער צווייג פון דער מענשליכער ווירטשאַפט האָט געווירקט אויף די אַנדערע צווייגען, — דאָס זאָל אויספאָרשען די פּ אָ ל י ט י ש ע ע ק אָ נ אָ מ י ע, ד. ה. די ווירטשאַפט פון די קאָנקרעטע ערשיינונגען פון דער סאָציאַלער באַלעבאַטישקייט. לאָז זי זיך גראָבען אין דער גאַנצער געשיכטע פון דער מענשהייט און אויסגעפינען, וואָס עס האָט געווירקט אויף וואָס, און ווען דאָס איז געווען, און ווי אַזוי דאָס האָט זיך אָבגעשפּיעלט. דעם ענטפער וואָס מאַרקס גיט אויף דער שאלה, האַלט שטאַמלער פאַר צו־פריה און צו־ווענינ איינגעפונדעוועט.

אָבער: אויב דער ענטפער אויף דער פראַגע געהט ניט אַריין אין די אויפגאַבען פון דעם סאָציאָלאָג, איז וואָס דען זאָל איהם אינטערעסירען? וואו זאָלען מיר זוכען יענעם גרונד־געזעץ פון דעם געזעלשאַפטליכען לעבען, וואָס מיט זיין הילף זאָלען מיר קאָנען אויסאַרבייטען אַן אָביעקטיווען קריטעריום פאַר אונזער געזעלשאַפטליכער אַרבייט? ווי זאָל מען פעסטשטעלען די אָביעקטיווע געזעצען פון דעם געזעלשאַפטליכען לעבען; ווי קאָן מען גאָר צוטרעטען צו אַזאַ פעסטשטעלונג, ווען מיר ווייסען לכתחילה, אַז די וועקסעל־

ווירקונג פון זיינע פיעל־צאָהליגע זייטען איז נאָך גאָר ניט אויסגע־פאָרשט געוואָרען און די געזעצען פון יענער וועקסעל־ווירקונג האָ־בען ממילא נאָך גאָר ניט געקאָנט ענטדעקט ווערן?

9.

שטאמלער האָט געפיהלט די גאַנצע וויכטיגקייט פון די נאָר וואָס פאָרמולירטע פראַגען און האָט געזוכט צו געבען אַן ענטפער אויף זיי, וואָס שליעסט איין זיך אין אַ גאַנץ נייעם בליק אויף די אויפגאַבען און ציעלען פון דער סאָציאָלאָגיע. בקיצור קאָן זיין ענטפער פאָרמולירט ווערען אַזוי:

דער סאָציאָלאָג דאַרף זיך אין גאַנצען אָבזאָגען פון דער אויפ־גאַבע — ארויסצוגעפינען וועלכע עס איז קויזאַלע שייכות׳ען צווי־שען די געזעלשאַפטליכע ערשיימונגען: ערשטענס ליעגען אויפ׳ן גרונד פון יעדען סאָציאַלען פאַקט ריין פסיכישע עלעמענטען, וועל־כע מען קאָן קיין מאָל ניט און בשום אופן ניט אויסשטודירען גענוי. און צווייטענס איז דאָס געזעלשאַפטליכע לעבען אַזוי רייך און פיעל־זייטיג, און די איינצעל־ערשיינונגען זענען אַזוי שטאַרק צונויפגעפלאָנטערט אין איינעם, אַז קיין מענשליכער שכל קאָן זיי ניט פאַנאַנדערפלאָנטערן און אויסגעפינען די ווירקליכע קויזאַלע שייכות׳ען, וואָס הערשען אין זיי. אַלע פּרובען אַנצואווענדען דעם פּרינציפּ פון קויזאַליטעט, כדי מיט זיין הילף צו דערקלערען דאָס שפּיעל פון די געזעלשאַפטליכע ערשיינונגען, האָבען זיך ניט איינ־געגעבען און קאָנען זיך קיין מאָל ניט איינגעבען.

טראַכט מען זיך אריין אין די געדאַנקען שטאַמלער׳ס, קאָן איינער מיינען, אַז דער ענד־רעזולטאַט, צו וועלכען ער מוז על פּי נויטווענדיגקייט קומען, איז דער סאָציאָלאָגישער סקעפּטיציזם. שטאַמלער מיידט אָבער אויס יענע געפאַהר, אַ דאַנק אַן ארגומענט, וועלכען ער נעהמט אריבער פון קאַנט׳ס פילאָסאָפיע. קויזאַלע דערקענטניס, זאָגט ער מיט קאַנט׳ן, איז ניט די איינציגע ארט פון דער מענשליכער דערקענטניס. דאָס קויזאַלע דענקען, אין די פאָר־מען פון אורזאַך און ווירקונג, איז ניט מעהר ווי איין מין אַפּריאָ־רישע פאָרם, וואָס מיט איהר הילף ברענגט אונזער שכל אריין איינ־

הייט און אָרדנונג אין דעם פיעל־זייטיגען כאַאָס פון ערשיינונגען און פאקטען. א חוץ דער פאָרם פון קויזאליטעט איז אָבער נאָך דאַ אַן אנדער פאָרם, וואָס איז אקוראט אזוי א־פּריאָריש ווי די קויזאַ־ליטעט, — די צוועקמעסיגקייט. דאָרטען, וואו „אורזאַך און ווירקונג" זאָגען זיך אָב צו דיענען אונז, האָבען מיר א כשר'ען רעכט אַנצואווענדען די טעלעאָלאָגישע פאָרמען פון אונזער געדאנק און אָנשטאָט די בעגריפען: „אורזאַך און ווירקונג" אויסוועהלען פאַר א געצייג פון דעם וויסענשאַפטליכען אויפבוי די בעגריפען: „ציעל און מיטעל".

די אויפגאַבע פון דעם סאָציאָלאָג וועט לפי דעם בעשטעהן דער עיקר אין איין זאַך: ער דאַרף אויסגעפינען יענעם א ל ג ע מ י י נ ע ם צ ו ו ע ק פון אלע געזעלשאפטליכע נאָרמען, וואָס דער מענש דאַרף האָבען אין אויג, בעת ער איז אין גאנצען פריי פון וועלכע עס איז פערזענליכע פניות אָדער פּאַרטיי־און קלאַ־סען־אינטערעסען און טראַכט נאָר וועגען איין זאַך — די אינטערע־סען פון דער גאנצער געזעלשאַפט. אָט יענער א ל ג ע מ י י נ ע ר צ ו ו ע ק וועט זיין דער סאָציאַלער געזעץ, וואָס וועט אונז דיע־נען ווי אַן אָביעקטיווער קריטעריום און מאסשטאב פאַר דער גע־זעלשאפטליכער טהעטיגקייט פון יעדער געגעבענער צייט.

ווי אזוי זאָלען מיר אָביעקטיוו־וויסענשאפטליך געפינען יענעם געזעץ?

שטאַמלער שלאָגט פאָר א מעטאָדע, ווי אזוי איהם אויסצוגע־פינען, וועלכע ער ווענדעט אויך אָן אין זיין ווערק און וועלכע ער רעכענט פאַר דער איינציג ריכטיגער.

לאָמיר, זאָגט ער, לאָגיש אנאליזירען אלע געזעלשאפטליכע פאָרמען, ד. ה. אלע רעכטליכע רעגלאמענטען, און לאָמיר אָרויסדרע־סטילירען פון זיי יענעם עלעמענט פון צוועקמעסיגקייט, וואָס ליעגט אלע מאָל פערבאָרגען אין זיי. אָט די איינצעלנע טהעאָלאָגישע עלעמענטען לאָמיר פערגלייכען צווישען זיך און צוריקפיהרען זיי צו איין איינציגען גרונד־פּרינציפּ. דורך דעם גופא וועלען מיר זיך דערגראָבען צו יענעם אבסטראקטען ציעל, וואָס ליעגט אין זייער אלעמענס פונדאמענט. און אָט דער אלגעמיינסטער ציעל וועט זיין דער אלגעמיינער געזעץ, וועלכען דער סאָציאָלאָג זוכט.

א דאנק דעם מעטהאָד פון לאָגיש אנאליזירען די יורידישע נאָרמען, קומט שטאַמלער צו דעם לעצטען רעזולטאט פון זיין פאָרשונג. ער געפינט אוים יענעם גרונד־פרינציפ, וואָס דארף זיין אונזער פיהרער אין דער געזעלשאפטליכער פראקטיקע און וואָס דארף אוועקגעלעגט ווערען אין דעם פונדאַמענט פון יעדען „אָביעקטיוו־מאָטיווירטען“ געזעלשאפטליכען שריט.

דער פיהרענדער פרינציפ בעשטעהט אין דעם שטרעבען צו א בעשטימטען א י ד ע אַ ל פון דעם געזעלשאַפטליכען לעבען. דאָס דארף זיין א געזעלשאפט פון „פריי וועלענדע מענשען“, ד. ה. פון אזעלכע מענשען וועמעס ווילען עס איז אין גאנצען פריי פון וועלכע עס איז פערזענליכע אינטערעסען אָדער פארטיי־וואונשען און קלאסען־שטרעבונגען.

אין אלע געזעלשאפטליכע רעפאָרמען, אין אלע צייטען און דורות וועט נאָר דאָס — אין דער געזעלשאפטליכער עפענטליכער טעטיגקייט — זיין אָביעקטיוו ריכטיג און געזעצמעסיג, וואָס עס וועט געשעהן אין דעם נאָמען פון יענעם אידעאל און וואָס עס וועט פיהרען צו זיין פערווירקליכונג אין לעבען. און צוריק: אלץ, וואָס געהט להיפך צו דעם דאָזיגען אידעאַל, איז „סוביעקטיוו“, אונגעזעצמעסיג, ווען אפילו די האָזיגע סוביעקטיווע שטרעמונגען זאָלען זיין די שטאַרקסטע אין דעם געזעלשאפטליכען לעבען און דער טריאומף זאָל סוף־כל־סוף בלייבען אויף זייער זייט.

אָט דאָס איז, לויט שטאַמלער, דער גרונד־געזעץ פון דעם געזעלשאפטליכען לעבען, וואָס יעדער געזעלשאפטליכער טהוער דארף האָבען אין אויג, כדי זיך צו בעפרייען פון דעם סוביעקטיוויזם.

מען זעהט פון די אלע געדאנקען, אז שטאַמלער האָט אין זין דעם זעלביגען פילאָסאָפישען צוועק, וואָס קארל מארקס. ער וויל אויסגעפינען א וועג, ווי אזוי אָביעקטיוו צו בעגרינדען דעם „ע נ ד־צ י ע ל“, אָבער אַזוי ווי ער קאָן ניט גלויבען אין די געשיכטס־פילאָסאָפיע בכלל — ובפרט נאָך אין דער מארקסיסטישער — וויל ער אנשטאָט דער געשיכטס־פילאָסאָפיע ארויפזעצען אויפ'ן טהראָן א נייע וויסענשאפטליכע, אָדער, — לאָמיר רעדען פאָרזיכטיגער, — א נייע טעאָרעטישע דיסציפלין: די סאָציאל־פילאָסאָפיע.

מיר וועלען שפעטער זעהן, אז זיין סאָציאל־פילאָסאָפיע איז,

אין תוך גענומען, ניט קיין אנדער זאך, ווי די מאָראַל־פילאָסאָפיע. דערביי וועט אונז אויך קלאָר ווערן, וואָס מיר קאָנען האלטען פון איהר ווערטה פאר די בעגרינדונג פון דעם ענד־ציעל.

.10

ווי די לעזער האָבען זיך שוין געווים אָנגעשטויסען, איז רודאלף שטאמלער'ס טעאָריע פונ'ם סאָציאַלען מאָניזם ניט קיין אנדער זאך, ווי א נייער פרוב אָ ב י ע ק ט י ו ו אויסצוגעפינען יענעם ענד־ציעל, צו וועלכען עס דארפען שטרעבען אלע אומזוסט־זיניגע און עהרליכע געזעלשאפטליכע טוערס. שטאמלער נעהמט זיך פאר דעם נייעם פרוב דערפאר, ווייל דער מארקסיזם, וואָס האָט געהאט אין זיין דיזעלביגע אָביעקטיווע בעגרינדונג פון דעם ענד־ציעל, האָט זיך געפלייסט דורכצופיהרען דאָס אויף דעם פעלד פון דער געשיכטס־פילאָסאָפיע, און האָט דערביי באַנקראָטירט.

וויל מען האָבען אמת'ע אָביעקטיווע וויסענשאפט אין די ענינים פון סאָציאל־פילאָסאָפיע און סאָציאל־פאָליטיק, מוז מען, מיינט שטאמלער, זיך אָבזעגענען מיט די קאטעגאָריען פון אורזאך און ווירקונג, מיט די טיעפע פאָרשונגען פון „פארוואָס איז עס אזוי געוואָרען?" און „ווי מוז עס סטיכיש ווערען?", און אָנווענדען אָנשטאָט דעם די קאטעגאָריען פון ציעל און מיטעל, און זוכען צו פערענטפערען די פראגען: „צוליעב וואָס האָבען עס בעוואוסטזיניגע מענשען אריינגעפיהרט אין לעבען?" און „צוליעב וואָס און ווי, זאָלען מיר, בעוואוסטזיניגע מענשען, עס איבעראנדערשען אין דער צוקונפט?" פערענטפערט ווערען דארפען די דאָזיגע פראגען נאָר פון די, וועמעס ווילען עס איז פריי, ד. ה. די, וואָס האָבען ניט קיין אייגענע פניות און וואָס זוכען צו רעפאָרמירען די געזעלשאפט נאָר צוליעב דעם טובת הכלל.

מען זעהט, די גאנצע פילאָסאָפיע שטאמלער'ס לויפט סוף־כל־סוף אריין אין דעם פאָרט פון ריינע מאָראַל־פילאָסאָפיע, וואָס פרעדיגט דעם מענשען, ער זאָל זיך אָבזאָגען פון זיין עגאאיזם און זיך אין גאנצען, אָהן פניות איבערגעבען צו די ז׳ינטערעסען פון דעם כלל.

קאָן מען זיך צופריעדענשטעלען מיט די רעזולטאַטען, צו וועל־כע שטאַמלער איז געקומען? קאָן אונז די מאַראַל־פילאָסאָפיע באמת ארויסהעלפען דאָרטען, וואו די געשיכטס־פילאָסאָפיע לאָזט אונז, ווי אין א שיף אָהן א רודער?

ליידער קאָנען מיר איצטער ניט געבען קיין קריטישען אנאַ־ליז פון אלע איינצעלהייטען, וואָס אויף זיי האָט שטאַמלער אויפ־געבויט זיין מאַראַל־פילאָסאָפישע מעטאָדע אין דער ענד־ציעל פאָר־שונג. מיר מוזען זיך בענוגענען נאָר מיט דעם וויכטיגסטען וועגען אלע יענע פונקטען, מיט וועלכע מיר האָבען בעקאַנט געמאַכט דעם לעזער.

לאָמיר אָנהויבען פון יענעם „הלל הגדול", וועלכען שטאַמלער האָט אויסגעזונגען לכבוד דעם מאַרקסיזם.

קודם כל מוזען מיר בעמערקען, אז א סך פון די מעלות, וועל־כע שטאַמלער האָט אויסגערעכענט צו דעם שבח פון דעם מאַרק־סיזם, געפינען זיך אין איהם ניט אין א גרעסערער מאָס, איידער ביי דאָס רוב אנדערע געשיכטס־פילאָסאָפישע און סאָציאָלאָגישע טעאָ־ריעס, וואָס זיינען בעקאַנט דער מענשהייט.

שטאַמלער לויבט דעם מאַרקסיזם פאַר זיין בעגרייפען די גע־זעלשאַפט, ווי אן איינגענטאַרטיגע ערשיינונג, וואָס פאָדערט בע־זונדערע איינגענאַרטיגע פאָרשונגס־מעטאָדען, אָבער אויפפאַסען די געזעלשאַפט ווי אן ערשיינונג „סואי גענעריס" איז ניט קיין ספּע־ציפישער סמן פונ'ם מאַרקסיזם. קיינער האָט ניט געלעגט אזוי פיעל וואָג אויף יענעם געדאַנק, ווי דער פאָטער פון דער נייער סאָ־ציאָלאָגיע, אָגיוסט קאָנט. דער געדאַנק געפינט זיך אויך ביי מאַרקס'ען, אָבער ער פערנעהמט ביי איהם, כלעבען, ניט יענעם בכבוד'ען פּלאַץ אין סיסטעם, וועלכען שטאַמלער לעדיגט פאַר איהם אָב.

דער מאַרקסיזם שטרעבט גיכער צו בעווייזען, אויב ניט דעם דירעקטען היפך פון יענעם געדאַנק, איז לכל הפחות עפעס אזויגס, וואָס שוואַכט זעהר ערנסט אָב זיין גרויסע וואָג. דער מאַרקסיזם איז, לויט זיין גאַנצען פילאָסאָפישען מהות, פעראינטערעסירט ארויסצוברענגען, אז, ניט קוקענדיג, וואָס די געזעלשאַפט איז א בע־זונדער מין זיין אויף דער וועלט, קאָן מען דאָך צוטרעטען צו איהר

אויספאָרשונג מיט די אלגעמיינע מעטאָדען פון דעם וויסענשאפטליכען דענקען: אָריגינעל אין דעם פּרט איז מארקס נאָר דערמיט, וואָס ער גיט צו צו יענע אלגעמיינע מעטאָדען פון בעאָבאכטונג און אַנאַליז נאָך די העגעל׳שע דיאַלעקטישע מעטאָדע, מיט איהרע דריי־גאָרענדיגע האָזען־שפּרונגען פון טעזיס, אנטי־טעזיס און סינטעזיס, — אן אָרגינאַליטעט, פון וועלכער ניט שטאמלער, ניט מיר קאָנען ניט ווערען גרייליך נתפּעל.

שטאמלער פערגעסט אָדער זעהט ניט איין, אז מארקס האָט זיך לפי ערך זעהר ווענינ אָבגעגעבען מיט דער פראגע וועגען יענע ספּעציעל־סאָציאָלאָגישע פאָרשונגס־מעטאָדען, וואָס קאָנען און זאָלען אָנגעווענדעט ווערען נאָר אויף דעם דאָזיגען פעלד פון דעם מענשליכען וויסען און וואָס מוזען ביז צו א זעהר הויכען גראד מאָדיפיצירען די אָנווענדונג פון די אלגעמיין־וויסענשאפטליכע מעטאָדען.

ממילא וואָלט מען געהאט מעהר רעכט ארויסצוטרעטען מיט א טענה אנטקעגען דעם מארקסיזם, פאר וואָס ער האָט די סאָציאָלאָגיע צו ווענינ ארויסגעשיידט פון דעם גאנצען סכום מענשליכע וויסענשאפט, פאר וואָס ער האָט צ ו   ש ט א ר ק אונטערשטראָכען די א י י נ ה י י ט פון אלע נאטור־ערשיינונגען, — די אונבעוואוסטע, פסיכישע און סאָציאלע, — פאר וואָס ער האָט די ריין געזעלשאפטליכע ערשיינונגען צו בלאָס כאראקטעריזירט.

די צווייטע מעלה פון דעם מארקסיזם, וואָס פון איהר פאלט שטאמלער אריין כמעט אין התלהבות, איז זיין שטרעבען אויסצוגעפינען דעם העכסטען אָביעקטיווען קריטעריום פאר דער געזעלשאפטליכער טעטיגקייט, כדי מען זאָל מיט זיין הילף צונויפשטימען די שטרעבונגען פון די געזעלשאפטליכע טוערס — מיט די גרונד־געזעצען פון דעם געזעלשאפטליכען לעבען. אָבער אויך די מעלה געפינט זיך ביי אלע, — ממש, ביי אלע, — סאָציאָלאָגען פון דער אָביעקטיווער ריכטונג, און ביי אלעמען ביי זיי שפּיעלט זי די ראָליע פון דעם ענד־ציעל פאר זייער גאנצען טעאָרעטישען בויען. איהר געפינט זי, די מעלה פון פּרינציפּיעל ו ו ע ל ע ן זיין אָביעקטיוו, ביי אזעלכע פארשיידענע סאָציאָלאָגען און סאָציאל־פילאָ־

סאָבען, ווי קאַנט און פוריע, ספענסער און סען־סימאָן, לאָרענץ פאָן שטיין און קעטטלע.

אלע סאָציאָלאָגען פון דער אָביעקטיווער שוהלע האָבען ביז צו דער לעצטער צייט רק געוואָלט אויסגעפינען יענע אָביעקטיוו־ווי־סענשאפטליכע אויפפאסונגען פון דעם געזעלשאפטליכען לעבענס־גאַנג, וואָס זאָלען איין מאָל פאר אלע מאָל מאַכען א סוף צו אלע שטרייטעריי‍ען און ויכוחים פון די פערשיידענע פארטייען און פראָגראַמען, און וואָס זאָלען אונז געבען א זיכערען פיהרענדען פאַדים אין האַנד, כדי מיר זאָלען צו יעדער צייט קאָנען וויסען, אויף וואָס און ווי אזוי אָנצואווענדען די געזעלשאפטליכע ענערגיע.

אמת, האָט רוב פון זיי האָט דעם דאָזיגען פאָדים געזוכט אין דער געזעלשאפטליכער סטאַטיק, בעת אנדערע — און מארקס בתוכם — האָבען דעם צענטער פון זייערע וויסענשאפטליכע האָפ־נונגען אריבערגעטראָגען אויף דעם פעלד פון דער סאָציאַלער דינאַ־מיק. אָבער דאָס, רעכען איך, דאַרף ניט זיין קיין נפקא מיניה פאר שטאמלער׳ען, ווייל אויך ער האָט, ווי מיר האָבען געזעהן, נ י ט אין דער דינאמיק געזוכט יענעם שווער־פונקט, וואָס זאָל אין אלע פראָגרעסיווע געזעלשאפטליכע שטרעבונגען אריינטראָגען אָביעקטיוו־וויסענשאפטליכע וואָג און סטאביליטעט, וואָס זיי פעהלט.

.11

בלייבט פון אלע מעלות דער מאָניזם, וואָס שפּיעלט באמת אין מאַרקס׳ סיסטעם א גאָר אויסערגעוועהנליכע ראָליע.

מיר האָבען שוין אזוי פיעל מאָל געהאט די געלעגענהייט צו רעדען וועגען דעם מאָניזם, אויפצואווייזען אויף זיינע מעלות און אויך אויף יענע גרעניצען, וואו די מעלות הויבען אָן אריבערצו־געהן אין חסרונות, אז דאָ מעגען מיר זיך בענוגענען נאָר מיט די וויכטיגסטע פונקטען.

דער מאָניזם, די צונויפפיהרונג פון אלע ערשיינונגען צו איין־איינציגען יסוד, איז בלי ספק איינע פון די גרעסטע מעלות. מיט וועלכער א וואָסער עס איז וויסענשאפטליכע דיסציפלין האָט א רעכט צו שטאָלצירען, אָבער בתנאי, אז דער מאָניזם זאָל זיין דער

נויטוועגדיגער, ניט אויסצומיידענדער **ענד־רעזולטאַט** פון אַ מעטהאָדאָלאָגיש־ריכטיגער פאָרשונג.

ווערט אָבער דער מאָניזם געברויכט, ווי אַ פאָרשונגס־פּרינציפּ, ווי אַ מעטאָדאָלאָגישער פּרינציפּ, איז ער יעמאָלט ניט נאָר ניט קיין מעלה, נאָר איינער פון די גרעסטע חסרונות, וואָס קאָנען אוועקשטעלען אין סכנה די גאַנצע אַרבייט פון דעם וויסענשאַפט־ליכען זוכען. דער מאָניזם מוז דעריבער שוין פון אָנהויב אָן אַרויס־רופען דעם גרעסטען חשד צו זיך ביי אַלע די, וועלכע האָבען זיך אָבגעגעבען אַ קלאָרען דין וחשבון וועגען דעם, וואָס אַזוינס אַ וויסענשאַפט איז, און אין וואָס אַזוינס בעשטעהען איהרע פאָדערונגען.

וויסענשאַפט איז ניט קיין אַרכיטעקטור. די שעהנקייט פון דעם אויפבוי און די איינהייט פון דעם סטיל, — דאָס זענען לוקסוס־זאַכען, וועגען וועלכע די וויסענשאַפט מאָג טראַכטען נאָר יעמאָלט, ווען עס זענען בעפריעדיגט געוואָרען איהרע וויכטיגסטע, איהרע ממשות'דיגע נויטען. די וויסענשאַפט — און אין דערין שיידט זי זיך אָב פון דער פילאָסאָפיע — האָט צו טהאָן **נאָר** מיט פאַקטען און מיט די נויטוועגדיגע שיכות'ען, וואָס צווישען זיי. אָט די פאַקטען און די שיכות'ען מוז זי אויספאָרשען, מיט דעם העכסט מעגליכען גראַד פון פּינקטליכקייט. נאָר ווען זי האָט אוועק־געלעגט דעם פונדאַמענט פון די פּינקטליך אויסגעפאָרשטע פאַקטען און שיכות'ען, קאָן זי איבערגעהן פון טהיילווייזע גענעראַליזאַציעס צו מעהר אָדער ווייניגער אַלגעמיינע, אויף וויפיעל דאָס לאָזען צו די פאַקטען, אָדער גאָר: אויף וויפיעל זיי פאָדערען דאָס און דיקטירען.

געוויס, דער וואָס איז גוט בעקאַנט מיט דער טבע פון דעם מענשליכען שכל, וואָס ווייס די אַרט זיינע, ווי ער בויט וויסענשאַפט און סיסטעמען פון וויסענשאַפטען, קאָן לכתחילה זיין זי־כער, אַז ער, דער מענשליכער שכל, וועט סוף־כל־סוף אויסגעפינען אַ וועלכע עס איז איינהייט, וואָס דאַרף ליעגען אין דעם גרונט פון אַלע ערשיינונגען, וועלכע ער פאָרשט אויס. אָבער אין וואָס דער שכל וועט אין דער סוף פון דער אונטערזוכונג געצוואונגען זיין, — לויט זיין טבע און לויט די נאַטור פון די פאַקטען, — צו דערזעהן די איינהייט, — דאָס קאָן מען אויף אַ פריהער ניט ווי־

סען. דעריבער מוז דער פאָרשער אין יעדען מאָמענט פון זיין פאָרשען קאָנסטאַטירען נאָר דאָס, וואָס עס געפינט זיך ביי איהם אונטער די פינגער, — אַלץ איינס, צי עס וועט זיין מאָניזם, אָדער דואַליזם, אָדער, חס ושלום, גאָר פּלוראַליזם.

היפּאָטהעזען און טהעאָריעס, — דער עלעמענט פון מעגליכקייט אין דער פאָרשונג, — שפּיעלען געוויס זעהר א גרויסע ראָליע: אָהן זיי וואָלט מען אפשר ניט געקאָנט מאַכען קיין איין ערנסטען שריט ווייטער. אָבער, בעת דער געלעהרנטער קומט אָן צו זייער הילף, טאָר ער קיין מאָל ניט פערגעסען, אז די פאַקטען זענען בעשאַפען געוואָרען ניט צוליעב דעם, זיי זאָלען גערעכט געבען דער אָדער יענער היפּאָטעזע. פערקעהרט! די היפּאָטהעזען ווערען אויפגעשטעלט צוליעב דעם, כדי עס זאָל זיין בעקוועמער דורכצופאָרשען און צו בעגרייפען די פאַקטען. אויב דער פאָרשער האָט דאָס גוט אין זין און וויל בלייבען טריי די שטרענגע פאָדערונגען פון דער וויסענשאַפט און ארבייט אויף א פעלד, וואָס איז נאָך ווייניג דורכגעפאָרשט, איז יעמאָלט ט אָ ר ע ר ז י ך נ י ט האַלטען שטאָהל און אייזען נאָר פאַר איין־איינציגער היפּאָטעזע. אדרבה! וואָס מעהר השערות, וואָס מעהר מ ע ג ל י כ ע אויסטייטשונגען דער פאָרשער וועט האָבען אין זיין גייסטיגען אייגענס, אַלץ ווייניגער פּאַרטייאיש וועט ער זיין, אַלץ ווייניגער טעאָרעטישע פּניות וועט ער האָבען, אַלץ מעהר שאַנסען וועלען ביי איהם זיין צו בעקומען דעם אמת פ ר י י; אַלץ זיכערער וועט ער זיין, אז ער וועט ניט נעהמען אומבעוואוסט פערהויקערען די פאַקטען צוליעב א פריהצייטיגער גענעראַליזאַציע, ווי דאָס פּאַסירט אַזוי אָפט מיט פאַנאַטיש איינגעגלויבטע טעאָרעטיקער.

יעדע היפּאָטעזע, וואָס מען דאַרף אָנווענדען אויף א ניטבעאַרבייטען אָדער ווייניג בעאַרבייטען פעלד, מוז על פי הכרך זיין א לעדיגע, א וויסטע. און וואָס ברייטער עס איז די גענעראַליזאַציע, וואָס מעהר וויסענשאַפטליכען מאַטעריאַל זי וועט דאַרפען אריינגעהמען אין זיך אין דער צוקונפט, אַלץ מעהר וויסט און לעער דאַרף זי בלייבען דערווייל, אויף די ערשטע שטופען פון דער פאָרשונג. אין דעם בויען פון אַזעלכע היפּאָטעזען האָט

מען אמאָל געזעהען די הויפּט־אויפגאַבע פון דער פילאָסאָפיע. אָבער זינט אויך די פילאָסאָפיע, — ווענינגסטענס, איהרע מעהר פּראָגרעסיווערע ריכטונגען, — האָט זיך גענומען אָנשפּארען אָן דער וויסענשאַפט און האָט קלאָר דערקענט, אז איינער פון איהרע וויכטיגסטע יסודות איז די ערפאַהרונג, ד. ה. די בעאָבּאַכטונג און דער עקספּערימענט, — פון יעמאָלט אָן האָט אויך זי גענומען אָבזאָגען זיך פון יענע קונציג אויסגעפיהרטע, עפּעמערע בנינים, וועמעס איינציגער ציעל עס איז געווען — ארויסצוברענגען מאָניזם.

ווי א מעטאַדאָלאָגישער פּרינציפּ איז דער מאָניזם דערפאַר שעדליך פאַר דער פאָרשונג — און דאָס איז דער עיקר! — וואָס ער שרייבט איהר לכתחילה פאַר די ציעלען, צו וועלכען זי זאָל קומען. דאָס מוז זיך אָברופען צו בייזען אויף דעם גאַנג גופא פון דעם וויסענשאַפטליכען זוכען.

אויב דעם „ריינעם" פילאָסאָפישען דענקען קען מען אָנרופען, און מען האָט שוין אמאָל אָנגערופען, די „פּאָעזיע פון בעגריפען", מעג מען די כלומרשט־אינדוקטיווע פאָרשונג, וואָס ווערט געמאַכט פון א לכתחילה אין זיך איינגעגלויבטען מאָניזם, אָנרופען א „שיר אין פּראָזע". אָבער שירים, ווען אפילו אין וויסענשאַפטליכער פּראָזע, זענען ניט וויסענשאַפט, און ווער עס וויל דיענען דער וויסענשאַפט, דאַרף זיך אויסלערנען פאַנאַנדערשיידען צווישען עסק און שפּיעל, די פאָדערונג פון דער וויסענשאַפטליכער זיכערקייט און די בעדערפעניסען פון שכל־דיגער הנאה. די לעצטע קאָנען האָבען אַן אָרט און מיט זיי דאַרף מען זיך רעכענען גאָר יעמאָלט, ווען מען האַלט אין אויס־בויען פילאָסאָפישע בנינים.

דערהויפּט מאַכט פיעל צרות אָן דער מאָניזם אין דער סאָציאָלאָגיע און אין דער געשיכטס־פילאָסאָפיע. עס איז פּשוט אַן אומ־גליק פאַר זיי, וואָס די מאָדערנע סאָציאָלאָגען און געשיכטס־פילאָ־סאָפען ווילען שוין פון אָנהויב, — ניט אַנדערש! — א גאַנצען, א פאַרטיגען סאָציאָלאָגישען אָדער געשיכטס־פילאָסאָפישען סיס־טעם. וואָלטען די נאַטור־פאָרשער, וואָס האָבען דורך זייער מיה אויסגעאַרבייט פאַר דער מענשהייט דאָס ביסעלע זיכערען אמת,

וואָס מיר פערמאָגען, — וואָלטען, זאָג איך, אויך זיי געווען פער־פּס'ט מיט דערזעלביגער שברות פון דעם מאָניזם, וואָלטען מיר עד היום נאָך ניט געהאַט קיין עקזאַקטע וויסענשאַפטען. אונזערע איצטיגע נאַטור־וויסענשאַפטען, — דערהויפּט די פיזיקאַלישע, — שטעהען דערפאַר אויף אַזאַ זיכערען באָדען, און געהען דערפאַר מיט אַזעלכע זיכערע שריט צו אַ מאָניסטישען באַרג־שפּיץ, ווייל די, וואָס האָבען נאָך אין דער רענעסאַנס־צייט אוועקגעלעגט דעם פונ־דאַמענט פאַר זיי, האָבען דעם מאָניזם ניט געהאַט אין זין. נאָר וואָס בעפרייט זיך פון דעם פערשימעלטען מיטעלאַלטערליכען אַרים־טאַטעליזם, האָבען זיי געהאַט געגוג קראַפט אין זיך צו בלייבען פריי אויך פון יענע פאַנטאַסטישע פילאָסאָפישע חלומות פון זייער צייט, וואָס זיי האָט מעהר געאַרט פאַר דער אַריכיטעקטאָניש־איינהייט־ליכער שעהנקייט פון דעם בנין, איידער פאַר דער וויסענשאַפטליכער פעסטקייט פון דעם פונדאַמענט.

די גרוים פון אונזערע אבות אויף דעם עקספּערימענטאַלען פעלד איז בעשטאַנען אין דעם, וואָס זיי זענען צוגעטראָטען שטו־דירען איינצעלנע ערשיינונגען מיט דעם הייליגען נדר — נעהמען זיי פונקט אַזוי ווי זיי בעווייזען זיך דעם ניכטערען פאָרשער, דעם פרייען פון וועלכע עס איז רעליגיעזע אָדער טעאָרעטישע פניות און פאָראורטיילען.

די סאָציאָלאָגיע איז, צום בעקלאָגען, נאָך גאַנץ ווייט פון אַזאַ, איינציג וויסענשאַפטליכען בליק אויף דעם ענין. נאָך ניט אויסגעשטודירט קיין איין איינציגע געזעלשאַפטליכע ערשיינונג ווי דער סדר איז, נעהמט זיך דער מאָדערנער סאָציאָלאָג, — אויב מען זאָל ניט רעכענען ווענינע אויסנאַהמען, — אויפ'ן שטעל פאַר דער ענטדעקונג פון דעם סאָציאַלען גראַוויטאַציאָנס־געזעץ, וואָס דאַרף בעהערשען אַלע ספערען פון דעם געזעלשאַפטליכען לעבען.

פון אַלע אונזערע רעיד איז געדרונגען, אַז נתפעל ווערען, וואָר אַ וואָסער עס איז וויסענשאַפטליכע טעאָריע איז מאָניסטיש, ובפרט אַ טעאָריע, אין וועלכער מען גלויבט אַליין ניט, וואָס מען האָלט אַליין, אַז זי איז ניט מעהר ווי אַן ערשטער שריט אין דער וויסענשאַפטליכער פאָרשונג, הייסט — אָהן אַ ברעקעל רעכט צו־

נויטמישען אין איינעם די אויפגאַבען פון דער וויסענשאַפט מיט די אויפגאַבען פון דער פילאָסאָפיע, צו זייער ביידענס שאָדען, און לכתחילה אַוועקשטעלען די פאָרשונג אויף אַ פאַלשען וועג.

די אמת'ע טובה, וואָס דער מאַרקסיזם האָט געטהאָן דער געשיכטס־וויסענשאַפט, ליעגט ניט אין זיין מאָניזם און אויך ניט אין דעם, וואָס ער האָט כלומרשט געפונען דעם „שם־המפורש", פאַר וועלכען עס עפענען זיך אַלע בעהאַלטענע סודות פון דעם געשיכטליכען לעבען, נאָר אין דעם, וואָס ער האָט אַ סך שטאַרקער, איידער אַלע סיסטעמען ביז צו איהם, אָנגעוויזען אויף איינעם פון די וויכטיגסטע ווירקערס אין דעם געזעלשאַפטליכען און דעם היסטאָרישען לעבען, אויף דעם עקאָנאָמישען פאַקטאָר, וועמעס היסטאָרישען אימפעט מיר דאַרפען נאָך ערשט אינדוקטיוו אויסשטודירען און פאַראייניגט אויסגעפינען די פערשיידענע אַרטען פון זיין ווירקען. אין דער אָבשאַצונג פון זיין ענטדעקונג האָבען מאַרקס און די מאַרקסיסטען געוויס אַריבערגעכאַפּט די מאָס. זיי האָבען, על כל פנים, ניט געהאַט קיין רעכט אַרויסצוגעבען פאַר אַ פאַרטיגען *רעזולטאַט* דאָס, וואָס איז אין בעסטען פאַל געווען אַ פּראָבלעם, וועלכען מען דאַרף נאָך ערשט פערענטפערן.

אויף אַזאַ'ן אופן איז שוין גאָר אַ גרויסע שאלה, צי שטאַמלער'ס הלל הגדול צוליעב דעם מאַרקסיזם איז אין אַלע פרטים גענוג מאָטיווירט. מען מוז דערביי אויך ניט פערגעסען, אַז די „עקאָנאָמישע" דערקלערונג פון די געזעלשאַפטליכע אידעאַלען, וואָס האָט אַזוי בעצויבערט שטאַמלער'ן, ווערט פון איהם אויסגעטייטשט אויף אַזאַ נייעם אופן, אַז אין איהם בלייבט ניט קיין איין מאַרקסיסטישע האָר.

12

אַ סך אַן ערנסטערען ווערטה האָט שטאַמלער'ס קריטיק פון דעם מאַרקסיזם, ווען אפילו אויך דאָ איז אַ גרויסער ספק, צי מען קאָן מסכים זיין מיט אַלץ, וואָס דער מחבר זאָגט.

זיין קריטיק פון קויטסקי'ס ביישפּיעל מיט די אינדיאַנער, מיט וועלכען קויטסקי האָט געוואָלט בעווייזען, אַז דורך דעם אי־

בערבייט אין דער טעכניק האָט זיך אויך איבערגעביטען דער אופן פון פערטיילען די פּראָדוקטען, טרעפט ניט אין גאַנצען אין ציעל, ווי מיר האָבען דאָס שוין פריהער בעמערקט. דער פאַקט בלייבט אַ פאַקט, אַז אין דעם געגעבענעם פאַל האָט די פערענדערונג פון דעם טעכנישען פּראָדוקציאָנס־אופן געווירקט אויף די פערענדערונג פון די יסודות, אויף וועלכע עס האָט גערוהט די פערטיילונג פון די פּראָדוקטען אין דער אינדיאַנער געזעלשאַפט.

דער ריכטיגער ענטפער אויף אַלע אַזעלכע איינצעלנע ביישפּיעלען ליעגט, נאָך מיין מיינונג נאָך, פּשוט אין דעם אַרגומענט, אַז איינצעלנע ביישפּיעלע האָבען אַלע מאָל זעהר אַ שוואַכע בעווייז־קראַפט. אין דעם אונענדליך צונויפגעפּלאָנטערטען נעץ פון געזעלשאַפטליכע פאַקטען איז שווער צו געפינען אַן ערשיינונג, וואָס זאָל ניט האָבען ערגעץ־ווען און ערגעץ־וואו געשפּיעלט די ראָליע פון אַן אורזאַך, וועלכע האָט אויף אַ בעשטימטען אופן געווירקט אויף דעם סדר פון דעם געזעלשאַפטליכען לעבען.

די אונגעהויער וויכטיגע פראַגע, אפשר טהוט דער אופן פון פערטיילען די פּראָדוקטען אין דער געזעלשאַפט אָבהענגען פון דעם אופן, ווי אַזוי זיי ווערען פּראָדוצירט, — די פראַגע דאַרף פערענטפערט ווערען אויף דעם ריין אינדוקטיווען וועג דורך די טיעפע אויספאָרשונג פון דעםווירקליכען גאַנג, אין וועלכען די עקאָנאָמישע ענטוויקלונג פון דער מענשליכער געזעלשאַפט געהט. אויב מיר וואָלטען דעם ענטפער געפונען (ווי דאָס האָט מאַרקס געטאָן) נאָר אַ דאַנק מעהר אָדער ווייניגער וואַהרשיינליכע דעדוקטיווע השערות, דאַרף דאָס לעצטע וואָרט אין דער שאלה פאָרט געהערען דעם אינדוקטיווען אויספּרוב; ס'מוז אין איהם פערזיכערט ווערן, אַז א ל ע היסטאָרישע פאַקטען, פון וועלכע מיר קאָנען וויסען, שטימען מיט יענע שכל'דיגע השערות. און דער דעדוקטיווער ענטפער וועט נאָר אויף אַזוי פיעל זיין וויסענשאַפטליך געזיכערט, אויף וויפיעל ער וועט אויסגעפּרובט ווערען און פער'אמת'ט ווערען אין דער אינדוקטיווער פאָרשונג.

דאָס איז די פאָדערונג פון אַ געזונטער וויסענשאַפטליכער מעטאָדאָלאָגיע, — וואָס איז דער איינציגער ריכטיגער באַזיס פאַר יעדער ו ו י ס ע נ ש אַ פ ט.

מען וועט אונז אפשר זאָגען, אַז ניט אַלע מענשליכע קענט־ניסען, וועלכע מיר רעכענען פאַר ריכטיג, וואָלטען געקאָנט אויס־האַלטען יענע שטרענגע פאָדערונגען פון וויסענשאַפטליכקייט. דאָס איז אמת. מיר זענען אויך מודה, אַז די גרעסטע העלפט פון אונזער גייסטיגען לעבען בעשטעהט (און וועט אפשר אייביג בע־שטעהן) פון אַלערליי היפּאָטעזען און פון מעהר אָדער ווענינגער ריכטיגע השערות. אָבער — וואָס בעווייזט דאָס? דאָס בעווייזט נאָר איין זאַך: אַז אַ גוטע העלפט פון אונזערע קענטניסען האָט נאָך ניט קיין רעכט צו פּרעטענדירען אויף וויסענשאַפטליכע זיכער־קייט און אַז מען דאַרף די זאַכען אָנרופען מיט זייערע ריכטיגע נעמען און ניט אַראָבנעהמען זיך אַ מוסטער פון יענעם וויציגען גלח, וואָס האָט אָבגע׳שמד׳ט אַ חזיר׳ל אין אַ שלייען און האָט דערמיט צופרידענגעשטעלט זיין פרומען געוויסען.

די מאָכט, וואָס וויסענשאַפטליך־פעסטגעשטעלטע אמת׳ען האָבען אויף דעם גאַנג פון אונזערע געדאַנקען און האַנדלונגען, — אַ מאָכט, וועלכע זיי האָבען כשר פערדיענט, — איז צו פיעל אָנ־געלאָדען מיט אחריות, מען זאָל זי קאָנען אַוועקגעבען אין די הענד פון אַזוינע היפּאָטעזען, טעאָריען און השערות, וואָס פער־דיענען נאָך בשום אופן ניט דעם בכבוד׳ען נאָמען: „זיכער־פעסט־געשטעלטע אמת׳ען“. וואָס מעהר אָבשיי מיר וועלען האָבען פאַר דער וויסענשאַפט, מיט אַלץ אַ גרעסערען רעספּעקט וועלען מיר זיך אונטערוואַרפען אונטער איהרע האַרטע און קאַלטע פאָדערונגען.

ליידער איז שטאַמלער נאָך זעהר ווייט פון אַזאַ וויסענשאַפט־ליכען ריגאָריזם. ער געהערט, הפּנים, צו יענעם טיפּ דענקער, וואָס פאַר זיי איז „דערקלערט“ דיזעלביגע זאַך, וואָס „בעוויזען“, און וואָס פערגעסען, אַז אין דער געשיכטע פון דעם מענשליכען גע־דאַנק געפינען זיך אַ סך „קלאָרע“ קאָנסטרוקציעס, וועמעס וויסענ־שאַפטליכער באַנקראָט איז שוין לאַנג דערוויזען געוואָרען אָהן אַ ברעקעל ספק, און צוריק וויעדער, — אַ סך דערוויזענע אמת׳ען אָהן אַ ברעקעל ספק, וועמעס דערקלערונג עס גיט זיך נאָך עד היום ניט דעם מענשליכען שכל.

צום גליק טרעפט דאָ שטאַמלער מיט זיין פאָדערונג פון אַב־סאָלוטער קלאָרקייט גראָד אויף אַן אָנגעוועהטיגטען פונקט אין

דעם מאַרקסיזם, וועמעס גרונד־בעגריפען עס זענען נאָך עד היום געבליבען ניט אין גאַנצען אויפגעקלערט. אריינברענגען קלאָרקייט אין דעם ענין, איז איינס פון די וויכטיגסטע פאָדערונגען, וועלכע מיר האָבע אַ רעכט צו שטעלען דעם מאַרקסיזם, ווייל וויסענשאַפטליך אויספּרובען אַ וועלכע עס איז היפּאָטעזע קאָנען מיר נאָר יעמאָלט, ווען איהר זין איז אין גאַנצען קלאָר.

אין די צאָהל פון די ניט־אויפגעקלערטע גרונד־בעגריפען, מיט וועלכע דער מאַרקסיזם אָפּערירט, רעכענט שטאַמלער אריין, ווי מיר האָבען געזעהן, אויך אַזעלכע טערמינעס ווי „אָן עקאָנאָמישע ערשיינונג“ און דער „אופן פון פּראָדוקציאָן“. אַלע ווײלע דערמאָנט ער אונז, אַז די מאַרקסיסטען מישען צונויף, אָהן אַ ברעקעל רעכט, אין איינעם די טעכנישע און די יורידישע זייט פון דער זאַך, און אַלע ווײלע שטעלט ער זיך איין פאַר זיין ליעבלינגס־געדאַנק, אַז אין דער ווירקליכקייט קאָן ניט געמאָלט זיין אָן עקאָנאָמישע „מאַטעריע“ אָהן אַ יורידישער „פאָרם“.

אָבער אין דעם פאָרוואורף אַנטקעגען דעם מאַרקסיזם מאַכט שטאַמלער אַ טעות: דער א י נ ה א ל ט פון יענע טערמינעס איז ביי מאַרקסען און ענגעלסען גראָד אויסגעאַרבייט היבש קלאָר און זיי געברויכען זיי כמעט אומעדום אין איין און דעמזעלביגען זין: אין דעם זין פון געזעלשאַפטליכע פּראָדוקציאָנס־בעציהונגען, וואָס זענען פערשיידען סיי פון די באַלעבאַטיש־טעכנישע גרונדלאַגען פון דער פּראָדוקציע, סיי פון יענע יורידישע נאָרמען, וואָס אין זייערע גרעניצען שפּיעלט זיך אָב דער געזעלשאַפטליכער פּראָצעס.

נעהמט דעם איצטיגען קאַפּיטאַליזם. די קאָנצענטרירונג פון קאַפּיטאַלען, די טעכנישע אַרבייטס־טיילונג און דער מאַשיניזם, — דאָס זענען די באַלעבאַטישע און טעכנישע גרונדלאַגען פון דעם קאַפּיטאַליזם. דאָס רעכט פון דער פרייער קאָנקורענץ, די גלייכהייט פאַר'ן געזעץ, דאָס רעכט צו קויפען און פערקויפען אַרבייטס־קראַפט, — דאָס זענען זיינע יורידישע פונדאַמענטען. אָבער ניט זיינע טעכנישע און ניט זיינע יורידישע יסודות פאַלען ניט צונויף מיט יענע ס אָ צ י אַ ל ע, געזעלשאַפטליכע איינגעשאַפטען, וואָס געהערען צו דעם קאַפּיטאַליסטישען פּראָדוקציאָנס־אופן. דאָס

ר ע כ ט פון פרייען אָבמאַך, דער פרייער קאָנקורענץ, און דעם פרייען מקח־וממכר מיט מענשליכער אַרבייטס־קראַפט דעטערמי־נירט נאָך גיט מיט זיך דעם פ אַ ק ט פון יענע פרייע אָבמאַכען און האַנדלונגען, דעם פ אַ ק ט פון יענעם פרייען מקח־וממכר. דער גאַנצער קאַפּיטאַליזם רוהט אָבער אויף דעם פאַקט פון קויפען אַרבייטס־קראַפט און ניט אויף דעם רעכט. אין די גרעניצען פון איין־און־דעמזעלביגען רעכט קאָנען געמאָלט זיין סאָציאַל־פערשיי־דענע פאַקטען, אָבער ניט אַלע מוזען זיין דאָרטען. זאָלען די אַרביי־טער היינטיגע טאָג אויפהערען פערקויפען זייער אַרבייטס־קראַפט, ווערט דערפון אַ גאַנצע סאָציאַלע רעוואָלוציע, אָבער זייער ר ע כ ט צו פערקויפען זייער אַרבייטס־קראַפט קאָן דערביי בלייבען אומבע־ריהרט.

דער פאַקט פון „פרייען" קויף און פערקויף פון מענשליכע אַרבייטס־קראַפט איז דעריבער אַ סאָציאַלע, געזעלשאַפטליכע בע־ציהונג אויף דעם פעלד פון מענשליכע אַרבייט, אַ ד ר י ט ע ר עלעמענט אין דער אונז אינטערעסירענדער ערשיינונג, וואָס פאַלט ניט צוגויף ניט מיט דער טעכניק, ניט מיט דער יורידישער זייט איהרער. אָט דעם ד ר י ט ע ן זין האָט קאַרל מאַרקס כמעט אומעטום געהאַט אין אויג, ווען ער האָט גערעדט וועגען דעם „עקאָ־נאָמישען באַזיס" פון דעם געזעלשאַפטליכען לעבען.

טונקעל איז געבליבען אין די אַרבייטען פון מאַרקס און ענגעלס ניט דער אינהאַלט און דער מיין פון דעם דאָזיגען טערמין, נאָר די ראָליע, אָדער ריכטיגער, די צאָהלרייכע ראָליעס, וועלכע דער „עקאָנאָמישער באַזיס" קאָן שפּיעלען, בעת מיר זוכען אין איהם די דערקלערונג פון היסטאָרישע און געזעלשאַפטליכע ערשיינונ־גען. אָבער וועגען דעם האָבען מיר באריכות גערעדט אין אַן אַנדער אָרט. *)

*) זעה די „געשיכטס־פילאָסאָפיע און דער ענד־ציעל", אינ'ם דריטען באַנד פון אונזער ווערק.

13

לאָמיר איצטער איבערגעהן צו אַן אַנדער פּונקט: צו יענע וויכטיגע אויסבעסערונגען, וועלכע שטאַמלער טראָגט אַריין אין דעם סיסטעם פון דעם מאַרקסיזם.

עס קאָן גאָר קיין ספק ניט זיין, אַז די פראַגע וועגען די שיכות'ען צווישען „ווירטשאַפט" און „רעכט" ווערט, לויט דער שטאַמלערשער טעאָריע פונ'ם „סאָציאַלען מאָניזם", פילאָסאָפיש שעהנער און איינפאַכער פערענטפערט, איידער דאָז איז געוועזן ביז אַהער; ממילא איז דער ענטפער אויך אַ סך בעקוועמער איידער דער, וואָס אונז גיט דער עקאָנאָמישער מאַטעריאַליזם.

אָבער אין דער סאָציאָלאָגיע האָבען מיר איצטער צו טהאָן ניט מיט די פראַגען פון עלעגאַנץ און בעקוועמליכקייט פון אַ וועלכער עס איז טעאָריע, ניט מיט די בעדינגונגען פון דעם וויסענשאַפטליכען קאָמפאָרט, נאָר מיט דער פערשאָלטענער שאלה וועגען ו י ס ע נ ש אַ פ ט ל י כ ע ב ע ו ו י י ז ע ן, וועגען דעם טעגליכען ברויט מיט זאַלץ פון אַ וויסענשאַפטליכען אמת. און אין דעם פּרט ווייס איך ניט, צי שטאַמלער'ס „סאָציאַלער מאָניזם" זאָל האָבען וועלכע עס איז בעזונדערע מעלות, מיט וועלכע זי זאָל זיך קאָנען גרויסען אַנטקעגען דעם מאַרקסיזם.

און אין דער אמת'ען! מיט וואָס ב ע ו ו י י ז ט שטאַמלער זיין גרונד־געדאַנק, אַז יעדער אַקט פון דעם געזעלשאַפטליכען לעבען בעשטעהט פון צוויי עלעמענטען, ווירטשאַפט און רעכט, וואָס זענען לאָגיש פערשיידען, אָבער פאַקטיש ניט אָבצוטיילען איינס פון דעם אַנדערן?

קודם כל פּרובט ער דאָס בעווייזען דורך דעם אַרגומענט, אַז יעדער אַקט פון דעם געזעלשאַפטליכען לעבען שפּיעלט זיך אָב אין די גרעניצען פון אַ געוויסער יורידישער רעגלאַמענטאַציע, וואָס הערשט צו אַ געגעבענער צייט ביי אַ געגעבענעם פאָלק.

אָבער דער אַרגומענט בעווייזט גאָר נישט. יעדער געזעלשאַפטליכער אַקט שפּיעלט זיך אויך אָב אין די גרעניצען פון וועלכע עס איז רעליגיעזע אָדער עטישע אַנשויאונגען, פון געוויסע בעגריפען וועגען וועלט און מענש, און דערי־

בער וואָלטען מיר מיט דעם זעלביגען רעכט געקאָנט זאָגען, אַז די רעליגיאָן און די עטיק און די פילאָסאָפיע זענען איגנוער־ניגסטע עלעמענטען פון יעדער געזעלשאַפטליכער ערשיינונג, וואָס קאָנען ניט אָנועקגענומען ווערען פון איהר. פון דעסטוועגען רע־בענט זיי שטאַמלער ניט צו דער פאָרמאַלער זייט פון דעם געזעלשאַפטליכען לעבען, נאָר צו דער מאַטעריעלער.

אַ סך אַ גרעסערע בעדייטונג פאַר דער טעאָריע פון דעם סאָ־ציאַלען מאַניזם האָט יענער געדאַנק שטאַמלערס, אַז יעדע מיטאַר־בייטערשאַפט פון מענשען נויטיגט זיך אין אַ געוויסען רעגלאַמענט און אַז יעדער רעגלאַמענט איז אַ יורידישער אַקט. אָבער שוין אַ חוץ דעם, וואָס דער בעגריף פון רעכט איז דאָ פאַנאַנדערגעצויגען געוואָרען ביז צו אַ גאַנץ מוטוויליגען אומפאַנג, דאַרף מען אויך ניט פערגעסען זעהר אַ וויכטיגען פונקט.

רעגלאַמענטען קאָנען אָפט האָבען אַ ריין טעכנישען כאַראַק־טער, ווי צ. ב. יענע בעשטימונגען, וואָס אַ סך פרימיטיווע פעל־קער פיהרען דורך, ווי אַזוי זיך נוהג צו זיין ביים געיעג אָדער ביי דעם פיש־פאַנג. אזעלכע בעשטימונגען, אויף וויפיעל זיי האָבען צו טהאָן ריין מיט דער מיטאַרבייטערשאַפט פון מענשען אין אַ געוויסען צווייג פון זייער באַלעבאַטישקייט און מישען זיך ניט אַריין אין דעם ענין פון פערטיילען די פּראָדוקטען, ווערען דיקטירט ריין פון די טעכנישע בעדערפעניסען פון דער פּראָדוקציאָן, אָדער אפשר אויך נאָך פון געוויסע רעליגיעזע גלוי־בונגען וועגען „מזל'דיגע“ און „ניט־מזל'דיגע“ צייטען פאַר'ן גע־יעג און פאַר'ן פיש־פאַנג און פון געוויסע סגולות, ווי אַזוי נושא חן צו זיין אין די אויגען פון די געהיימע קרעפטען, — הייסט עס ווידער אַמאָל פון געוויסע טעכנישע מאָטיווען, וואָס מוזען נאַטירליך אויסוואַקסען אויף יענער שטופע פון דער קולטורעלער ענטוויקלונג.

טעכנישע קונסט־גריפען רעכענט אָבער שטאַמלער צו צו דער מאַטעריע פון דער סאָציאַלער בעוועגונג. איז, וואו זאָלען מיר אין אַזויגע פעלען זוכען זייער רעכטליכע פאָרם? און אויב מען זאָל די טעכנישע קונסט־גריפען פון דער מיטאַרבייטערשאַפט, וואָס זענען איין מאָל פאַר אַלע מאָל אָנגענומען געוואָרען און געהייליגט

געוואָרען דורך דעם דין אָדער דורך דעם מנהג, אויב מען זאָל זיי, זאָג איך, רעכענען פאַר די יורידישע פאָרם, היינט וואו ווען געמאָלט זיין די, צו איהר שטימענדע געזעלשאַפטליכע מאַטעריע?

עס איז קלאָר, אַז אין אַלע אַזעלכע פעלען גיסען זיך מאַטעריע און פאָרם לאַגיש צונויף אין איינעם, הייסט עס, אַז זיי קאָנען ניט זיין קיין צוויי עלעמענטען אָדער אפילו קיין צוויי זייטען פון איין און דערזעלביגער ערשיינונג.

אַ חוץ דעם איז פאַראַן אַ מאַסע פון פעלען אין דעם לעבען פון דער געזעלשאַפטליכער מיטאַרבייטערשאַפט, וואו די טעכנישע רעגלאַמענטאַציע טרעט ניט אַרויס אין דער פאָרם פון אַ פעסטגעזעצטען דין. זי בייט זיך פון פאַל צו פאַל, לויט דעם פרייוויליגען אָבמאַך פון די מיטאַרבייטער. דאָ איז שוין קיין סמן ניטאָ פון אַ יורידישען עלעמענט, אויב מען זאָל ניט צורעכענען צו דעם פעלד פון רעכט יעדען צונויפריידען זיך פון מענשען וועגען אַ וועלכען עס איז ענין, יעדען פרוב צונויפצושטימען זייערע האַנדלונגען, כדי צו דערגרייכען בשותפות'שע ציעלען, — יעדען „ראַנדעוואו", וואָס אַ פערליעבט פאָרעל מאַכט אָב צווישען זיך.

אַזוי ווייט געהט אָבער אויך שטאַמלער ניט אין זיין פאַנאַנדערציהען דעם בעגריף פון רעכט. פאַר איהם הייסט רעכט אַ פרייוויליגער אָדער ניט פרייוויליגער רעגלאַמענט, וואָס איז בעשטימט פאַר אַ סך פעלען אויף אַ פריהער. און דאָ לאָזט ער אַרויס פון אויג, אַז אין די גרעניצען פון איינעם און דעמזעלבען רעגלאַמענט קאָנען מעגליך זיין פערשיידענע פאָרמען פון מיטאַרבייטערשאַפט, פערשיידענע אַרטען ווי איינצואָרדנען די „סאָציאַלע באַלעבאַטישקייט".

נעהמט צ. ב. דאָס מאָדערנע פאַמיליען־רעכט. ווי פיעלגעשטאַלטיג זענען די בעציהונגען צווישען עלטערן און קינדער, אָדער צווישען מאַן־און־ווייב אויף דעם באָדען פון איין און דעמזעלביגען רעכט! אָדער נעהמט דאָס מאָדערנע בירגערליכע רעכט. אויך דאָ קאָן מען זיך משער זיין — און עס ווערען אויך טאָג טעגליך פערווירקליכט — די פערשיידענאַרטיגסטע פאָרמען פון דער באַלעבאַטישקייט, פון דעם אַרבייטען ביי אַ פאַבריקאַנט אין פרייער

לוין־אַרבייט ביז צו דעם לעבען אין אַ ריין קאָמוניסטישער גענאָסענשאַפט.

ווען מאַרקס רעדט וועגען עקאָנאָמישע פערהעלטניסען, האָט ער אין זין גראָד יענע געזעלשאַפטליכע בעציהונגען פון דער פּראָדוקציאָן, וועלכע מען קאָן זיך פאָרשטעלען אין די גרעניצען פון זעהר פערשיידענע רעכטס־פאָרמען. מאַרקס האָט נאָר געוואָלט בעווייזען, אַז אין דער אמת'ען מוזען זיך די רעכטס־פאָרמען שטרענג צופּאַסען צו די עקאָנאָמישע פערהעלטניסען. כדי פאַנאַנדערצוקלייבען זיך אין דער פראַגע, וועלכע מאַרקס האָט אויפגעשטעלט פאַר דער פאָרשונג, מוז מען, אַקוראַט ווי קאַרל מאַרקס, האָבען שאַרף אין אויג דעם *אונטערשייד* צווישען די געזעלשאַפטליכע בעציהונגען און יענע יורידישע נאָרמען, וואָס אין זייערע גרעניצען שפּיעלט זיך אָב דער געזעלשאַפטליכער אַקט. דער סאָציאַלער מאָניזם אידענטיפיצירט אָבער ביידע זייטען פון דעם געזעלשאַפטליכען לעבען און דערמיט פערפלאָנטערט ער די פראַגע, אָנשטאָט זי פאַנאַנדערצופלאָנטערן.

14

איינער פון די וויכטיגסטע פעהלערן, וואָס שטאַמלער מאַכט אין זיין סאָציאַל־פילאָסאָפיע, בעשטעהט אין דעם, וואָס ער פאַסט אויף דאָס געזעלשאַפטליכע לעבען נאָר ווי אַ *מיטאַרבייטערשאַפט* פון מענשען. אָבער אַזאַ אויפפאַסונג איז צו ענג, געזעלשאַפט איז ניט נאָר מיטאַרבייטערשאַפט; עס איז אויך אַ *מיט־לעבען*, אַ געוויסער געמיינזאַמער פּסיכישער פּראָצעס, וואָס שפּיעלט זיך אָב אין די מוחות און אין די הערצער פון די אינדיווידועו, אַ דאַנק דעם פאַקט, וואָס זיי לעבען ניט איזאָלירט איינער פון דעם אַנדערן, נאָר אין אַ געמיינשאַפטליכען צוזאַמענבונד.

נעהמט דאָס גאַנצע ווייטע פעלד פון סימפּאַטיען און אַנטיפּאַטיען, נעהמט אַלע אַרויסווייזען פון פריינדשאַפט, פון חבר־שאַפט און קאָנקורענץ, ווען מענשען קומען זיך באַלד צונויף אין איינעם און באַלד געהען זיי זיך פאַנאַנדער, און לאָזען פאָרט ניט

אַרויס איינער דעם אַנדערן פון׳ם אויג; נעהמט די אַלע פיעלגע־שטאַלטיגע מענשליכע געפיהלען אָהן אַ צאָהל, וואָס פון זיי בע־שטעהט דער טאָג־טעגליכער לעבען פון דער געזעלשאַפט. נישיים זאָלען מיר זיי אַרויסוואַרפען פון דער סאָציאָלאָגיע פשוט דער־פאַר, וואָס זיי טראָגען ניט אויף זיך דעם שטעמפּעל פון מיטאַר־בייטערשאַפט און ווייל נאָך וועניגער קאָן מען ענטדעקען אין זיי אַ וועלכען עס איז יורידישען עלעמענט?

מיר וואָלטען געקאָנט ברענגען נאָך אַ מאַסע ביישפּיעלען פון דעם געזעלשאַפטליכען לעבען, וואָס אין זיי פעהלט לגמרי דער יורידישער עלעמענט, אפילו ווען מען זאָל איהם פאַנאַנדערציהען אַזוי ווייט, ווי דאָס טהוט שטאַמלער. אָבער שוין פון דעם, וואָס מיר האָבען דאָ אין די פריהערדיגע קאַפּיטלען געזאָגט, מוז ווערען קלאָר, אַז אויב מיר ווילען בלייבען אויף דעם באָדען פון יענע פאָ־דערונגען, וועלכע שטאַמלערס טעאָריע שטעלט אַוועק פאַר דער וויסענשאַפט, האָבען מיר נאָך איין ברירה: אָדער אין גאַנצען אַרויס־וואַרפען פון דער סאָציאָלאָגיע אַזעלכע ערשיינונגען, אין וועמעס געזעלשאַפטליכען כאַראַקטער עס קאָן קיין ברעקעל צווייפעל ניט זיין, אָדער צונויפוואַרפען זיי אַלע אין איין קאָרב און לכתחילה אַבזאָגען זיך פון אויספאָרשען זייערע בשותפות׳שע שיכות׳ען און וועקסעל־ווירקונגען.

אָבער דאָס איז נאָך ניט גאָר.

יורידיש נאָרמירען די געזעלשאַפטליכע באַלעבאַטישקייט איז אין דער איצטיגער צייט, — דער עיקר זינט עס איז אויסגעוואַקסען דער שטאַאַט, — אליין געוואָרען אַ מין מענשליכע מ י ט אַ ר ב י י־ט ע ר ש אַ פ ט, אין וועלכער עס בעטהייליגען זיך גאָר ניט קיין קליינע צאָהל אינדיווידוען. געזעצען, נאָרמען, „אוקאַזען" און פער־אָרדנונגען ווערען אין דער געזעלשאַפט אויסגעאַרבייט מיט דער הילף פון גאַנץ בעשטימטע פּראָפעסיאָנעלע טוערס: אַדוואָקאַטען, ריכטער, מיטגליעדער פון לעגיסלאַטורען, בעאַמטע פון אַלערליי קאַנצעלאַריעס, מיניסטאָרען א. אַז. וו.

די מיטאַרבייטערשאַפט פון די אַלע מענשען האָט צום ציעל די בעפריעדיגונג פון אַ געוויסער הצטרכות: — יורידיש נאָרמירען די „ווירטשאַפטליכע" ערשיינונגען און אכטונג געבען, אַז עס זאָלען

אבגעהיט ווערן די רעגלאמענטען, וואס מען פיהרט אריין אין לעבען.

די טעטיגקייטען פון די יוריסטען און די בעאמטע מוז, ווי א בעשטימטע מיטארבייטערשאפט צוליעב א בעשטימטער הצטרכות, אריינגעהן, לויט שטאמלער׳ס טעאריע גופא, אין דעם גדר פון „סא־ציאלע באלאבאטישקייט“, מחמת דעם זעלביגען טעם, פאר וואס אהין געהען אריין די פעדאגאגיק, די רעליגיע, די וויסענשאפט און אלע אנדערע ארטען טעטיגקייט פון דעם „געזעלשאפטליכען“ מענ־שען.

צווישען די אלע ארטען פון מענשליכער מיטארבייטערשאפט מיז בלי ספק עקזיסטירען א געוויסע וועקסעל־ווירקונג. די פעדא־גאגיק ווירקט אויף דער רעליגיע, די רעליגיע אויף דער פעדאגאגיק א. אז. וו. שטאמלער לייקענט דאס ניט, ווי מיר האבען אויבען געזעהן. ער זאגט מעהר נישט, אז די סאציאלע וויסענשאפט דארף זיך נישט אריינמישן אין דער פראגע און איבערלאזען זי אין גאנצען פאר דער נאציאנאל־עקאנאמיע.

אבער ווינאלד ער זאגט זיך אב אויסצופארשען די וועקסעל־ווירקען צווישען די איינצעלנע צווייגען פון דער געזעלשאפטליכער באלאבאטישקייט, מוז ער ממילא אויך לאזען אין גאנצען אן א זייט יענע ווירקונגען, וואס שפיעלען זיך אב צווישען דער „באלא־באטישער“ טעטיגקייט פון די מענשען אין זייער יורידישער טע־טיגקייט. דאס הייסט, ער מוז לכתחילה זיך אב־זאגען פון אויספארשען יענעם פראב־לעם, וואס צוליעב איהם איז אנגע־שריבען געווארען זיין גאנצעס בוך „ווירטשאפט און רעכט“.

אבער גראד דער ריכטיגער ענטפער אויף יענעם פראבלעם האט זעהר א גרויסען בעדייט פאר דער ריכטונג פון דער בעוואוסטזיני־גער געזעלשאפטליכער טעטיגקייט. איבערהויפט, אז מען האט אין זין יענעם צווייג איהרען, וואס האט צו טאן מיט דער אויסארבי־טונג פון יורידישע און פאליטישע נארמען און מיט דער פראגע, ווי אזוי אריינצופיהרען זיי אין לעבען.

פון דעם בליק, וואס איינער האט אויף דעם כאראקטער פון יע־

נער קוויזאַל־שיכות, וועלכע הערשט צווישען „ווירטשאַפט“ און „רעכט“, מוז אויך אָבהענגען זיין אָבשעצונג פון זייערביידענס לפי־ערך'דיגער היסטאָרישער קראַפט און אויך די אָבשעצונג פון יענע האַפּנונגען, וועלכע דער אָדער יענער געזעלשאַפטליכער טוער קאָן פערבינדען מיט זיין ארבייט אויף דעם אָדער יענעם פעלד פון דער געזעלשאַפטליכער טעטיגקייט.

א סאָציאָלאָג, וואָס וויל דורכאויס געפינען אַן אבסאָלוט־אָביעקטיווען קריטעריום פאַר דער געזעלשאַפטליכער טעטיגקייט קאָן בשום אופן ניט פערשווייגען דעם דאָזיגען פּראָבלעם. אבסאָלוט פערשווייגען איהם האָט אויך שטאַמלער ניט געקאָנט. ער האָט פּאַרט געפּרובט געבען אַן ענטפער אויף איהם אין זיין טעאָריע פון דער סאָציאַלער דינאַמיק.

לאָמיר דעריבער זעהן, צו וואָס פיהרט אונז דער דאָזיגער ענטפער.

.15

מיר האָבען שוין געזעהן, אַז די ענטוויקלונג פון א וועלכען עס איז צווייג פון דער געזעלשאַפטליכער באַלאַבאַטישקייט פיהרט, ווי שטאַמלער מיינט, דערצו, אַז די הערשענדע יורידישע נאָרם זאָל ווערען צו ענג פאַר יענעם צווייג. דאָס רופט אַרויס א „קלאַסען־קאַמף“ מיט דעם ציעל איבערצובייטען די ענג געוואָרענע נאָרם.

עס איז דעריבער קלאָר, אַז צווישען דעם עקאָנאָמישען לעבען פון דער געזעלשאַפט און דעם „קלאַסען־קאַמף“ עקזיסטירט א ק ו י ז א ל ע וועקסעל־ווירקונג, כמעט אזא, ווי דאָס האָט געלערנט קאַרל מאַרקס. אויך מאַרקס האָט געגלויבט, ווי יעדען איינעם איז בעקאַנט, אַז דער עקאָנאָמישער אינהאַלט, ווען ער דערגרייכט א געוויסע שטופע פון ענטוויקלונג, רייסט פאַנאַנדער זיין יורידישע העמדעלע דורך דעם מיטעל פון דעם קלאַסען־קאַמף.

די נפקא מיניה צווישען שטאַמלער'ן און מאַרקס'ען בעשטעהט אין דעם, ערשטענס, וואָס שטאַמלער ציהט פאַנאַנדער צו שטאַרק דעם בעגריף: „געזעלשאַפטליכע באַלאַבאַטישקייט“ און ממילא מוז אויך דער טערמין „קלאַסען־קאַמף“ אויסגעצויגען ווערען אזוי, אַז מען קאָן איהם כמעט גאָר ניט דערקענען מעהר. א חוץ דעם זאָגט

זיך שטאַמלער אָב פון יענער אויפגאַבע, וועלכע מאַרקס האָט אוועק־געשטעלט פאַר דער וויסענשאַפט: אויספאָרשען די ג ע ז ע צ ע ן, לויט וועלכע עס שפּיעלט זיך אָב די וועקסעל־ווירקונג צווישען „ווירטשאַפט" און „רעכט". דעריבער לייקענט שטאַמלער להלוטין אָב די מעגליכקייט, מיר זאָלען קאָנען ווען עס איז פאָר־אויס־זאָגען, ווער פון די שטרייטענדע קלאַסען מוז געווינען דעם קאַמף.

אויך מיר מוזען צוגעבען שטאַמלער'ן, אַז אַלע אַזוינע נביאות קאָנען ניט זיין אין גאַנצען וויסענשאַפטליך, און ממילא האַלטען אויך מיר פון זיי זעהר ווייניג. אין דעם פּונקט זענען מיר אַקוראַט אַזוי אַנטי־מאַרקסיסטיש ווי שטאַמלער. אָבער שטאַמלער פאַלט פאָרט אריין אין א זעהר שווערען טעות, ווען ער מיינט, אַז ווייל די וויסענשאַפט קאָן ניט אויפבויען קיין סאָציאַלע פּראָגנאָזען, איז דער סאָציאָלאָג אין גאַנצען פּטור פון זיין וויסענשאַפטליכען חוב — אויסצופאָרשען די קויזאַלע וועקסעל־ווירקונגען, וואָס קומען פאָר צווישען אַלע זייטען פון דעם געזעלשאַפטליכען לעבען.

אמת, שטאַמלער גיט אונז אָן אַ פּאָר טעמים, פאַר וואָס דער סאָציאָלאָג זאָל זיך אָבזאָגען פון אַזאַ'ן אויפגאַבע. דאָס געזעל־שאַפטליכע לעבען, זאָגט ער, איז צו שטאַרק צונויפגעפלאָכטערט, און דערצו ליגען אויף דעם גרונד פון יעדער סאָציאַלער ערשיי־נונג ריין פּסיכישע עלעמענטען, מיט וועלכע קיין חשבון קאָן ניט פאַרטיג ווערען.

אָבער ביידע תירוצים זענען אין תוך אריין שוואַך.

די פערוויקעלטקייט און צונויפגעפלאָכטערטקייט פון די גע־זעלשאַפטליכע ערשיינונגען, ווי אויך אַלע אַנדערע „אָביעקטיווע שוועריגקייטען" פון דער געזעלשאַפטליכער וויסענשאַפט, וועלכע ספּענגלער האָט, צ. ב. ש., אויסגערעכענט אין זיין „שטודיום פון דער סאָציאָלאָגיע", קאָנען ניט זיין קיין אַבסאָלוטער שטער פאַר דער וויסענשאַפט, אריינצודרינגען אין די טיעפסטע טיפעניסען פון יענע קויזאַלע שיכות'ען, וואָס הערשען צווישען די איינצעלנע זייטען פון דעם געזעלשאַפטליכען לעבען.

זאָל די וויסענשאַפטליכע ארבייט פון די סאָציאָלאָגישע פאָר־שער זיין ראַציאָנעל אָרגאַניזירט; זאָל אין די מיטארבייטער־

שאַפט פון פערשיידענע דענקער אויף איין־און דעם זעלביגען פאָרשונגס־פעלד אַריינגעבראַכט ווערן אַ גוט דורכגעטראַכטער פּלאַן, און די מענשהייט וועט גאַנץ געוויס, אין אַ משך פון יאָהרען אָדער אפשר אויך דורות, פּאַרטיג ווערן מיט דער דאָזיגער, ריין טעכנישער מניעה, מיט אַ שוויריגקייט, וואָס האָט אַ ריין קוואַנטיטאַטיווען כאַראַקטער.

פאַר דעם אָביעקטיווען קויזאַלען אויספאָרשען די געזעלשאַפטליכע ערשיינונג קאָן אויך ניט זיין קיין גרויסער שטער, וואָס אויף זייער גרונד ליעגט אַלע מאָל אַ פּסיכאָלאָגישער מאָמענט. אדרבה, אונז דוכט, אַז דוקא דער פּסיכאָלאָגישער כאַראַקטער פון אַלע סאָציאָלאָגישע ערשיינונגען פערשאַפט דער סאָציאָלאָגיע אַזאַ פילאָסאָפישע מעלה, וואָס קיין נאַטור־וויסענשאַפט קאָן ניט האָבען. אַ דאַנק דעם פּסיכישען כאַראַקטער פון אַלץ, וואָס איז סאָציאַל, קאָן מען צו דעם תוך פון אַלע סאָציאַלע ערשיינונגען אַ סך גרינגער צוקומען, איידער צו דעם תוך פון די וועלט־ערשיינונגען.

מיט יעדען פּסיכישען אַקט, צו וועלכען עס קאָן אין דער לעצטער שורה צוריקגעפיהרט ווערן די אָדער יענע סאָציאַלע ערשיינונג, קאָנען מיר דירעקט און זעהר נאָהענט בעקאַנט ווערן פון אונזער אייגענעם פּסיכישען לעבען. עס זענען דאָ אַ סך טעמים, פאַר וואָס מיר קאָנען אָננעהמען, אַז די גרונד־עלעמענטען פון דעם נשמה־לעבען זענען ביי אַלע מענשען די זעלביגע, ווי אויך די פּראָטאָפּלאַזמע איז דיזעלביגע, פון וואַנען עס איז אויסגעוואַקסען אַלץ, וואָס לעבט.

די סברה ווערט נאָך פיעל מעהר בערשטאַרקט, ווען מען דערמאָנט זיך אָן די זעהר אינטערעסאַנטע רעזולטאַטען, צו וועלכע מען איז געקומען, אַ דאַנק די עקספּערימענטען מיט דעם היפּנאָטיזם. יענע עקספּערימענטען האָבען שוין ניט איין מאָל און בלי שום ספק דערוויזען, אַז דעם מענשען'ס נשמה קאָן, לויט דעם ווילען פון דעם היפּנאָטיזיאָר, אַרויסרופען אין זיך אַלע מעגליכע געפילען, פאָרשטעלונגען און ווילענס־אַקטען, און דורכרייסען אַלע גרעניצען, — קלאַסען, ראַסען — נאַציאָנאַלע און אַפילו געשלעכטליכע גרעניצען, — וואָס טיילען פונאַנדער, ווי דאַמבעס, די איין־איינציגע מענש־

ליבע נשמה אין פרעמדע און פיינדליכע קליינע טייכעלעך און לעקען און לאָזען זיי ניט צונויפגיסען זיך אין איין ים.

ליידער איז אָט די „נשמה־האַרמאָניע“ דערוויילע פאַר דאָס רוב מענשען מעגליך נאָר אין דעם אונבעוואוסטען פסיכישען לעבען, וואָס ווערט אויפגערודערט אויף א קינסטליכען אופן פון דעם היפנאָטיזיאָר. אָבער אויך אין דעם בעוואוסטען לעבען זיינען די באַריערען, וואָס טיילען פאנאנדער די מענשליכע נשמות ניט אזוי שטאַרק, אַז מען זאָל ניט קאָנען אַריינדרינגען אין דעם אַנדערן׳ס פסיכיק, אויב מען האָט נאָר דעם הייסען וואונש באמת צונויפצוגיסען זיך מיט זיין נשמה.

אויף אזא׳ן אופן קאָן מען זיך אראָבלאָזען ביז צו דעם פערבאָרגענסטען, טיעפסטען גרונד פון אלע סאָציאלע ערשיינונגען, ביז צו יענע פסיכישע און פסיכאָפיזישע עלעמענטען, וואָס פון זיי האָבען ארויסגעשפּראָצט אלע מעשים פון די אינדיווידוען און די גרופען.

עפּעס אזוינס איז בשום אופן אונמעגליך פאַר אונז בנוגע צו די נ א ט ו ר ־ ערשיינונגען, וועמעס תוך עס וועט דעריבער מוזען בלייבען פערדעקט פאַר אונז אפשר אויף אייביג.

16.

די צרה פון דער סאָציאָלאָגיע ליעגט ניט אין די אָביעקטיווע, נאָר אין די סוביעקטיווע שוועריגקייטען: אין יענער ניט בעוואוסטער און ניט־געוואָלטער סוביעקטיווער בעאַרבונג פון די ערשיינונגען, וואָס שפּרינגט אַלע מאָל ארויס, ווי נאָר מיר נעהמען אויספאָרשען ניט דאָס, וואָס א י ז, אָדער וואָס עס ז אָ ל זיין, לויט אונזער שכל און יושר, נאָר דאָס וואָס ו ו ע ט זיין, לויט דעם „אייזערנעם גאַנג פון די פּאַסירונגען“. אַזאַ׳ן אַרט פאָרשען, מיט וועלכען עס האָבען זיך ביז אהער אָבגעגעבען כמעט אַלע סאָציאָלאָגען, איז אין תוך אריין ניט מעהר ווי אַ פערמאַסקירטע חקירה וועגען דעם, וואָס עס ד אַ ר ף זיין, לויט דעם פאָרשער׳ס מיינונג.

„איך וואָלט געוואָלט, אַז אַ׳ן דער צוקונפט זאָל זיין אַזוי און אַזוי“ — ווערט ביי דעם פאָרשער אומבעוואוסט פערוואַנדעלט אין דער פאָרמעל „אַזוי און אַזוי וועט דאָס זיין“ און אומגערן זוכט ער

אין דער פערגאַנגענהייט און געגענוואַרט יענע עלעמענטען און קרעפ־טען, וואָס, ווען זיי וואָלטען געווירקט איינע אליין און געווירקט, אַזוי, ווי דאָס שטעלט זיך פאָר דער פאָרשער, וואָלטען זיי געמוזט מיט אַן אונ־איינהאַלטבארער ענערגיע, מיט אַ שיקזאַל־שווערער פאַטאַ־ליטעט, פיהרען ניט אַנדערס ווי צו דער פערווירקליכונג פון זיינע וואונשען און האָפנונגען.

אָבער דאָס, וואָס מען זוכט מיט אַזאַ ליידענשאַפט, מוז מען סוף־כל־סוף געפינען. און אויף אַזאַ'ן אופן ווערט די ווירקליכקייט צוגעשניטען און צוגעפאַסט אַזוי, אַז פון איהר זאָל בלי יפונה אַרויס־פליעסען יענער „אונבעזיעגבאַרער גאַנג פון די פּאַסירונגען“, וואָס איז אַזוי נויטיג פאַר דעם פאָרשער.

עס איז ניט דאָ דער אָרט אויסצוגעפינען אַלע יענע מעטאָדאָלאָ־גישע מיטלען, וואָס מיט זייער הילף וואָלטען מיר קאָנען גובר זיין די סוביעקטיווע שוועריגקייטען. איינער פון די דאָזיגע מיטלען, — דערפאַר אָבער דער וויכטיגסטער פון זיי, איז — מען זאָל זיך לכתחילה לגמרי אָבזאָגען פון וועלכע עס איז אַבסאָלוטע, סאָציאָלאָגי־שע נביאות. אין דעם פּרט איז שטאַמלער דורכאויס גערעכט, ווען ער אַטאַקירט די נאַאיווע דאָגמאַטיק פון דער מאָדערנער סאָציאָלאָגיע. אָבער דערפון איז נאָך ניט געדרונגען, אַז מיר דאַרפען, אַזוי ווי ער, פּאַנאַנדערשפּרייטען אונזער סקעפּטיציזם אויף דאָס גאַנצע פעלד פון דער סאָציאָלאָגישער אָביעקטיווער פאָרשונג. אויך שטאַמלער האָט דאָך געמוזט מסכים זיין, אַז דער „פּאָליטיקאָ־עקאָנאָם“ זאָל האָבען אַ רעכט אויסצופאָרשען די פערשיידענע וועקסעל־ווירקונגען, וואָס קו־מען פאָר צווישען די סאָציאַל־עקאָנאָמישע ערשיינונגען.

אָבער פון וואַנען נעהמט שטאַמלער, אַז די פראַגע וועגען די קויזאַלע שיכות'ען אין דעם געזעלשאַפטליכען לעבען דאַרפען אינטע־רעסירען נאָר דעם פּאָליטיקאָ־עקאָנאָם, און ניט דעם סאָציאָלאָג? אַפילו, אַז מען זאָל זיך אַוועקשטעלען אויף זיין שטאַנדפּונקט, אַז דעם סאָציאָלאָג'ס אויפגאַבע איז — אויסגעפינען יענעם ענד־ציעל, צו וועלכען יעדער געזעלשאַפטליכער טהוער דאַרף שטרעבען, — אַפילו יעמאָלט ווערט די קויזאַלע אויספאָרשונג פון די געזעלשאַפטליכע ער־שיינונגען ניט נאָר ניט קיין פרעמדע זאַך, — אדרבה! זי ווערט דיקטירט דורך דער אויפגאַבע גופא

כדי דער ענד־ציעל זאל דערגרייכט ווערן, דארף מען קודם כל וויסען יענע מיטלען, דורך וועלכע מען וויל איהם דערגרייכען. דאס הייסט, — ווי מיר האבען דאס שוין אין אן אנדער ארט דערקלערט, — אז צווישען די מיטלען און דעם ענד־ציעל, מוז הערשען א געוויסע קוויזאלע שיכות. נאר ווען מען איז מיט איהר גוט בעקאנט, קאן מען מיט זיכערקייט זאגען, אז אויב עס וועלען אנגעווענדעט ווערן יענע מיטלען, וועט דערפון בלי ספק ארויסקומען דער געוויסער ענד־ציעל.

אזעלכע קריטיש דורכגעריינגטע רעלאטיווע נביאות — זענען ניט נאר מעגליך, נאר מען קאן אהן זיי זיך גאר ניט פארשטעלען אן עפענטליכע טעטיגקייט, וואס זאל זיין געבויט אויף וויסענשאפטליכע יסודות. מען קאן ניט ארויסברענגען די טעלעאלאגישע שיכות צווישען ציעל און מיטעל, איידער מען פונדעוועט ניט אין די קויזאלע שייכות צווישען דער אורזאך, וואס איהר ראלע דארפען שפיעלען די מיטלען, און דער ווירקונג אין אונזער פאל, דער ענד־ציעל, וואס דארף ארויסוואקסען ווי א פועל־יוצא פון די מיטלען.

אויסגעפינען די קוויזאל־נויטווענדיגע שיכות'ן, וואס הערשען צווישען די ציעלען און די מיטלען פון דעם געזעלשאפטליכען לעבען און דער געזעלשאפטליכער טעטיגקייט — אין דעריגען, דוכט מיר, ליגט איינע פון די וויכטיקסטע, מעגליכע און נויטווענדיגסטע אויפגאבען פון דער וויסענשאפטליכער סאציאלאגיע.

ווי דער לעזער געדענקט נאך מסתמא, איז די קריטיק פון קוויזאליטעט אין דער סאציאלאגיע ארויסגעוואקסען ביי שטאמלער'ן פון זיין „אביעקטיוויזם". דעם אביעקטיוויזט האט ער געהאפט אבצורעטען מיט דעם, וואס ער האט די „א־פריארישע" קאטעגאריע פון קוויזאליטעט פערביטען אויף אן אנדער „א־פריארישער" קאטעגאריע: די צוועקמעסיגקייט.

אבער דורכדעם גופא איז זיין סאציאל-

פ י ל אָ ס אָ פ י ע פ ע ר װ אַ נ ד ע ל ט ג ע װ אָ ר ע ן א י ן אַ מ אָ ר אַ ל ־ פ י ל אָ ס אָ פ י ע. אנשטאט סאָציאָלאָגיע גיט ער אונז סאָציאַלע עטיק, און זיין גאַנצער פאָרשען האָט אין תוך אריין נאָר איין איינציגען ציעל און זין, ווי אזוי אויסצוגעפינען אזא קריטע־ריום, וואָס מיט איהם זאָלען מיר קאָנען ארויסגעפינען די אָביעקטיווע ע ט י ש ע האַנדלונגען אין דער געזעלשאַפטליכער טעטיגקייט.

ליידער בלייבט דער אָביעקטיוויזם שטאַמלער׳ס אונפרוכטבאַר אפילו אויף דעם פעלד פון דער סאָציאַלער עטיק.

דער עטישער אָביעקטיוויזם, פאַר וועלכען ער שטעלט זיך איין, יענער אידעאַל פון „פריי וועלענדע מענשען", אָדער פון מענשען מיט אַ פרייען ווילען, אין וועלכען ער האָט דערבליקט דעם ענד־ציעל פון יעדער סאָציאַל־עטישער טעטיגקייט, איז ליידער צו־אָרים אין אינ־האַלט, — ווי מאָראַליש שעהן ער זאָל ניט זיין, — ער זאָל אונז קאָ־נען אָנוויזען אַ וועלכע עס איז בעשטימטע ריכטונג פאַר אונזער גע־זעלשאַפטליכער טעטיגקייט.

די „פריי וועלענדע מענשען", דאָס זענען אלע יענע, וואָס בעת זייער טעטיגקייט, האָבען זיי אין זין ניט די אייגענע סוביעקטיווע אינדיווידועלע ציעלען, נאָר אַזעלכע ציעלען, וואָס זענען אָביעקטיוו נויטיג פאַר דער גאַנצער געזעלשאַפט.

אָבער — וואָס איז נויטיג פאַר דער גאַנצער געזעלשאַפט? ווי קאָן מען זיך דאָ ארויסדרעהען פון דער נויטווענדיגקייט קריטיש איבערצוקוקען אלע געזעלשאַפטליכע הצטרכות׳ן? וואו זאָלען מיר נעהמען אַ מאָס אויף צו בעשטימען די „מאַטעריע" פון דעם געזעל־שאַפטליכען אידעאַל, וואָס זאָל ווערן אַ חוב פאַר אַלע מענשען?

עס איז קלאָר, אַז שטאַמלער׳ס פאָרמעל, וועלכע ער אליין אידענ־טיפיצירט מיט דער אַלטער, אייביגער מאָראַל: „ואהבת לרעך כמוך", האָט ניט די קראַפט ארויסצופיהרען אונז פון דער פערלעגענ־הייט, קאָן אונז ניט געבען דעם צוגעזאָגטען „אָביעקטיוו־וויסענ־שאַפטליכען־קריטעריום". ווי יעדע פ אָ ר מ אַ ל ע ל ע ה ר ע, איז זי אין איין פרט גלייך צו די געזעצען פון דער פאָרמאַלער לאָגיק און דער פאָרמאַלער ערקענטניס־טעאָריע: זי וויזט אונז אָן אויף געוויסע ג ר ע נ י צ ע ן, וואָס טאָרען ניט אריבערגעטראָגען ווערן. אָבער אינוועניג, אין די גערוימע גרעניצען פון דער „אָביעקטיווער גע־

זעלשאַפטליכער טעטיגקייט", וואָס לאָזט צו אַזוי פיעל פערשיידענע ציעלען און וועגען, לאָזט זי אונז אַליין און איז ניט ביכולת אפילו אויף וויפיעל עס איז לייכטער צו מאַכען אונזער פיין, אויף וויפיעל עס איז נעהנטער צו מאַכען דעם ענטפער אויף דער אייביגער שאלה: „וואָס טהאָן? און פאַרוואָס?"

וואָלט שטאַמלער ניט פערבלענדט געוואָרען פון זיין אבסטראַקט־פאָרמאַלען טעלעאָלאָגיזם, און וואָלט ער ריכטיגער אָבגעשעצט די ראָליע פון קויזאַליטעט אין דער וויסענשאַפטליכער סאָציאָלאָגיע, וואָלט ער יעמאָלט געמוזט א היבש ביסעל אנדערש אוועקשטעלען די פראַגע אין דעם גאַנצען גאַנג פון זיין אונטערזוכונג.

איין מאָל ארויסגעשטעלט דעם א י ד ע א ל זיינעם, — דעם, לאָז זיין, סוביעקטיווען שטאַמלער'שען אידעאַל: א געזעלשאַפט פון מענשען, וועמעס ווילען עס איז פריי פון אייגענע פניות און וואָס ווענדט זיך פון זיך אַליין צו די פראַגען פון טובת הכלל, — וואָלט ער געקאָנט דערקלערען דעם אידעאַל פאַר דאָס ענד־ציעל פון אונזער געזעלשאַפטליכען שטרעבען, און ערשט יעמאָלט א נעהם טהאָן זיך, ווי דער סדר איז, פאַר די וויכטיגע ו ו י ס ע נ ש אַ פ ט ל י כ ע פראַגען, וואָס זענען פערבונדען מיט זיין אידעאַל: ו ו ע ל כ ע יורידישע נאָרמען און ו ו ע ל כ ע אַלגעמיינע סאָציאַל־עקאָנאָמישע ערשיינונגען דאַרפען אריינגעפיהרט ווערן אין לעבען, זיי זאָלען קאָנען שפּיעלען די ראָלע פון אורזאַכען, וואָס פון זייער ווירקען זאָלען שוין ממילא ארויסוואַקסען די געפיהלען פון סאָציאַלער ליעבע און פון אינטער־הומאַנער סאָלידאַריטעט ביי יעדעם מיטגליעד פון דער געזעלשאַפט? ווי דאַרף מען אָרגאַניזירען די געזעלשאַפטליכע מיטאַרביטערשאַפט, אַז אויף איהר באָדען זאָלען ממילא קאָנען אויפבליהען מענשען, וואָס שטעלען זיך אַזאַ'ן ערהאַבענעם אידעאַל, — „מענשען מיט א פרייען ווילען"?

און אויב עס וואָלט זיך שטאַמלער'ן באמת איינגעגעבען וויסענשאַפטליך איינצופונדעווען די אָביעקטיווע קויזאַלע שיכות'ן, וואָס הערשען צווישען זיין אידעאַל און די מיטלען, וועלכע ער שלאָגט פאָר, וואָלט יעמאָלט די וויסענשאַפטליכע סאָציאָלאָגיע געוויס רייכער געוואָרען מיט א סך אונצווייפעלבאַרע אָביעקטיווע אמת'ען. עס פערשטעהט זיך, אַז די דאָזיגע אמת'ען וואָלטען ניט געקאָנט געבען קיין

אביעקטיווען קריטעריום פאר דער געזעלשאפטליכער טעטיגקייט, וואס זאל זיין א חוב פאר יעדען איינעם.

די מענשען, וועמען דער שטאמלער'שער ענד־ציעל איז גאר אין גאנצען ניט סימפאטיש, וועלען זעהען ניט צו דערלאזען, אז זיינע מיטלען זאלען אריינטרעטען אין לעבען, ווען זיי וואלטען פריהער גארנישט ניט געהאט אנטגעגען אזעלכע ענדערונגען אין דעם געזעלשאפטליכען לעבען. די מענשען, וועמען דער שטאמלער'שער ענד־ציעל איז זעהר סימפאטיש, אבער וועמען עס געפעלען ניט די מיטלען, וואס זענען נויטיג, כדי צו דערגרייכען איהם, וועלען אדער זיך מוזען אויס־איינען מיט די דאזיגע זעהר ניט־אנגענעהמע מיטלען, אדער זיך אין גאנצען אבזאגען פון דעם ענד־ציעל.

דערפאר וואלטען די מענשען, וואס זיי איז דער ענד־ציעל טייערער איידער אלץ, וועלכע ווערן ניט דערשראקען פאר קיינע מיטלען, שוין געוואוסט, וואס זיי דארפען טהאן: ז י י וואלטען בעקומען פון דער וויסענשאפט יענעם אריאדנא־פאדים, וואס נאר ער קאן אונז פערהיטען פון טעות'ען און גרייזען.

קארל מארקס האט פרינציפיעל ניט געוואלט וויסען פון ט וועלכער עס איז טעלעאלאגישער בעהאנדלונג פון סאציאלאגישע פראבלעמען. פון דעסטוועגען ק א ן מען ביי איהם געפינען אן ענד־ציעל, וואס נעהמט אין זיך אריין, ווי איינע פון זיינע מאדיפיקאציעס, אויך שטאמלער'ס אידעאל; מען קאן ביי איהם אויך געפינען א קלארען אנוויז אויף אויף יענע מיטלען, וואס דארפען אנגעווענדעט ווערן, כדי דעם ענד־ציעל צו דערגרייכען. מען קאן ביי מארקס'ען געפינען אן ענטפער אויף יענע שאלות, וואס מיר האבען אויבען פארמולירט, און וועגען וועלכע שטאמלער קאן מאכען א שוויג, א דאנק זיין טעלעאלאגישען פארמאליזם.

17

פון דעם גאנצען אנאליז, וואס מיר האבען אנגעווענדעט אויף שטאמלער'ס ווערק, קומט ארויס, אז אין איהם איז אייגענטליך נימא קיין איין גרונד־זאץ, וואס זאל ניט ארויסרופען ערנסטע טענות אנטגעגען זיך.

אבער זעהר פיעל אין זיין ארבייט פערדיענט די טיעפסטע אויפ־

מערקזאַמקייט. זיין קריטיק פון דעם מאַרקסיזם און בפרט פון די מאַרקסיסטען, וואָס מיר האָבען אין גאַנצען ארויסגעלאָזען, זענען אמת ניט אַלע ניי, אָבער דאָס רוב פון זיי טרעפט ריכטיג אין ציעל. זיכער האָט ער געטראָפען דעם אמת, בעת ער האָט אָנגעוויזען דערויף, אז די גרויסע איבערקעהרענישען אין דעם געזעלשאַפטליכען לעבען וואַקסען אַרויס פון יענע ענדערונגען, — קליינע און גרויסע, רעש'יגע און שטילע, פאַרביגע און אונבעמערקליכע, — וואָס פּאַסירען אין אַלע צווייגען פון דער מענשליכער טעטיגקייט: אין דער אינדוסטריע, דער ערציהונג, דער רעליגיע, די זיטען, דער וויסענשאַפט, א.אַז. וו.

אויך וואָס די טעאָריע פון דעם כּאַציאַלען מאָניזם רוקט ארויס אויף דעם ערשטען פּלאַץ די פראַגע וועגען די געזעלשאַפטליכע *פאַרמען* פון דער מענשליכער מיטאַרבייטערשאַפט, איז געווים ניט גאָר אָהן א וויסענשאַפטליכע בעדייטונג: דאָס דאַרף צוציהען צו זיך די אויפמערקזאַמקייט פון יעדען ערנסטען סאָציאָלאָג.

און די גרעסטע אַכטונג פערדיענט שטאַמלער דורך דעם, וואָס ער קעמפט אזוי ענערגיש פאַר דעם *עטישען* עלעמענט אין דער וויסענשאַפט, פאַר דער פראַגע: „וואָס *זאָל* זיין לויט אונזער שכל און יושר?“ — א פראַגע, וואָס די אָביעקטיווע סאָציאָלאָגיע האָט ממאס געווען צו איהר אייגענעם שאָדען.

אָבער נעהמט מען די טעאָריע פון דעם כּאַציאַלען מאָניזם, ווי א גאַנצען בנין, מוז מען איינזעהן, אַז ס'איז א גרויסער ספק, צי זי האָט א רוק געטהאָן די וויסענשאַפטליכע סאָציאָלאָגיע און די געשיכטס־פילאָסאָפיע אפילו אויף איין שריט ווייטער.

אין דער אַרטיקעל־סעריע: „די געשיכטס־פילאָסאָפיע און דער ענד־ציעל“ האָבען מיר געהאַט צו טהאָן מיט דעם פּרוב, וואָס דער *מאַרקסיזם* האָט געמאַכט, — אויסצוגעפינען א ריין אָביעקטיווען קריטעריום פאַר דער בעשטימונג פון דעם ענד־ציעל.

אין דער איצטיגער אַרטיקעל־סעריע זענען מיר בעקאַנט געוואָרען מיט א צווייטען פּרוב פון דעם זעלביגען מין: שוין אויף דעם פעלד פון דער מאָראַל־פילאָסאָפיע.

אויך דער פּרוב האָט זיך ניט איינגעגעבען.

קאָן מען איבער דעם „ענד־ציעל“ איבערהויפּט ניט בעשטימען אָביעקטיוו?

דער מאַטעריאַליזם און די דיאַלעקטישע לאָגיק

דער מאַטעריאַליזם און די דיאַלעקטישע לאָגיק *)

די יסודות פון דעם אזוי אַנגערופענעם „וויסענשאפטליכען“ סאָציאַליזם, וואָס הערשט נאָך עד היום איבער דאָס רוב טוחות פון דער אַל־וועלטליכער סאָציאַל־דעמאָקראַטיע, ליעגען אין די טעאָריעס פון קארל־מארקס און פרידריך ענגעלס, דער עיקר אין זייער געשיכטס־פילאָסאָפיע. לכתחילה האָבען א סך געמיינט, אז אלע טיילען פון דער מארקסיסטישער טעאָריע זענען אויסגעשמידט פון ריינעם, „וויסענשאפטליכען“ אייזען און קיין ברעקעל מעטאַפיזישע פסולת איז אין זיי ניטאָ. שפּעטער האָט א גרויסע צאָהל אפילו פון די אָרטאָהאָקסיש־גלויביגע מארקסיסטען, ווי צ. ב., דער רוסישער דענקער פּליעכאנאָוו, איינגעזעהן, אז דער „וויסענשאפטליכער“ בנין פון דעם מארקסיזם איז אויפגעבויט אויף א פ י ל אָ ס אָ פ י ש ע ן פונדאמענט. ממילא האלט זיך דער גאנצער שטאָלצער בוי אויף דער פעסטקייט פון זיינע ריין־פילאָסאָפישע געדאנקען.

פאר די קריטיקער פון דעם מארקסיזם איז דאָס קיין נייס ניט געוועזן. זיי האָבען שוין לאנג דערבליקט, אז דאָ האָבען מיר צו טאָן ניט מיט א וויסענשאפטליך־איינגעפונדעוועטער פילאָסאָפיע פון דער געשיכטע, נאָר מיט א זעהר אינטערעסאנטען קאַפּיטעל אויס דער געשיכטע פון דער פילאָסאָפיע. דער קאַפּיטעל איז אויסטערליש אינטערעסאנט דורך דעם, וואָס מארקס'ן און ענגעלס'ן האָט זיך פארוועלט איינצופלאנצען אין דעם באָדען פון דער מאטעריאַליסטישער פילאָסאָפיע אזא ריין מעטאַפיזישע געוועקס, ווי העגעלס

---

*) געדרוקט פריהער אין דייטש, דערנאָך אין רוסיש (אין דעם זשורנאַל „רוסקאָיע באָגאַטסטוואָ“ און שפּעטער אין א בעזונדער ביכעל אין דעם פערלאַג פון די סאָציאַליסטען־רעוואָלוציאָנערען) דערנאָך אין אידיש אין „דאָס נייע לעבען“, לעצטען יאָהרגאַנג.

דיאַלעקטיק, וואָס גיט אונז אַ גאַנץ נייע לאָגיק, אַ נייע ענטוויקלונגס־טעאָריע און אַ נייע מעטאָדען־לעהרע.

די שאלה איז אָבער קודם־כל: קאָן העגעל'ס דיאַלעקטיק אריבערגעפלאנצט ווערן אין אַ מאטעריאַליסטישער וועלט־אנשויאונג? קאָן זי ציהען איהר חיונא פון אַ מאטעראַליסטישען באָדען? איז אפשר יענער באָדען אָנגעזאַפּט מיט אַזעלכע זעפטען, וואָס זענען אַ סם־המות פאַר דער דיאַלעקטיק און מוזען סוף־כל־סוף פיהרען צו איהר טויט?

איך וויים גאַנץ גוט, אַז דער ענטפער אויף דער שאלה וועט אונז גאָר נישט ניט, אָדער זעהר ווייניג, דערצעהלען מכח דעם ווערטה פון דעם מאטעריאַליזם פאַר זיך און וועגען דער לעבענס־קראַפט פון דער דיאַלעקטיק, ווען מען זאָל זי לאָזען אומבערירט אין איהר פריהערדיגער היים, אָדער אריבערפלאנצען זי אין אַן אנדער פילאָסאָפישען בלומען־גאָרטען (קיין פרוכט־בוים איז דאָס סיי ווי סיי ניט!) פון דעם זעלבינגען מעטאַפיזישען קלימאַט. מיר דוכט צ. ב., אַז אויף דעם באָדען פון בערגסאָן'ס פילאָסאָפיע, וואָס ליעגט אין די זעלבינגע פילאָסאָפישע ברייט־גראַדען, ווי העגעל'ס מעטאַפיזיק, האָט די דיאַלעקטיק זעהר פיעל שאַנסען זיך גאָר פיין פאַנאַנדערצובליהען. און נאָך מעהר: איך מאַך אפשר קיין טעות ניט, ווען איך זאָג, אַז די בערגסאָנישע פילאָסאָפיע מוז אין איהר לאָגישען טייל קומען פון זיך אליין צו רעזולטאַטען, וואָס שטימען אין אַ סך פונקטען צונויף מיט העגעל'ס דיאַלעקטישען דענקען.

אָבער אונזער היינטיגע אונטערזוכונג האָט ניט קיין ריין פילאָסאָפישע ציעלען אין זין. אַ מעהר פּראַקטישע פראַגע שטעהט דאָ אין קאָן: די פראַגע וועגען דער טעאָרעטישער פעסטקייט פון דעם גאַנצען מאַרקסיסטישען סיסטעם. לאָזען זיך מאַטעריאַליזם און העגעלשע דיאַלעקטיק צונויפ־פּאָרען אין איינעם? איז די היסטאָרישע אידעען־פערבינדונג, וואָס מאַרקס האָט בעשאַפען אין זיין פילאָסאָפיע אַזאַ, וואָס קאָן האָבען אַ וועלכע עס איז ממשות?

אַ טייל פון דער דאָזיגער פראַגע ווילען מיר איצטער פערענטפערן. מיר שטעלען זיך אָב אויף דעם לאָגישען צווייג פון דער דיאַלעקטיק, אויף דער אַזוי אָנגערופענער „ווידערשפּרוכס־

לאגיק", און ווילען בעווייזען, אז זי און די גרונד־געדאנקען פון דעם מאטעריאליזם זענען עלעמענטען, וואס קאנען בשום אופן ניט הויזען אין איין איינציגען פילאסאפישען סיסטעם.*) (1913).

.1

דיאלעקטיק און לאגיק

אויב די דיאלעקטיק, ווי א געוויסע טעאריע פון דער אלוועלטליכער ענטוויקלונג, האט נאך וואס עס איז בשותפות מט אונזערע מאדערנע אנשויאונגען, געהט זי אין איהר לאגיק זיך אין גאנצען פאנאנדער מיט אלע טעאריען און היפאטעזען פון דער איצטיגער וויסענשאפט. און ניט נאר דאס. איהר הויפט־ציעל איז אנצוגרייפען יענע פונדאמענטען פון דער לאגישער וויסענשאפט, וואס זענען אויסגעארבייט געווארען נאך פון אריסטאטעל'ן און האבען פון יענער צייט אן ניט אויפגעהערט פאר'אמת'ט צו ווערען אין אלע טעארעטישע און פראקטישע וויסענשאפטען, אזוי גוט ווי אויף דעם פעלד פון דעם טאג־טעגליכען דענקען.

מיר מיינען דא די דריי אויבערשטע כללים פון דעם דענקען: *דעם געזעץ פון אידענטיטעט*, וואס זאגט אונז, אז יעדע זאך איז גלייך צו זיך אליין, *דעם געזעץ פון ווידערשפרוך*, לויט וועלכען קיין זאך קאן ניט טראגען אין זיך דעם אייגענעם היפך, און *דעם געזעץ פון דעם אויסגעשלאסענעם דריטען*, וואס פערוועהרט אונז צו דענקען, אז איין־און־דיזעלביגע זאך זאל אין דערזעלביגער צייט זיך קאנען געפינען אין צוויי צושטענדען, וואס שליסען איינער דעם אנדערן אויס, אז זי זאל קאנען עקזיסטירען און ניט עקזיסטירען אין דער זעלביגער צייט.

די דריי לאגישע ענג צונויפגעבונדענע געזעצע האבען אין דער וויסענשאפטליכער פארשונג, אמת, זעהר א קליינעם מעטאדאלאגי־

*) וועגען העגעל'ס דיאלעקטישער פילאסאפיע זעה אונזער „די פילאסאפיע", בד. 2, ז. 128 ביז 146, דער עיקר ז. 132 ביז 135. וועגען מארקס' דיאלעקטישען מאטעריאליזם, ד. ג. ז. 166 ביז 175.

שען ווערטה. אָבער זיי זענען בשום אופן ניט איבעריג אין איהר. זייער פערדינסט בעשטעהט אין דעם, וואָס זיי גיבען אונז אָן, — ווי מיר האָבען דאָס שוין אין אן אנדער אָרט בעמערקט, — יענע גרעניצען, וועלכע קיין ריכטיגער דענקער טאָר ניט אריבערטרעטען, זוייל פון יענער זייט גרעניץ הערט בכלל אויף די מעגליכקייט פון א ריכטיגען דענקען.

אָבער די דיאלעקטישע דענק־מעטאָדע, דאָרטען, וואו זי בלייבט טריי זיך אליין, מוז מוטיג אָבלייקענען דעם „זאַץ פון ווידערשפּרוך“ און ממילא אויך די צוויי אנדערע העכסטע כללים פון דער לאָגיק. און אָט די „כפירה בעיקר“ געפינען מיר ניט נאָר ביי פיכטע, שעללינג און העגעל, וואו זי פאסט אזוי גוט צו דעם גאנצען פּרצוף פון זייער פילאָסאָפיע, נאָר אויך ביי מאַרקס און ענגעלס.*) אויך די צוויי לעצטע דיאַלעקטיקער האָבען זיך ניט געשעהמט אָפען צו דערקלערען, אז יעדע זאַך עקזיסטירט יע און עקזיסטירט ניט אין איין און דערזעלביגער צייט.**)

א דאַנק דעם, וואָס די דיאלעטיק האָט עובר געווען אויף דעם גרעסטען „לאו“ פון דער לאָגישער וויסענשאַפט, זענען אויף איהר אָנגעפאלען כמעט אלע דענקער פון אלע ניט־דיאלעקטישע ריכטונגען, וואָס האָבען זיך נאָר אָבגעגעבען מיט העגעל׳ס פילאָסאָ־פיע. ווען מיר דערמאָנען זיך אויף די נעמען פון שאָפּענהויער, לאנגע, טרענדעלענבורג, איל׳ריצי, עקסנער, עדוואַרד פאָן הארטמאַן, דיוהרינג און נאָך, ווערט אונז קלאָר, ווי איינשטימיג עס איז דער פּראָ־טעסט, וועלכען די גאנצע פילאָסאָפיע (א חוץ דער ספּעקולאַטיווער ריכטונג) האָט ארויסגעטראָגען אַנטקעגען דער דיאַלעקטישער לאָגיק.

דער אייגענער אומשטאַנד האָט געמוזט פיהרען דערצו, אז צווישען די געגנער און די אָנהענגער פון דער דיאַלעקטיק זאָלען אזוי צו זאָגען איבערגעריסען ווערען אלע פילאָסאָפישע מחזקות. ווי באַלד די דיאלעקטיקער דערקלערען מיט א גאַנץ ערנסטער מינע, אז „אַלץ עקזיסטירט יע און עקזיסטירט ניט“, בלייבט פאַר די

---

*) וועגען פיכטע זעה: „די פילאָסאָפיע“, בד. 2, ז. 105 ביז 116. וועגען שעללינג: ד. ג. 121 ביז 128.

**) זעה ענגעלס פּאָלעמיק אַנטקעגען דיוהרינג׳ן, ז. 5: „אַלעס איסט אונד איסט אויך ניכט“.

אַנטי־דיאַלעקטיקער, באמת, קיין אַנדער זאַך ניט, סיידען אַ מאַך טהאָן אויף די געגנער מיט'ן האַנד, ווי אויף איינגעעקשן'טע מאַניאַקען, און גאָר ניט נתפעל ווערען, וואָס צו די דאָזיגע „מאַניאַקען" האָט אַ לאַנגע צייט בעלאַנגט כמעט דאָס גאַנצע פּראָגרעסיוו־דענקענדע דייטשלאַנד.

וועניגסטענס, קאָן מען אַזוי גלויבען אויפ'ן ערשטען בליק און מען ווערט נאָך פערשטאַרקט אין דעם גלויבען, ווען מען הערט זיך צו צו די ביטערע קלאָגען, וואָס עדוארד פאָן האַרטמאַן גיסט אויס אויף די דיאַלעקטיקער אין זיין, אגב, זעהר גוטען בוך: „די דיאַלעקטישע מעטאָדע".

„דער אַלגעמיינער הסכם מכח דער אויבערהערשאַפט פון דעם ווידערשפּרוך־כלל", זאָגט האַרטמאַן, „אַט דאָס איז דער מינימום פון אַ שותפות'שען באָדען, אָהן וועלכען קיין וכוח איז ניט דענקבאַר. אָבער דער דיאַלעקטיקער לאַכט זיך דערפון אויס, ווי פון אַן אַבערגלויבען, וואָס איז אויסגעוואַקסען אויף דעם באָדען פון דער פאָרמאַלער לאָגיק. עס איז דעריבער ניטאָ קיין ברעקעל מעגליכקייט צו דיסקוטירען מיט איהם. דער דיאַלעקטיקער שרעקט זיך ניט אפילו פאַר אַן אַבסאָלוטער אונמעגליכקייט: זאָגט דאָך העגעל, אַז אַלץ איז אונמעגליך. („אַלעס איסט איין! אונמעגליכעס", באַנד 4 ז. 203) און אויב איהר שטעלט פאַר איהם אַוועק אַן אַבסאָלוטע אַלטערנאַטיווע, שפּרינגט דער דיאַלעקטיקער אַריבער אייער נעץ מיט דעם בעמערק, אַז דער אמת קאָן ניט זיין איינגעשלאָסען נאָר אין איין אורטייל, אַז די דיאַלעקטיק האַלט ניט פון דער פאָרמעל „ענטוועדער־אָדער", ווייל אויך דער געזעץ פון דעם אויסגעשלאָסענעם דריטען איז פאַר איהר אַ שוין לאַנג אַרויסגעוואָרפענער באַלאַסט."

דערפון קומט אַרויס, אַז „אַן עכטען דיאַלעקטיקער קאָן מען מיט זיין אייגענער הסכמה בשום אופן ניט צופיהרען צו אַן אַבסורד. מחמת דאַרטען, וואו פאַר אַלע מענשען הויבט זיך אָן דער אַבסורד, — נאָמענטליך, מיט דעם פעלד פון ווידערשפּרעכונגען, — הויבט זיך פאַר דעם דיאַלעקטיקער ערשט אָן דאָס פעלד פון חכמה. עס פרעגט זיך אָבער: איז דאָ אַ וואָסער עס איז אַנדער מיטעל, צו בעווייזען די פאַלשקייט פון אַ וועלכער עס איז בעהויפּטונג, אַ

חוץ ווען מיר פיהרען זי צו צו אַן אַבסורד, ווען מיר ציהען פון איהר אַזעלכע שלוסען, אָדער שטעלען זי אַרויס אויף אַזאַ אופן, אַז איהר רעזולטאַט מוז על פי הכרח זיין אַ ווידער־אַנאַנד? נאָר דער דיאַלעקטיקער מאַכט אַן אויסנאַהם פון דעם דאָזיגען אַלגעמיינעם כלל. פאַר איהם בעשטעהט, אדרבה, דער פּרוב־שטיין פון פאַלש אין דעם, וואָס עס איז נ י ט אָ קיין ווידערשפּרוך, און דער אַלגעמיינער פאָרמאַלער קריטעריום פון אמת ליעגט פאַר איהם אין דער איינהייט פון דעם ווידערשפּרוך מיט דער אידענטיטעט, אין דער אידענטיטעט פון ווידעראַנאַנדיגע הנהות און בעגריפען. מיר ווילען דערמיט לחלוטין ניט זאָגען, אַז יעדער ווידעראַנאַנד, און ממילא יעדער שטות און ווידערזין ווערט פון דעם דיאַלעקטיקער דערקלערט פאַר אַן אמת. אָבער איין זאַך איז פון דעסטוועגען געוויס, אַז זיין קריטעריום פון דעם אמת געהט ניט ווייטער, איידער די פאָדערונג פון אַ ווידערשפּרוך. אָבער פאַנאַנדערקלייבען זיך, וועלכער ווידעראַנאַנד איז אַן אמת און וועלכער איז אַ פּידרעך, — אויף דערויף האָט ניט דער דיאַלעקטיקער קיין פאָרמאַלען קריטעריום".

מען מוז מודה זיין, אַז דער לעצטער פאָרוואורף האַרטמאַן'ס, וועמעס בוך עס איז אַרויס אַ סך פריהער איידער ענגעלס'ס ארבייט וועגען דיוהרינג'ן, קאָן ניט האָבען קיין שיכות צו מאַרקס'ן און צו זיין דיאַלעקטישער מעטאָדען־לעהרע. מאַרקס האָט זיך אָבגעזאָגט, — על כל פנים, אין פּרינציפּ, — פון אַלע אַ־פּריאָרישע קאָנסטרוקציעס. מכילא קאָן ער אָננעהמען פאַר אַ קריטעריום די ווירקליכקייט גופא. יענער ווידער־אַנאַנד וועט פאַר איהם זיין אַן אמת, וואָס געפינט זיך באמת אין דער ווירקליכקייט. כדי אָנצוואווענדען אַזאַ קריטעריום אין דער פאָרשונג, דאַרף מען נאָר האָבען אויגען אין אויערן און פּינקטליכע מעטאָדען פון דער אינדוקציע מיט דעם איינציגען תנאי, אַז מען זאָל זיך ניט שרעקען פאַר אַ ווידעראַנאַנד, נאָר אדרבה! — וואַרטען אויף איהם אַלע רגע.

קאָן מען מסכים זיין אפילו מיט אַזאַ אויפפאַסונג פון דער דיאַלעקטישער מעטאָדען־לעהרע? און — זענען מאַרקס און ענגעלס אַליין געבליבען איהר טריי? — דאָס זענען פראַגען, וואָס זענען שוין נוגע די דיאַלעקטישע מעטאָדאָלאָגיע, און ממילא טרעטען זיי

אַריבער די גרעניצען פון אונזער איצטיגער אַרבייט, וועלכע איז געווידמעט שפּעציעל דער דיאַלעקטישער לאָגיק. לאָמיר דעריבער אומקערען ביז׳ן סוף האַרטמאַן׳ס קלאָגען.

„מיט דער הילף פון געוועהנליכע לאָגישע בעוויזען“, טענה׳ט ער ווייטער, „קאָן מען קיין מאָל ניט פאַרטיג ווערן מיט אַ דיאַלעקטיקער“. דערצו מוז מען נאָך צוגעבען דעם אומשטאַנד, וואָס זיינע בעגריפען האַלטען אין איין פליעסען. „מחמת דער צווייטער תנאַי־בלי־יפונה פון איטליכען וכוח בעשטעהט אין דעם, אַז מען זאָל זיך האַלטען פאַר דער איינמאָל אָנגענומענער דעפיניציע און ווען מען רעדט וועגען „אַלף“, זאָל מען שוין אויך דענקען וועגען „אַלף“ און ניט וועגען „בית“. אָבער פאַר דעם דיאַלעקטיקער בעשטעהט די גרונד־איינענשאַפט פון דעם „אַלף“ צו זיין אין דערזעלבינער צייט אויך אַ „בית“. און ווען איהר האָט זיך נאָר וואָס איבערציינגט, אַז איהר האָט איינגענומען דעם געגנער בנוגע צום „אַלף“, ערשט ער האָט זיך שוין פון אייך אוועקגעגליטשט צום „בית“... עס איז זעהר וויכטיג, אין גאַנצען קלאָר צו ווערען וועגען דעם ענין. דער ניט־דיאַלעקטיקער וויל, פערשטעהט זיך, אויך אויף דעם דיאַלעקטיקער אויספּרואווען די געוועהנליכע גאַנגען פון זיין קריטיק, און דעריבער וואונדערט ער זיך, וואָס ער מאַכט ניט אפילו קיין איין שריט פאָרוועוטס, וואָס ער געפינט זיך אין אַ לאַגע פון איינעם, וואָס יאָגט זיך נאָך געשפּענסטער: אָט־אָ האָט ער, דוכט זיך, אַריינגעטריבען אַ געשפּענסט אין ווינקעל אַריין און וויל איהם שוין כאַפּען, ערשט יענער לאַכט איהם שוין אויס פון אַנאַנדער ווינקעל.“*)

האַרטמאַן׳ס תרעומות אויף אַזאַ פערדראָסליכע און לעבערליכע סיטואַציע קאָן מען גאַנץ גוט פערשטעהן און מען מוז איהם פון גאַנצען האַרצען מוחל זיין. עס איז דעריבער קיין חדוש ניט, וואָס די קריטיקער פון דער „ווידעראַנאַנד־לאָגיק“ האָבען זיך ניט איבעריגס פערטראַכט וועגען איהר פילאָסאָפישער בעגרינדונג. זיי האָבען זיך דער עיקר אָבגעגעבען מיט דעם פאָרמעל־לאָגישען אַנאַליז פון

*) עדוואַרד פאָן האַרטמאַן, די דיאַלעקטישע מעטאָדע, בערלין, 1869, ז. 43—44.

איינצעלנע דיאַלעקטישע זאַצען, און דער פועל־יוצא דערפון איז געווען יענע אַנטוויקלונג, אַז די געזעצען פון דער פאָרמאַלער לאָגיק געהען להיפך צו דער דיאַלעקטיק, ד. ה., מיט אַנדערע ווערטער, אַז די אַנטי־לאָגישע דיאַלעקטיק איז דיאַלעקטיק און ניט לאָגיק, — אַ רעזולטאַט, וואָס האָט געקאָנט צופרידען שטעלען ביידע צדדים אין גלייכער מאָס.

עס מאַר, פערשטעהט זיך, ניט געלייקענט ווערן, אַז אַזאַ מין קריטיק איז זעהר ניצליך, כדי צו דיסקרעדיטירען די דיאַלעקטישע מעטאָדע פון דענקען. מען דאַרף דאָך, סוף־כל־סוף, איינזעהן איין מאָל פאַר אַלע מאָל, אַז די פאַקטישע בעווייזען, מיט וועלכע דער דיאַלעקטיקער וויל פערשטאַרקען זיינע גרונד־בעהויפּטונגען, שיטען זיך פאַנאַנדער אין שטויב, ווי נאָר מען ווענדט אויף זיי אָן אַ ביסעל אַ טיעפערען לאָגישען אַנאַליז.

און פון דעסטוועגען, דוכט זיך, אַז ביי דער אָבשעצונג פון דער דיאַלעקטיק טאָרען מיר זיך ניט בענוגענען מיט ווערעומות און קלאָגען און מיט בעווייזען, אַז די דיאַלעקטיק האַלט ניט אויס די קריטיק פון דער פאָרמאַלער לאָגיק. לאָמיר ניט פערגעסען, אַז די דיאַלעקטישע דענק־מעטאָדע, מיט איהר כפירה אין די העכסטע געזעצען פון דער לאָגיק, איז דאָך ניט פון הימעל אַראָבגעפאַלען אין דער פילאָסאָפיע. ממילא מוז דאָך זיין אַ וועלכע עס איז אורזאַך, וואָס האָט זי אַרויסגעבראַכט.

ס'איז אמת: ניט פיכטע, ניט שעללינג, ניט העגעל, ניט מאַרקס האָבען אונז קיין מאָל ניט בעוויזען, פאַר וואָס און ווי אַזוי זיי זענען געקומען צו דעם דיאַלעקטישען דענקען. העגעל האָט אויך שוין געהאַלטען אין דורכפיהרען דעם געדאַנק, אַז אויף דעם באָדען פון דעם פאָרמאַל־לאָגישען דענקען (דעם „מעטאַפיזי־שען", ווי העגעל האָט איהם אָנגערופען) קאָן מען בכלל ניט ברענ־גען קיין בעווייז פאַר דער דיאַלעקטיק. און אויך דאָס איז אמת, אַז ווען דער מיסטיקער אויגען היינריך שמיטט וויל אונז איינ־שמועסען, אַז העגעל האָט געפונען „דאָס גענעטישע אור־וויסען אַלעם דענקענס אין דען טיעפען דעם גייסטעס", *) האָט אַזאַ בע־

*) אויגען היינריך שמיטט, דאָס געהיימניס דער העגעלשען דיאַלעק־טיק. האַללע אַ. ס. 1888. ז. 93.

הויפּטזאַך א וועלכען עס איז זין נאָר פאַר אזעלכע אָנהענגער פון דער דיאַלעקטיק, ווי ער אַליין.

אָבער — ווי עס זאָל ניט אויסזעהן, אז די דיאַלעקטיק איז א ברעקעל ניט בעגרינדעט, ווי ווענינ זי זאָל קאָנען אויסהאַלטען קריטיק פון א פאָרמעל־לאָגישען שטאַנדפּונקט, מוזען מיר דאָך צוגע־בען, אז עס זענען געווען געניג טעמים, פאַר וואָס זי האָט זיך געמוזט בעווייזען אין דער פילאָסאָפיע און פאַר וואָס זי האָט גע־נומען הערשען איבער די בעסטע מוחות פון דייטשלאַנד אין דעם סוף דרייסיגער און דעם אָנהויב פערציגער יאָהרען פון דעם פאָרי־גען יאָהרהונדערט.

שון דאָס אַליין, וואָס אזעלכע באמת קאָלאָסאַלע מוחות, ווי פּיכטע, שעללינג און העגעל; אזעלכע גאַנץ געווים גרויסע און ניכטערע דענקער, ווי דוד פריעדריך שטרויס, קאַרל מאַרקס און פערדינאַנד לאַססאַל, — נאָר אָנרופען נעמען, וואָס זענען אַלעמען בעקאַנט, — האָבען געקאָנט פערבלענדט ווערען פון אזא „עורבא פרח", — שוין דאָס אַליין, זאָגען מיר, בעווייזט גאַנץ גענוג, אז מיר האָבען דאָ צו טהאָן ניט מיט געדאַנקען־שוואַכקייט, ניט מיט קאַפּריזען פון א צולאָזענעם זשעני, נאָר מיט טיעפע און ערנסטע מחשבות פון דעם פילאָסאָפישען שאַפען, ווען אפילו די מחברים און די אָנהענגער פון דער דיאַלעקטיק האָבען אפשר אַליין ניט געוואוסט, וואָס פאַר א בעדייט יענע מחשבות האָבען געהאַט פאַר איהר גאַנצען אויפבוי.

אויפדעקען אָט די אַלע פילאָסאָפישע גרונד־הנחות און ווירקונגען, וואָס האָבען אין זייער טאָטאַליטעט געבראַכט צו דעם דיאַלעקטישען מעטאָד פון דענקען, — אין דערי־נען דאַרף ליעגען, ווי מיר גלויבען, די אויפגאַבע פון יעדען איינעם, וואָס וויל אריינדרינגען אין די „סודות פון דער העגעל'שער דיאַ־לעקטיק."

און אזוי ווי אַלע יענע מחשבות און פילאָסאָפישע ווירקונגען האָבען דאָך עקזיסטירט איידער עס איז געבאָרען געוואָרען די „ווידער־אנאַנד־לאָגיק", הייסט עס, אז זיי זענען אויסגעוואַקסען אויף דעם פעלד פון דעם נאָרמאַלען מענשליכען דענקען, נאָר זיי אַלע אין איינעם האָבען אין זייער סכום געבראַכט צו

דער בפירה אין לאָגיק, איז מוז די אויפדעקונג פון יענע פילאָסאָפישע גרונד־הנחות געבען אונז דעם „מינימום פון בשותפות׳שען באָדען", וואָס אָהן איהם קאָן דער אַנאַליז פון דער דיאַלעקטישער טעאָריע קיין מאָל ניט זיין פרוכטבאַר.

זאָל זיך אַרויסווייזען, אַז אַלע פילאָסאָפישע הנחות, וואָס זענען נויטיג, כדי צו בעגרינדען די דיאַלעקטיק (און וואָס האָבען היסטאָריש געפיהרט צו איהר) קאָנען אין דער אמת׳ן בשום אופן ניט אָבגעפרעגט ווערן אין דער פילאָסאָפיע, איז יעמאָלט מוז מען, באין ברירה, אָננעהמען יענעם משונה׳דיגען רעזולטאַט, וואָס שפרינגט פלוצלונג אַרויס פון זייער גאַנצען סכום.

אָבער אויב עס וועט אויסקומען, אַז, לאָז זיין, אפילו איינע פון יענע נויטוועגדיגע הנחות איז ניט ריכטיג, אָדער זעהר ניט וואהרשיינליך, אָדער, — אַזוי ווי מיר האָבען צו טהאָן מיט דער מ אַ ט ע ר י אַ ל י ס ט י ש ע ר דיאַלעקטיק, — געהט גאָר להיפך צו די אַנדערע פילאָסאָפישע גרונד־געדאַנקען פון דעם מאַטעריאַליזם,—יעמאָלט וועט יעדער דיאַלעקטישער מאַטעריאַליסט,—אויב ער האָט נאָר אַ שאָטען פון טעאָרעטישען יושר אין האַרצען, — מוזען מודה זיין, אַז אין דער פעסטונג פון זיין תורה איז דורכגעשלאָגען געוואָרען אַ ברעש.

.2

„די סודות פון דער העגעל׳שער דיאַלעקטיק".

דער גרונד־געדאַנק פון מאַרקס׳עס דיאַלעקטישע לאָגיק בעשטעהט אין דעם, וואָס פאַר איהם האָבען די געזעצען פון דעם פאָרמאַל־לאָגישען דענקען, מיט זייער אויבערשטען פרינציפ אויסצושליסען היפכים, נאָר אַ ר ע ל אַ ט י ו ו ע ן ווערטה. מאַרקס גלויבט, אַז מיר קאָנען זיך אויפהויבען אויף אַ העכערע שטופע פון מענשליכער דערקענטניס, וואָס אויף איהר זעהט מען קלאָר איין, ווי אַזוי אין אַלע ערשיינונגען פון דער וועלט מוזען על פי נויטווענדיגקייט ליעגען אינווענינסטע סתירות. מיר האָבען אין אונזער שכל אַ חוץ דעם „געוועהנליכען" דענקען נאָך אַן אויסערגעוועהנלי־

בען, וואס ווערט בעהערשט פון דורכאוים אנדערע געזעצען, איידער דער טאג־טעגליכער מענשליכער געדאנק.

ווייל איינס דארף מען ניט פערגעסען: אויף דער דיאלעקטיקער לייקענט, פערשטעהט זיך, אויף קיין פאל ניט, אז אונזער „טאג־טעגליכער", „פערשטענדיגער" אדער „מעטאפיזישער" דענקען איז אין גאנצען אונטערוואָרפען אונטער דער שליטה פון דער פארמאלער לאגיק. ער מוז זיך בויגען פאר דעם געזעץ פון ווידערשפרוך, ווי פאר זיין אויבער־קריטעריום. דער דיאלעקטיקער זאגט נאר: אין אונזער שכל ליעגט בעהאלטען א דערקענטניס־פראצעס, וואס איז פערדעקט מיט דעם געוועהנליכען לאגישען דענקען. די געזעצען פון יענעם העכערען דערקענטניס־פראצעס האבען זיך, שטופע נאך שטופע, אנטפלעקט פאר דעם גייסטיגען אויג פון דער דענקענדער מענשהייט, ביז זיי האבען ביי העגעל'ן געפונען זייער העכסטע ענטוויקעלונג, ווען אפילו זיי זיינען ביי יענעם דענקער נאך געווען איינגעוויקעלט אין א מיסטישער פארם. אבער נאך דער קאטאסטראפע פון דער אידעאליסטישער פילאסאפיע האט זיך מארקס'ען און ענגעלס'ען איינגעגעבען „אריבערצורעטען" די דאזיגע בעוואוסטע דיאלעקטיק, אבדרייענדיג זי פון אלע מיסטישע פארמען און ארייננטראגען זי אין די מאטעריאליסטישע אויפפאסונג פון נאטור און געשיכטע. *)

אזא בליק אויף דעם ענין איז אויפגעבויט אויף דער פעסטער מיינונג, אז דער בוי פון אונזער שכל שליעסט אין זיך איין צוויי פערשיידענע ארגאניזאציאנס־טיפען: דעם לאגישען און דעם דיאלעקטישען טיפ, און אז דער לאגישער טיפ, וואס איז אונטערוואָרפען אונטער די געזעצען פון דער פארמאלער לאגיק, קאן אונז געבען נאר אן איינזייטיגע און פיקטיווע דערקענטניס, בעת דער דיאלעקטישער טיפ, וואס שפרינגט אריבער די געזעצען פון דער לאגיק, קאן אונז פיהרען צו א ריכטיגען בליק אויף דער וועלט.

אט די פעסטע מיינונג, אז דער כח פון אונזער דערקענטניס איז דואליסטיש אויפגעבויט, איז דער ערשטער פילאסאפישער תנאי

*) אנטי־דיוהרינג, 14—15.

פאַר דער מעגליכקייט פון אַ דיאַלעקטישען דענקען און מיר געפינען זי מאַקע ביי אַלע יענע דענקער, וואָס האָבען מעהר אָדער וועניגער אָנגענומען די דיאַלעקטישע דענק־מעטאָדע. דעקאַרט, ספּינאָזאַ, פיכטע און שעללינג האָבען די „העכערע" פאָרמען פון דעם דענקען צוגעשריבען צו דער „אינטעלעקטועלער אַנשויאונג". העגעל גיט איבער זייער ראָליע דעם „דיאַלעקטישען" שכל, וועלכען ער שטעלט אַוועק אַנטקעגען דעם פערשטאַנד, ווען אפילו ער גיט צו, אַז זיי שטעהען ביידע אין אַ גענעטישען צונויפבונד. מאַרקס און ענגעלס שיידען פאַנאַנדער צוויי פאָרמען אָדער צוויי מעטאָדען פון דענקען: דעם ניעדריגערען, דעם מעטאַפיזישען מעטאָד, און דעם העכערען, דעם דיאַלעקטישען. *)

דער גלויבען אין דער דואַליטעט פון אונזער שכל שפּיעלט זעהר אַ וויכטיגע ראָליע אין דער טעאָריע פון דעם דיאַלעקטישען דענקען. ער מאַכט, אַז די טעאָריע זאָל זיך ערשט קאָנען אָנהויבען לעגען אויף דעם מענשליכען שכל. און אין דער אמת'ן! שטעלט מען זיך אַוועק אויף דעם שטאַנדפונקט, אַז אונזער שכל האָט אין זיך צוויי דענק־מעטאָדען, קאָן מען, אין איינעם מיט דעם דיאַלעקטיקער, קלאָר פערשטעהן, פאַר וואָס מענשען, ביי וועמען דער צווייטער טיפּ, דער העכסטער טיפּ פון אונזער שכל, איז נאָך פערשטעלט מיט דעם ניעדריגערען, לאָגישען טיפּ, — פאַר וואָס אַזוינע מענשען מוז די דיאַלעקטיק אויסווייזען ווי דער ריינסטער פּידרעך.

דאָס איז גאָר אַ פּשוט'ער טעם. ווען מיר לאָזען צו, אַז דער פאָרמאַל־לאָגישער טיפּ זאָל ווערען דער איינציגער באַלעבאָס אויף אונזער שכל, קאָנען מיר יעמאָלט לחלוטין ניט ענטדעקען קיין וואַסערע עס איז אינוועניגסטע סתירות אין די נאַטירליכע ערשיינונ־

*) וועגען דעקאַרט זעה: „די פילאָסאָפיע", בד. 1, זז. 189, 205 און בפרט ז. 194 (דער שכל'דיגער איינזעהן). וועגען ספּינאָזאַ, ד. ג., זז. 239—260 און בפרט ז. 257 (דאָס אינוועניגסטע שכל'דיגע זעהען, די אינטואיציע); וועגען פיכטע, בד. 2, בפרט ז. 112; וועגען שעללינג. ד. ג., בפרט 122—123. וועגען העגעל'ן, ד. ג. ז. 128—146 און שפּעטער אין אונזער הייגטיגער אַרבייט; דאָס זעלבע וועגען ענגעלס'ען און מאַרקס'ען.

גען, ווייל דער פערשטאַנד איז פּשוט ניט ביכולת צו „בענעהמען“ די דאָזיגע סתירות. אָבער אַזאַ בעגרעניצטקייט פון אונזער פערשטאַנד גיט אונז ניט קיין רעכט אָנצונעהמען, אַז אויך די גאַנצע וועלט מוז זיך רעכענען מיט זיינע גרעניצען. מיט די גרונד־אייגענשאַפטען פון אונזער לאָגישען דענקען האָבען מיר אַ רעכט צו בעגעהן זיך אַקוראַט אַזוי סקעפּטיש, ווי מיר בעגעהען זיך, לאָמיר זאָגען מיט די עדות פון אונזערע דרויסענדיגע חושים.

די אָרגאַנען פון אונזערע חושים זאָגען אונז, צום ביישפּיעל, — און זיי טהוען דאָס מיט אַ זיכערער פעסטקייט, וואָס גיט גובר צו זיין, — אַז די זון דרעהט זיך אַרום דער ערד און ניט די ערד אַרום דער זון. מיט אַקוראַט אַזאַ זיכערער פעסטקייט, ניט גובר צו זיין, זאָגט אונז דער פערשטאַנד, אַז עס קאָן ניט געמאָלט זיין, איין און דיזעלביגע זאַך זאָל עקזיסטירען און ניט־עקזיסטירען אין איין און דערזעלבער צייט. אָבער — וואָס בעטייט דאָס? דאָס בעטייט, אַז אונזער פערשטאַנד קאָן זיך ניט דערהויבען צו דער מדרגה פון דעם דיאַלעקטישען שכל, אַקוראַט אַזוי ווי אונזערע אָרגאַנען פון די דרויסענדיגע געוואָהר־ווערונגען האָבען קיין כח ניט אויפצוהויבען זיך אויף דעם שטאַנדפּונקט פון דער וויסענשאַפט. דער פערשטאַנד איז ניט ביכולת צו בעפרייען זיך פון זיינע ס ו ב י ע ק ט י ו ו ע ל אָ ג י ש ע ג ע ז ע צ ע ן אין דערזעלביגער מאָס, ווי אונזערע דרויסענדיגע חושים קאָנען זיך ניט אָבזאָגען פון זייערע סוביעקטיווע געהער־עמפּינדונגען און זעה־עמפּינדונגען.

נאָך אַזאַ לאַנגער צייט פון וויסענשאַפטליכע אונטערזוכונגען גלויבען מיר איצטער וועניג אונזערע „געזונטע מענשליכע אויגען“. מיר אַפּעלירען צו אַ העכערען בית־דין. פאַר וואָס זאָלען מיר אויך דעם „געזונדען מענשליכען שכל הישר“ ניט דערמאָנען אָן זיין קאַפּול?

— טהו דאָך אַ קוק, ווי די ערד דרעהט זיך אַרום דער זון, ווי די קאָלירען זענען גאָר ניט קיין קאָלירען, נאָר אַ פּאַרבלויזער טרייסלען־זיך פון דעם עטהער!

— ניין, ז ע ה ן קאָן מען דאָס ניט. דאָס קאָן מען נאָר דענקען!

— איז פּרואוו א דענק מהאָן, אז „א“ איז ניט גלייך צו „א“, אז איין־און־דיזעלביגע זאַך איז ניט גלייך צו זיך אַליין, אז זי עקזיסטירט און עקזיסטירט ניט אן איין־און־דערזעלבנער צייט !

— ניין, ד ע נ ק ע ן קאָן מען דאָס ניט. דאָס קאָן מען נאָר ו ו י ס ע ן.

אַזוי קאָן טענה'ן דער דיאַלעקטיקער און דעריבער איז קיין חדוש ניט, וואָס אַלע פאָרמאַל־לאָגישע אַנפאַלען אויף זיין דאָקטרין האָבען געמוזט אָבשפּרינגען פון איהם, ווי עס שפּרינגען אָב פון א וויסענאַפטליך געבילדעטען פיזיקער אַלע יענע ארגומענטען, וואָס ווייניג־וויסענדע מענשען ברענגען אַנטקעגען איהם מצד די „געזונטע מענשליכע אויגען“.

אַ ד ע ר ק ע נ ט נ י ס ־ ט ע אָ ר ע ט י ש ע ר ד ו אַ ־ ל י ז ם, — אין אַזאַ אָדער אין אַן אַנדער פאָרם, — איז, ווי מיר זעהען, דער ערשטער נ ו י ט ו ו ע נ ד י ג ע ר פ אָ ר ב ע ד י נ ג פ אַ ר י ע ד ע ן ד י אַ ל ע ק ט י ש ע ן ד ע נ ק ע ן. אָבער אויב דער דיאַלעקטישער מעטאָד איז על פּי הכרח צונויפגעבונדען מיט דעם דערקענטניס־טעאָרעטישען דואַליזם, איז דערפון נאָך ניט געדרונגען אז יעדער דואַליזם מוז, פון זיין צד, זיין נויטווענדיג צונויפגעבונדען מיט דעם דיאַלעקטישען דענקען. עס זענען דאָ א סך דואַליסטען אין דער דערקענטניס־טעאָריע, וואָס זענען פון דעסטוועגען גאַנץ ווייט פון אָבלייקענען די פאָרמאַל־לאָגישע געזעצען. לאָמיר זיך דערמאָנען נאָר אָן קאַנט'ן, וואָס האָט אויך דורכגעפיהרט אַ שאַרפען צווישען־שייד צווישען פערשטאַנד און שכל, וואָס האָט אָבער אין דערזעלביגער צייט מודה געווען, אז דער געזעץ פון דעם ווידערשפּרוך איז די העכסטע נאָרם פאַר אונזער דענקען, ווען אפילו ער האָט קנאַפּ־וואָס געהאַלטען פון זיין דערקענטניס־טעאָרעטישען ווערטה, ווי ער האָט אויך די בעדייטונג פון דער גאַנצער פאָרמאַלער לאָגיק דערקענטניס־טעאָרעטיש אראָבגעזעצט ביז צו דעם מעגליכען מינימום. *)

קאַנט איז ניט געווען קיין דיאַלעקטיקער. אָבער אין זיין סיס־

---

*) וועגען קאַנט זעה די קאַפּיטלען וועגען איהם אין „פילאָסאָפיע“. בד. 2, בפרט וועגען די קוואַלען פון דער דערקענטניס, 34 און ווייטער

טעם געפינען זיך אַ סך קערענדלעך פונ׳ם דיאַלעקטישען דענקען. אָבגעהאַלטען קאַנט׳ן פון דער דיאַלעקטיק האָט דער גרונד־געדאַנק פון זיין פילאָסאָפישען קריטיציזם, אַז די „זאַך אין זיך גופא“ קאָן קיין מאָל ניט דערקענט ווערן פונ׳ם מענשליכען שכל. *) אזא געדאַנק איז בשום אופן ניט קיין גינציגער באָדען פאַר דעם דיאַלעקטישען דענק־מעטאָד. ווי אַזוי קאָן איך זיין זיכער, אַז אין יעדער זאַך פון דער וועלט ליגט אַן אינוועניגסטער ווידערשפּרוך, ווען איך ווייס לכתחילה, אַז דעם מענשענ׳ס שכל קאָן ניט משיג זיין די זאַך, ווי זי איז אין זיך?

דערפאַר איז אָבער אויך קיין וואונדער ניט, אַז ווי נאָר דער סקעפּטיציזם פון שלמה מימון האָט פון קאַנט׳ס סיסטעם אויסגעפּרעסען די גאַנצע „זאַך אין זיך“, אַזוי האָבען די דיאַלעקטישע קערענדלעך אין קאַנט׳ס סיסטעם אויפ׳ן שטעל גענומען לאָזען וואָרצלען. שוין ביי שלמה מימון גופא געפינען מיר שטעלען, וואו ער רעדט וועגען יענע בעדינגונגען, וואָס אונטער זיי מוז אַן „אַבּסאָלוטעס איך“ דענקען אַ ווידערשפּרוך.**)

ביי פיכטע׳ן בעגעהט זיך שוין „דאָס אַבּסאָלוטע איך“ דורכאויס דיאַלעקטיש. ער ווערט ניט אָבגעשראָקען פאַר׳ן ווידערשפּרוך און קוקט אויף די געזעצען פון דער פאָרמעלער לאָגיק פון אויבען אַראָב, ווי אויף עפּעס אַ ניעדריגערעס, אַ שפּעטער צוגעקומענעס, וואָס מוז זיך בויגען פאַר דער קאָמפּעטענץ פון דעם אַבּסאָלוטען איך.

אין נאָך אַ גרעסערער מאָס איז דאָס ריכטיג בנוגע שעללינג׳ן, שוין אָבגערעדט פון העגעל׳ן, ביי וועמען די ווידערשפּרוך־לאָגיק איז די נשמה פון זיין גאַנצעם סיסטעם.

עס וואָלט געווים ניט געווען קיין עולה אָבצושטעלען זיך אויף אַלע יענע איינצעל־געדאַנקען פון קאַנט, וואָס האָבען געווירקט אויף דער ענטוויקעלונג פון דעם דיאַלעקטישען מעטאָד. אָבער אונזער אַרבייט האָט ניט די פּרעטענזיע אויסצושעפּען דעם גאַנצען ענין פון דיאַלעקטיק. פאַר אונזער ספּעציעלען צוועק, — די מ אַ ר ק־

---

*) ד. ג. זעה 45 און ווייטער.

**) וועגען מימון זעה: „פילאָסאָפיע“, 2, ז. 99—103, די שטעלען וואָס איך האָב דאָ אין זין, געפינען זיך אין זיין „פערזוך איבער די טראַנסצענדענטאַלע פילאָסאָפיע“. 1790, ז. 153 און בפרט ז. 249.

ס י ס ט י ש ע ווידערשפּרוך לאָגיק, — וועט זיין גענוג, ווען מיר וועלען נאָר בעריהרען יענע רעזולטאַטען, צו וועלכע העגעל, מאַרקס'עס דירעקטער רבי אין הלכות דיאַלעקטיק, איז געקומען אין זיין קריטיק פון קאַנט'ס לעהרע וועגען די „אַנטינאָמיען".*)

אין זיין לעהרע וועגען די אַנטינאָמיען, וואָס איז אַזוי ענג פערבונדען מיט זיין דערקענטניס־טעאָרעטישען דואַליזם (און איז פאַנאַנדערגעלעיגט אין אַ קאַפּיטעל, וואָס טראָגט טאַקי דעם נאָמען: „די דיאַלעקטיק פון דעם ריינעם שכל") האָט קאַנט געוואָלט בעווייזען, ווי אַזוי אונזער שכל מוז זיך פערפּלאָנטערן אין סתירות, ווי נאָר ער פערלאָזט דאָס פעלד פון ערפאַהרונג. אויף יעדער שאלה וועגען זאַכען, וואָס ליעגען מחוץ פון דער ערפאַהרונגס־וועלט מוז ער מיט דערזעלביגער נויטווענדיגקייט אַרויסשטעלען ענטפערס, וואָס געהען להיפך איינער דעם אַנדערן. די וועלט מוז האָבען אַ גרעניץ — און האָט ניט קיין סוף. זי מוז האָבען אַ בעשאַפער און — קאָן ניט זיין קיין פּראָדוקט פון אַ בעשאַפונג. און אַזוי ווייטער.

קאַנט איז דערמיט אויסען געוועזן צו בעקרעפטיגען דעם געדאַנק, אַז די פערענטפערונג פון אַזעלכע פראַגען שטייגען אַריבער די כחות פון דעם מענשליכען שכל. אָבער אַט דער דערקענטניס־טעאָרעטישער געדאַנק האָט געמוזט פאַלען אין איינעם מיט דער גאַנצער טעאָריע וועגען דער „זאַך אין זיך". העגעל'ן איז שוין אויסגעקומען גאָר משונה'דיג, אַז דער שכל זאָל ניט קאָנען דערקענען דעם אין־סוף. „אַ משונה'דיגער רעזולטאַט", שרייבט ער, „בעת דאָס אונענדליכע איז דאָס שכל'דיגע, איז גאָר זאָגען, אַז דער שכל קאָן ניט דערקענען דאָס שכל'דיגע."**)

איז — וואָס האָט קאַנט בעוויזען מיט זיינע אַנטינאָמיען?

ניט קיין אַנדער זאַך, ענטפערט העגעל, ווי נאָר דאָס, אַז דער ווידערשפּרוך איז „אַ נויטווענדיגע טהואונג פון דעם שכל גופא".***)

לויט העגעל'ס מיינונג, האָט קאַנט געמאַכט נאָר אַזאַ גרייז. ער, קאַנט, האָט ניט בעמערקט, אַז „די אַנטינאָמיע געפינט זיך ניט

*) וועגען די אַנטינאָמיען זעה ד. ג. 55—57.

**) העגעל'ס לאָגיק, בד. 1, ז. 44.

***) דאָרטען.

נאר אין די פיער ענינים, וועלכע ער האט ארויסגעכאפט פון דער קאסמאגאניע, נאר אין א ל ע ענינים פון א ל ע ארטען, אין אלע פארשטעלונגען, בעגריפען און אידעען".*)

אבער לאמיר קאנט'ן דערווייליע לאזען אן א זייט. שוין פון דעם, וואס מיר האבען דא געזאגט, ווערט קלאר, אז צו דעם דערקענטניס־טעארעטישען דואליזם מוז צוטרעטען נאך א פילאסאפישער פרינציפ, כדי עס זאל קאנען בעגרינדעט ווערן די טעאריע פון דעם דיאלעקטישען דענקען. דער פרינציפ איז יענער קארדינאלער פונקט פון יעדער מעטאפיזיק, לויט וועלכען אונזער שכל קאן ארייננדרינגען אין דעם פערבארגענסטען תוך פון די וועלט־ערשיינונגען. שעללינג און העגעל האבען געהאלטען די דיאלעקטישע דענק־מעטאדע פאר די איינציגע נויטווענדיגע געצייג פון דעם „ספעקולאטיווען שכל", מיט וועלכער ער קאן אויפדעקען אלע סודות פון דער וועלט.

א דריטער וויכטיגער פארבעדינג פאר דער ווידערשפרוכס־לאגיק איז דער נ א ט ו ר ־ פ י ל א ס א פ י ש ע ר מ א נ י ז ם, די לעהרע, אז די וועלט בעשטעהט אין אלע איהרע טיילען און ערשיינונגען פון איין־איינציגער סובסטאנץ. „דאס איינע און דאס גאר" פון די עלעאטען, — אט וואו עס ליעגט דאס וויעגעלע פון דער דיאלעקטישער לאגיק.**)

און עס איז אלץ איינס: זאל מען, אין איינעם מיט די עלעאטען און ספינאזא, אוועקשטעלען אנטגעגען דער וועלט פון די ערשיינונגען דאס אייביגע „זיין" אדער די אייביגע „סובסטאנץ", אדער מען זאל, אין איינעם מיט העראקליט און דער קלאסישער דייטשער פילאסאפיע, בעטראכטען די וועלט ווי א פראצעס פון אייביגען ווערן, — אלץ איינס מוזען מיר פון דעם מאניסטישען שטאנדפונקט אננעהמען, אז די סתירות פון דער עמפירישער וועלט זענען עפעס אזוינס, וואס זענען אין תוך אריין איין־און דיזעלביגע ניט פאנאנדערצוריסענדע זאך. און אט די איינהייט פון דער וועלט דארף ליעגען ניט ערגעץ וואו דרויסען פון די עמפירישע געגענזעצען, נאר דוקא אינווענינג אין זיי, דורכאויס צונויפגעפאלען מיט זיי. וואס פאר דעם געוועהנליכען

*) העגעל'ס ענציקלאפעדיע, עד. ראזענקראנץ, זז. 71, 72.
**) וועגען די עלעאטען זעה: „פילאס." בד. 1, זז. 41-44 און 46-47.

שכל קומט אויס, אַז עס איז אַ ווידערשפּרוך אײנס אויף דאָס אַנדערע, מוז, ביי דעם טיפערען אריינדרינגען אין דעם תוך פון דער זאַך זיך ארויסשטעלען, אַז עס איז אַ צונויפפאַלען פון איינעם מיט דעם אַנדערען.

מאַטעריע און גייסט, רוה און בעוועגונג, פּאַסיוו און אַקטיוו, איינפאַך און צונויפגעזעצט, אינוועניג און דרויסען, ליכט און פינ־סטערניס, ליעבע און האַס, אורזאַך און ווירקונג, גוט און שלעכט, אמת און שקר, שעהן און מאוס, פרייהייט און נויטווענדיגקייט, גע־זעץ און צופאַל, לעבען און טויט, — דאָס אַלץ מוז אין דערזעלביגער צייט זיין איינס מיט זיין היפך — אין דער אַלוועלטליכער איינהייטליכער סובסטאַנץ.

„גאָט איז טאָג און נאַכט, ווינטער און זומער, קריעג און פריע־דען, זאַטקייט און הונגער", זאָגט העראַקליט.*) און אין אַן אַנדער אָרט שטעהט ביי איהם געשריעבען: „לעבעדיגעס און טויטעס, וואַ־כעדיגעס און שלאָפעדיגעס, אַלט און יונג זענען נאָר ארויסווייזונגען פון איין און דערזעלביגער סובסטאַנץ, וועיל וואָס אין דער איצטיגער צייט שטעלט מיט זיך פאָר אָט די זאַך, וועט באַלד ווערען יענע זאַך, און דאָס, וואָס איז אין דער איצטיגער צייט יענע זאַך, וועט פון איהר צד ווערען אזא, ווי אָט די, ווארום אַקוראַט ווי מען קאָן פון דעם זעלביגען לעהם פאָרמירען פיגורען און ווידער צונויפקנעטען, און ווייטער פאָרמירען, און ווידער צונויפקנעטען און אזוי, איבערגע־ביטען, עד אין סוף, אזוי האָט אויך די נאַטור פון דער זעלביגער מאַ־טעריע אַפריהער בעשאַפען אונזערע אור־עלטערן, דערנאָך אונזערע עלטערן און דערנאָך אונז אליין".**) אָט דער בליק זיינער שטימט אין גאַנצען צונויף מיט זיין שפּרוך: „דאָס אַנטגעגענגעזעצטע איז איינס", אָדער, ווי אריסטאָטעל פאָרמולירט זיין געדאַנק: „אַלץ עקזיסטירט און עקזיסטירט ניט אין איין און דערזעלביגער צייט."

עריגענאַ, ניקאָלאַי דער קוזאַנער און דזשיאָרדאַנאָ ברונאָ זענען אין דערזעלביגער צייט געווען מאָניסטען און דיאַלעקטיקער, — דיאַלעקטיקער, לכל הפחות אויף אזוי פיעל, אויף וויפיעל זיי האָבען

*) פויל שוסטער, הערAַקליט פאָן עפעזוס (אַקטאַ סאָצ. פילאָלאָג. לפּס. בד. 3) ז. 186, פראַגמענט 67.

**) דאָרטען גופא, ז. 173, פראַגמענט 59. פגל. „פילאָס." 1, 44-45.

געהאַלטען פון דעם פּרינציפּ, אַז די היפּכים טרעפען זיך צונויף.*) ביז צו א געוויסען גראַד איז אויך ספינאָזא, דער פאָטער פון דעם מ אָ ד ע ר נ ע ם מאָניזם, — דעם נ י ט מאַטעריאַליסטישען און נ י ט אידעאַליסטישען, — געווען א דיאַלעקטיקער, און זיין מימרא: „יעדע בעשטימונג איז א פערניינונג" („אָמנים דעטערמינאַציאָ עסט נעגאַציאָ") ווערט בעזונדערס אונטערגעשטריכען פון העגעל'ן און פון מאַרקס'ן. „די בעשטימונג געהערט ניט צו דעם זיין פון דעם ענין, נאָר גיכער צו זיין נ י ט ־ ז י י ן", זאָגט ספינאָזא היבש דיאַלעקטיש.**)

דאַרף מען נאָך צוגעבען, אַז דער פאַנאַנדערבליהען פון דער דיאַלעקטיק אין דער דייטשער קלאַסישער פילאָסאָפיע איז געווען ענג צונויפגעבונדען מיט דעם אידעאַליסטישען מאָניזם? דער עטישער פאַנטעאיסט פיכטע איז געווען דער ערשטער, וואָס האָט צונויפגעפּאָרט דעם מאָניזם מיט דער דיאַלעקטיק. שעללינג, העגעל און מאַרקס זענען נאָר געגאַנגען אין זיינע שפּורען.***)

יעדער דיאַלעקטיקער איז א מאָניסט, אָבער ניט יעדער מאָניסט מוז דוקא זיין א דיאַלעקטיקער. געוויס האָט דער מאָניזם א נאַטירליכע אינווענינגסטע טענדענץ צו דיאַלעקטיק, אָבער די טענדענץ קאָן געהאַלטען ווערען אין צוים, ווען מען זאָל אָננעהמען, אַז רוים און צייט האָבען א רעאַלע עקזיסטענץ אין דער דרויסענדיגער וועלט. אויב רוים און צייט זיינען אין דער אמת'ן אייביגע רעאַלע יסודות פון דעם זיין, קאָן יעמאָלט אויך דער מאָניסט גאָרנישט האָבען אַנטקעגען דעם, אַז די אַנטקע־

---

*) זעה „פילאָס." בד. 1, זז. 165 און 175 און פאָל.

**) זעה ספינאָזאַ'ס בריעפוועקסעל, דייטשע אויסגאַבע פון קירבמאַן, 1871, זייטע 176.

***) וועגען דעם דיאַלעקטישען מאָניזם ביי העגעל'ן זעה ספּעציעל זיין לאָגיק, בד. 1, זז. 116—117, וואו עס ווערט בעוויזען, אַז גאָט, וואָס איז „דער קבוץ פון אַלע רעאַליטעטען" מוז איינשליסען אין זיך אַלע ווידערשפּרוכען. ווייל רעאַליטעט איז בעשטימונג און „אָמנים דעטערמינאַציאָ עסט נעגאַציאָ". „דיעזער זאַטץ איז פאָן אונענדליכער וויכטיגקייט". זאָגט העגעל. דיזעלביגע ווערטער חזר'ט איבער מאַרקס אין „קאַפּיטאַל", בד. 1. ז. 619 און אויך אין בד. 2 און בד. 3. דאָס זעלבע מהומ ענגעלס אין אַנטי־דיוהרינג, ז. 145.

געגנגעזעצטע איינגעשאַפטען און ערשיינונגען פון דער וועלט, — ווי גרויס זייער אינוועניגסטע איינהייט זאָל ניט זיין, — זאָלען זיך פאַנאַנדערשיידען איינס פון דעם אנדערן אָדער לפי דעם אָרט, וואָס זיי פערנעהמען אין דעם רוים, אָדער לפי דער צייט, אין וועלכער זיי טרעטען ארויס.

עס פערשטעהט זיך, אז דאָ ווערט גערעדט וועגען אזעלכע איינגעשאַפטען און ערשיינונגען, וואָס שליסען איינע די אנדערע לגמרי אויס, ווי אַן ערך, לעבען און טויט. ווי איינערליי עס זאָלען ניט זיין די פּראָצעסען, וועלכע מיר רופען אַן לעבען און טויט (און זיי קאָנען ווערען אידענטיש, ווען מיר פיהרען זיי, צום ביישפּיעל, צוריק צו איין־און־דערזעלביגער ארט פון בעוועגונג), — אָבער ד אָ ר ט ע ן, וואו עס איז דאָ לעבען און כ ל ז מ ן עס איז דאָ לעבען, האָט דער ט ו י ט קיין אָרט ניט.

אויף אזאַ'ן אופן קאָן מען מציל זיין דעם געזעץ פון ווידער־שפּרוך און דעם זאַץ פון דעם אויסגעשלאָסענעם דריטען און איין־און־דיזעלביגע זאַך וועט אין א י י ן ־ א ו ן ־ ד ע ר ז ע ל־ ב ע ר צ י י ט ניט דאַרפען זיין „זי אַליין און נאָך עפּעס אַן אַנדער זאַך". רוים און צייט איז אַ שוץ־וואַנד אַנטקעגען דער דיאַ־לעקטיק און דעריבער געהערט צו די וויכטיגסטע פאַרבעדינ־גונגען פון דער דיאַלעקטישער לאָגיק, אז מען זאָל אָבלייקענען די רעאַלע עקזיסטענץ פון רוים און צייט און בעטראַכטען זיי אין דעם ליכט פון דער אידעאַליסטישער פילאָסאָפיע, לכל הפחות, אין דעם זין, ווי דאָס האָט געטהאָן קאַנט אין זיין „טראַנסצענדענטאַלער עסטעטיק": רוים און צייט זיינען דאָרטען „אַ־פּריאָרישע" פאָרמען פון אונזער „אַנשויאונג", — פאָרמען וואָס בעלאַנגען נאָר צו דער אָרגאַניזאַציע פון דעם מענשליכען גייסט, און וואָס קאָנען ניט אַנגעווענדעט ווערען אויף דעם „דינג־אין־זיך". *)

דער אידעאַליסטישער בליק אויף רוים און צייט, די אָבלייי־קענונג פון זייער רעאַלער עקזיסטענץ דרויסען פון דעם מענשליכען גייסט, ברענגט ארויס די דיאַלעקטישע לאָגיק נים אזוי דורך דעם פ י ל אָ ס אָ פ י ש ע ן תוך פון אזא לעהרע, ווי דורך דעם

*) פגל. „די פילאָסאָפיע" באַנד 2, זז. 24—32.

פ ס י כ אָ ל אָ ג י ש ע ן פונדאַמענט, אויף וועלכען זי רוהט. לאָזט מען אָן אַ זייט די פערוויקעלטע פילאָסאָפישע בעדייטונג פון אָבליעקטיווען רוים און צייט און שטעלט מען אָן די גאַנצע אויפמערקזאַמקייט אויף דעם פ ס י כ אָ ל אָ ג י ש ע ן פּראָצעס, וואָס שפּיעלט זיך דערביי אָב אין אונזער דערקענטניס, איז יעמאָלט ניט שווער אָנצושטויסען זיך אויף אַזאַ מין זעהר וויכטיגען פּרט: בעת מיר שמועסען זיך אליין איין, אַז אין תוך אַריין איז ניטאָ קיין רוים, ווערט יעמאָלט די פאָרשטעלונג פון דעם גאַנצען אונענדליכען וועלט־אָרט אונבעוואוסט פערוואַנדעלט אין די פאָרשטעלונג פון אַ „מאַטעמאַטישען פּונקט“, און ווען מיר ווילען זיך פאָרשטעלען אַ וועלט אָהן אַ צייט, ווערט די רעאַלע צייט אונבעוואוסט צונויפגעשרומפּט אין איין־איינציגען, אונענדליך קליינעם ה ר ף ־ ע י ן. אָט דער פּסיכאָלאָגישער גלגול פון דעם אונענדליכען רוים און דער אונענדליכער צייט אין איין־איינציגען הרף־עין'דיגען פּונקט איז אונענדליך וויכטיג פאַר דער דיאַלעקטישער לאָגיק.

אויב די גאַנצע וועלט איז אין תוך אַריין ניט מעהר ווי איין מאָמענטאַלער פּונקט, און אויב אַלע געגענזעצען און סתירות פון דעם וועלט־געשעהן בלייבען אין זייער גאַנצער קאָנקרעטקייט, איז יעמאָלט מ ו ז דער מאָמענטאַלער פּונקט ממילא זיין פול און פיעל פון איבּוועניגסטע ווידערשפּרוכען און סתירות.*)

*) אַז העגעל, דער גרעסטער און טיעפסטער דיאַלעקטיקער, האָט געגלויבט אין דער טראַנסצענדענטאַלער אידעאַליטעט פון רוים און צייט, קאָן מען זעהן פון אַ וויכטיגער שטעל אין זיין „ענציקלאָפּעדיע“. „דאָס דינג“, זאָגט ער, „האָט צוויי בעשטימונגען“: ערשטענס צו זיין „דיעזעס“ און צווייטענס צו זיין דאָס „אויך“. דאָס „אויך“ איז יענס, וואָס קומט פאָר אין דער דרויסענדיגער אָנשויאונג, ווי די רוים־אויסשפּרייטונג“ (פערגלייך העגעל'ס „ענציקלאָפּעדיע“, ראָזענקראַנץ'ס אויסגאַבע, ז. 216—213). באריכות וועגען דער זייט פון העגעל'ס לעהרע רעדט ראָזענקראַנץ אין זיין זעהר טיעפען בוך: „קריטישע ערלויטערונגען דעם העגעל'שען סיסטעמ'ס“, קעניגסבערג, 1840, אין דעם קאַפּיטעל: „פּראָבע איינעס קאָמענטאַרס צו העגעל'ס לעהרע פון רוים און צייט“. אָבער — ווי זאָל מען צונויפבינדען דאָס אָבליעקטען פון רוים און צייט מיט דער לעהרע פון דער ק אָ נ ק ר ע ט ע ר ענטוויקלונג, וואָס איז מעגליך נאָר אין דער צייט? אויף דער פראַגע האָט מען ביי העגעל'ן ניט קיין קלאָרען ענטפער. אַ פּרוב פּטור צו ווערען פון אַלע שוועריגקייטען, וואָס זעכען

יע, אַזוי איז דאָס: קאַנט'ס „טראַנסצענדענטאַלע עסטעטיק" האָט אַליין געמוזט העלפען אויסאַרבייטען אַ דענק־מעטאָדע, וואָס האַרמאָנירט אַזוי שלעכט מיט זיין לעהרע, אַז די „זאַך־אין־זיך" קאָן ניט דערקענט ווערען. אָבער ניט נאָר די לעהרע פון דער „טראַנסצענדענטאַלער אידעאַליטעט" פון רוים און צייט, כמעט אַלע אַנדערע געשפּענסטערהאַפטע זייטען פון קאַנט'ס פילאָסאָפיע האָבען געמוזט אַריינטראָגען זייער חלק, כדי צו בעגרינדען די געשפּענסטערהאַפטע ממשלה פון דער דיאַלעקטיק.

לאָמיר דאָ אָנמערקען יענע ראָליע, וואָס זיין לעהרע וועגען די קאַטעגאָריען פון דעם פערשטאַנד האָט געשפּיעלט אין דער בעגרינדונג פון דעם דיאַלעקטישען דענקען.*)

מיר רעדען שוין ניט וועגען דעם, וואָס די טאַבעלע פון יענע קאַטעגאָריען איז ביי קאַנט'ן צונויפגעשטעלט ט ר י כ אָ ט אָ מ י ש, לויט דעם בעריהמטען טריאַדישען פּרינציפּ פון טעזיס, אַנטי־טעזיס און סינטעזיס, — אַ פּרט, וואָס האָט, — ווי דער לעזער, וואָס איז בעהאַוונט אין דער מאַרקסיסטישער פילאָסאָפיע, שטויסט זיך אָן, — געהאַט אַ גרויסע ווירקונג אויף דעם אויפבוי פון דער דיאַלעקטישער מעטאָדענלעהרע און דער דיאַלעקטישער ענטוויקלונגס־לעהרע. שוין אַ חוץ דעם איז גרינג איינצוזעהן, ווי אַזוי קאַנט'ס לעהרע, אַז די קאַטעגאָריען פון דעם פערשטאַנד זיינען אַ־פּריאָריש און אַז מען קאָן זיי ניט אָנווענדען אויף דעם תוך פון דער וועלט, האָט געמוזט ווירקען אויף די ענטשטעהונג פון דער דיאַלעקטישער לאָגיק: דער פערשטאַנד שטעלט דאָך מיט זיך פאָר, לויט קאַנט'ן, אַ ניעדריגען אָרט פון דענקען, איידער דער שכל און צו די „בעגרעניצטע" קאַטעגאָריען פון דעם פערשטאַנד געהערען דאָך אויך אַזוינע קאַטעגאָריען, ווי רעאַליטעט און נעגאַציע, אורזאַך און ווירקונג, זיין און ניט זיין, נויטווענדיגקייט און צופאַל.

*) פגל. „די פילאָסאָפיע", בד. 2, ז. 41 און 44-46.

פערבונדען מיט אַזאַ פּראָבלעם, האָט ניט לאַנג געמאַכט ב ע ר ג ס אָ ן, מיט דעם פאַנאַנדערשיידען אין דעם בעגריף פון דער צייט גופא צוויי עלעמענטען: די „צייט" און די „רעעלע דויער", וואָס איז שאַפעריש — עוואָלוציוו.

עס איז דעריבער קיין חדוש ניט, וואָס די שפּעטערדיגע פילאָ־סאָפען האָבען זיך געפליסט צו בעווייזען, אז דער פערשטאַנד מיט זיינע קאַטעגאָריען קאָן ניט זיין קיין בעפעהל פאַר דער „אינטע־לעקטועלער אָנשויאונג" אָדער פאַר דעם „ספּעקולאַטיווען שכל". זיי, די לעצטערע, ווּעלען גאַנץ געווים אַראָבנרייסען דעם שלייער פון אלע וועלט־סודות, ווי נאָר זיי וועלען פערלאָזען דעם שטאַנד־פּונקט פון דער „בעגרענעצטער רעפלעקסיע" מיט איהר שטרעבען פאַנאַנדערצורייסען און אנטקעגנצושטעלען אַזעלכע בעגריפען, ווי רעאַליטעט און אַבלייקענונג, זיין און ניט־זיין.

אָבער אויב עס איז אַזוי, איז יעמאָלט ממילא קלאָר, אז אלע אָט די אַנטקעגענזעצונגען און היפּכים האָבען ניט קיין ברעקעל אבסאָלוטען בעטייט. אָדער זיי שפּיעלען גאַר קיין ראָליע ניט אין דעם לעבען פון דער וועלט־סובסטאַנץ, ווי דאָס האָט געמיינט שעללינג (און יעמאָלט איז די סובסטאַנץ, ווי העגעל דריקט זיך אויס, „די נאַכט, אין וועלכער אלע בהמות זיינען שוואַרץ")‏; אָדער די היפּכים ליגען אין דער סובסטאַנץ גופא ווי בפּירוש'ע אינוועניגסטע סתירות.

צו דעם לעצטען שלוס איז געקומען העגעל. „די קריטיק פון דעם פערשטאַנד'ס פאָרמען", זאָגט ער וועגען קאַנט'ס פילאָסאָפיע, „האָט אַרויסגעבראַכט דעם רעזולטאַט, אז יענע פאָרמען קאָן מען ניט אָנווענדען אויף די זאַך־אין־זיך... אָבער אויב זיי זיינען ניט גענוג פאַר דער זאַך־אין־זיך, איז דער שכל ניט מחויב אונטערצו־וואַרפען זיך אונטער זייער ממשלה. אויך ער איז דאָך אַ זאַך־אין־זיך, ממילא מוז ער אויך פאַרשטעלען מיט זיך עפּעס אַזוינס, וואָס געהט להיפך צו זיך אליין". *)

אָט די אלע דערקענטניס־טעאָרעטישע און מעטאַפיזישע אַר־גומענטען, וואָס האָבען געמאַכט מעגליך די דיאַלעקטיק, טרעטען אַרויס נאָך מיט אַ שטאַרקערער קראַפט אין העגעל'ס פילאָסאָפיע,

---

*) העגעל'ס לאָגיק, בד. 1, ז. 31. דער פּרט, וואָס פיכטע און העגעל האָבען אַרויסגעפונען אַנדערע קאַטעגאָריען, איידער קאַנט, פערענדערט ניט בשום אופן דעם עצם ענין, ד. ה. די שטעלונג פון אָט די דענקער צו די פערשטאַנד־קאַטעגאָריען בכלל.

וואָס קאָן באמת בעטראַכט ווערען פאַר דעם העכסטען שטאַפּעל פון דעם מעטאַפּיזישען דענקען.

העגעל האָט, ווי בעקאַנט, געזעהען די אינוועניגסטע נאַטור פון יעדער זאַך אין איהר לאָגישען בעגריף. *) היות אָבער ווי יעדער בעגריף איז אַן אַקט פון דענקען, מוז ממילא דער סך־הכל פון אַלע זאַכען, אָדער די גאַנצע וועלט, האָבען איהר אינוועניגסטען תוך אין דעם סך־הכל פון די בעגריפען, ד. ה. אין דעם דענקען. דערפון דרינגט העגעל אַרויס זיין לאָגישען פּאַנטעאיזם; דערפון אויך וואַקסט אַרויס זיין לעהרע, אַז דער אַבסאָלוטער בעגריף, וואָס איז כולל אין זיך אַלע אַנדערע בעגריפען, איז די וועלט־נשמה, „די זעעלע דער וועלט“.**)

עס וואָלט אונז אַוועקגעפיהרט צו ווייט, ווען מיר וואָלטען געוואָלט בעווייזען בפּרטיות, ווי אַלע פילאָסאָפישע פאַרבעדינגונגען פון דעם דיאַלעקטישען דענק־מעטאָד האָבען געמוזט בעקומען אַ גאַנץ בעזונדערען פּנים אויף דעם באָדען פון דער העגעל׳שער פילאָסאָפיע.

מיר וועלען זיך בעגוגענען מיט דעם בעמערק, אַז די אָבלייקענונג פון דעם ווידערשפּרוך־געזעץ, — יענער צענטראַל־פּונקט פון דער דיאַלעקטישער לאָגיק, — האָט געמוזט על פּי הכרח אַרויספליסען שוין פון יענעם זין אַליין, וואָס העגעל לעגט אַריין אין דעם וואָרט: „בעגריף“. ער פערשטעהט אונטער דעם וואָרט „בעגריף“ ניט נאָר די סומע פון אַלע עהנליכע בשותפות׳ע סימנים, וואָס בעלאַנגען צו אַ וועלכער עס איז אַרט ערשיינונגען אָדער זאַכען. העגעל׳ס בעגריף נעהמט אין זיך אַריין אַ חוץ דעם—דעם גאַנצען סכום פון אַלע יענע ערשיינונגען און זאַכען, וואָס ווערן אַרומגענומען מיט אַ וועלכען עס איז בשותפות׳ען נאָמען. אַזוי אויסגעטייטשט, איז דער בעגריף ניט קיין פּרוכט פון דער אַבסטראַהירענדער אַרבייט פון דעם מענשליכען געדאַנק, נאָר אַ מעטאַפּיזישער עצם, וואָס ליעגט דרויסען פון דעם מענשליכען געדאַנק און וואָס מוז על־פּי הכרח

*) „די נאַטור איינעס געגענשטאַנדעס הייסט זאָ פיעל אַלס זיין בעגריף“. העגעל׳ס פילאָסאָפיע דער געשיכטע, 1837, ז. 41. פּגל. וועגען דעם ענין אונזער „די פילאָסאָפיע“, בד. 2 זז. 131—132.

**) העגעל׳ס „פענאָמענאָלאָגיע דעס גייסטעס“ (1882), ז. 126.

איינשליסען אין זיך ניט נאָר די עהנליכע סמנים, נאָר אויך אַלע אַנדערע סמנים, פון די ערשיינונגען און זאַכען, אפילו יענע סימנים, וואָס געהן להיפך איינער דעם אַנדערן.

„בעטראַכט מען די זאַך פילאָסאָפיש", זאָגט העגעל, „איז דער בעגריף די הויפּטזאַך, די סובסטאַנץ, עהנליך צו אַ שפּראָצלינג, פון וועלכען עס ענטוויקעלט זיך דער גאַנצער בוים... אויף אַזאַ'ן אופן איז דעם בעגריף'ס אינהאַלט די ג אַ נ צ ע נאַטור פון דער זאַך, און די דערקענטנים גופא איז ניט קיין אַנדער זאַך, ווי די ענטוויקלונג פון דעם בעגריף, די ענטוויקלונג פון דאָס, וואָס איז אין איהם איינגעשלאָסען." *)

כדי קלאָרער צו מאַכען די ראָליע פון העגעל'ס בעגריף־לעהרע פאַר דער דיאַלעקטישער לאָגיק וועלען מיר דערמאָנען יענעם בייספּיעל מיט דעם דריי־עק, וועלכען מיר האָבען שוין בענוצט אמאָל ביי דער דערקלערונג פון העגעל'ס פילאָסאָפיע.**)

בעטראַכט מען דעם בעגריף „דריי־עק" נאָר ווי אַן אבסטראַקטען אַלגעמיינעם בעגריף, קאָן ער האָבען אין זיך נאָר יענע סימנים, וואָס טרעפען גלייך צו פאַר אַלע דריי־עקען בכלל; לאָמיר זאָגען: דריי זייטען און דריי ווינקלען. דער פאַקט, אַז ס'איז פאַראַן גלייכשענקליגע און ניט־גלייכשענקליגע, רעכט־ווינקליגע, שאַרף־ווינקליגע און שטומפּ־ווינקליגע דריי־עקען ווערט אַראָבגעוואָרפען פון חשבון, בעת מען בויט דעם אַלגעמיין אַבסטראַקטען בעגריף: „דריי־עק בכלל", אָדער „סתם דריי־עק". אויב אָבער דער בעגריף דאַרף אריינעהמען אין זיך ניט נאָר די סימנים, וואָס אַלע דריי־עק האָבען בשותפות, נאָר אויך יענע, וואָס בעלאַנגען צו יעדען דריי־עק בעזונדער, יעמאָלט מוז דער מעטאַפיזישער דריי־עק, די דריי־עק סובסטאַנץ, זיין אין איין־און־דערזעלביגער צייט אַ רעכט־ווינקליגער און אַ שטומפּ־ווינקליגער, אַ גלייכזייטיגער און אַ ניט־גלייכזייטיגער, ווייל אַלע יענע סימנים געפינען זיך אין איהם, ווי אין אַ שפּראָצלינג, פון וועלכען עס ענטוויקעלט זיך דער גאַנצער בוים. אָבער מחמת דעם גופא מוז יעדער אַלגעמיינער בעגריף איינשליסען אין זיך אַן אינווענייגסטען ווידערשפּרוך.

---

*) העגעל'ס „רעליגיאָנס פילאָסאָפיע" (1832), ערשטער באַנד. ז. 33

**) „די פילאָסאָפיע", צווייטער באַנד, ז. 132.

„יעדער בעגריף“, זאָגט דעריבער העגעל, „שטעלט מיט זיך אין תוך אריין פאַר די אײנהײט פון די פערשיידענע און פערשיידבארע מאָמענטען, וואָס ווערען א היפך איינער צו דעם אנדערן“.*)

אָבער היות ווי דער בעגריף איז די נאַטור פון יעדער זאַך, איז מוז יעדע זאַך ממילא על פי טבע איינשליסען אין זיך אינווענינגסטע סתירות. „אַלע זאַכען“, זאָגט דעריבער העגעל, „זיינען אין זיך גופא סותר זיך אליין“.**)

אָט אין דערינען, הייסט עס, ליעגט, לויט אונזער מיינונג, דער גאַר־גאָר פשוט'ער פירוש אויף „די סודות פון דער העגעל'שער דיאַלעקטיק“, וואָס זענען אוועקגעלעגט געוואָרען אין דעם פונדאמענט פונ'ם פילאָסאָפישען מארקסיזם.

.3

די פילאָסאָפישע פאַרבעדינגען פון דער דיאַלעקטישער לאָגיק ביי מארקס'ן און ענגעלס'ן.

אויב אונזער שכל איז ביכולת צו בענעהמען די „וועלט־סובסטאנץ“; אויב יענע „סובסטאנץ“ איז מאָניסטיש און רעאַליזירט זיך אין אַלע געגענזעצען און ווידערשפּרוכען פון דער וועלט אַזוי, אַז אַלע אין איינעם זענען זיי ניט קיין אנדער זאַך, ווי נאָר ארויסשיינונגען פון יענעם אייביגען, איין־איינציגען תוך; אויב, ווייטער, רוים און צייט, וואָס וואָלטען געקאָנט פאנאנדערנעהמען די ווידעראנויידיגע, סתירות'דיגע ערשיינונגען און פערטיילען זיי הארמאָניש אין פערשיידענע ערטער אָדער אין פערשיידענע צייטען, זענען אין

*) העגעל'ס „לאָגיק“, צווייטער באַנד, ז. 72. דערפון ווערט אויך קלאָר, פאַר וואָס העגעל מוז שוין אין דער פשוט'ער פערשיידענקייט זעהן אַ ווידערשפּרוך. די פערשיידענע רעספּעקטיווישע סימנים פון איין־און־דערזעלביגער אַרט ערשיינונגען (ווי צ. ב., רעכט־ווינקעליג און שטומפּ־ווינקעליג א. אַז. וו.) מוזען סותר זיין איינער דעם אַנדערן, ווען מען שרייבט זיי צו איין־און־דערזעלביגער זאַך. פגל. נאָך ז. 71.

**) „אַלע דינגע זינד אַן זיך זעלבסט ווידערשפּרעכענד“. לאָגיק ב. 2, ז. 67.

דער אמת'ן ניט מעהר ווי אידעאַלע פּראָדוקטען פון דעם מענשליכען בעוואוסטזיין, וואָס האָבען קיין ברעקעל ממשות ניט אין דער ווירקליכער וועלט; און לסוף: אויב די טבע פון אַ וועלכער עס איז זאַך דאַרפען מיר זוכען אין איהר בעגריף, און אויב יעדער בעגריף איז, ווי העגעל וויל, אַ מין „הען־קאַי־פּאַן" („איינס־און־אַלץ") אין מיניאַטור, — יעמאָלט מוז פון אַלע אָט די הנחות על פּי הכרח אַרויספליסען דער רעזולטאַט, אַז אַ דענקען, וואָס איז אויפגעבויט אויף די יסודות פון דעם פערשטאַנד, מיט זיינע קאַטעגאָריען פון „יע" און „ניין", וואָס ציטערט פאַר אַ ווידערשפּרוך, — אַז אַזאַ דענקען דאַרף מען בעטראַכטען ווי אַ ניעדעריגערען טיפּ פון דער מענשליכער דערקענטניס און די רעזולטאַטען, צו וועלכע ער קומט, קאָנען ניט זיין קיין חוב פאַר אַ טיעפערען בעגרייפען די וועלט.

קאָן דאָ, ביי אַזאַ לאַגע, די פאָרמאַל־לאָגישע קריטיק פאַרטיג ווערן מיט דער פראַגע פון דער דיאַלעקטיק, אַפילו ווען יענע קריטיק זאָל זיין אַזוי גלענצענד דורכגעפיהרט, ווי ביי טרענדעלענבורג'ען און האַרטמאַנ'ען? מיר רעכענען, אַז ניין. לאָזט מען אומבעריהרט די פילאָזאָפישע פאָרבעדינגען פון דער דיאַלעקטיק, וועלכע מיר האָבען אויבען פאַנאַנדערגעלעגט, איז יעמאָלט קאָן דער ריין לאָגישער אַנאַליז בשום אופן ניט דערגרייכען דעם ציעל.

העגעל אַליין איז דאָך אויך ניט געווען קיין קליין קינד אין דער פאָרמאַלער לאָגיק. כמעט אויף יעדעם זייטעל, וואו מיר טרעפען אָן זיינע גרעבסטע חטאים אַנטקעגען די געוועהנליכע געזעצען פונ'ם דענקען, שעהמט זיך העגעל ניט אָנצופיהרען אויך יענע ריין לאָגישע טענות מצד דער „דרויסענדיגער רעפלעקסיע", וואָס מיט זייער הילף קאָן יעדער איינער גאַנץ גרינג פאַנאַנדערפלאָנטערען זיינע סאָפיזמען. אַן אַנדערש מאָל בעגנוגענט ער זיך דערביי מיט אַ פעראַכטענדען ווינק אין זייער זייט, אָבער אָפטמאָל איז איהם וועניג, סאַטיריש אויסצולאַכען זיך פון דעם פערשטאַנד מיט זיינע אַרגומענטען: ער פלייסט זיך אין זיי גופא צו ענטפּלעקען אינווענייגסטע סתירות און דערביי פערפלאָנטערט ער זיך אַליין אַלץ מעהר אין ווידער־אַנאַנדען און ווידערשפּרוכען.

דאָס אַלץ לאָזט איבער אויף דעם אויפמערקזאַמען לעזער זעהר

א משונה'דיגען, — לאָמיר זאָגען נאָך מעהר: א שפּאַסיגען איינ־דרוק. אָבער, וואָס בעווייזט דאָס? דאָס בעווייזט, אַז פאַר העגעל'ן וואָלט זיך אַ סך בעסער געלוינט, ער זאָל האָבען ארויסגע־זאָגט זיינע געדאַנקען אין דעם דאָגמאַטישען טאָן פון א נביא און זיך ניט האָבען אַריינגעלאָזט אין קאַמף מיט דעם „גראָבען פער־שטאַנד“, ווייל אָט דעם „רעספּעקטאַבלען בחור“, ווי ענגעלס רופט איהם אָן, „איז אין דער היימישער ספערע פון זיינע פיער ווענד פּשוט ניט בייצוקומען“, ווי דערזעלביגער ענגעלס בעמערקט... דעריבער האָבען טאַקע די העגעליאַנער געטהאָן א שכל גדול, ווען זיי האָבען זיך אָבגעזאָגט פון יעדער פּאָלעמיק אויף דעם פעלד פון דער פער־שטאַנדס־לאָגיק און האָבען בעפעסטיגט זייערע פּאָזיציעס פון יענער זייט פערשטאַנד, מחוץ למחנה פון דעם ווידערשפּרוך־זאַץ.

דער ערשטען אָנפאַל אויף דער דיאַלעקטיק האָבען איהרע געג־נער געדאַרפט מאַכען ניט אויף איהר, נאָר אויף יענע פילאָסאָפישע בעגרינדונגען, אויף יענע מאָטיווען, וואָס האָבען על פי נויטיגקייט געמוזט פיהרען צו איהר. און אָט די אויפגאַבע איז שוין ווירקליך דורכגעפיהרט געוואָרען אַזוי גרינדליך, אַז מען דאַרף גאָר בעסער ניט. און דורכגעפיהרט איז זי געוואָרען ניט פון דעם אָדער יענעם איינצעלנעם דענקער, נאָר פון דער גאַנצער היסטאָרישער ענטוויק־לונג פון דער פילאָסאָפיע, זינט העגעל'ס צייטען ביז אויף אונ־זערע טעג.

פייערבאַך האָט געמאַכט אַ תל פון העגעל'ס לעהרע וועגען דעם בעגריף.*) די פּסיכאָלאָגיע און די רערקענטניס־טעאָריע פון אונזער צייט האָבען אָבגעשאַפט דעם געפעהרליכען דואַליזם פון שכל און פערשטאַנד. יענע אַלט־געבאַקענע טיילען פון קאַנט'ס סיסטעם, וואָס פאַר זיי האָבען זיך אָנגעכאַפּט די דיאַלעקטיקער, זענען גאָר ניט שלעכט פאַנאַנדערגעקליבען געוואָרען און פערוואָר־פען געוואָרען. די פראַגע וועגען דער אידענטיטעט פון „זיין“ און „דענקען“, וועגען דער מעגליכקייט צו בענעהמען די סובסטאַנץ, איז נאָך מעהר פערשאַרפט געוואָרען, אַ דאַנק די ערפאָלגען פון דער

*) וועגען פייערבאַך'ן זעה „די פילאָסאָפיע“, 2, ז. 157—166. בע־זונדערס זז. 159—160.

נערוועז־פיזיאָלאָגיע. און דער מאָניזם אַליין, זוען מען נעהמט איהם אָן נאָר ווי אַ בעשיידענע היפּאָטעזע, וואָס דאַרף תמיד שטעהן אונטער דער קאָנטראָלע פון דעם קריטיציזם, קאָן שווין פון זיך ניט פיהרען צו דער דיאַלעקטישער לאָגיק.

ניט ווילענדיג שווימט ארויף די פראַגע: ווי אזוי האָט די „ווידערשפּרוך־לאָגיק“ געקאָנט געפינען חן אין די אויגען פון אזא וואָגיגען דענקער, ווי קאַרל מאַרקס? ווי אזוי האָט געקאָנט זיך לאָזען פערפיהרען פון איהר דערזועלביגער מאַרקס, וואָס האָט גע־שריעבען הילכיגע שירות ותשבחות אויף פייערבאַכ׳ן פאַר זיין אויפדעקען די סודות פון דעם העגעל׳שען סיסטעם און דערפאַר, וואָס ער האָט געמאַכט אַ תל פון דער בעגריפס־דיאַלעקטיק?*) דערזועלביגער מאַרקס, וואָס האָט נאָך אין דעם יאָהר פינף און פערציג פון דעם פאָריגען יאָהר־הונדערט, ארויסגעזאָגט זיין מיינונג וועגען דער העגעל־שער פילאָ־סאָפיע אין אַזוינע קורצע און כאַראַקטעריסטישע ווערטער: זי איז און בלייבט אַן אַלט ווייב, די פערוויאַלעטע און פער׳אַלמנ׳טע העגעל׳שע פילאָסאָפיע, וואָס פאַרבט און פוצט אויס איהר ביז צו דער חלשות׳דיגער אַבסטראַקציע אויסגעדאַרטען לייב און וואַרפט אויגלעך איבער גאַנץ דייטשלאַנד נאָך אַ חתן.“**)

ווי אזוי האָט ער געקאָנט, זייענדיג אזוי נאָהענט צו דעם אמת, קומען צו דעם פעסטען גלויבען, אַז די העגעל׳שע פילאָסאָפיע „טאָר מען ניט פשוט אַבשטופּען אָן אַ זייט“, אַז אָט די אַלטע, פער־וויאַלעטע „אלמנותא“ מוז מען קודם „קריטיש בייקומען“, ד. ה. „אוועקוואַרפען איהר דרויסענדיגע פאָרם און אויסנוצען איהר אינ־וועניגסטען תוך“ — די בעוואוסטזיניגע דיאַלעקטיק?***)

איידער געהען די ענטפערס אויף די פראַגען ניט אריין אין די גרעניצען פון אונזער היינטיגער ארבייט. איצטער איז פאַר אונז וויכטיג אויסצופאָרשען, ווי האָבען מאַרקס און ענגעלס איינגע־

*) זעה: מאַרקס אונד ענגעלס. די הייליגע פאַמיליע פראַנקפורט אַ. מ. 1845, ז. 139.

**) ד. ג. ז. 16.

***) אַנטי־דיוהרינג, ז. 14.

פונדרעוועט זייער דיאַלעקטיק און צי האָט זיך זיי איבערהויפט איינגעגעבען „אַריבערצוראַטעווען“ זי אין זייער סיסטעם.

אין זיין פּאָלעמיק אַנטקעגען דיוהרינג'ען פלייסט זיך ענגעלס מיט אַ סךביישפּיעלען צו בעווייזען די ריכטיגקייט פון דער דיאַלעקטישער לאָגיק. עס איז מיט זיינע בעווייזען דיזעלביגע מעשה, וואָס מיט העגעל'ס בעווייזען, פון וואַנען ענגעלס האָט זיי דאָס רוב אַריבערגענומען. דער „געזונטער מענשליכער פערשטאַנד“ געפינט אין זיי ניט קיין בעזונדערע שווערקייטען און ווען ער איבערזעצט אין זיין לשון די ביישפּיעלען, וואָס מען ברענגט אַנטקעגען איהם, ווערט דער אונטערגעשטראָכענער ווידערשפּרוך, מיט וועלכען מען וויל איהם די אויגען אויסשטעכען, אין גאַנצען פערשוואונדען און דער דיאַלעקטישער רעזולטאַט פון דעם ביישפּיעל בלייבט הענגען אין דער לופטען.

מיט דעם ענין וועלען מיר נאָך שפּעטער בעקאַנט ווער׳ן באריכות. דערווייל מוזען מיר זיך אַ פרעג טהאָן וואָס איז ביי מאַרקס'ן געוואָרען פון יענע פילאָסאָפישע פּאָרבעדינגונגען וואָס זענען נויטיג כדי צו בעגרינדען דעם דיאַלעקטישען דענקען? האָט ער זיי אפשר מאָדיפיצירט, בשעת ער האָט זיי אַריבערגעפלאַנצט אויף אַ מאַטעריאַליסטיש פעלד? האָבען זיי אויף אַזאַ'ן אופן אפשר אין גאַנצען פערלאָרען דעם כח צו העלפען בעגרינדען די ווידערשפּרוך־לאָגיק?

וואָס מעהר מען טראַכט זיך אַריין אין די פילאָסאָפישע אַנשויאונגען פון דעם מאַרקסיזם, אַלץ קלאָרער ווערט איינעם, אַז ביי מאַרקס'ן פעהלען אַ סך פון יענע פילאָסאָפישע פּאָרבעדינגען, וואָס האָבען אונז אינטערעסירט ביז אַהער און וואָס דערקלערען, ווי אַזוי די דיאַלעקטיק האָט געקאָנט אַרויסוואַקסען אין דער געשיכטע פון דער פילאָסאָפיע; אַז, אַנשטאָט זיי, האָט ער אַריינגעבראַכט אין זיין סיסטעם אַנדערע פילאָסאָפישע הנחות, וואָס מאַכען די דיאַלעקטיק ניט נאָר איבעריג און אומדערוויעזען, נאָר אפשר אויך גאָר אוממעגליך, און אַז די לאַגע ווערט בשום אופן ניט פערבעסערט דורכדעם, וואָס עס געפינען זיך אין זיינע אַנשויאונגען אַ היבש פּאָר פון יענע פּאָרבעדינגען, וואָס זענען נויטיג פאַר אַ דיאַלעקטישען דענקען.

כדי קלאָר איינצוזעהן דאָס, לאָמיר בעקאַנט ווערן מיט דעם גורל פון יענע פילאָסאָפישע פאַרבעדינגען אויף דעם פעלד פון דעם מאַרקסיזם.

מיר ווערען דאָ קודם כל געוואָהר, אַז מאַרקס האָט, — ווי מען האָט דאָס לכתחילה געקאָנט דערוואַרטען, — אַריבערטראָגען אין זיין סיסטעם דעם *דערקענטניס־טעאָרעטישען דואַליזם*. אויך מאַרקס שיידט פאַנאַנדער צוויי טיפּען פון דענקען: דעם „מעטאַפיזישען“ (אָדער ריכטיגער: דעם פאָרמאַל־לאָגישען) און דעם דיאַלעקטישען. אָט ווי ענגעלס כאַראַקטעריזירט די פאַנאַנדערשיידענדע שטריכען פון דעם מעטאַפיזישען טיפּ.

„פאַר דעם מעטאַפיזיקער“, זאָגט ער „זענען די זאַכען און זייערע אָבשטעמפּלונגען אין געדאַנק, — די בעגריפען, — פאַנאַנדערגעשיידטע, פעסטע, אומבעוועגליכע, איין פאַר אַלע מאָל געגעבענע ענינים פון דער פאָרשונג, וואָס מוזען בעטראַכט ווערן איינער נאָך דעם אַנדערן און אָהן אַ צונויפבונד מיט דעם אַנדערן. ער טראַכט אין אוממיטעלבאַרע געגענזאַצען. זיינע רעיד בעשטעהען פון יע — יע, ניין — ניין און וואָס איבער דעם שטאַמט פון שטן. פאַר איהם קאָן אַ ענין ניט זיין ער אַליין און אין דער זעלביגער צייט עפּעס אַן אַנדער זאַך. פּאָזיטיוו און נעגאַטיוו שליעסען איינס דעם אַנדערן אַבסאָלוט אויס. אורזאַך און ווירקונג זענען אויך אַקוראַט אַזוי געגענזאַצליך איינע צו דער אַנדערער.“

„אָט דער אופן דענקען“, איז מוסיף ענגעלס, „דוכט אונז אויס אויף דעם ערשטען בליק דערפאַר אַזוי העכסט גלויבענסווערט, ווייל ער שטעלט מיט זיך פאַר דעם דענק־אופן פון דעם אַזוי אָנגערופענעם געזונטען מענשליכען פערשטאַנד. אָבער דער דאָזיגער געזונטער מענשליכער פערשטאַנד, וואָס פאַר אַ חשוב'ער בחור ער זאָל ניט זיין אין דער שטוב־ספערע פון זיינע פיער ווענד, לעבט איבער דורכאויס וואונדערבאַרע אוואַנטיורען, ווען נאָר ער טהוט זיך אַ לאָז אין דער ברייטער וועלט פון פאָרשונג; און דער מעטאַפיזישער דענק־אופן, אויף ווי ווייטע פעלדער ער זאָל, לויט דער טבע פון דעם ענין ניט זיין געזעצליך און אפילו נויטיג, מוז אַלע מאָל, פריהער אָדער שפּעטער, אָנשטויסען זיך אָן אַ גבול, וואָס אויף יענער זייט פון איהם פאַלט ער אַריין אין איינזייטיגקייט, בעגרענעצטקייט, אַבסטראַקט־

קייט און פערליערט זיך אין ניט צו פאַנאַנדערבינדענדע ווידערשפּרוכען, ווייל איבער די איינצעלנע זאַכען בעמערקט ער ניט זייער צונויפבונד, איבער דעם „זיין“ זעהט ער ניט דעם „ווערן“ און דעם „פערשווינדען“ און איבער דער רוה פערגעסט ער די בעוועגונג. מיט איין וואָרט, איבער די בוימער זעהט ער ניט דעם וואַלד.“ *)

אזוי טהוט זיך בעגעהן דער מעטאַפיזיקער. „וחילופיהן“, פערשטעהט זיך, ביי דעם דיאַלעקטיקער. ער בעטראַכט די זאַכען נאָר אין זייער צונויפבונד, „סוב ספּעציע עטערני“, און טראַכט דורכאויס אין סינטעזען. פאַר איהם עקזיסטירט יעדע זאַך און עקזיסטירט ניט. זיינע רעיד בעשטעהען פון יע — ניין, ניין — יע א. אַז. וו.

דער דערקענטניס־טעאָרעטישער דואַליזם, וואָס ליעגט אין דעם פונדאַמענט פון דער נאָר וואָס געבראַכטער ציטאַטע, שפּיעלט אין דעם מאַרקסיסטישען סיסטעם דיזעלבּיגע ראָליע, וואָס אין אַלע אַנדערע דיאַלעקטישע סיסטעמען. פון איין זייט מאַכט ער, אַז די מעגליכקייט פון דעם דיאַלעקטישען דענק־מעטאָד זאָל זיך לעגען אויפ'ן שכל; פון דער אַנדער זייט איז ער אליין א פועל־יוצא פון דעם אָבלייקענען אַלע דריי העכסטע געזעצען פון דער לאָגיק.

ווייל די גאַנצע כאַראַקטעריסטיק, וואָס ענגעלס מאַכט פאַר דעם מעטאַפיזישען דענק־טיפּ, איז אין תוך אריין ניט קיין אַנדער זאַך, ווי אַ קורצע און שעהנע ווידער־דערצעהלונג פון דעם, וואָס העגעל האָט ארויסגעשטעלט אַנטגעגען *דעם געזעץ פון אידענטיטעט*, וועמעס רעיד עס זענען „יע — יע“ און „ניין—ניין“, דעם *געזעץ פון ווידערשפּרוך*, פאַר וועמען אַ זאַך אָדער זי עקזיסטירט אָדער ניט, און דעם געזעץ *פון דעם אויסגעשלאָסענעם דריטען*, לויט וועלכען פּאָזיטיוו און נעגאַטיוו שליעסען איינס דעם אַנדערן אַבּסאָלוט אויס.

אמת, די געבראַכטע כאַראַקטעריסטיק בענוגענט זיך ניט מיט דעם אינדירעקטען לויב אויף די דיאַלעקטיק און כאַפּט נאָך אריין די ענטוויקלונגס־טעאָריע. אויף דעם ערשטען בליק קאָן מען דערייבער מיינען, אַז זי ליידט אַ ביסעל פון אַ מוטווילינער קאָנסטרוקציע.

*) אַנטי־דיוהרינג, ז. 7.

אין דער אמת׳ען. לאָמיר נעהמען אזעלכע דענקער, ווי צ. ב. קאַנט, לאַמאַרק, דאַרווין, ספּענסער, העקקעל א. ד. גל. לויט ענגעלס׳עס כאַראַקטעריסטיק דאַרפֿען מיר זיי אַלעמען אָנרופֿען מעטאַפּיזיקער. ווייל אויף וויפֿיעל זיי גלויבען אין דעם געזעץ פֿון אידענטיטעט, בעשטעהען זייערע רעיד פֿון יע — יע, ניין — ניין. אויף וויפֿיעל זיי האַלטען פֿון דעם ווידערשפּרוך־זאַץ, אויף אזוי פֿיעל מוזען זיי אָננעהמען, אַז אַ זאַך — אָדער זי עקזיסטירט אָדער ניט. און אויף וויפֿיעל זיי זענען ניט מסופק אין דעם געזעץ פֿון דעם אויסגעשלאָסענעם דריטען, שליסען פֿאַר זיי פּאָזיטיוו און נעגאַטיוו איינס דעם אַנדערן אַבסאָלוט אויס. און די אַלע געזעצען נעהמען זיי אָן, ווייל זיי דענקען, ווי די גאַנצע איבריגע מענשהייט, אויף דעם יסוד פֿון דער פֿאָרמאַלער לאָגיק.

הייסט עס, אַז זיי זענען „מעטאַפּיזיקער“. און פֿון דעסטוועגען וועט קיינעם ניט אַרויף אויפ׳ן זין צו בעשולדיגען זיי, אַז זיי בעטראַכטען די זאַכען „ווי פֿאַנאַנדערגעשיידטע, פֿעסטע, אומבעוועגליכע, איין מאָל פֿאַר אַלע מאָל געגעבענע אָביעקטען פֿון דער פֿאָרשונג“. דאָס זענען גראָד די דענקער, וואָס האָבען מעהר פֿאַר אַלעמען אויפֿגעטהאָן פֿאַר דעם ענטוויקלונגס־געדאַנק און פֿאַר דעם בעטראַכטען די זאַכען אין זייער צונויפֿבונד, און ענגעלס אַליין ווייס גאַנץ גוט, אַז מיט דער אונטרייקייט זייערער צו דער „מעטאַפּיזיק“ האָבען זיי גאָר נישט ניט וואָס צו פֿערדאַנקען דעם דיאַלעקטיקער העגעל׳ן, ווייל אין דעם פּרט פֿון ענטוויקלונג אין דער נאַטור זענען העגעל׳ס געדאַנקען געשטאַנען אַ סך נידעריגער איידער די נאַטור־וויסענשאַפֿט פֿון זיין צייט. *)

מוז מען זיך דעריבער פֿרעגען: פֿאַר וואָס וואַרפֿט דאָ ענגעלס צונויף אין איין טאָפּ זאַכען, וואָס האָבען קיין ברעקעל שייכות ניט איינע מיט די אַנדערע? אין דער אמת׳ן אָבער איז אזאַ פֿראַגע גערעכט נאָר אויף דעם ערשטען בליק. ענגעלס גלויבט בפּועל, אַז עס איז דאָ אַן אינווענייגסטער צונויפֿבונד צווישען דער דיאַלעקטישער לאָגיק און דער ענטוויקלונגס־טעאָריע. ער איז זיכער ביי זיך, אַז דער וואָס נעהמט נאָר אָן די ענטוויקלונג בכלל, מוז אויף אַ קאָנ־

*) זעה: אַנטי־דיוהרינג, ז. 16.

סעקוועגטען אופן דערגעהן ביז צום אָבלייקענען די העכסטע געזעצען פון דער לאָגיק. דערביי וואָלט ער אויף קאַנט'ן, דאַרווינ'ען א. א. וו. געקוקט ניט ווי אויף ניט־קאָנסעקווענטע „מעטאַפיזיקער", נאָר גיכער ווי אויף ניט־קאָנסעקווענטע דיאַלעקטיקער, וואָס זיי אליין איז נאָך ניט קלאָר דער פאַקט, אַז שוין די ערשיינונג פון בעוועגונג אליין קעהרט איבער מיט'ן דעק ארויף אַלע געזעצען פון דער לאָגיק, ווייל די בעוועגונג געהט לגמרי להיפך צו דעם זאַץ פון ווידערשפּרוך.

אַזאַ בליק אויף דער בעוועגונג און ענטוויקלונג, ווי די גאַנצע דיאַלעקטישע לאָגיק, איז אַריבערגעטראָגען אין דעם מאַרקסיזם גלייך פון דעם העגעל'שען סיסטעם, ווי מיר וועלען דאָס שפּעטער אונטען זעהן. דערווייל לאָמיר פאַרטיג ווערן מיט דער דורכמוסטערונג פון אונזערע פילאָסאָפישע פאַרבעדינגען ביי מאַרקס און ענגעלס.

איידער מיר פערלאָזען דעם פונקט פון דואַליזם, דאַרפען מיר נאָך מאַכען אַ קליינע בעמערקונג. עס קאָן אויסדרוכטען, אַז ענגעלס געהט זיך אַ ביסעל פאַנאַנדער מיט העגעל'ן אין דער אָבשאַצונג פון דער פאָרמאַלער לאָגיק, ווייל ער מאַכט דאָ אַזעלכע גרויסע און שווער וועגענדע הנחות דעם „געזונטען־מענשען־פערשטאַנד". אין דער אמת'ן אָבער געהן אויך די הנחות ניט ארויס פון דעם גדר פון העגעל'ס דערקענטניס־טעאָרעטישען דואַליזם. אויך העגעל האָט ניט געלייקענט, אַז די „מעטאַפיזישע" דענק־מעטאָדע האָט געוויסע רעכט. פאַר אייניגע פעלען האָט אויך ער איינגעזעהן, אַז דער פערשטאַנדעס־דענקען איז אַבסאָלוט נויטווענדיג. „אויף אַלע פעלדער, סיי טעאָרעטישע, סיי פּראַקטישע", זאָגט העגעל, „טאָר דער פערשטאַנד ניט פעהלען, ווייל אָהן דעם פערשטאַנד קאָנען מיר ניט קומען צו קיין פעסטעס און בעשטימטעס." דערהויפּט אָבער איז דאָס, לויט העגעל'ן, אמת בנוגע דער פּראַקטיק, ווייל „פאַר האַנדלונגען איז דער עיקר נויטיג כאַראַקטער; אָבער אַ מענש פון כאַראַקטער איז אַ מענש פון פערשטאַנד, וואָס האָט, ווי אַזוינער, בעשטימטע ציעלען פאַר די אויגען און געהט צו זיי ניט אָבגעקעהרט." *) הייסט עס, אַז

*) זעה: פראַנטץ אונד היללערט. העגעל'ס פילאָסאָפיע אין ווערטליכען אויסציגען. בערלין (1893), ז. 30.

אויף לויט העגעל׳ן זענען „די שטובינגע פיער ווענד“ פון דעם פערשטאַנד גאַנץ גערוים.

דערפון קאָן מען אגב איינזעהן, ווי אומגערעכט עדוואַרד פאָן־האַרטמאַן איז געווען, ווען ער האָט פון דעם דיאַלעקטיקער געפאָדערט, אַז ער זאָל אויך אויף דעם פעלד פון דער פּראַקטיק בלייבען טריי זיין אויסדערוועהלטען דענק־מעטאָד. „אַז דער דיאַלעקטיקער וויל“, זאָגט ער, „געהן איבער א דינעם אייז אָדער איבער אַ דינער שטאַנג און איז זיך משער, צי דער אייז אָדער די שטאַנג וועט אויסהאַלטען זיין משא אָדער ניט, צי זיי וועלען בלייבען גאַנץ אָדער זיי וועלען דורכברעכען, וועט ער דען באמת ענטפערן זיך אליין מיט דעם דיאַלעקטישען סינטעז פון דער אַלטערנאַטיווע? איז דאָס ניט ריכטיגער אַז ער וועט זיך זאָגען, אינוועניג טראַכטענדיג לויט דעם נבזה׳דיגען ווידערשפּרוך־זאַץ: האַלטען הייסט ניט דורכברעכען און דורכברעכען הייסט ניט האַלטען. וועט דאָס האַלטען, געה איך, אַז ניט, בלייב איך.“ האַרטמאַן דרינגט דערפון ארויס, אַז „דער דיאַלעקטיקער קאָן ניט בלייבען ביים לעבען. ער מוז שוין אין דעם ערשטען טאָג ברעכען האַלז און פיס, אויב ער וועט נאָר ניט אויפהערען זיין אַ דיאַלעקטיקער און וועט זיך ניט איינאָרדענען אין דער פּראַקטיקע, לויט דעם, וואָס ער לייקענט אָב אין דער טעאָריע“.*)

האַרטמאַן׳ס אַרגומענט אַנטקעגען דער דיאַלעקטיק טרעפט דאָס מאָל גראָד ניט אין ציעל. דער דיאַלעקטיקער, וואָס האָט אויסגעביטען די פערשטאַנדעס־פאָרמעל: „אָדער — אָדער“ אויף דער דיאַלעקטישער פאָרמעל: „ניט נאָר, נאָר אויך“, בלייבט געטריי צו זיינע פּרינציפּען אויך אין דעם פונקט: „ער איז „ניט נאָר“ אַ דיאַלעקטיקער, „נאָר אויך“ — אַ ניט־דיאַלעקטיקער. אַ ניט־דיאַלעקטיקער אויף דעם פעלד פון דער פּראַקטיקע.

און אויך דער דואַליזם פון טעאָריע און פּראַקטיקע שטימט זעהר גוט מיט דעם אַלגעמיינעם דואַליזם אין דער דערקענטניס־טעאָריע, וואָס מוז אַלע מאָל פיהרען צו אַ וועלכער עס איז „דאָפּעלטער בוכהאַלטעריע“, פון וועלכער די דיאַלעקטיק קאָן קיין מאָל ניט זיין פריי.

---

*) האַרטמאַן, אינ׳ם ציטירטען בוך, ז. 92.

האַנד אין האַנד מיט דעם דואַליזם אין דער דערקענטניס־ טהעאָריע, געהט ביי מאַרקס'ן, ווי ביי אַלע דיאַלעקטיקער, דער נאַטור־פילאָסאָפישער מאָניזם, אָבער מיט דעם גרויסען און פילאָסאָפיש וויכטיגען אונטערשייד, וואָס ער זעהט די איינהייט פון דער וועלט אין דער מאַטעריע און ניט אין אַ וועלכער עס איז גייסטיגער אָדער איבער־מאַטעריעלער סובסטאַנץ. „די איינהייט פון דער וועלט", זאָגט ענגעלס בפירוש, „בעשטעהט אין איהר מאַטעריאַליטעט".*)

אָט דער פילאָסאָפישער אונטערשייד איז ניט נאָר וויכטיג פאַר דער אַלגעמיינער וועלט־אַנשויאונג. פון איהם העגנט זעהר פיעל אָב דער גורל פון דער דיאַלעקטישער לאָגיק און קודם כל איהר פילאָסאָפישע בעגרינדונג. ס'איז אמת, אַז דער מאָניזם איז, ווי מיר האָבען געזעהן, לויט זיין אינוועניגסטער נאַטור נאָך, נוטה אָבצולייקענען דעם געזעץ פון ווידערשפרוך. אָבער דער מאַטעריאַליסטישער מאָניזם איז שוין בשום אופן ניט אַזאַ גינסטיג פעלד פאַר דער דיאַלעקטישער לאָגיק, ווי דער אידעאַליסטישער מאָניזם. דאָס קומט, דער עיקר, דערפון, וואָס אויף דעם פעלד פון דעם מאַטעריאַליזם פערלירען אַ סך פילאָסאָפישע פאָרבעדינגען זייער בעווייז־קראַפט, אָדער זיי בעקומען אַזאַ זין, וואָס פאַרט זיך שוין זעהר שלעכט מיט דעם דיאַלעקטישען דענקען.

לאָמיר נעהמען דעם וויכטיגסטען פון די פילאָסאָפישע פאָר־בעדינגען, וואָס אין זיי נויטיגט זיך די ווידערשפרוך־לאָגיק: די לעהרע, אַז דער מענשליכער שכל קאָן אריינדרינגען אין דעם תוך פון דער וועלט. איך רעכען זי פאַר דעם וויכטיגסטען פאָרבעדינג דער־פאַר, ווייל קודם דאַרף מען זיין זיכער, אַז דער שכל שפיגעלט ריכטיג אָב דעם תוך פון דער וועלט, איידער מען נעהמט זיך אונטער ארויסצוטראָגען דעם פסק, אַז דער וועלט־תוך איז פול מיט אינ־ווענינגסטע ווידערשפרוכען. עס איז, ווי איך האָב שוין אין אַן אַנדער אָרט בעוויזען,**) זעהר גרינג צו בעמערקען, אַז די לעהרע פון דער אידענטיטעט פון „זיין" און „דענקען" איז אַ סך וועניגער

*) ענגעלס, אַנטי־דיוהרינג, ז. 31

**) אין מיינע פאָרלעזונגען וועגען דעם נאַטור־פילאָסאָפישען מאַטע־ריאַליזם, געזאַמעלטע שריפטען, בד. 2, ז. 66 ביז 75.

בעגרינדעט אויף דעם פעלד פון דעם מאַטעריאַליסטישען מאָניזם, אייִדער אויף דעם פעלד פון דעם אידעאַליסטישען.

אַז דער מענשליכער גייסט קאָן אַריינדרינגען אין די סודות פון דעם וועלט־גייסט, וואָס איז אַזוי ענג אויסגע־בונדען מיט אונזער אייגענער נשמה, — דאָס דאַרף אויסדרוכטען דעם אידעאַליסט אַזוי קלאָר ווי דער טאָג. ס'איז אָבער אַ גרויסע שאַלה, צי אויך פאַר דעם מאַטעריאַליסט מוז זיין קלאָר ווי דער טאָג, אַז דער מענשליכער מאַרך זאָל, ווי אַ קליין פּיצעלע וועלט־מאַטעריע, דוקא קאָנען וויסען אַלץ, וואָס עס שפּיעלט זיך אָב אין די איבעריגע טיילען פון דער וועלט־מאַטעריע.

אמת, ענגעלס טראָגט אַריבער אין זיין מאַטעריאַליסטישע פילאָסאָפיע העגעל'ס ארגומענט, פאַר וואָס מיר מוזען קאָנען דער־קענען „דאָס אונענדליכע", און זאָגט, אַז וויבאַלד דענקען און בע־וואוסטזיין „זענען פּראָדוקטען פון דעם מענשליכען מאַרך" און דער מענש אַליין איז אויך „ניט מעהר ווי אַ פּראָדוקט פון דער נאַטור, וואָס ענטוויקעלט זיך אינאיינעם מיט זיין סביבה", איז יעמאָלט „ממילא מובן, אַז די פּראָדוקטען פון דעם מענשליכען מאַרך, וואָס זענען דאָך אין דער לעצטער אינסטאַנציע אויך פּראָדוקטען פון דער נאַטור, ווידערשפּרעכען ניט, נאָר שטימען צונויף מיט די איבעריגע ערשיינונגען איהרע".*)

אָבער דאָ העננט בעשיינפּערליך אַלץ אָב פון דעם, וואָס איהר וועט אָנרופען „צונויפשטימען". אַ צילינדרישער שפּיגעל, צ. ב., שטעלט אויך מיט זיך פאַר „אַ פּראָדוקט פון דער נאַטור" אפשר נאָך אין אַ „נאַטירליכערען" זין, אייִדער בעוואוסטזיין און דענקען. און פון דעסטוועגען ווערען אַלע זאַכען, וואָס שפּיגלען זיך אין איהם אָב, אַזוי פערהויקערט, אַז אויב אויך אין אונזער מאַרך בעקומען זיי אַקוראַט אַזאַ פערהויקערטען פּנים, ווייס איך ניט, צי מען קאָן נאָך דאַ רעדען וועגען אַ „צונויפשטימען" פון „דענקען" און „זיין".

שווער קאָן אויסהאַלטען די קריטיק אויך אַן אַנדער ארגומענט, וואָס ענגעלס ברענגט אַנטקעגען די „קאַפּריזען" פון'ם קריטיציזם און פון יענע פילאָסאָפישע שטרעמונגען, וואָס „פרעגען אָב די

*) אַנטי־דיוהרינג, ז. 22.

מעגליכקייט צו דערקענען אָדער לפּחות פאָלשטענדיג צו דערקענען די וועלט".*) דעם הויפּט־ענטפער אויף די אלע „קאפּריזען" זעהט ענגעלס אין דער פּראקטישער טעטיגקייט פון דעם מענשען, אין דעם עקספּערימענט און אין דער אינדוסטריע. „אז מיר קאָנען", זאָגט ער, „בעווייזען די ריכטיגקייט פון אונזער בעגרייפען א וועלכע עס איז נאטור־ערשיינונג דורך דעם, וואָס מיר מאכען זי אליין, וואָס מיר בויען זי אויף פון איהרע בעדינגונגען און צווינגען זי צו דיענען אונזערע ציעלען, איז יעמאָלט מוז זיין סוף צו קאַנט'ס „דינג אין זיך".**)

ענגעלס פערגעסט, משמעות, אז פאר דעם קאָנסקווענטען סוביעקטיוויסט אין דער דערקענטניס־טעאָריע איז אונזער פּראקטישער בענעהמען זיך און די ערפאָלגען, וואָס מיר ברענגען ארויס דורך איהם, אקוראט אזעלכע פ אָ ר ש ט ע ל ו נ ג ע ן אין אונז, ווי אלע אנדערע פאָרקומעניסען פון אונזער לעבען, — פאָרקומעניסען, וואָס זייער דערקענטניס־טהעאָרעטישען ווערטה האָט שוין דעקארט אראָבגעדריקט ביז צו נול אין זיין פאָלעמיק אנטקעגען גאסענדי.***) פאר די אָבער, וואָס לייקענען אָב די מעגליכקייט צו דערקענען דעם תוך פון דער וועלט, איז די עדות פון דער פּראקטיקע נאָך גאָר א קליינער בעוויז. כדי פּראקטיש אויסצונוצען א וואַסער עס איז זאך, אָדער כדי אפילו אויפצובויען די זאך, איז גאָר ניט נויטיג צו זיין בעקאַנט מיט אלע איהרע אייגענשאפטען. עס איז גענוג, ווען מיר ווייסען אין וואָס פאר א שייכות עס שטעהען עטליכע אייגענשאפטען איהרע צו עטליכע אייגענשאפטען פון די אנדערע זאכען, כדי מען זאָל קאָנען פּראקטיש אויסנוצען זי צוליעב אונזערע ציעלען, — אויב אזא בעדיענען זיך מיט דער זאך ליגט בכלל אין די כחות פון א מענשען.

א גוטע באלעבאָסטע, צום ביישפּיעל, קאָן בענוצען די ווייסלען פון אייער, כדי צו מאכען דעם בעסטען פּודינג פון דער וועלט און פון דעסטוועגען פאָרט ניט האָבען קיין שום ידיעה וועגען די מערקווירדיגע אייגענשאפטען פון יענעם כעמישען שטאָף. עס וואָלט

*) פערגל.: „די פילאָסאָפיע", בד. 1, זז. 192—193.

**) דאָרטען גופא.

***) פר. ענגעלס. לודוויג פייערבאך (1888), ז. 18.

אויף פאַר איהר ניט געווען קיין גרויסע מיה צו פּראָדוצירען אייער „פון זייערע נאַטירליכע בעדינגונגען". צוליעב דעם דאַרף זי נאָך קויפען אויפ'ן מאַרק יענע „בעדינגונגען" אין דער פאָרם פון אַ האָהן מיט הוהן.

איך האָף, מען וועט מיר מוחל זיין דעם אַ ביסעל צו גראָבען אָבער פאַרט זעהר פּאַסיגען ביישפּיעל. האָט דען דער אַרגומענט, אַז מיר קאָנען אין דער לאַבאָראַטאָריע אויפבויען פערוויקעלטע כעמישע פּראָדוקטען אַ דערקענטניס־טהעאָרעטיש גרעסערע וואָג, איידער דער ביישפּיעל מיט דעם האָהן און דער הוהן? דעם תוך פון דער פשוט'ער כעמישער אַפיניטעט פערשטעהען מיר דאָך אַקוראַט אַזוי וועניג, ווי דעם תוך פון די פערפּלאָנטערסטע ערשיינונגען פון דעם לעבען!

לאָמיר אויך דאָס ניט פערגעסען, אַז די פּראַקטישע אויבערהאַרשאַפט איבער געוויסע, זעהר פערוויקעלטע ערשיינונגען אין דער נאַטור איז ניט זעלטען אָנצוטרעפען אויך אין דער ממשלה פון דער טיער־וועלט. אייניגע מינים מילבען, צ. ב., קלויבען צונויף די אייעלעך פון די גראָז־לייז, טראָגען זיי אריין אין זייערע קאַמערן און גיבען אַכטונג, אַז פון זיי זאָלען אַרויס די יונגע רמשים, וואָס שפּילען ביי זי די ראָליע פון שטוב־פיה. אָבער — וועט וועמען עס איז אַרויף אויפ'ן זין אַרויסצודרינגען אויף דעם סמך, אַז די מילבען האָבען „אַן אויסשעפּענדע דערקענטניס פון יענע ביאָלאָגישע ערשיינונגען, וואָס ווערען געצוואונגען צו דיענען זייערע ציעלען?"

וואָס פאַר אַ ראָליע די פּראַקטיק זאָל ניט שפּיעלען אין דער דערקענטניס־טעאָריע, — און דער איצטיגער פּראַגמאַטיזם, צ. ב., האַלט פון איהר אַן „עולם ומלואה", — איין זאַך איז פון דעסטוועגן קלאָר, אַז די אידענטיטעטס־לעהרע, וואָס זאָגט, דאָס „דערקענען" קאָן ריכטיג אָבשפּיעגלען דאָס „זיין", קאָן זיך זעהר וועניג אָנשפּאַרען אָן איהר; און נאָך ווייניגער ווערט איהר בעטייט, ווען מען וויל פון איהר מאַכען אַ פילאָסאָפישען פּאַרבעדינג פאַר דער דיאַלעקטישער לאָגיק, מחמת דעם גאָר פשוט'ען טעם, וואָס די *פּראַקטיק איז אַנטי־דיאַלעקטיש*, — אַ זאַך, וואָס אויך די דיאַלעקטיקער מוזען, ווי מיר האָבען געזעהן, מודה זיין. און אויב האַרטמאַן האָט ניט געהאַט קיין רעכט, אויף דעם סמך

פון דער פּראַקטיקע אָבצופּרעגען די מעגליכקייט פון דער דיאַלעק־טיק, וואָלט על כל פּנים שוין געווען גאָר אַ משונה'דיגער פילאָ־סאָפישער שגעון — וועלען אויסנוצען די פּראַקטיקע, כדי דירעקט אָדער אינדירעקט צו בעווייזען מיט איהר די נויטווענדיג־קייט פון אַ דיאַלעקטישען דענקען.

דערפון איז צו זעהן, אַז, אויף דעם יסוד פון דעם מאַטעריאַליס־טישען מאָניזם, האַלט זיך די אידענטיטעט פון „דענקען" און „זיין" אויף היהנערשע פיסלעך און ממילא קאָן דער גאַנצער מאַטעריאַליס־טישער מאָניזם האָבען ניט מעהר ווי אַ זעהר היפּאָטעטישען בעדייט. אויף אַזאַ אופן קאָנען מיר אויף אַ ווײַלע גאַנץ גוט מסכים זיין מיט העגעל'ן און ענגעלס'ן, אַז קאַנט'ס אַנטינאָמיעס טרעטען ארויס ניט נאָר אין אונזער שכל אין בעשטימטע זעלטענע פעלען, — דאָרטען, וואו דער שכל שפּרייזט אריבער די גרעניצען פון דער ערפאַהרונג, — נאָר אַז זיי ליעגען אויך איינגעוויקעלט אין יעדען אַקט פון אונזער דענקען און פון דעסטוועגען קאָנען מיר אויך יעמאָלט ניט ארויסדרינגען פון די סתירות, וואָס הער־שען כלומרשט אין אונזער דענקען, אַז אויך די נאַטור מוז טראָגען אינוועניגסטע סתירות אין זיך. דערפון איז קלאָר, אַז די מאַטע־ריאַליסטישע מאָדיפיקאַציע פון דעם מאָניזם און דער אידענטי־טעט־לעהרע, וועלכע מאַרקס האָט אריינגעטראָגען אין העגעל'ס פילאָסאָפיע, האָט פון זיי געמאַכט זעהר שלעכטע העלפער אויף צו בעגרינדען די דיאַלעקטישע לאָגיק.

נאָך אין אַ גרעסערען מאָס איז דאָס אמת פאַר יענע פערענ־דערונגען, וואָס זענען אין דער מאַרקסיסטישער פילאָסאָפיע פאָר־געקומען מיט העגעל'ס לעהרע וועגען דעם בעגריף, ווי נאָר מאַרקס האָט אין איינעם מיט פייערבאַך'ן אָנגעהויבען איינזעהן, אַז דער „גייסט" איז „ אַ פּראָדוקט פון דער מאַטעריע".*)

אין דער אמת'ן. זינט פייערבאַך האָט געמאַכט אַ תל פון דער בעגריפען־דיאַלעקטיק, האָט פאַר מאַרקס'ן געמוזט ווערען קלאָר אַז די בעגריפען זענען ניט אַזוינע מעטאַפיזישע סובסטאַנצען, וואָס עקזיסטירען ערגעץ וואו אין דרויסען פון רוים און צייט. ער

*) פר. ענגעלס. לודוויג פייערבאַך, ז. 12—13 און 21.

האָט געמוזט מודה זיין פייערבאך'ן, אז „דעם דענקען דאַרף מען דערקלערען פון דעם זיין, און ניט דעם זיין פון דעם דענקען",*) א פרינציפּ, וואָס האָט, ווי אַלעמען איז בעקאַנט, גענומען שפּילען די הויפּט ראָליע אין דער מאַרקסיסטישער געשיכטס־פילאָסאָפיע.**)

מאַרקס האָט גענומען פערשטעהן אונטער דעם וואָרט בעגריף ניט אַ וואָסער עס איז מיסטישען קערן, וואָס שליסט אין זיך איין און פון וועלכען עס וואַקסען אַרויס אַלע זאַכען און ערשיינונגען, וואָס ווערען אַרומגענומען פון איהם, נאָר ניט מעהר, ווי אַ „מעהר אָדער ווייניגער אַבסטראַקטע אָבשטעמפּלונג פון ווירקליכע זאַכען". ער האָט אָבער פערגעסען, אַז דער בעגריף, ווי אַ פּראָדוקט פון דער אַבסטראַהיר־אַרבייט פון אונזער שכל, האָט פאַר דער פילאָסאָפישער בעגרינדונג פון דער דיאַלעקטיק אַ גאַנץ אַנדער בעדייט, איידער דער בעגריף — אַ סובסטאַנץ. ריכטיגער געזאָגט: ער האָט גאָר קיין בעדייט ניט, וויילל ער שליעסט ניט איין אין זיך דעם גאַנצען סכום פון אַלע קאָנקרעטע זאַכען און זייערע קאָנקרעטע אייגענשאַפטען, נאָר בעשטעהט גאָר פון אַ פּאָר סמנים זייערע. עס איז קלאָר, אַז אַזאַ אַבסטראַקטער בעגריף איז גאָר ניט מחויב צו האָבען אין זיך וועלכע עס איז איגוועניגסטע סתירות.

ביי העגעל'ן איז, ווי דער לעזער געדענקט, אַ גאַנץ אַנדער זאַך. דאָרטען האָט, צ. ב., דער בעגריף: „איצטער" דעם ווידערשפּרוך פון „טאָג" און „נאַכט" אין זיך גופא. „טאָג" און „נאַכט" זענען, לויט העגעל, צוויי סותר'דיגע מאָמענטען, וואָס דרינגען דורך איינער דעם אַנדערען און אין זייער סתירות'דיגער איינהייט ליעגען זיי אין דעם בעגריף „איצטער". דעריבער מוז יענער בעגריף זיך רעאַליזירען אין דער ווירקליכקייט באַלד אין דער פאָרם פון „טאָג", באַלד אין דער פאָרם פון „נאַכט". אַ דאַנק דעם איגוועניגסטען ווידערשפּרוך קאָן ער ניט פערזוכען קיין איין הרף־עין רוה. דאָס זעהט מען איין קלאָר. אָבער פאַר וואָס זאָל אויך דער מאַרקסיסטישער בע־

---

*) ל. פייערבאַך, ווערקע, בד. 2 (1846), ז. 263: „דאָס דענקען איסט אויס דעם זיין, ניכט דאָס זיין אויס דעם דענקען צו ערקלערען".

**) פגל. קאַרל מאַרקס. צור קריטיק דער פּאָליטישען עקאָנאָמיע (1859), ז. 4.

גריף, וואָס איז ניט מעהר ווי אַן אבסטראַקציע, וועלכע דאַרף גאָר ניט אריינגעהמען די סתירות'דיגע קאָנקרעטע אייגענשאַפטען אין זיך, — פאַר וואָס אויך ער זאָל זיין פול מיט אַ ווידעראַנאַנד צו זיך אליין און ניט האָבען קיין ברעקעל מנוחה אויף דער וועלט, — דאָס קאָן מען בשום אופן ניט פערשטעהן.

מיר ווילען, פערשטעהט זיך, ניט זאָגען דערמיט, אז מיר זאָלען בעטראַכטען די בעגריפען, ווי „אומבעריהרליכע, איין פאַר אַלע מאָל געגעבענע ענינים פון פאָרשונג". ווי אַלע אין דער וועלט, האָבען אויך די בעגריפען זייער געשיכטע. זיי וויקלען זיך פאַנאַנדער אין דער צייט, און אין איינעם מיט דער צייט, וואָס האָט זיי ארויסגעבראַכט, בייטען זיי אויך זייער בעדייט. אָבער דאָס איז בשום אופן ניט קיין פועל־יוצא פון אינווענינגסטע סתירות, נאָר אַ רעזולטאַט פון אַ סך נאַטירליכערע, גאַנץ פשוט'ע טעמים.

אז עס בייטען זיך איבער די ערשיינונגען, בייט זיך אויך איבער דער טייטש פון דעם בעגריף, וואָס דער מענש האָט אויפגעבויט פאַר זיי. ווערען אונזערע קענטניסען פאַנאַנדערגעוואַקסען אין דער ברייט און אין דער טיעף, מוזען, פערשטעהט זיך, אויך אונזערע בעגריפען צופאַסען זיך צו די נייע קענטניסען. און אַ חוץ דעם וואַריאירט דער בעדייט פון אַ בעגריף, ווען פערשיעדענע מענשען לעגען אין איהם אריין אַ פערשיידענעם זין. ווען עס רעדט זיך אָבער וועגען אַ בעשטימטען בעגריף אין אַ בעשטימטען זין זיינעם, מוז ער גאַנץ זיכער בלייבען אומבעריהרליך, אַ איין פאַר אַלע מאָל געגעבענער ענין פאַר אַט דער געגעבענער אונטערזוכונג און — „ווען דו רעדסט וועגען „אלף", איז טראַכט וועגען „אלף" און ניט וועגען „בית" (האַרטמאַן).

דער היוצא מדברינו איז, אז דער מאַרקסיסטישער מאַטעריאַליזם איז בכלל ניט קיין גינסטיגע פלאַנץ־ערד פאַר דער דיאַלעקטיק, ווייל זיין דערקענטניס־טעאָריע האָט ניט אין זיך קיין צווינגענדע קראַפט און זיין לעהרע וועגען בעגריפען נעהמט ביי די בעגריפען אוועק יענעם אומרוה, יענעם ברען צו בעוועגען זיך, וואָס זיי האָבען געמוזט האָבען ביי העגעל'ן.

נאָך ערגער פאַר דער פילאָסאָפישער בעגרינדונג פון דער דיאַ־

לעקטיק זענען יענע ענדערונגען, וואָס מאַרקס האָט אַריינגעטראָגען אין דער לעהרע וועגען רוים און צייט. זיי נעהמען אַוועק אין גאַנצען די מעגליכקייט פילאָסאָפיש ווי עס איז צו פערענטפערען די נויטווענדיגקייט פון א דיאַלעקטישען דענקען.

די ענדערונג, וואָס מאַרקס האָט, אין איינעם מיט פייער־באַך'ן, אַריינגעטראָגען אין דער לעהרע פון רוים און צייט, בעשטעהט אין דעם, וואָס ער האָט, ווי כמעט אַלע מאַטעריאַליסטען, אָנגעהויבען גלויבען אין דער עקזיסטענץ פון א „ריינעם" רוים און א „ריינער" צייט, וואָס זענען לגמרי אומאָבהענגיג פון די זאַכען און די ער־שיינונגען, מיט וועלכע זיי זענען אָנגעפילט.

רוים און צייט, זאָגט ענגעלס, זענען די גרונד־פאָרמען פון יעטוועדען „זיין" און גראָד דערפאַר, וואָס די צייט העננגט ניט אָב פון יענע ענדערונגען, וועלכע שפילען זיך אָב אין איהר, קאָן מען מעסטען די צייט. די צייט, אין וועלכער עס קומען ניט פאָר קיין שום ענדערונגען, איז די „ריינע" צייט, די „אמת'ע", די צייט אין איהר אייגענעם זין. און דאָס אייגענע איז אויך מיט דעם רוים. נאָר דער „ריינער" רוים, וואָס איז מיט קיין זאַך ניט אָנגעפילט, איז דער „אמת'ער" רוים, דער רוים, ווי ער איז אין זיך גופא.*)

כדי צו פערשטעהן די ראָליע פון אזא בליק אויף רוים און צייט אין דער פילאָסאָפישער בעגרינדונג פון דער דיאַלעקטיק, מוז

*) די שטעלונג פון דער מאַרקסיסטישער פילאָסאָפיע צו דעם רוים־און־צייט־פּראָבלעם איז אַזוי וויכטיג, אַז מיר מוזען דאָ ברענגען דעם גאַנצען ציטאַט, וואָס אויף זיין סמך האָבען מיר אויבען איבערגעגעבען ענגעלס'עס בליק: „די גרונדפאָרמען אַללעס זיינס זינד רוים אונד צייט, אונד איין זיין אויסער דער צייט איסט איין עבענזאָ גראָססער אונזינן, ווי איין זיין אויסערהאַלב דעם רוימעס... נאָך העררן דיוהרינג עקסיס־טירט די צייט נור דורך די פערענדערונג, ניכט די פערענדערונג אין אונד דורך די צייט. „עבען ווייל די צייט פאָן דער פערענדערונג פערשיעדען, אונאַבהענגיג איסט", קאַנן מאַן זי דורך די פערענדערונג מעססען. דען צום מעססען געהערט אימער איין פאָר דעם צו מעססענדען פערשיעדענעס. אונד די צייט, אין דער קיינע ערקעננבאַרע פערענדערונגען פאָרגעהן, איסט וויט ענטפערנט דאַפאָן, „קיינע" צייט צו זיין; זי איסט פיעלמעהר די „ריינע", פאָן קיינען פרעמדען בייזישונגען אַפּפיצירטע אַלזאָ די „וואַה־רע" צייט, די צייט „אַלס זאָלכע". אַנטידיהרינג, ז. 41—42.

מען קודם־כל האָבען אין זין, אז די ראַליע איז ניט גאָר אזא פּשוט'ע ווי עס קאָן זיך אויסדרוכטען אויף דעם ערשטען שיין. נעהמט מען אָן מארקס'עס געדאַנק וועגען רוים און צייט אין זיין גאנצער פּאר־אריסטאָטעלישער נאאיוויטעט, מוז מען באמת זיך אויסאיינען ביז צו א געוויסען גראד מיט דעם דיאַלעקטישען דענקען. גלויבען אין דער עקזיסטענץ פון א לעדיגען רוים הייסט אָננעהמען, אז אָן אבסאָלוטער גאָרנישט קאָן עקזיסטירען, און גלויבען אין דער עקזיסטענץ פון א „ריינער" צייט הייסט צוגעבען, אז אָן אבסאָלוטער גאָרנישט קאָן פליסען אייביג און ניט איבערגעריסענערהייד. וואָס דאַרף מען א בעסערען בעוויז פאר דער דיאַלעקטישער לאָגיק, וואָס זאָגט, אז זאכען קאָנען יע־עקזיסטירען און ניט־עקזיסטירען אין איין און דערזעלביגער צייט?

וויל מען דעריבער באמת מסכים זיין, אז רוים און צייט עקזיסטירען רעאל ניט נאָר, ווי עמפּירישע ערשיינונגען, וואָס זענען אפשר געבונדען אָן דער מענשליכער פּסיכאָ־פיזישער אָרגאניזאציע, נאָר ווי מעטאפיזישע וועזענס, וואָס זענען א ברעקעל ניט געבונדען אָן אונזער ארט אָנשויען, ווי וועזענס, וואָס ליגען אין גאנצען דרויסען פון אונז, מוז מען אויך מודה זיין אין זייער דיאַלעקטישען כאַראַקטער. דאָס איז אפּשר געוועזען איינער פון די טעמים, פאר וואָס מארקס און ענגעלס האָבען זיך אָנגעכאַפּט אָן דער עקזיסטענץ פון דעם „ריינעם" רוים און דער „ריינער" צייט. מארקס און ענגעלס האָבען אָבער משמעות פערגעסען, אז, ניט קוקענדיג אויף דעם דאָזיגען דיאַלעקטישען כאַראַקטער פון רוים און צייט, זענען יענע „גרונד־פאָרמען פון דעם זיין" ניט נאָר ניט אין שטאַנד צו בעגרינדען די דיאַלעקטיק אין אַלע אַנדערע זאכען און ערשיינונגען פון דער וועלט, — אדרבא! זיי מאכען א תל פון יעדער דיאַלעקטיק אין די רוּמליך־צייטליכע ערשיינונגען.

ברענגט מען רוים און צייט פאר א קרבן דעם דיאַלעקטישען דענקען, קויפען מיר מיט דעם קרבן אויס אַלע איבעריגע רוימליך־צייטליכע ערשיינונגען פון דער נויטיגקייט צו האָבען וועלכע עס איז אינעווענינגסטע סתירות אין זיך.

די מעשה איז שוין געווען בעקאַנט פייערבאך'ן, וואָס האָט אויך אזוי ווי מארקס געהאַלטען רוים און צייט פאר „וועזענטליכע

בעדינגונגען", „פאָרמען פון דעם שכל און געזעצן סיי פון דעם זיין, סיי פון דעם דענקען". ער, פייערבאַך, האָט אָבער אויסגע־נוצט דעם געדאַנק, כדי אין אַ מייסטערהאַפט קלאָרען אַנאַליז צו בעווייזן דעם גאַנצן באַנקראָט פון דער דיאַלעקטישער לאָגיק.

„די עקזיסטענץ פון די ערשיינונגען אין דעם רוים", זאָגט ער, „דאָס איז דער אמת פון די לאָגישע פערשיידענקייטען". „די זון איז ניט דאָרטען, וואו דער מערקור. דער מערקור גיט דאָרטען וואו די וועגערע, דאָס אויג ניט דאָרטען וואו דער אויער און אזוי וו." „אָברוימען פאַר די פערשיידענע זאַכען פערשיידענע ערטער, רוימליך פאַנאַנדערשיידען, וואָס איז קוואַליטאַטיוו פערשיידען — אָט דאָס איז דער בעדינג פון יעדער עקאָנאָמיע, אַפילו דער שכל'דיגער". און בנוגע צו דער צייט, זאָגט פייערבאַך: „נאָר די צייט גיט אונז אַ מיטעל אין די הענד, וואָס דורך איהם קאָנען מיר אין איין־און־דעמזעלביגען וועזען פעראייניגען די גע־גענזעצליכע און ווידערשפרעכענדע אייגענשאַפטען אזוי, ווי זיי ווערען פעראייניגט אין דער ווירקליכקייט".*)

הייסט עס, קורץ און גוט: איין־און־דיזעלביגע זאַך קאָן ניט אין איין־און־דערזעלביגער צייט זיין זי אַליין און נאָך עפּעס אַן אַנדער זאַך פשוט דערפאַר, וואָס די ווידערשפרעכענדיגע איי־גענשאַפטען, וועלכע מיר שרייבען־צו יעגער זאַך, זענען אָבגע־טיילט איינע פון די אַנדערע אָדער אין דעם רוים, אָדער אין דער צייט.

מיר האָבען ביז אַהער דורכגעמוסטערט די פילאָסאָפישע אַנ־שויאונגען פון דעם מאַרקסיזם, וואָס קאָנען האָבען אַ שייכות, — אַ פּאָזיטיווע אָדער אַ נעגאַטיווע, — צו דער דיאַלעקטישער לאָגיק, און אונזער לייסטער וואָלט ניט געוועזען פאַרפול, ווען מיר וואָלטען דורכגעלאָזען יענעם בעווייז פאַר דאָס דיאַלעקטישע דענקען, וועלכען ענגעלס געפינט ארוים אין דער גאַנצער געשיכטליכער ענטוויקלונג פון דער פילאָסאָפיע. ער איז אָהן שפּאַס איינגעגלויבט אַז אַלע בעסערע דענקער און פילאָסאָפען האָבען געהאַלטען פון דער ווידער־שפּרוך־לאָגיק, און אַז די גאַנצע געשיכטע פון דער פילאָסאָפיע

*) פייערבאַך, ווערקע, בד. 2, ז. 332—335.

דערהויפּט פון קאַנט'ן אָן, האָט געשטרעבט אַרויסצואַרבייטען דעם מעטאָד פון דענקען, וואָס איז אַזוי טייער ענגעלס'ן.*)

אין גאַנצען פאַנאַנדערקלייבען זיך אין יענעם בעווייז קאָנען מיר איצטער ניט, ווייל ער איז פערבונדען מיט דעם אַנאַליז פון דעם מאַרקסיסטישען „היסטאָריזם“, וואָס לערנט, אַז די אמת'ן זענען נאָר אמת'ן פאַר פערשיידענע, בעגרענעצטע היסטאָרישע עפּאָכען און אַז דער לעצטער גליעד פון אַ היסטאָרישער ענטוויקלונג איז דער לעצטער אמת פאַר יענעם ענין, וואָס האָט זיך היסטאָריש ענטוויקעלט. דער „היסטאָריזם“ איז איינער פון די גרונד־זיילען, אויף וועלכע עס רוהט די מאַרקסיסטישע מעטאָדען־לעהרע. איצטער זיך אָבגעבען מיט איהם וואָלט הייסען אריבערשרייטען די גרעניצען פון אונזער איצטיגער אַרבייט. לאָמיר זיך דעריבער בענוגענען מיט אַ פּאָר בעמערקונגען.

ערשטענס, האָט די גריכישע פילאָסאָפיע ניט אין איהר גאַנצען פערנעהם געהאַלטען פון דעם דיאַלעקטישען דענקען. די אייגענטליכע דיאַלעקטישע לאָגיק האָט געהערשט נאָר אין דעם פאָר־סאָקראַטישען פעריאָד פון איהר ענטוויקלונג, דער עיקר ביי העראַקליט און די סאָפיסטען, הייסט עס, אין אַזאַ צייט, ווען די פילאָסאָפיע איז נאָך אַליין ניט געווען קלאָר אין די גרונד־געזעצען פון דעם מענשליכען דענקען.

אַריסטאָטעל'ן האַלט ענגעלס פאַר דעם אוניווערזאַלסטען קאָפּ צווישען די גריכישע פילאָסאָפען, וואָס זענען, נאָך זיין מיינונג נאָך, אַלע געווען געבוירענע דיאַלעקטיקער. אויך איהם שפּאַנט ענגעלס איין אין זיין פילאָסאָפישען טריאומף־וואָגען, ווייל ער האָט „אויסגעפאָרשט די וועזענטליכסטע פאָרמען פון דעם דיאַלעקטישען דענקען“.**)

ענגעלס פערגעסט אָבער צו דערצעהלען, אַז אַריסטאָטעל איז געווען דער ערשטער, וואָס האָט בעגרינדעט דעם ל אָ ג י ש ע ן ווידערשפּרוך־געזעץ און האָט בעוויזען זיין אַבסאָלוטע נויטיגקייט פאַר דעם מענשליכען דענקען. געוויס האָט ער אויך אויסגעפאָרשט

*) אַנטי־דיוהרינג. ז. 15 און 5.

**) דאָרטען גופא.

די „וועזענטליכע פֿאָרמען פֿון דעם דיאַלעקטישען דענקען", אָבער ער האָט דאָס געטהאָן, כדי קלאָר צו מאַכען, פֿאַר וואָס מען מוז זיך אויף זיי ניט פֿערלאָזען.

צווייטענס. די ווידערבעלעבונג פֿון דער דיאַלעקטיק אין דער קלאַסישער דייטשער פֿילאָסאָפֿיע און דאָס שטרעבען פֿון יענער פֿילאָסאָפֿיע צו העגעל'ס דיאַלעקטיק איז נאָך אבסאָלוט קיין באַווייז ניט, אַז די דיאַלעקטישע לאָגיק איז ריכטיג. לאָמיר ניט פֿערגעסען, אַז די דייטשע פֿילאָסאָפֿיע האָט געשטרעבט צו אַ סך זאַכען, וואָס ענגעלס אַליין וועט מודה זיין, אַז עס האָט זיך ניט געלונגען צו יאָגען זיך נאָך דעם. מיר וועלען נאָר דערמאָנען אָן העגעל'ס „אַבסאָלוט".

אויף אַזאַ'ן אופֿן זעהען מיר, אַז קיין איינע פֿון די פֿילאָסאָפֿישע פֿאָרבעדינגונגען, וואָס זענען געלעגען אויף דעם גרונד פֿון דער העגעל'שער דיאַלעקטיק קאָנען, אויף דעם פֿעלד פֿון דעם מאַטעריאַליזם, ניט באַגרינדען אַ־פּריאָרי די דיאַלעקטישע לאָגיק פֿון מאַרקס.

עס בלייבט פֿאַר אונז דעריבער נאָך פֿאַנאַנדערצוקלייבען זיך אין די צוויי אַנדערע וועגען, וואָס מיט זייער הילף קאָן מען באַגרינדען די ריכטיגקייט פֿון דער דיאַלעקטישער לאָגיק: ערשטענס — אַנאַליזירען יענע קריטישע אַנפֿאַלען, וועלכע די דיאַלעקטיק מאַכט אויף דער פֿאָרמאַלער לאָגיק און צווייטענס אָפּשאַצען יענע פֿאַקטען, מיט וועלכע ענגעלס אילוסטרירט און באַקרעפֿטיגט זיינע גרונד־הנחות.

די קריטיק פֿון דער פֿאָרמאַלער לאָגיק ביי העגעל און מאַרקס

מיר זיינען געבליבען שטעהן ביי דעם באַווייז, אַז קיין איינע פֿון די פֿילאָסאָפֿישע פֿאָרבעדינגונגען, וואָס ליעגען אויף דעם גרונד פֿון העגעל'ס דיאַלעקטיק, קאָן ניט באַגרינדען די מאַרקסיסטישע דיאַלעקטיק אַ־פּריאָרי און אַז עס בלייבען נאָר צוויי וועגען, ווי אַרויסצוברענגען די ריכטיגקייט פֿון דער דיאַלעקטישער לאָגיק:

ערשטענס די קריטיק פון דעם „מעטאַפיזישען“ דענק־מעטאָד, וואָס דאַרף בעווייזען די פאַלשקייט פון דער פאָרמאַלער לאָגיק, און צווייטענס די פאַקטען פון דער וויסענשאַפט און דעם לעבען, וואָס זאָלען אונז צווינגען צו גלויבען אין דעם אמת פון איהר היפך, — דער דיאַלעקטיק.

מיט דעם ערשטען פון די צוויי וועגען וועלען מיר זיך איצטער בעשעפטיגען.

לאָמיר זיך דערמאָנען, ווי ענגעלס כאַראַקטעריזירט דעם מע־מאַפּיזישען טיפּ דענקען. דער מעטאַפּיזיקער, זאָגט ער, דענקט אין אונמיטעלבאַרע היפּכים. זיינע רעד בעשטעהען פון „יע־יע“, „ניין־ניין“... פאַר איהם עקזיסטירט אַ זאַך, אָדער זי עקזיסטירט ניט. פאַר איהם קאָן די זאַך ניט זיין זי גופא און אין דערזעלביגער צייט עפּעס אַן אַנדער זאַך. פּאָזיטיוו און נעגאַטיוו שליסען איינס דאָס אַנדערע אַבסאָלוט אויס“.

שוין פריהער, בעת מיר האָבען ציטירט די גאַנצע שטעל, האָבען מיר בעמערקט, אַז יענע כאַראַקטעריסטיק וויל חוזק מאַכען פון די דריי העכסטע געזעצען פון דער לאָגיק.

לײדער האָבען ענגעלס און מאַרקס זיך ערגעץ ניט אריינגע־לאָזען אין אַ טיעפּערען אַנאַליז פון יענע געזעצען, כדי די פאַלשקייט פון זיי ניט נאָר צו אילוסטרירען מיט איינצעלנע ביישפּילען, נאָר אויך צו בעווייזען אויף דעם גרונט פון אַן אַלגעמיינער, פּרינצי־פּיעלער קריטיק. זיי האָבען משמעות, געגלויבט, אַז אַזאַ'ן אַרבייט איז שוין אין גאַנצען איבעריג, נאָך דעם ווי העגעל האָט אַזוי פיעל מיה אָנגעווענדעט, זי דורכצופיהרען.

על כל פנים, בעגעהט זיך ענגעלס מיט דער פראַגע, אַקוראַט ווי זי וואָלט שוין לאַנג־לאַנג געווען אַ פערענטפערטע, און אַ פער־ענטפערטע, פערשטעהט זיך, צו גונסטען פון דער דיאַלעקטיק. און צו דער דיאַלעקטישער לאָגיק שטעלט ער זיך, ווי צו אַ שטה, וואָס איז שוין לאַנג און אומעטום אָנגענומען געוואָרען אין דעם פילאָ־סאָפישען געדאַנק, אַנטקעגען וועלכער עס קאָן נאָר קעמפען אַזאַ שגעון, ווי דער אָבגעשטאַנענער דיוהרינג.

איך ווייס ניט, צי עס איז נויטיג אָבצושטעלען זיך באריכות אויף דעם בעוויז, אַז אַזאַ שטעלונג צו דעם פּראָבלעם שטימט

אַ ברעקעל ניט צונויף מיט דער ווירקליכער לאַגע אין דעם וויסענ־שאַפטליכען און דעם פילאָסאָפישען געדאַנק.

אַחוץ מאַרקס, ענגעלס און אַ צוויי־דריי פון זייערע פילאָסאָ־פישע אָנהענגער, גלויבען נאָך איצטער אין דער דיאַלעקטישער לאָגיק די באמת־אָבגעשטאַנענע, פערמאַרינירטע פילאָסאָפען פון דער „פילאָסאָפישער געזעלשאַפט" אין בערלין (אויב זי לעבט נאָך אויף דער וועלט) און אפשר נאָך אזעלכע גאָר ניט קיין פּערזענטאַבעלע פיגורען, ווי יוליאוס באַהנזען, דער מחבר פון אַ צוויי בענדיגען ווערק: „דער ווידערשפּרוך אים וויסען אונד וועזען דער וועלט", וואָס האָט, ווי עס ווייזט אויס, אויך „גערעטעט" און ערגעץ־וואו־הין „אריבערגעטראָגען" די העגעל'שע דיאַלעקטיק.*)

אָנווייזען אויף דעם מאָדערנעם געדאַנק האָבען דעריבער די מאַרקסיסטען אין ד ע ר פראַגע נאָך אַ סך וועניגער רעכט, איידער אין אַלע אַנדערע פראַגען, סיידען מען זאָל אונטער דעם „מאָדערנעם געדאַנק" פערשטעהן נאָר די ווערק פון קאַרל מאַרקס און פריעדריך ענגעלס.

אָבער אויך אין דעם פאַל וואָלט דאָס געהייסען אינדירעקט־ערהייד אָבשיקען צו ה ע ג ע ל ' ן. און דעריבער מוזען מיר, אויב מיר ווילען בעקאַנט ווערען מיט דער מאַרקסיסטישער קריטיק פונ'ם „געזונטען מענשענפערשטאַנד", זיך ווענדען צו איהר ער־שטען קוואַל, צו העגעל'ס „לאָגיק".

מיר ווילען זיך דערביי בענוגענען ניט מעהר, ווי מיט דעם אַנאַליז פון יענע אַרגומענטען, וועלכע העגעל האָט אַרויסגערוקט דירעקט אַנטקעגען די דריי העכסטע געזעצען פון דעם פאָרמאַל־לאָגישען דענקען. דערביי וועלען מיר געפינען, אז העגעל'ס טענות און פּלפּולים האָבען אַ געוויסען וואָג נאָר אויף דער טעריטאָריע פון דעם העגעל'שען אידעאַליזם. מחוץ לתחום פון העגעל'ס פי־לאָסאָפיע פערלירען זיי יעטוועדען זין, און דער מאַרקסיזם מאַכט ניט קיין אויסנאַהם אין דעם פונקט; אויך לויט די יסודות פון זיין פילאָסאָפיע פערלירט העגעל'ס אַרגומענטאַציע איהר גאַנצען ווערטה.

---

*) וועגען באַהנזענען, זעה האַרטמאַן'ס: „פילאָסאָפישע פראַגען דער געגענוואַרט", דעם קאַפּיטעל: „די רעאַל־דיאַלעקטיק". —

לאָמיר אָנהויבען מיט דער קריטיק פון יענעם ערשטען געזעץ פון דעם לאָגישען דענקען, וואָס רופט זיך דער געזעץ פון אידענטיטעט און וואָס זאָגט, אז יעדע זאַך איז אידענטיש מיט זיך אליין, אָדער אז „אלף איז גלייך אלף". די גאַנצע העגעל'שע קריטיק פון יענעם געזעץ אויף וויפיעל זי פערדיענט אנאַליזירט צו ווערען, ציהט זיך צונויף צו צוויי פונדאַמענטאַלע פונקטען.

ערשטענס ווארפט העגעל ארויף אַ חשד פון ספק אויף יענעם גלויבען, אז דער דאָזיגער געזעץ איז אַלגעמיין-גילטיג, ד. ה. אַ געזעץ פאַר יעטוועדען דענקענדען מוח. קיינער, זאָגט ער, קאָן קיין מאָל ניט דערווייזען, אז אַלע מענשען זאָלען על פּי הכרח מוזען גלויבען אין דעם זאַץ פון אידענטיטעט. מען ווייזט אָן אויף די מענשליכע ערפאַהרונג. אָבער אין דער אמת'ען בעטייט דאָס נאָר, אז מיר שיקען אָב די פראַגע צו דער אינדיווידועלער ערפאַהרונג פון יעדעם איינעם און דערביי זענען מיר זיכער, אז „אויב מען וועט וועמען עס איז זאָגען: „אלף איז אלף, אַ בוים איז אַ בוים, וועט יעדער תיכף ומיד מסכים זיין מיט דעם". אָבער דאָס הייסט דאָך נאָך ניט, אז „דער עקספּערימענט מיט דעם אבסטראַקטען זאַץ — אלף גלייך אלף — זאָל מען האָבען דורכגעמאַכט מיט יעטוועדען בעוואוסטזיין". ממילא איז די זיכערקייט, אז דער אידענטיטעט-זאַץ איז אַלגעמיין-גילטיג, אויפגעבויט ניט מעהר, ווי אויף „דער פערזיכערונג, אז ווען מען וואָלט געמאַכט אַזאַ פּרואוו, וואָלט מען אין דעם רעזולטאַט בעקומען זיין אַלגעמיינע אַנערקענונג".*)

העגעל'ס גאַנצער ארגומענט איז דאָ אויפגעבויט, לויט אונזער מיינונג, אויף אַן אונבעוואוסטען אָדער מיט-אַ-כיוון'דיגען צונויפפּלאָנטערען פון צוויי ענינים. בעת ער גיט איבער די מיינונגען פון דעם געגנער, רעדט ער וועגען עמפּירישע אינדעטיטעטזאַצען, ווי צ. ב. אז אַ בוים איז אַ בוים, גאָט איז גאָט. און בעת ער ענטפערט דעם געגנער האָט ער שוין אין זין נאָר די אַ ב ס ט ר אַ ק ט ע פאָרמעל פון אַלע יענע זאַצען: אלף גלייך אלף. עס איז אָבער אַ גרויסע נפקא מיניה צווישען די צוויי ענינים.

*) העגעל'ס לאָגיק. בד. 2. ז. 31.

אויב מען וואָלט געוואָלט פּרואוון אויף אַלע מענטשן דורכ־פיהרען דעם עקספּערימענט מיט דער אַבסטראַקטער פאָרמעל פון דעם אידענטעט־זאַץ, וואָלט מען געקאָנט לכתחילה פאָראויס זאָגען, אַז ער וועט זיך בשום אופן ניט איינגעבען. צווישען די ווייניג־געבילדעטע אָדער נאָך ניט דערוואַקסענע, וואָס זענען ניט גע־וויהנט צו דעם אַבסטראַקטען דענקען, וועלען זיך געוויס געפינען אויך אַזוינע, וועמען יענער געזעץ וועט אין גאַנצען מטושטש מאַ־כען, און פון דעסטוועגען וועט קיינער פון זיי קיינמאָל ניט זיין אין ספק, אַז אַ בוים איז אַ בוים און אַ שטאָט איז אַ שטאָט.

שוין לאָקק האָט ריכטיג בעמערקט וועגען דעם זאַץ פון ווידער־שפּרוך, אַז קינדער דערוויסען זיך פון דער ערפאַהרונג, אַז „ביטער איז ניט זיס“, אַ סך פריהער איידער זייער מוח קאָן בענעהמען די אַבסטראַקטע פאָרמעל פון דעם ווידערשפּרוך־זאַץ, אַז „אַלף איז ניט־אַלף“. דער לאָגישער אידענטיטעט־זאַץ: „אַלף גלייך אַלף“ איז דאָך אָבער ניט קיין אַנדער זאַך, ווי נאָר די אַבסטראַקטע פאָרמעל פאַר אַלע עמפּירישע אידענטיטעט זאַצען און פאַלט אין גאַנצען מיט זיי צונויף. און אויב קיינער איז ניט אין ספק, אַז אַ שטאָט איז אַ שטאָט און דגל., קאָן אויך קיינער ניט חושד זיין דעם אמת פון „אַלף גלייך אַלף“.

געוויס מוז מען מודה זיין, אַז אַזאַ מין עקספּערימענט מיט די עמפּירישע אידענטיטעט־זאַצען איז נאָך ניט געמאַכט געוואָרען און קאָן קיין מאָל ניט דורכגעפיהרט ווערען אויף אַלע מענשען. דעריבער בלייבט די אַלגעמיינגילטיגקייט פון דעם אידענטיטעט־זאַץ נאָך עד היום ניט מעהר ווי אַ זעלבסטפערשטענדליכע „פערזוי־בערונג.“

אָבער אַז אַזאַ „פּערזיכערונג“ איז געבויט אויף אַ גוטען פונ־דאַמענט האָט העגעל געמאָגט איינזעהן שוין פון דעם פאַקט אליין, וואָס אַלע מענשען, וואָס זענען נאָר ביים קלאָרען פערשטאַנד, ווייזען ארויס אַ געוויסע פּראַקטישע טעטיגקייט. די פּראַקטיקע אָבער, — און דאָס האָט העגעל אליין, ווי מיר האָבען געזעהן, געמוזט מודה זיין, איז איינגעפונדעוועט אויף די דענק־פאָרמען פון דעם „פערשטאַנד“, ד. ה. אויך אויף דעם אידענטיטעט־זאַץ בתוכם

און בכלל איז די פּראַקטיקע דער בעסטער בעוויז, אַז מיר דענקען לאָגיש און ניט דיאַלעקטיש.

אַ צווייטע טענה העגעל׳ס אַנטקעגען דעם זאַץ, וואָס אינטערעסירט אונז איצטער, בעשטעהט אין דעם, וואָס ער, דער זאַץ „איז אין זיין פּאָזיטיווען אויסדרוק, אַלף גלייך אַלף, ניט מעהר ווי דער אויסדרוק פון אַ וויסטער טאַוטאָלאָגיע. און דעריבער, זאָגט ער ווייטער, „האָט מען שוין לאַנג ריכטיג בעמערקט, אַז יענער געזעץ פון דענקען האָט ניט קיין ברעקעל אינהאַלט און פיהרט ניט צו ווייטערע רעזולטאַטען.“*)

די טענה איז אין זיך גופא זעהר אַ ריכטיגע און דערמאָנט דעם עולם וועגען איהר איז אין העגעל׳ס צייטען נאָך געוויס ניט געווען קיין איבעריגע זאַך, ווייל, ניט קוקענדיג אויף קאַנט׳ס טיעפע און גרינדליכע אויספאָרשונגען אין דער דערקענטניס־טעאָריע, האָט נאָך יעמאָלט ניט אויפגעהערט דער גלויבען, אַז די פאָרמאַלע לאָגיק איז אַ קוואַל פון אונזער דערקענטניס.

אָבער העגעל׳ס ריכטיגע טענה ריהרט אַ ברעקעל ניט אָן די ריכטיגקייט פון יענעם לאָגישען געזעץ גופא. אין דער אמת׳ען דאַרף מען ניט פערגעסען, אַז די פאָרמעל: „אַלף גלייך אַלף“, — ווי אויך אַלע אַנדערע לאָגישע געזעצען בכלל, — קאָן ניט דיענען ווי אַ ו ו ע ג־ו ו י י ז ע ר אויף דעם פעלד פון וויסענשאַפטליכער פאָרשונג. זיי זענען אָבער, אויב מען קאָן זיך אַזוי אויסדריקען, אַ ה ת ר א ה־א ו י פ ש ר י פ ט. די התראה־אויפשריפט, וואָס שטעהט ביי דער גרעניץ פון יעדער וויסענשאַפט איז מתרה יעדען איינעם, ער זאָל ניט אַריבערטרעטען דעם גבול פון דענקען, ווייל דאָס קאָן זיין אַ סכנה פאַר די רעזולטאַטען פון זיין פאָרשען.

און אַז אַזאַ התראה־אויפשריפט קאָן צייטענווייז זיין זעהר אַ ניצליכע זאַך, — דאָס בעווייזט אונז דער ביישפּיעל פון דער דייטשער קלאַסישער פילאָסאָפיע, וואָס האָט געפונען איהר קלאָגליכען סוף אויף יענער זייט גרעניץ פון דער פאָרמאַלער לאָגיק. איצטער, אַז מיר ווייסען שוין דעם צרה׳דיגען גורל פון דער דייטשער קלאַסישער פילאָסאָפיע, וואָלט מען צו דער התראה נאָך

*) ד. ג. ז. 46.

קאָנען צושרייבען: „דאָ איז פּעראָומגליקט געוואָרען און זיך אראָבגעקאָלערט אין אָבגרונט די טיעפזיניגסטע פון אַלע פילאָסאָפיען".

העגעל'ס איבעריגע ארגומענטען, וואָס דאַרפען בעווייזען די פאַלשקייט פון דעם אידענטיטעט־זאַץ זענען אָדער ריינע סאָפיסטיק, ווי צ. ב. ווען ער לעגט פאַנאַנדער דעם געדאַנק, אַז דער אידענטיטעט־זאַץ שליעסט אין זיך גופא איין דעם ווידערשפּרוך, ווייל אידענטיטעט, איינערלייקייט איז דאָך פערשיידען פון פערשיידענקייט, ממילא האָט דאָס אין זיך אין דערזעלביגער צייט אי די איינערלייקייט, אי די פערשיידענקייט, אָדער זיינע טענות האָבען נאָר אַ זין אין די גרעניצען פון זיין אייגענער, העגעל'שער פילאָסאָפיע, ווי צ. ב. ווען ער זאָגט, אַז יעדע בעשטימטקייט איז אַן איבערגאַנג צו אַ גענגזאַץ; אָדער זיי בעשטעהן אויס איראָניע און חוזק־מאַכען פון דעם לאָגישען דענקען, וואָס דאָס איז, ווי יעדער סאָוס, גוט נאָר יעמאָלט, ווען ער ווערט סערווירט צו אַ סאָלידערען מאכל.

לאָמיר דאָ בעמערקען, אַז אַ גרויסען טייל פון יענע העגעל'שע סאָפיזמען האָט מאַרקס אריבערגענומען אין זיין „קאַפּיטאַל", דערהויפּט אין זיין ווערט־לעהרע, וואו צ. ב. זיין אנאַליז פון דער פאָרמעל: 20 אַרשין לייווענט גלייך 20 אַרשין לייווענט און די ווידערשפּרוכען, וואָס ער געפינט אין איהר, זעהען זעהר ענהליך אויס צו העגעל'ס אַנאַליז פון דער פאָרמעל: „אַלף גלייך אַלף".

מיר רעכענען פון דעסטוועגען ניט פאַר נויטיג אָבצושטעלען זיך דאָ און קריטיש פאַנאַנדערפּאַלמעסען יענע אַבסטראַקטע דיאַלעקטיק פון מאַרקס'עס „קאַפּיטאַל", ווייל מיר זענען אַליין ניט זיכער: האָט מאַרקס באמת געגלויבט אין די אַלע דיאַלעקטישע קונץ־שטיק, אָדער ער האָט פשוט מיט אַ כיוון קאָקעטירט מיט העגעל'ס גאַנגען אין בעוויז, ווי ער האָט מיט אַ כיוון „קאָקעטירט" (זיין אייגענער אויסדרוק) מיט העגעל'ס טערמינאָלאָגיע.

על־כל־פּנים, וואָלט אויך אויף דעם ביישפּיעל פון מאַרקס'עס „20 אַרשין לייווענט גלייך 20 אַרשין לייווענט" ניט שווער געווען צו בעווייזען, אַז די דיאַלעקטישע קריטיק פון דעם אידענטיטעט־זאַץ האַלט ניט אויס קיין קריטיק, ווייל זי איז כמעט אין גאַנצען אויפגעבויט אויף יענעם געדאַנק, אַז שוין די פּשוט'ע פערשיידענקייט

איז אַזוי גוט ווי אַ ווידערשפּרוך, — אַ געדאַנק וואָס איז גאַנץ ריכטיג, ווען מען שטעלט זיך אויף דעם שטאַנדפּונקט פון העגעל׳ס בעגריפס־לעהרע. דער געדאַנק ווערט אָבער מגולגל אין אַ קלאָרען סאָפיזם, ווי נאָר מען פערלאָזט, אין איינעם מיט מאַרקסען, העגעלס בליק אויף דעם בעגריף.

די קריטיק פון די צוויי אַנדערע אויבערשטע געזעצען פון דעם לאָגישען דענקען, — דעם זאַץ פון ווידערשפּרוך און פון אויסגעשלאָסענעם דריטען, — איז ביי העגעל׳ן אַקוראַט אַזוי שוואַך פונדאַמענטירט, ווי זיין קריטיק פון דעם אידענטיטעט־זאַץ. דער רעזולטאַט, צו וועלכען ער קומט, קאָן פאָרמולירט ווערען מיט זיינע אייגענע ווערטער אַזוי: „גלייכקייט איז אין דערזעלביגער צייט גלייכקייט און ניט־גלייכקייט; ניט־גלייכקייט — אין דערזעלביגער צייט ניט־גלייכקייט און גלייכקייט“.*)

די פיין צונויפגעפלאָכטענע סאָפיזמען, וואָס מיט זייער הילף האָט העגעל אַרויסגעבראַכט יענעם רעזולטאַט, זענען אין גאַנצען פונאַנדערגעקניפּעלט געוואָרען פון האַרטמאַנען און ווערען צוריקגעפיהרט צו דער פּשוט׳ער „ענטדעקונג“, אַז יעדער איינער פון יענע בעגריפען איז, ערשטענס, ג ל י י ך צו זיך אַליין און דערנאָך א ו נ ט ע ר ש י י ד ע ט ער זיך פון זיין היפּך. הייסט עס, אַז ער איז גלייך און ניט גלייך אין איין־און־דערזעלביגער צייט.

האַרטמאַן האָט אָבער ניט בעמערקט, אַז העגעל אַליין האָט אַלע מאָל גאַנץ גוט געוואוסט, וואָס די „זיך־גופא־פרעמד־געוואָרענע רעפלעקסיע“, ווי ער רופט אָן די פאָרמאַלע לאָגיק, קאָן איהם ענטפערען. די „זיך־גופא־פרעמד־געוואָרענע רעפלעקסיע“ מיידט אויס אַלע נעצען פון דער העגעל׳שער סאָפיסטיק מיט דער פּשוט׳ער בעמערקונג, אַז יענע בעגריפען „אויף וויפיעל זיי זענען גלייך איינער צו דעם אַנדערען, אויף אַזוי פיעל קאָנען זיי זיין ניט גלייך“.**) העגעל ענטפערט אָבער דערויף, אַז די אַלע קאָמפּראָמיס־פאָרמולען: „אויף וויפיעל — אויף אַזוי פיעל“; „פון איין זייט — פון דער אַנדער זייט“ און „נעהמט מען אין אַנבעטראַכט“, דאַרפען ניט אַנשטעהן פאר אַ טיפען דענקער. עס פערשטעהט זיך, אַז ווען מען

*) ד. ג. ז. 42.
**) ד. ג.

וואַרפט זיי אַלע אַראָב פון חשבון, מוזען מיר קומען צו דעם אויס־פיהר, וואָס איז אַזוי וויכטיג פאַר דער דיאַלעקטיק:

„אויב צוויי זאַכען, זאָגט העגעל, זענען ניט אין גאַנצען גלייך איינע צו דער אַנדערער, זענען זיי אין איין־און־דערזעלביגער צייט גלייך און ניט־גלייך. גלייך זענען זיי שוין אין דעם אַליין, וואָס זיי ביידע זענען זאַכען און זענען *בכלל צוויי*, — יעדע איינע פון זיי איז דאָך אַ זאַך און יעטוועדע שטעלט מיט זיך פאָר איינס, הייסט עס יעטוועדע איז די זעלביגע זאַך, וואָס די אַנדערע, — און ניט גלייך זענען זיי לויט דעם אָננעהם".*)

די מעשה דערפון איז אָבער, — זאָגען מיר צו דעם מאַרקסיזם, — וואָס אַראָבוואַרפען אַט די אַלע „גויף וויפיעל — אויף אַזוי פיעל" פון חשבון האָט אַ רעכט נאָר דער, וואָס שטעהט אין די גרע־ניצען פון העגעל'ס בעגריפס־לעהרע. אויב איינער גלויבט, אין איי־נעם מיט העגעל'ן, אַז „גלייכקייט" און „ניט גלייכקייט" זענען צוויי מאָמענטען פון איין־און־דעמזעלביגען בעגריף: „פערשיידענקייט", — צוויי מאָמענטען, וואָס דאַרפען „אַריינדרינגען איינער אין דעם אַנדערען", כדי זיי זאָלען קאָנען וואוינען אין איין־און־דעמזעלביגען בעגריף, — יעמאָלט, פערשטעהט זיך, האָבען די אַלע „נעהמט־מען־און־בעטראַכט"'ען קיין ברעקעל בעדייט ניט. אָבער פאַרוואָס מאַרקס וויל זיי ניט נעהמען און בעטראַכט קאָן מען שוין להלוטין ניט פער־שטעהן. ניט האָט ער דאָס ערגעץ־וואו דערקלערט, ניט קאָן דאָס דערקלערט ווערן פון דעם שטאַנדפונקט פון דער מאַרקסיסטישער בעגריפס־לעהרע.

נאָך מאַרקס'ען זענען דאָך די בעגריפען ניט מעהר, ווי אַ מעהר אָדער וועניגער *אַבסטראַקטע* קאָפּיע פון די ווירקליכע זאַכען. בתור אַבסטראַקציע איז דער בעגריף נאָר *אויף אַזוי פיעל* אמת, *אויף וויפיעל* ער אַבסטראַהירט פון אַלע אַנדערע אייגענשאַפטען פון די זאַכען און שטרייכעלט אונטער זייער בשותפות'שע סימנים. אַ פּאַלאַץ און אַ דאָרף־הייזעל האָבען געוויס אַ סך בשותפות'שע סימנים, לויט וועלכע מען קאָן זיי אַרומ־נעהמען מיט איין בעגריף. אָבער זייער גלייכקייט איז פאָרט אַן

---

*) ד. ג.

אַבסטראַקציע, וואָס האָט א ווערטה און אַ קראַפט נאָר אויף אַזוי פיעל, אויף וויפיעל מען אבסטראַהירט פון זייער פערשיידענקייט. און דער קריטיקער פון דער „אַבסטראַקטער גלייכהייט“ אין דעם געזעלשאַפטליכען לעבען האָט וועניגער פון ווע־מען עס איז אַן אַנדערען גערארפט זיך לאָזען פאַנגען אין דעם נעץ פון דער העגעל׳שער סאָפיסטיק.

מיר ווייסען שוין, אַז אויך דעם געזעץ פון דעם אויסגעשלאָסע־נעם דריטען לייקענט ענגעלס אָב אין זיין כאַראַקטעריסטיק פון דער מעטאַפיזישער דענק־מעטאָדע. „פאָזיטיוו און נעגאַטיוו שליסען איינם דאָס אַנדערע אוים!“ — איראָניזירט ער אויף זיין השבון.

און — ווידער אַמאָל — עס איז גרינג צו פערשטעהן, פאַר־וואָס אַזאַ געדאַנק מוז אויסקומען לעכערליך, ווי נאָר מען שטעלט זיך אויף דעם שטאַנדפונקט פון העגעל׳ס לאָגיק. „פאָזיטיוו“ און „נעגאַטיוו“ זענען דאָך, לויט העגעל, קודם כל צוויי מאָמענטען פון איין־און־דעמזעלביגען בעגריף, דאַרפען זיי „איינער דעם אַנדערן דורכדרינגען“ וכ"ו. הייסט עס, אַז אויב דער פערשטאַנד נעהמט פאַנאַנדער די צוויי מאָמענטען, בעווייזט ער דערמיט (אַזוי מיינט העגעל), אַז ער איז ניט בכוח אריינצונעהמען אין זיך דעם „כפעקו־ליאַטיוועו“ זין פון דעם בעגריף.

אָבער יענס איז דאָך העגעל און דאָס איז גאָר מאַרקס. וואָס דער אידעאַליסט העגעל מעג, טאָרען ניט טהאָן די מאַ־טעריאַליסטען מאַרקס און ענגעלס. זיי טהוען דאָס אָבער. העגעל׳ס קריטיק פון דעם דריטען לאָגישען געזעץ געפינט ענגעלס פאַר בעזונדערס וויכטיג; דער עיקר איז ער מסכים מיט דער קרי־טיק פון יענער „פלאַטשיגקייט“ פון אונזער פערשטאַנד, וואָס אַ דאַנק איהר בעטראַכטען מיר דאָס פאָזיטיווע און דאָס נעגאַטיווע ווי צוויי פערשיידענע, נאָך מעהר, ווי צוויי אנטגעגען־לויפענדע ריכטונ־גען פון איין־און־דערזעלביגער ערשיינונג. *)

לאָמיר דעריבער זעהן, ווי העגעל קריטיקירט די דאָזיגע „פלאַטשיגקייט“.

---

*) זעה אַנטי־דיוהרינג. ז. 122. די גאַנצע שטעל ברענגען מיר אין דעם נעקסטען קאַפיטעל.

„אַ שעה וועג אין דער ריכטונג צו מזרח און אַקוראַט אַזוי פיעל שעה אין דער אומגעקעהרטען ריכטונג צו מערב זענען מבטל דעם ערשטען וועג", אַקוראַט ווי מינוס אלף און פּליוס אלף זענען גלייך נול. אָבער דאָס איז נאָר על פּי דעם פערשטאַנד. על פּי דעם העכערען שכל, וואָס טראַכט דיאַלעקטיש, קומט דאָס אויס אַנדערש. „דער וועג", זאָגט העגעל, „וואָס איז דורכגעגאַנגען געוואָרען אין דער ריכטונג צו מזרח און צוריק צו מערב, שטעלט מיט זיך פאָר אַ סומע פון צוויי פעריאָדען צייט". ובכן זענען די צוויי וועגען ניט גלייך נול, נאָר שטעלען מיט זיך פאָר צוויי „שעה" וועג, אַקוראַט אַזוי, ווי, לויט דער דיאַלעקטיק, זענען אויך פּליוס אלף און מינוס אלף ניט נול; זייער רעזולטאַט איז גלייך צו צוויי אלף'ן. *)

אָט דאָס איז אין קורצען דער גרונד־געדאַנק העגעל'ס, און דער בעסטער ענטפער אויף איהם איז — לאָזען איהם שפּינען ווייטער אויף דעם זעלביגען שטייגער. אין דער אמת'ען! פאַר וואָס זאָל מען זיך עפּעס בענוגענען ניט מעהר ווי מיט איין נעגאַציע פון דעם דורכגעגאַנגענעם וועג? פאַר וואָס ניט דורכמאַכען די זעלביגע פּראָצעדור אַ טויזענד מאָל נאָכאַנאַנד אהין און צוריק? אַ דיאַלעקטיקער, וואָס וואָלט וועלען אויף דעם אופן מאַכען אַ רייזע דיאַלעקטיש, וואָלט, אמת, באַלד פון די כוחות אויסגעגאַנגען און וואָלט קיין איין שריט ווייטער ניט געמאַכט. דערפאַר וואָלט ער אָבער געקאָנט זיך טרייסטען מיט דעם, אַז ער בעקומט אין רעזולטאַט אַלץ גרעסערע און גרעסערע „סומען צייט". אַ וואָס: די ריכטונג? מעג דאָך דער דיאַלעקטיקער אין גאַנצען ניט טראַכטען וועגען אַזאַ מין זאַך ווי ריכטונג, און בעת מען רעדט וועגען אַ מהלך וועג פון איין פּונקט ביז צו אַן אַנדערן אין איין בעשטימטער ריכטונג, איז דאָך איהם ניט פערוועהרט מגלגל צו זיין די פראַגע פון רוים אין אַ פראַגע פון צייט און טראַכטען גאָר וועגען יענעם פּאָזיטיווען סכום צייט, וואָס מען קאָן ארויסשלאָגען, בעת מען „נעגירט" און מען נעגירט ווידער צוריק איין־און־דעמזעלביגען וועג...

ניט ווילענדיג ווערט מען דערביי דערמאָנט אָן אַ פּאָר קלוגע ווערטער פון ענגעלס'ן, וואָס ער האָט, לײדער, געזאָגט ביי אַ וועניגער

*) העגעל'ס לאָגיק. בד. ז. ז. 54—53.

פּאַסענדער געלעגענהייט: „ביי דער נעגאַציע פון דער נעגאַציע וואָס זאָל בעשטעהן אין דער קינדערשער בעשעפטיגונג, כסדר צו שטעלען דעם אלף און אויסצומעקען איהם, קאָן קיין אנדער זאַך ניט אַרויסקומען, ווי נאָר די טפשות פון דעם וואָס פערנעהמט זיך מיט אזא נודנער פּראָצעדור".*)

אויף דעם זעלביגען שניט זענען אויפגעבויט כמעט אַלע אַר־גומענטען העגעל'ס אַנטקעגען דעם געזעץ פון דעם אויסגעשלאָסענעם דריטען. זיי האָבען נאָר איין איינציגען ווערט: זיי בעווייזען, אַז אין יעדער ערשיינונג זיינען דאָ אַ סך זייטען, וועלכע קאָנען ניט אַרומגענומען ווערען מיט אַ מאָל פון דעם אבסטראַקטען דענקען און בעגרייפען, און אַז בעת דער מאַטעמאַטיקער זאָגט, צ. ב., אַז דער בעגירטער וועג איז גלייך נול, אַז דער וואָס דאַרף געהן צוואַנציג מייל און איז אָבגעגאַנגען הין און צוריק צו פינף מייל, איז דער סכום וועג, וואָס ער האָט געמאַכט גלייך נול, ווייל איהם שטעהען נאָך פאַר די גאַנצע צוואַנציג מייל, הייסט דאָס ניט, אַז אַלע פּראָ־צעסען וואָס זענען דערביי פאָרגעקומען זענען גלייך נול. עס זענען דערביי געווען געוויסע אָנשטרענגונגען. געוויסע סומען פון צייט האָבען זיך „צו'געדרויערט" צו דעם אייביגען וועלט־דויער, — צו רע־דען אין בערגסאָן'ס לשון, — און אין דעם לעבען פון דעם רייזענ־דען האָט דער הין־און־הער־גאַנג איינגעקריצט שפּורען, אויף אייביג ניט אויסצומעקען.

דאָס אַלץ איז זעהר ריכטיג. אָבער דאָס אַלץ האָט קיין ברעקעל שייכות ניט צו דער לאָגישער פראַגע. זי, די לאָגיק, אָדער אין אונזער פאַל די מאַטעמאַטיק, וואָס איז געבויט אויף דער לאָגיק, וויל לכתחילה זיין אבסטראַקט, אַרויסשעהלען נאָר איין ענין פון די אַלע ענינים, מיט וועלכע ער איז אין דער ווירקליכקייט צונויפ־געבונדען, כדי אויסצושטודירען ז י י ן טבע און ז י י ן ראַליע אין דעם אַלגעמיינעם רעזולטאַט. העגעל מעג ניט האַלטען דער־פון, ווייל ער גלויבט, אַז דער בעגריף איז בטבע ניט קיין אַב־סטראַקציע פון רעעלע ערשיינונגען, נאָר דער מעטאַפיזישער קערנ־דעל, פון וועלכען עס שפּראָצען אַרויס אַלע רעעלע ערשיינונגען

---

*) אַנטי־דיהרינג. 145.

מיט א מאָל. מאַרקס האָט זיך אָבער אָוועקגעשטעלט אויף דעם יסוד פון דער מאַטעריאַליסטישער דערקענטניס־טעאָריע, וואָס זעהט אין דעם בעגריף נאָר אַן אַבסטראַקציע פון ווירקליכע פּאַסירונגען און פּראָצעסען, און ממילא איז ער מחויב צו האַלטען זיך פאַר דעם כלל־גדול אויך בנוגע צו דעם געזעץ פון דעם אויסגעשלאָסענעם דריטען. אויך ער מוז גלויבען, אַז די נעגאַטיווע ריכטונג איז אין גאַנצען מבטל די פּאָזיטיווע ריכטונג, אויב ביידע זענען פון דערזעלביגער גרויס, ד. ה., אַז מען מוז אָהן א ברעקעל איראָניע איבער׳חזר׳ן מיט דעם „מעטאַפיזיקער“: „פּאָזיטיוו און נעגאַטיוו שליסען איינס דאָס אַנדערע אויס“.

צו אַן ענליכען רעזולטאַט קומען מיר, ווען מיר טראַכטען זיך אַריין אין העגעל׳ס קריטיק פון דעם ווידערשפּרוך־געזעץ.

דעם גאַנצען כוח פון זיין אויסערגעוועהנליכען פּלפּול האָט העגעל אָנגעווענדט צו דערווייזען, אַז דער ווידערשפּרוך איז דער אינוועניגסטער אמת פון אַלץ וואָס איז דאָ אויף דער וועלט. בעת דער העכערער מענשליכער שכל, וואָס איז א שפּיגעל פון דעם וועלט־שכל, טראַכט דעם בעגריף: „תוך“ („וועזען“), אַזוי וויק־לען זיך פון איהם אַרויס איינצעלנע בעגריפען, ווי „איינערלייקייט“, „פערשיידענקייט“, „היפּך“. די אַלע בעגריפען זענען נאָך גאָר די ערשטע, ניעדעריגערע מאָזען פון זיין פאַנאַנדערוויקלען זיך. זיי געהערן נאָך צו די „בעשטימונגען פון דער רעפלעקסיע“. די דאָזיגע בעשטימונגען בלייבען אָבער ניט שטעהן אויף איין אָרט. די אינוועניגסטע דיאַלעקטיק טרייבט זיי צו א ווייטערדיגער ענטוויק־לונג און סוף־כל־סוף געהען זיי אַליין איבער אין דער „א ב ס א ל ו ט ע ר“, דער גאָר אמת׳ער בעשטימונג, אין דעם בעגריף „ווידער־שפּרוך“ וועלכעס געזעץ העגעל פאָרמולירט אַזוי: „אַלע זאַכען ווי־דערשפּרעכען זיך אַליין“.

עס איז קלאָר, אַז וויבאַלד מען האַלט מיט העגעל׳ן, אַז אַלץ, וואָס איז אמת אין בעגריף, מוז זיין אמת אין דער ווירקליכקייט, און וויבאַלד מען איז מסכים מיט איהם, אַז דער ווידערשפּרוך איז א נויטווענדיגער (דער נויטווענדיגסטער!) מאָמענט אין דעם בעגריף: „תוך“, איז יעמאָלט ממילא געדרונגען, אַז דער ווידער־

שפּרוך מוז זיין אַ נויטווענדיגסטער עלעמענט אין דעם תוך פון יע־
דער ווירקליכקייט.

דעריבער האָט העגעל גאַנץ געוויס געהאַט דאָס רעכט צו זאָ־
גען: „איינער פון די גרינדליכסטע אבער־גלויבענס פון דער גאַנצער
לאָגיק, וואָס האָט געהערשט ביז אַהער, ווי אויך פון דער געוועהנלי־
כער פאָרשטעלונג, בעשטעהט אין יענער איבערצייגונג, אַז דער ווי־
דערשפּרוך שטעלט ניט פאָר מיט זיך אויך אַזאַ תוך'האַפטע און
איממאַנענטע בעשטימונג, ווי די איינערלייקייט... מען פערזיכערט,
אַז עס קאָן ניט זיין קיין זאַך, וואָס זאָל ווידערשפּרעכען זיך גופא".
פון דעסטוועגען, מיינט העגעל, „וואָס איז שייך צו דער פערזיכערונג,
אַז אין דער נאַטור איז קיין אינוועניגסטער ווידערשפּרוך כלומר'שט
ניטאָ, דאַרפען מיר פון אַלערליי איינשמועסונגען ניט מבולבל ווע־
רען: אַן אבסאָליוטע בעשטימונג מוז על
פּי חיוב זיך געפינען אין איטליכער
ערפאַהרונג, אין יעטוועדער ווירקליכ־
קייט, ווי אויך אין יעדען בעגריף".*)

פון די ווערטער געהט אַרויס קלאָר ווי דער טאָג, אַז העגעל
לייקענט אָב דעם געזעץ פון ווידערשפּרוך אויף דעם סמך פון
אַזעלכע אַרגומענטען, וואָס קאָנען האָבען אַ וועלכע עס איז קראַפט
נאָר אין די גרעניצען פון זיין אייגענער פילאָסאָפיע. אויב דער
ווידערשפּרוך איז באמת אַן „אבסאָלוטע בעשטימונג" פון דעם „תוך"
פון די זאַכען און אויב אַלץ, וואָס געפינט זיך אין דעם בעגריף:
„תוך", מוז זיך געפינען אין איטליכער ווירקליכקייט און אין איט־
ליכער ערפאַהרונג, איז יעמאָלט, פערשטעהט זיך, זיכער, אַז יעדע
זאַך מוז האָבען איהר ווידערשפּרוך אין זיך גופא.

אָבער — אַלץ דיזעלביגע שאלה! מאַרקס שטעהט דאָך ניט
אויף דעם שטאַנדפּונקט פון העגעל. די בעגריפען האָבען פאַר איהם
שוין אויפגעהערט צו זיין „אבסאָליוטע תוך־בעשטימונגען", זיי זע־
נען דאָך ניט מעהר ווי אבסטראַקציעס פון איינצעלנע ערשיינונגען,
ווי אַזוי קאָן ער אַ־פּריאָרי דערווייזען, אַז דער אינוועניגסטער ווי־
דערשפּרוך מוז עקזיסטירען אין דער וועלט?

---

*) לאָגיק, בד. 2. ז. 68.

על־כל־פנים איז קלאר, אז העגעל׳ס א־פריארישע חשבונות, פאר וואס דער ווידערשפרוך מוז זיין אימאנענט אין דעם תוך פון יעדער זאך, קאנען ניט זיין קיין טעם־מספיק פאר א מאטעריאליסט פון מארקס׳ הדר. פאר די תלמידים פון דעם דיאלעקטישען מאטעריאליזם איז ניטא קיין אנדער וועג, ווי צו בעווייזען אויף דעם סמך פון דער ערפאהרונג גופא, אז די ווידערשפרוכען קומען ווירקליך פאר אין אלע רעאלע ערשיינונגען.

ווי עס איז בעקאנט האט ענגעלס אין זיין פאלעמיק אנטקעגען דיוהרינגען א פרוב געטהאן צו ברענגען אזא בעווייז פון דער ווירקליכקייט. מיר וועלען זיך דעריבער מוזען באריכות אבשטעלען אויף דעם אנאליז פון יענע רעאלע פאקטען, וועלכע ענגעלס ברענגט, זיי זאלען עדות זאגען אויף דעם אמת פון דעם דיאלעקטישען דענקען. דאס וועלען מיר טהאן אין דעם נעקסטען קאפיטעל, דעם לעצטען פון אונזער היינטיגער ארבייט.

דערווייל דארפען מיר אבער א ריהר טהאן, לכל הפחות אין קורצע שטריכען, אויך די פראגע וועגען אורזאך און ווירקונג, וואס איז זינט לייבניצ׳ען פאר א סך דענקער געווארען א בערטער גרונדגעזעץ פון דער פארמאלער לאגיק, אונטער דעם נאמען: „דער געזעץ פון דעם גענוגיגען גרונד“, פון דעם טעם־מספיק. מיר טהוען דאס, ווייל ענגעלס רוקט ארויס אויך דעם געזעץ, ווי איינעם פון די פונקטען, אין וועלכע דער דיאלעקטיקער געהט זיך פאנאנדער מיט דעם „מעטאפיזיקער“.

עס פערשטעהט זיך, אז מיר וועלען ביי דעם אנאליז אין גאנצען לאזען אן א זייט די דערקענטניס־טהעארעטישע און מעטאפיזישע עלעמענטען פון דעם פראבלעם און מיר וועלען זיך בעגרעניצען נאר מיט איהר ריין פארמאל־לאגישער זייט.

„קוקט מען זיך צו נעהנטער“, זאגט ענגעלס, „געפינען מיר, אז אורזאך און ווירקונג בייטען כסדר זייערע ערטער“ און „דאס, וו איז דא אדער איצטער געווען א ווירקונג, וועט ווערען דארטען אדער יעמאלט אן אורזאך און אומגעקעהרט.“*)

אויף דעם ערשטען בליק קאן מען מיינען, אז אין תוך איינ

*) אנטי־דיוהרינג, ז. 8.

וויל ענגעלס ניט מעהר ווי אַרויסברענגען ענעם כמעט אומעטום ריכטיגען געדאַנק, אַז עס קאָן ניט זיין אין דער נאַטור, דער געשיכטע און דער טעכניק אַזעלכע ערשיינונגען, וואָס זאָלען אומעטום און ביי אַלע אומשטענדען שפּיעלען נאָר די ראָליע פון אורזאַכען, אָדער נאָר די ראָליע פון ווירקונגען.

נאָך מעהר, עס קאָן איינעם אויסדוכטען, אַז ענגעלס׳ פערזיכערונג געהט גאָר להיפּך צו דער דיאַלעקטיק, ווייל מען קאָן פון איהר אַרויסדרינגען, אַז דאָס וואָס איז דאָ אָדער איצטער אַ ווירקונג, קאָן ניט זיין דאָ אָדער איצטער אַן אורזאַך, און דאָס, וואָס איז דאָרטען אָדער יעמאָלט געווען אַן אורזאַך, האָט ניט געקאָנט זיין דאָרטען אָדער יעמאָלט אַ ווירקונג. דער אויסטייטש געהט ניט אויף דעם ערשטען בליק להיפּך צו ענגעלס׳ גרונד־געדאַנק וועגען אורזאַך און ווירקונג און ממילא מוז ער אַליין אויך צוגעבען, אַז פאַר יעדער געגעבענער צייט און פאַר יעדען געגעבענעם אָרט שליעסען אורזאַך און ווירקונג לגמרי איינע די אַנדערע אויס. און דאָס איז דאָך אַלץ, וואָס די פאָרמאַלע לאָגיק קאָן פאָדערען פון אונז.

עס איז אָבער קלאָר, אַז אויף אַזאַ מין אַרומנעהמען דעם ענין קאָן דער דיאַלעקטיקער בשום אופן ניט מסכים זיין. ער, וואָס לייקענט לגמרי אָב דעם געזעץ פון דעם אויסגעשלאָסענעם דריטען, מיט זיין פאָרמעל: „אָדער — אָדער“, קאָן ניט צוגעבען, אַז יעדע געגעבענע ערשיינונג זאָל אין יעדער געגעבענער צייט זיין אַ ד ע ר אַן אורזאַך, אָ ד ע ר אַ ווירקונג. און עס איז גאָר קיין ספק ניט, אַז ענגעלס איז אויך אין דעם פונקט זיך ניט פערנאַנדערגעגאַנגען מיט די „דיאַלעקטיקער“, ווען אפילו זיין געדאַנק איז ניט אַרויסגעזאָגט געוואָרען מיט דער געהעריגער פּינקטליכקייט.

אָט פאַר וואָס עס וועט ניט שאַטען, ווען מיר וועלען קלאָרער מאַכען די ריכטיגקייט פון דער פאָרמאַלער לאָגיק אויך אין דעם פונקט.

איך שיס אַרויס אַ קויל און זי לעכערט דורך אַ ברעט. די לאָך אין ברעט איז די ווירקונג, דאָס דורכפליהען פון דער קויל איהר אורזאַך. וואָלטען אַלע ערשיינונגען פון אורזאַך און ווירקונג געווען אַזוי איינפאַך, ווי דער נאָר וואָס געבראַכטער פאַל, וואָלטען

מיר זיך געקאַנט בענוגענען מיט איהם און מכבד זיין דעם דיאַ־לעקטיקער מיט דער אויפגאַבע, ער זאָל אונז בעווייזען, ווען און וואו די ווירקונג — די לאָך אין ברעט — קאָן וויעדער ווערען צו אַן א ו ר ז א ך פאַר א נייעם דורכפּליהען פון א קויל.

אָבער אַזוי איינפאַך ווי אין אונזער ביישפּיעל איז ליידער קיינמאָל ניט די שייכות צווישען אורזאַך און ווירקונג אין דעם גרויסען פּלאַנעטער פון דעם וועלט־געשעהן. פון דעסטוועגען ווי פער־קניפּעלט דער דאָזיגער פּלאַנעטער זאָל ניט זיין, קאָן מען ארויס־שטעלען דעם כלל־גדול, אַז דאָס וואָס איז „איצטער אָדער דאָ“ אַן אורזאַך קאָן אין תוך אריין בשום אופן ניט ווערען א ווירקונג, אויב מען זאָל אונטער דעם וואָרט: „דאָס“ אַלע מאָל פערשטעהן א י י ן בעשטימטע ערשיינונג, אין איין בעשטימטען מאָמענט צייט, אין איין בעשטימטער שייכות.

אין א געוויסער בעשטימטער שייכות איז א פאָטער די אור־זאַך פון זיין זוהן, ניט קוקענדיג דערויף, וואָס ער אליין האָט ניט אויפגעהערט צו זיין דער זוהן פון זיין פאָטער. ווי אַן אורזאַך פון זיין זוהן וועט ער אין דערזעלביגער שייכות קיין מאָל ניט קאָנען ווערען זיין ווירקונג, ווען אפילו יענער קאָן אין זיין צייט ווערען א פאָטער. יעדער איינער פון זיי איז, על פּי דעם וואָרט, אין איין־און־דערזעלביגער צייט סיי א פאָטער, סיי א זוהן. אָבער זאָגען, אַז ביי זיי פאַלען צונויף אין איינעם די בעגריפען אור־זאַך און ווירקונג קאָן נאָר יענער, וואָס וואַרפט אין גאַנצען אַראָב פון חשבון די „פון איין זייט — פון דער אַנדער זייט“, „גענומען אין בעטראַכט“ און די „אויף וויפיעל — אויף אַזויפיעל“, וואָס זענען אַזוי פערהאַסט געווען ביי העגעל'ן.

געוויס קאָן ענגעלס ניט זיין אַזוי נאַאיוו, ער זאָל לאָזען דעם יידען נאָך א מאָל געבוירען ווערען פון דעם אייגענעם אייניקעל. אָבער מיר האָבען קיין ברעקעל גרונד ניט צו זיין זיכער, אַז ביי אַנדערע ערשיינונגען, וועמעס געגענזייטיגע שייכות'ען עס ליעגען ניט אַזוי קלאָר אויף דער האַנד, וואָלט אפשר ענגעלס ארויסגעפונען, אַז „ווען מען קוקט זיך צו נעהנטער צו דער זאַך“, פאַלען אורזאַך און ווירקונג אין איין און דערזעלביגער שייכות צונויף. גלויבט ער דאָך אין דער אינגוועניגסטער קרובה'שאַפט פון פּאָזיטיוו און

נעגאַטיוו, איז ער דאָך זיכער אין דעם, אַז יעדע זאַך קאָן אין איין און דערזעלביגער צייט יע־עקזיסטירען און ניט־עקזיסטירען, זאָגט ער דאָך אונז, אַז אורזאַך און ווירקונג געפינען זיך ניט אין אַן אבסאָלוטען לאָגישען היפּך איינע צו דער אַנדערער! עס קאָן דעריבער זיין, אַז אונזער ביישפּיעל מיט זיידע און אייניקעל וועט זיין פאַר דעם דיאַלעקטיקער ניט קיין שטאַרקערער ארגומענט איידער דער ביישפּיעל פון קויל און ברעט. מען מוז מחמת דעם זיך אַ ביסעל טיעפער אריינלאָזען אין דעם ענין און זעהן, צו וועלכע רעזולטאַטען מען קומט, ווען מען קוקט זיך באמת צו אַ ביסעל נעהענטער צו דער זאַך.

לאָמיר צוליעב דעם זיך שטעלען אויף אַ שטאַנדפּונקט, וואָס איז זעהר נאָהענט צו די אנשויאונגען פון דעם דיאַלעקטישען מאַטעריאַליזם גופא און לאָמיר בעטראַכטען יעדע זאַך אין דער וועלט, ווי אַ צייטווייליגען קאָמפּלעקס פון געוויסע „קרעפטען“, אדער ריכטיגער ווי אַ קאָמפּלעקס פון פּיעלע, פערשיידענע ארטען ב ע ו ע ג ו נ ג ע ן, וואָס האָבען זיך אויף אַ צייט אויסגעבאַלאַנסירט אין איהר און האַלטען זיך אויף אין אַ לפי־ערך׳דיגען גלייכגעוויכט, פון וועלכען זי וועט ווידער ארויסגעפיהרט ווערן דורך די קראַפט פון דער אַלגעמיין־וועלטליכער בעוועגונג.

דערביי איז וויכטיג צו געדענקען, אַז די פערשיידענע ארטען בעוועגונג, פון וועלכע די „זאַך“ בעשטעהט, נעהמען אַן אנטייל אין איהר ניט אין אַ גלייכען סכום, נאָר אין אַ געוויסער אינוועניגסטער פּראָפּאָרציע, וואָס איז פערשיידען פאַר די פערשיידענע זאכען.

איך רעכען, אַז אויך דער דיאַלעקטישער מאַטעריאַליסט וועט גאָר נישט האָבען אנטגעגען דעם דאָזיגען געדאַנק, אויב ער איז נאָר ניט בדעה צו געהן להיפּך צו די דאַטען פון דער פיזיקאַלישער כעמיע, וואָס זוכט אויסצופאָרשען, וועלכע פערשיידענע ארטען בעוועגונג נעהמען אַן אנטייל אין דער בעשאַפונג פון דער „זאַך“ און אין אַ וועלכער אינוועניגסטער שייכות געפינען זיי זיך אין איהר. ביי איין זאַך צ. ב. איז יענע אינוועניגסטע שייכות אַזא, אַז עס איז גענוג ארויסצורופען אַ קליינינקען שינוי אין יענער ארט בעוועגונג, וואָס מען רופט וואַרעמקייט, כדי אין דער זאַך זאָל אין גאַנצען צושטערט ווערן דאָס גלייכגעוויכט. צו אַנדערע קאָן מען צופיהרען

בעדייטענדע סכום'ען פון וואַרעמקייט און דאָס גלייכגעוויכט ווערט ניט אַנגערירט (ווייניגסטענס זעהט זיך דאָס ניט אָן).

און דאָס אייגענע, וואָס מיט דער וואַרעמקייט, איז אויך מיט יעדער אַנדער אַרט בעוועגונג. לאָמיר דאָ דערמאָנען, לאָז זיין, נאָר יענע ווירקונג, וואָס אַ קליינער שאַרפער געגענשטאַנד קאָן אַרויסרופען אין אַ כלי פון לאַבילען גלאָז, אין אַן אַזוי אָנגערופענעם „באַלאַביער פלעשעל". עס איז גענוג אַריינוואַרפען אין אַזאַ פלעשעל אַ קליין שפּיציג שטיינדעל און עס לייכט אַ טרייסעל טהאָן, כדי אין גאַנצען צו צושטערען דעם מאָלעקולאַרען גלייכגעוויכט פון דער כלי, כדי אין גאַנצען איבערצובייטען אין איהם דעם צושטאַנד פון יענער אַרט בעוועגונג, וואָס רופט זיך בעהעפטונגס־קראַפט: דאָס פלעשעל פליהט זיך פאַנאַנדער אין פיצלעך.

אויף דעם ביישפּיעל ווילען מיר אַ פּרואוו טהאָן קלאָר מאַכען די ל אָ ג י ש ע שייכות פון אורזאַך און ווירקונג. וואָס איז דאָ געווען די אורזאַך, וואָס — ווירקונג?

אין דער בעשריעבענער ערשיינונג האָבען זיך משתתף געווען דריי „זאַכען": די האַנד, דאָס שטיינדעל, די כלי. זיי אַלע זענען אַריינגעריסען געוואָרען אין אַ בעוועגונג פון איין און דערזעלביגער אַרט. און פון דעסטוועגען איז דער רעזולטאַט פון דער בעוועגונג געווען פערשיידען פאַר יעדען פון זיי. בעת האַנד און שטיינדעל זענען ניט אַרויסגעפיהרט געוואָרען פון זייער מ אָ ל ע ק ו ל אַ ר ע ן גלייכגעוויכט, ד. ה. פון יענער צווישען־שייכות, אין וועלכער עס האָבען זיך ביי זיי אויסגעבאַלאַנסירט די פערשיידענע קרעפטען, — איז דאָס פלעשעל צופאַלען אין שטיקער. הייסט עס, אַז דער בולט'ער רעזולטאַט פון דער בעוועגונג איז געווען דער איבערגעאַנדערשטער גלייכגעוויכט פון איין „זאַך", פון דער כלי. דער נאָהענטסטער אורזאַך פון דעם רעזולטאַט איז געווען די בעוועגונג פון דעם שפּיציגען שטיינדעל, וואָס האָט זיין גלייכגעוויכט ניט פערלאָרען; אַ ווייטערע אורזאַך איז געלעגען אין דער בעוועגונג פון דער האַנד, און דערביי איז דער גאַנצער אַרויסגעקומענער עפעקט געווען בעדינגט דורך יענע בעשטימטע צווישען שייכות'ען, אין וועלכע עס האָבען זיך אויסגעבאַלאַנסירט די קרעפטען, וואָס פון זיי זענען בעשטאַנען האַנד, שטיינדעל און כלי.

די ערשיינונג אין איהר טאטאליטעט איז גאנץ געווים ניט מעהר ווי איין רינגעלע אין די אהן־צאהליגע רינגעלעך, פון וועלכע עס בעשטעהט דער אונענדליכער וועלט־פראצעס. אבער אויב מיר זאלען זי אויסשניידען פון דער גאנצער נעץ וועלט־ערשיינונגען, כדי זי בעסער צו אנאליזירען און אויב מיר וועלען אבשטעלען אונ־זער אויפמערקזאמקייט אויף דעם ל ע צ ט ע ן רעזולטאט און דער נאהענטער אורזאך, איז גאנץ לייכט איינצוזעהן, אז אורזאך און ווירקונג שליסען דא לגמרי איינע די אנדערע אויס, ד. ה., אז אין איין־און־דערזעלביגער צייט און אין איין־און־דעמזעלביגען ארט קאנען זיי ניט פערביטען ווערן איינע אויף דער אנדערער. די פערענדערונג אין דעם צושטאנד פון איין „זאך“ איז געווען די ו י ר ק ו נ ג, די בעוועגונג פון דער ניט־פערענדערטער זאך איז געווען די א ו ר ז א ך דערפון.

געווים ווייסען מיר, אז ווען צוויי זאכען שטויסען זיך צונויף, קומען דאס רוב די פערענדערונגען פאר ניט אין איינער פון זיי, נאר אין ביידע מיט אמאל; אין ביידע ליידען דורך א פערענדערונג איין אדער מעהרערע קרעפטען, פון וועלכע די „זאכען“ בעשטעהען. אבער דער לאגישער פועל־יוצא ווערט דערפון ניט קיין אנדערער.

פון אלע מעגליכע קאמבינאציעס, וואס קאנען דא פארקומען און קומען באמת פאר אין דעם לעבען פון דער וועלט, נעהמען מיר ארויס נאר צוויי פעלען, וואס צו זיי קאנען, לויט אונזער מיינונג, צוגעפיהרט ווערן אלע אנדערע.

דער ערשטער פאל שפיעלט זיך אב יעמאלט, ווען די פערענ־דערונגען קומען פאר אין ביידע „זאכען“ צו דערזעלביגער צייט. צו דעם טיפ קאן מען צופיהרען כמעט אלע ערשיינונגען פון דער ניט־ארגאנישער נאטור. דא ווירקט דער קרעפטען־קאמפלעקס פון איין זאך אויף דעם קרעפטען־קאמפלעקס פון דער אנדערער זאך. דער ערשטער קרעפטען־קאמפלעקס איז די אורזאך פון דער פערענדערונג, וואס קומט פאר אין דעם צווייטען, און דער צווייטער קרעפטען־קאמפלעקס איז די אורזאך פון יענער פער־ענדערונג, וואס איז ארויסגעקומען אין דעם ערשטען. די פשוט'סטע ערשיינונג פון דער ארט, איז — ווען מיר רייבען א שטיין אן א שטיין פון גלייכער הארטקייט. די פערענדערונג אין דער דרויסען־

באַרם פון איין שטיין איז אַ פועל־יוצא פון דעם קרעפטען־קאָמפּלעקס, וואָס אין דעם אַנדערן שטיין, און אומגעקעהרט. הייסט עס, אַז אויך דאָ געהט די אורזאַך ניט איבער אין דער ווירקונג און די ווירקונג ווערט ניט קיין אורזאַך.

מיט דעם צווייטען פאַל האָבען מיר צו טהאָן אומעטום, וואו צוויי „זאַכען" שטויסען זיך צונויף אויף אַזאַ'ן אַרט, אַז די ערשטע רופט אַרויס אַן ענדערונג אין דער צווייטער און באַלד אויפ'ן שטעל טהוט זי אַליין אונטערפאַלען אונטער דער ווירקונג פון יענער ענדערונג, וועלכע זי האָט אַרויסגערופען. דאָס איז די עפּטערע באַרם פון יענער שותפות־ווירקונג, מיט וועלכער מיר בעגעגנען זיך אין דעם סאָציאַלען לעבען און אין דער מענשליכער געשיכטע. אַ געוויסער צושטאַנד פון פּראָדוקטיוו־קרעפטען, צ. ב., האָט אַרויסגערופען, לויט מאַרקס'ען, אַ געוויסע ענדערונג אין דעם גייסטיגען צושטאַנד פון דער מענשהייט, וואָס האָט געפיהרט צו אַ גרעסערער התמדה אין דער וויסענשאַפט פון מעכאַניק. אָט די פערשטאַרקטע בעשעפטיגונג מיט מעכאַנישע פּראָבלעמען האָט פון איהר זייט געפיהרט צו נייע ערפינדונגען, וואָס האָבען ווידער־אַ־מאָל אַ הויב געטהאָן די ענטוויקלונג פון די פּראָדוקטיוו־קרעפטען.

בלייבט מען בלויז ביי דעם אַבסטראַקטען אויסדרוק, איז די „עקאָנאָמיק" (דער צושטאַנד פון די פּראָדוקטיוו־קרעפטען) געווען איינ־אַ־מאָל אי אַן אורזאַך, אי אַ ווירקונג, אַקוראַט אַזוי, ווי אויך דער „גייסטיגער פאַקטאָר" האָט געשפּיעלט דיזעלביגע דאָפּעל־ראָליע. אָבער ביי דעם טיעפערען, פּינקטליכערען אַנאַליז פון דעם פּראָצעס זעהט מען אַלע מאָל איין, אַז די אורזאַך איז דאָ פריהער געווען אַ *צייטליך* בעשטימטע ענטוויקלונגס־פאַזע פון דער עקאָנאָמיק, וואָס האָט אַרויסגעבראַכט ווי אַ ווירקונג אַ *צייטליך* בעשטימטע ענדערונג אין דעם צושטאַנד פון דער וויסענשאַפטליכער מעכאַניק. און אָט די בעשטימטע ענטוויקלונגס־פאַזע פון דער וויסענשאַפט איז פון איהר זייט געוואָרען אַן אורזאַך, אָבער נאָר פאַר *נייע*, צייטליך אַ סך שפּעטער ליגענדע ענדערונגען אין דער עקאָנאָמיק, וואָס טרעטען ערשט איצטער אַרויס ווי אַ ווירקונג פון דעם „גייסטיגען פאַקטאָר".

די *צייט* איז די מחיצה צווישען אורזאַך און ווירקונג

ביי איין און דערזעלביגער זאַך און לאָזט זיי ניט צונויפגעגאָסען ווערן אין איינעם, — די זעלביגע צייט, וואָס נעהמט פאַנאַנדער, ווי מיר האָבען פריהער געזעהן, אין איינעם מיט דעם רוים די ווידערשפּרוכען פון דער וועלט און פערטהיילט זיי אויף פערשיידענע ערטער אין פערשיידענע מאָמענטען; די זעלביגע „ריינע" צייט, וועלכע העגעל האָט געלייקענט און אין וועלכער מאַרקס און ענגעלס האָבען געגלויבט.

דערפון איז געדרונגען, אז דער מאַרקסיסטישער מאַטעריאַליזם, וואָס גלויבט אין „ריינע צייט", האָט קיין ברעקעל גרונד ניט דיאַלעקטיש צונויפצומישען אורזאַך און ווירקונג.

די נאַטור, לפּחות, די וואָס מיר קענען עמפּיריש, נעהמען מיר אויף ניט לויט די געזעצען פון דער דיאַלעקטיק, נאָר לויט די געזעצען פון דער לאָגיק, — אַלץ איינס, ווי איהר וועט קוקען אויף יענע לאָגישע געזעצען: ווי אויף אַ־פּריאָרישע פאָרמען פון אונזער שכל, די איינציגע ברילען, דורך וועלכע מיר קאָנען קוקען אויף דער וועלט, ווי דאָס טהוט קאַנט, אָדער ווי אויף „מעהר אָדער ווייניגער אַבסטראַקטע קאָפּיעס" פון די ווירקליכע ערשיינונגען, ווי דאָס טהוט מאַרקס.

5.

„די וועלט, ווי מאַטעריע און... ווידערשפּרוך".

ענגעלס שרייבט:

„כל זמן מיר בעטראַכטען די זאַכען אין זייער לעבלאָזער רוה, יעדוועדע בעזונדער, איינע לעבען דער אנדערער, ווילען מיר, פערשטעהט זיך, ניט אַנשטויסען זיך אויף ווידערשפּרוכען. מיר געפינען דאָ געוויסע אייגענשאַפטען, וואָס זענען אָפט עהנליך, אָפט פערשיידען, אָדער גאָר ווידערשפּרעכיג, אָבער אין דעם געגעבענעם פאַל זענען זיי (די אייגענשאַפטען) פערטיילט אויף פערשיידענע זאַכען און ממילא בעהאַלטען זיי ניט אין זיך קיין שום ווידערשפּרוך.

אויך וויפיעל מען קאן זיך בעגרעניצען מיט [illegible] שונגס־פעלד, אויך אזויפיעל קאנען מיר אויסקומען מיט דער הילף פון דעם געוויינליכען מעטאפיזישען דענקען. גאנץ אנדערש ווערט דאס אבער, ווען מיר בעטראכטען די זאכען אין זייער בעוועגונג, זייער פעראנדערונג, זייער לעבען, זייער בייט־ווירקען איינע אויף דער אנדערער. די בעוועגונג גופא איז א ווידערשפרוך; אפילו די פשוט'ע מעכאנישע בעוועגונג אין'ם רוים קאן פארקומען נאר אויף אזא'ן אופן, אז א וויזסער עס איז קערפער געפינט זיך אין איין און דעמזעלביגען צייטמאמענט אין איין ארט און אין דערזעלביגער צייט אין אן אנדער ארט, — אין איין־און־דעמזעלביגען ארט און ניט אין איין־און־דעמזעלביגען. די שטענדיגע פערווירקליכונג און די גלייכצייטיגע פערענטפערונג פון דער סתירה, — אט דאס איז דאס — בעוועגונג".*)

אזוי זאגט ענגעלס. דערצו מוז מען צוגעבען, אז, לויט דער לעהרע פון מארקס, האט יעדער ווידערשפרוך זיין אייגענע בעוועגונגספארם, אין וועלכער ער ווערט רעאליזירט. „אין דערינען", זאגט מארקס, „בעשטעהט בכלל די מעטאדע, ווי צו פערענטפערן ווידערשפרוכען עס איז צ. ב. א ווידערשפרוך, אז א קערפער זאל שטענדיג האלטען אין פאלען אויף אן אנדער קערפער און אקוראט אזוי שטענדיג האלטען אין אנטפליהען פון איהם. דער עליפסים שטעלט דאס מיט זיך פאר יענע פארם פון בעוועגונג, וואס אין איהר ווערט יענער ווידערשפרוך אין גלייכער מאס סיי פערווירקליכט, סיי פערענטפערט".**)

דער בליק אויף בעוועגונג ווי אויף א פערווירקליכטען ווידערשפרוך, ווי אויך דאס רוב פון די אנדערע ביישפיעלען, וואס מיר וועלען נאך ברענגען שפעטער, האבען מארקס און ענגעלס אריבערגענומען פון העגעל'ן. ווען וואס עס איז בעוועגט זיך, — זאגט העגעל, — קומט דאס פאר ניט אזוי, אז אין איין „איצטער" געפינט זיך די זאך דא און אין אן אנדער „איצטער" געפינט זי זיך דארטען. נאר דאס קומט פאר אזוי, אז אין איין־און־דעמזעלביגען „איצטער" פער־

*) אנטי־דיוהרינג, ז. 120.
**) קארל מארקס, דאס קאפיטאל, בד. 2, ז. 69.

ווילט די זאַך סיי דאָ, סיי ניט דאָ, און אין דעם „דאָ“ געפינט זי זיך און געפינט זיך ניט. *)

אזא בליק אויף בעוועגונג איז זעהר וויכטיג פאַר מאַרקס׳ דיאַלעקטישען מאַטעריאַליזם, וואָס איז אויפגעבויט אויף זיין דיאַלעקטישער לאָגיק. אויב ס׳איז אמת, וואָס ענגעלס זאָגט, אז די בעוועגונג איז די „עקזיסטענץ־פאָרם פון דער מאַטעריע“ און אויב דער ווידערשפּרוך שטעלט מיט זיך פאַר די פערבאָרגענע טרייב־פעדער פון דער בעוועגונג, אזוי צו זאָגען, איהר „נאַטורא נאַטוראַנס“, איז יעמאָלט ווערן אַלע אַרגומענטען אַנטגעגען דער דיאַלעקטישער לאָגיק בטל מיט איין קלאַפּ. דאָס איז דערפאַר, ווייל אין דער מאַטעריאַליסטישער פילאָסאָפיע פון קאַרל מאַרקס ווערט אַלץ צוגעפיהרט צו בעוועגונג און ממילא אויך צו דעם ווידערשפּרוך, וואָס ליעגט אין איהר יסוד. דער ווידערשפּרוך, דער יסוד פון בעוועגונג, מוז, — דאָס איז קלאָר, — זיין אויך דער יסוד פאַר יעדוועדער ערשיינונג און פאַר יעדער זאַך אין דער וועלט. און די פאָרמאַלע לאָגיק, וואָס רופט אויס, אז אַ ווידערשפּרוך קאָן גאָר ניט געמאָלט זיין, גיט ארוים מיט דעם גופא זיך אַליין אַ כתב, אז זי איז ניט ביכולת צו פערשטעהן די ערשיינונגען פון דער נאַטור.

צום גליק פאַר דער פאָרמאַלער לאָגיק און פאַר דעם געזונטען מענשליכען שכל איז אָט דער קאַרדינאַלער פּונקט אין דער לעהרע פון דעם דיאַלעקטישען מאַטעריאַליזם אזוי שוואַך ביי מאַרקס און ענגעלס אוועקגעשטעלט, אַזוי ווייניג דורכגעטראַכט און — דער עיקר — אַזוי שלעכט צונויפגעשטימט מיט די אַנדערע גרונד־פעסטען פון דעם אייגענעם דיאַלעקטישען מאַטעריאַליזם זייערען, אז ס׳איז גענוג זיך אַ ביסעל טיעפער אריינטראַכטען אין דעם ענין, כדי צו בעמערקען, ווי שאַקעלדיג די הינערשע פיסלעך זענען, אויף וועלכע ער האָט זיך ביז אַהער געהאַלטען.

אין דער אמת׳ן! די וועלט, פערזיכערט אונז מאַרקס, בעשטעהט פון מאַטעריע און בעוועגונג, און בעוועגונג איז אַ זיך פערווירקליכענדער ווידערשפּרוך.

לאָמיר קודם קלאָר ווערן, א י ן ו ו אָ ס בעשטעהט דער

---

*) זעה העגעל׳ס לאָגיק, בד. 2, ז. 69.

ווידערשפּרוך פון בעוועגונג? פערגלייכט מען די ענטפערס פון מארקס און ענגעלס, וועלכע מיר האָבען אויבען געבראַכט, איז ניט שווער צו בעמערקען, אז זיי נעהמען אויף די זאַך פון צוויי פערשיידענע זייטען. ענגעלס בעטראַכט זי, אזוי ווי העגעל אין דעם אויבען אָנגעפיהרטען ביישפּיעל, מעהר פון דעם אַנטאָלאָגישען שטאַנדפּונקט, וואָס האָט אין זין די גרונד־געזעצען פון דעם אַל־וועלטליכען זיין. מאַרקס ווידער בעטראַכט די בעוועגונג מעהר פון דעם דינאַמישען שטאַנדפּונקט. בעוועגונג דערקלערט ער, — דאָס איז אַ ווידערשפּרוך צווישען צוויי אַנטגעגענגעזעצטע שטרעבונגען, ווי פליהען און פאַלען.

ביידע ענטפערס אָבער האַלטען זעהר וועניג אויס די קריטיק, און אין בעסטען פאַל, האַרמאָנירען זיי שלעכט מיט יענעם אַלגעמיינסטען גרונד־זאַץ פונ'ם מאַטעריאַליזם, אין וועלכען אויך מארקס און ענגעלס האָבען געגלויבט, און וואָס זאָגט, אז „פון גאָרנישט קאָן גאָרנישט ארויסקומען".

לאָמיר פריהער דורכנעהמען ענגעלס'עס אַנטאָלאָגישען ענטפער.

זיין אויסטייטש פון בעוועגונג מוז מען, פערשטעהט זיך, אָנ־נעהמען אין דעם זין, אז בעת דער קערפּער בעוועגט זיך, געפינט ער זיך אין גאַנצען אין איין ארט און אין דערזעלביגער צייט אין גאַנצען אין אַן אַנדער אָרט. אָבער אויב יאָ אזוי, אויב ער געפינט זיך מיט אַלע זיינע טיילען אין איין אָרט, איז יעמאָלט זיין גלייכצייטיגער זיין אין אַן אַנדער אָרט אַן אמת'ע ענטשטעהונג פון גאָרנישט. ווייל — פון וואנען האָט ער גע־זאָלט קומען אין דעם אַנדער אָרט? פון דעם ערשטען? אָבער דער קערפּער האָט נאָך גאָר ניט פערלאָרען זיין פריהערדיגען אָרט: ענ־געלס זאָגט אויסדריקליך, אז ער געפינט זיך נאָך אין איהם. פער־לאָזט ער אָבער אין דער בעוועגונג יענעם פריהערדיגען אָרט, קאָן ער אין דערזעלבער צייט ניט בלייבען אין איהם, ווייל זיין בלייבען דאָ וואָלט ווידער געווען אַן ענטשטעהונג פון גאָרנישט.

דאָס ווערט נאָך קלאָרער, ווען מען האָט אין זין דעם סכום פון דער מאַטעריע און איהר וואָג, וואָס מאַכען אויס דעם קערפּער. בעת ער געפינט זיך אין רוה, פערנעהמט דער קערפּער, לאָמיר זאָגען, איין

קוביק־מעטער און וועגט אַ צענטנער. יעדער אָרט, וואָס ער פערנעהמט, איז אָנגעלאָדען מיט אַ צענטנער מאַטעריע. און אויב אין דער בעוועגונג פערנעהמט ער, ווי ענגעלס מיינט, צ ו ו י י ערטער, — ער געפינט זיך אין דעם פריהערדיגען און אין דעם שפּעטערדיגען אָרט, — איז מען געצוואונגען אָנצונעהמען, אַז איןביידע ערטער האָט ער צו אַ צענטנער מאַטעריע, ד. ה. אַז איין צענטנער מאַטעריע ווערט דאָ געבוירען פון גאָרנישט.

מען קאָן געווים ניט לייקענען, אַז אָט דער ארגומענט אונזערער אַנטגעגען דער דיאַלעקטיק פון בעוועגונג וואָלט אין גאַנצען פערלאָרען זיין „צענטנער־שווערע“ וואָג, ווען מיר וואָלטען געפּרובט ארויס שטעלען איהם אַנטגעגען העגעל'ן. מען טאָר ניט פערגעסען, אַז יענער דענקער האָט אויף דעם שאַרפסטען אופן געלייקענט דעם גרונד געזעץ פון דעם מאַטעריאַליזם, דעם „עקס ניהיליאָ ניהיל“, און האָט איהם געהאַלטען פאַר איינעם פון די געפעהרליכסטע אַפּיקורסות. *) דעם גרונד־פּרינציפּ פון זיין גאַנצער נאַטור־פילאָסאָפיע, „דאָס ווערדען“, האָט ער פערשטאַנען פשוט כמשמעו: ווי אַ ווערן פון גאָרנישט. ער האָט, צ. ב., געלייקענט, אַז די וואָלקענס זאָלען זיך אויפבויען פון דעם וואַסער־דונסט און האָט קאַטעגאָריש פערזיכערט, אַז בעת'ן אויסדונסטען ווערשווינדט דאָס וואַסער לגמרי און ווערט אויפ'סניי געבוירען אין די וואָלקענס און דעם רעגען „ א ב ס אָ ל ו ט פ ו ן ג אָ ר נ י ש ט “,**) קוים האָט העגעל געגלויבט אין אַן ענטשטעהונג פון גאָרנישט, מעג מען איהם אויך מוחל זיין דעם גלויבען, אַז ביי דער בעוועגונג געפינט זיך דער קערפּער אין איין־און־דעמזעלביגען „איצטער“ „סיי דאָ, סיי ניט דאָ“.

אָבער דאָס קאָן מען בשום אופן ניט מוחל זיין מאַרקס'ען. ווי יעדער מאַטעריאַליסט, האָט ער געמוזט אָננעהמען — און ער האָט טאַקי זיכער געגלויבט — אַז די ענטשטעהונג פון גאָרנישט איז אַן אונמעגליכע זאַך. „עס איז מובן ממילא“, זאָגט ער אין איינער פון זיינע אָנמערקונגען צום „קאַפּיטאַל“, „אַז, ווי לוקרעץ זאָגט, ניל פאָססע

*) זעה העגעל'ס ענציקלאָפּעדיע (עד. ראָזענקראַנץ), זז. 112-113.

**) זיינע אייגענע ווערטער. זעה פראַנטל און היללערט: „ווערטערליכע אויסציגע א. א. וו.“ §§ 86—88.

קרעאַרי דע ניהילאָ. פון גאָרנישט קאָן גאָרנישט ארויסקומען".*) און ווי וויכטיג דער זאַץ איז פאַר איהם געווען, זעהט מען דערפון, אז ער חזר'ט איהם איבער סיי אין דעם צווייטען באַנד, סיי אין דעם דריטען.**) אויך ענגעלס פערגעסט ניט צו דערמאָנען יענעם געזעץ אין זיין פּאָלעמיק אַנטגעגען דיורינגען. „פון גאָרנישט", זאָגט ער, „קאָן מען, אַט זעהט איהר דאָך, ניט קומען צו עפּעס „אָהן א בעשאַפונגס־אַקט".***)

און אויב עס איז אַזוי, איז זייער ערשטער חוב געווען, אָבזאָגען זיך פון יענע דיאַלעקטישע מיינונגען, וואָס געהן להיפּך צו דעם געזעץ, פון וועלכען זיי האָבען געהאַלטען אַזוי שטאַל־און־אייזען. וואָלט מאַרקס קאָנסעקווענט געבליעבען טריי צו זיינע אייגענע מאַטעריאַליסטישע גרונד־פּעסטען, וואָלט ער אויף קיין פאַל ניט געקאָנט אריבערטראָגען אין זיין סיסטעם העגעל'ס קוק אויף בעוועגונג. איינאייגעם מיט פייערבאַך'ן וואָלט ער אַנטגעגען העגעל'ס סאָפיזמען אוועקגעשטעלט א סך א געזונטערען געדאַנק פון דעם מענשליכען פערשטאַנד, וואָס זאָגט, אַז „די פערוויילונג אין איין געוויסען אָרט איז א פּאָזיטיווער אַקט". „איך בין ניט דאָרטען", זאָגט פייערבאַך, „וויל איך בין דאָ". דאָס ניט־זיין דאָרטען איז אויף אזא'ן אופן דער פועל־יוצא פון דעם פּאָזיטיווען קלאָרען זיין דאָ".****)

אויב אָבער מאַרקס האָט אַבסאָלוט אָנגעשפּאַרט אריבער צו רעטען העגעל'ס לעהרע וועגען בעוועגונג, האָט ער געדאַרפט מטריח זיין זיך און אויך אריבער רעטען די נויטיגע פלאַנץ־ערד פאַר איהר, — די אָבלייקענונג פון „עקס ניהילאָ ניהיל", ד. ה. אָבזאָגען זיך פון דעם מאַטעריאַליזם. נאָר יעמאָלט, אמת, וואָלט ער שוין ניט נויטיג געהאַט צו פלאַנצען אַן אייגענעם פילאָזאָפישען גאָרטען!

אונזער גאַנצע ארגומענטאַציע קאָן הרוב ווערן, אויב מען זאָל צולאָזען דעם אבסורד און אויסטייטשען די שטעלע, וואָס מיר האָבען

---

*) מאַרקס, קאַפּיטאַל, בד. 1 (פיערטער אויפל.), ז. 127, אַנמערקונג 27.

**) דאָס קאַפּיטאַל, בד. 2 (1893), ז. 307 און בד. 3, ערשטע אָבטהיילונג, ז. 13.

***) אַנטי־דיוהרינג, ז. 45.

****) זעה פייערבאַך'ס ווערקע, בד. 2, ז. 333.

אויבען געבראַכט פון ענגעלס'ען אין אזא זין, אז ביי דער בעוועגונג געפינט זיך דער קערפּער נ י ט מיט אַלע זיינע טיילען אין איין אָרט און אין דערזעלביגער צייט אין אַן אנדער אָרט. דער ווידער־שפּרוך פון דער בעוועגונג וואָלט, לויט דעם פירוש, בעשטאַנען אין דעם, וואָס בעת איין טייל פון דעם קערפּער געפינט זיך אין איין אָרט, געפינט זיך אַן אנדער טייל זיינער אין אַנדער אָרט. אָבער, ווען אפילו מיר זאָלען צוגעבען, אז אזא צושטאַנד פון דעם קערפּער, ביי וועמען די פערשיידענע טיילען פערנעהמען פערשיידענע ערטער אין'ם רוים, קאָן אָנגערופען ווערן א ווידערשפּרוך, בלייבט יעמאָלט די קשיא: פאַרוואָס האָט ענגעלס ענטפּלעקט דעם דאָזיגען ווידער־שפּרוך נאָר אין זיך בעוועגענדע קערפּערס, פאַר וואָס ניט אויך אין רוהענדע? אויך ביי די קערפּער אין רוה פערנעהמען דאָך די פער־שיידענע טיילען פערשיידענע ערטער אין רוים, הייסט עס, אז אויך זיי זענען אין איין אָרט (דעם אָרט פון איין טייל) און אין דערזעלבער צייט אויך אין אַנדערע ער־טער (אין די ערטער פון די אַנדערע טיילען.) און ווען מען זאָל שוין געהן אזוי ווייט און געפינען אַן אינוועניגסטען ווידערשפּרוך אויך אין דעם רוה־צושטאַנד פון א קערפּער, וואָלטען מיר יעמאָלט גרייליך געוואָלט וויסען, וועלכע ב ע ו ו ע ג ו נ ג ס־פ אָ ר ם איז צוגעפּאַסטען צו יענעם ווידערשפּרוך, אין וועלכער בעוועגונגס־פאָרם ווערט די רוה „אין גלייכער מאָס פערווירקליכט און פערענטפערט"...

ניט פיעל סאָלידער בעגרינדעט איז אויך יענער פירוש אויף דער דיאַלעקטיק פון בעוועגונג, וואָס געפינט זיך אין די אויבען געבראַכטע ווערטער פון מאַרקס. די בעוועגונג, זאָגט ער, איז א רעזולטאַט פון צוויי אַנטגעגען־געזעצטע שטרעבונגען, ווי צ. ב., פון דער צענטריפּע־טאַלער און דער צענטריפוגאַלער, און דעריבער איז זי א רעזולטאַט פון א ווידערשפּרוך.

א חוץ דעם, וואָס אַן אַנטאַגאָניזם פון רעאַלע קרעפטען קאָן נאָך ווייט ניט בעטראַכט ווערן ווי אַן א י נ ו ו ע נ י ג ס ט ע ר לאָגי־שער ווידערשפּרוך, — זייער ווידערשטרייט וואַקסט ארויס ניט פון אינוועניג, נאָר פון דעם, וואָס זיי געהען אין פ ע ר ש י י ד ע נ ע ריכטונגען און שטויסען זיך צונויף אין איין קערפּער, און אויב א

קערפּער וואָלט געשטאַנען אונטער דער מאַכט פון נ אָ ו א צענט־ריפּעטאַלער אָדער נ אָ ר א צענטריפוגאַלער „קראַפט״, וואָלט צו קיין ווידערשטרייט ניט געקומען, — א חוץ דעם, זאָג איך, דאַרף מען דאָך ניט פארגעסן, אַז סיי די צענטריפּעטאַלע, סיי די צענטריפוגאַ־לע קראַפט, זענען, — אויב מען זאָל ניט קוקן אויף זיין אנטראָפּאָ־מאָרפיש, ווי אויף ווילענס־שטרעבונגען, — אין עצם אויך ניט קיין אנדער זאַך ווי געוויסע אַרטען פון בעוועגונגען. בתור בעוועגונגען מוז יעדע איינע פון זיי שוין אין זיך גופא האָבען דעם אינוועניגסטען ווידערשפּרוך, און עס פרעגט זיך ווייעדער די שאלה: אין וואָס בע־שטעהט דער ווידערשפּרוך פון י ע ד ע ר בעוועגונג? אין דער געשיכטע פון דעם פילאָסאָפישען געדאַנק קאָן מען געפינען א סך ענט־פערס אויף דער דאָזיגער שאלה, אָבער זיי האָבען קיין שייכות ניט צו דער דיאַלעקטישער לאָגיק. דער איינציגער ענטפער, וואָס מאַרקס קאָן אונז געבען אויף דער שאלה, איז דער, וועלכען ענגעלס האָט אריבערגענומען פון העגעל׳ן. אָבער יענער ענטפער שטעהט, ווי מיר האָבען געזעהן אין אַן אמת׳ען רעאַלען אַנטאַגאָניזם מיט דעם גרונד־געדאַנק פון דער מאַטעריאַליסטישער פילאָסאָפיע, — „דעם עקס ניהילאָ ניהיל״.

אגב ווילען מיר דאָ בעמערקען, אַז דער בליק אויף בעוועגונג, וואָס איז אויסגעדריקט אין דעם ציטאַט פון מאַרקס, שמעקט צופיעל מיט יענעם פיליסטערישען וועלט־בליק, וועלכער זעהט אין דער בע־וועגונג נאָר דעם פּראָדוקט פון א קאַמף, פון א קרעפטען־שטרייט, וואָס שטויסט דעם קערפּער אין פערשיידענע ריכטונגען. אָהן קאַמף איז ניטאָ קיין בעוועגונג, — דאָס איז דער יסוד פון דעם בליק, וואָס איז שוין ארויסגעזאָגט געוואָרען פון הערַאקליט׳ן.

אין דער אמת׳ען איז די מעשה פונקט פערקעהרט. ניט די בע־וועגונג איז דער רעזולטאַט פון א קאַמף, נאָר דער קאַמף איז א פּראָ־דוקט פון בעוועגונגען, וואָס געהען אין פערשיידענע ריכטונגען און שטויסען זיך צונויף. און דאָרטען, וואו דער צונויפשטויס איז אַם שטאַרקסטען, דאָרטען הערט די בעוועגונג גאָר אויף, ד. ה., זי געהט איבער אין אַן אנדער פאָרם, וואָס האָט ניט קיין אנטגעגענגעזעצטע בעוועגונג אנטגעגען זיך. דעריבער זאָגט אונז אויך דער גרונד־געזעץ

פון דער מעכאַניק, אַז יעדע בעוועגונג געהט אין דער ליניע פון דעם קלענסטען ווידערשטאַנד.

די עליפּטישע בעוועגונגס־פאָרם, וועלכע מאַרקס ברענגט ווי אַן אילוסטראַציע צו זיין געדאַנק, ווי יעדע בעוועגונגס־פאָרם בכלל, דיענט אונז פאַר אַ סימן, אַז די שטרייטענדע קרעפטע ווירקען דאָ אויף דעם קערפּער ניט איינע פונקט להיפּך צו דער אַנדערער. וואָלט דאָס געווען אַזוי, וואָלט דער קערפּער געמוזט בלייבען שטעהן. אויב ער בעוועגט זיך אין דעם עלליפּסיס, הייסט עס, אַז אין דעם געגעבענעם פאַל איז די ליניע פון דעם קלענסטען ווידערשטאַנד אַן עלליפּסיס.

דערפון איז געדרונגען, אַז די בעוועגונג איז ניט נאָר ניט קיין פּועל־יוצא פון אַן אינוועניגסטען לאָגישען ווידערשפּרוך, — אויף וואָס ענגעלס לעגט אַזוי פיעל געוויכט, — זי איז אפילו ניט קיין רעזולטאַט פון אַ רעאַלען קרעפטען־שטרייט, ווי דאָס דערקלערט מאַרקס. די קרעפטען גופא זענען שוין ניט קיין אַנדער זאַך ווי אַר־טען פון בעוועגונג. ממילא מוז מען קומען צו דער אונטערשטער שורה, אַז פון דער בעוועגונג קאָן מען קיין איינציגען בעוויז ניט ארויסקוועטשען צוליעב דער דיאַלעקטישער לאָגיק פון מאַרקס און ענגעלס.

א צווייטער וועלט־ווידערשפּרוך איז, לויט ענגעלס, דער פאַקט פון אונענדליכקייט.

די „אונענדליכקייט", זאָגט ער, „שטעלט מיט זיך פאָר אַ ווי־דער שפּרוך און איז פול מיט ווידערשפּרוכען. דער ווידערשפּרוך בע־שטעהט שוין אין דעם, וואָס די אונענדליכקייט דאַרף צונויפגעשטעלט ווערן אויסשליסליך פון ענדליכע גרויסען, ווי דאָס איז אויך אין דער ווירקליכקייט. די בעגרעניצטקייט פון דער מאַטעריעלער וועלט פיהרט צו ניט קיין קלענערען ווידערשפּרוך, איידער איהר אומבעגרעניצט־קייט, און יעדער פּרואוו אַבצושאַפען יענע ווידערשפּרוכען פיהרט צו נייע, נאָך גרעסערע. דוקא ווייל די אונענדליכקייט איז אַ ווידער־שפּרוך, בילדעט זי דאָס אַ פּראָצעס, אַן אונענדליכען אין צייט און רוים. מבטל זיין דעם ווידערשפּרוך וואָלט געהייסען מאַכען אַ סוף צו דער אונענדליכקייט."*) וואָס איז שייך אונענדליכקייט, מוזען

*) אַנטי־דיוהרינג, ז. 53.

מיר זיך מודה זיין, אז מיר ווייסען אין דער אמת'ען ניט, ווי איז דאָ די מעשה מיט איהר אין דער ווירקליכקייט. די וויסענשאַפט, קודם די עקזאַקטע נאַטור־וויסענשאַפט, איז, נאָך אונזער מיינונג נאָך, ניט נאָר אומגערעכט, ווען זי בענוגענט זיך נאָר מיט ענדליכע ערשיינונגען אין דעם הימעל פון אונענדליכקייט, לאָזט זי איבער „דען פילאָזאָפען און דען שפּאַטצען".

מיר ווייסען נאָר, אַז די היפּאָטעזע פון אונענדליכקייט, וואָס וואַקסט על פּי נויטווענדיגקייט אויס אין אונזער שכל, גערט להיפך צו דער אנדער היפּאָטעזע, וואָס איז פּונקט אזוי אונפערמיידליך אין אונזער דענקען, און וואָס זאָגט, אז ערגעץ וואו דאַרף דאָך זיין אַ סוף. על כל פּנים איז אין דעם בעגריף פון אונענדליכקייט גופא קיין ברעקעל ווידערשפּרוך ניטאָ, ווען אפילו דאָס אונענדליכע זאָל בעשטעהן „פון לויטער ענדליכע גרויסען". האָט דאָך דער פּשוט'ער בעגריף פון אַ גאַנצען, וואָס בעשטעהט פון איינצעלנע טיילען, פון אַ וואַלד, וואָס בעשטעהט פון איינצעלנע בוימער, קיין שמץ פון אַן אינוועניגסטען ווידערשפּרוך אין זיך.

א חוץ דעם מיינען מיר, אַז מען קאָן נאָך ניט פערוועהרען צו זיין מסופּק אויך אין דעם אַנדער געדאַנק פון ענגעלס, אַז יעדע אונענדליכקייט מוז זיך דוקא רעאַליזירען אין אַ וועלכען עס איז פּראָצעס. לאָמיר דערמאָנען אָן דעם אונענדליכען ריינעם רוים, אין וועלכען אויך מארקס און ענגעלס האָבען געגלויבט. *)

אזוי ווי דער רוים איז אונענדליך, האָט ער בעדאַרפט, לויט ענגעלס, ערשטענס בעשטעהן פון לויטער ענדליכע טיילען, וואָס איז שוין פאַר זיך ניט אמת. צווייטענס, האָט ער געדאַרפט זיין אַ פּראָצעס, און דאָס איז ער אויך ניט, ניט קוקענדיג דערויף, וואָס דער „ריינער" רוים איז אין תוך אַריין ווי מיר האָבען דאָ שוין אויבען בעמערקט, — „אַ ווירקליכער ווידערשפּרוך, ווייל ער איז אַ רעאַלעקזיסטירענדע אבסאָלוטע לעדיגקייט."

---

*) „אויביגקייט אין דער צייט, אונענדליכקייט אין דעם רוים בעשטעהט שוין לכתחילה און לויט דעם פּשוט'סטען פּשט פון דעם וואָרט אין דעם, צו קיין זייט ניט צו האָבען קיין ענד, ניט צו פאָרענט, ניט צו הינטען, ניט צו אויבען, ניט צו אונטען, ניט צו רעכטס אָדער צו לינקס". אַנטי־דיהרינג, ז. 38.

דערפון איז געדרונגען, אַז די אונענדליכקייט דאַרף ניט דווקא זיין קיין ווידערשפּרוך און זי מוז אויך ניט זיין קיין פּראָצעס, און ממילא איז אויך דער צווייטער בעוויז פאַר דער דיאַלעקטיק אין דער נאַטור בטל ומבוטל.

לאָמיר איצטער איבערגעהן צו די איבעריגע ווידערשפּרוכען, וואָס ענגעלס'ען האָט זיך איינגעגעבען צו ענטדעקען „אין דער דער־קענטניס און דעם וויסען פון דער וועלט".

מיר וועלען אָנהויבען פון דער „דערקענטניס", פון דער מאַ־טעמאַטיק.

פון די דיאַלעקטישע עלעמענטען אין דער מאַטעמאַטיק, וואָס דערוויזען בלומרשט די גאָזעצמעסיגקייט פון דעם ווידערשפּרוך, שטעלט ענגעלס אַרויס כמעט אַלע יענע פאַקטען, אויף וועלכע העגעל האָט שוין אָנגעוויזען: דער ווידערשפּרוך אין דעם דיפערענ־ציאַל־חשבון, די צוגלייכונג פון אַ גלייכער ליניע צו אַ קרומער אונ־טער געוויסע בעדינגונגען, די צוגלייכונג פון „אַ" אין דער פּאָטענץ ½ צו דעם קוואַדראַט־וואָרצעל פון „אַ" און לסוף די אָנווענדונג פון קוואַדראַט־וואָרצלען פון מינוס איינס.

„דאָס לעצטערע", זאָגט ענגעלס, „שטעלט מיט זיך פאַר ניט נאָר אַ ווידערשפּרוך, נאָר אפילו אַן אבסורדען ווידערשפּרוך, אַן אמת'ען ווידערזין." „און פון דעסטוועגען", לעגט ער צו, „איז דער קוואַדראַט־וואָרצעל פון מינוס איינס אין אַ סך פעלען אַ נויטווענ־דיגער רעזולטאַט פון ריכטיגע מאַטעמאַטישע אויסרעכענונגען; נאָך מעהר, וואו וואָלט אַהינגעקומען די גאַנצע מאַטעמאַטיק, די העכערע און די נידעריגערע, ווען מען וואָלט איהר פערווערט צו אָפּערירען מיט די קוואַדראַט־וואָרצלען פון מינוס איינס." *)

בנוגע צו די אַלע פאַקטען מוז מען קודם כל בעמערקען, אַז ווען אפילו זייער ווידערשפּרוכפולער כאַראַקטער זאָל דערוויזען ווערן בלי שום ספק, וואָלטען זיי אויך יעמאָלט נאָך ניט געווען קיין בע־וויז פאַר די עקזיסטענץ פון ווידערשפּרוכען אין דער רעאַלער ווירקליכקייט. ווייל פון די ווידערשפּרוכען, וואָס געפינען זיך אין

---

*) אַנטי־דיוהרינג, ז. 122.

דעם מענשליכען שכל, קאָן מען ניט ברענגען קיין ראיה אויף ווידערשפּרוכען, וואָס געפינען זיך אין דער נאַטור.

ענגעלס אליין זאָגט זעהר ריכטיג אין איין אָרט, אז „אין דעם וועלען בעווייזען די רעאַליטעט פון א וועלכען עס איז רעזולטאַט פון געדאַנק דורך דעם, וואָס מען שטיצט זיך אויף דער אידענטיטעט פון זיין און דענקען, איז גראָד געלעגען איינע פון די ווילדעסטע פיעבער־פאַנטאַזיעס העגעל׳ס“.*) אנטגעגען די פיעבער־פאַנטאַזיעס האָט קאַרל מאַרקס געקעמפט גאַנץ ענערגיש. נאָר אין גאַנצען בעפרייען זיך פון זיי האָט ער, משמעות, ניט געקאָנט.

דער עיקר אָבער, וואָס מען דאַרף האָבען אין זין, איז דער פאַקט, אז די ווידערשפּרוכען, וועלכע ענגעלס רעקט אויף אין די מאַטעמאַטישע פאָרמולען און סימבאָלען, זענען ש י י ן ־ווידערשפּרוכען, אויסגעדוכטע, — ווידערשפּרוכען אין דער דרויסענדיגער פאָרם, ניט אין דעם אינווענינסטען תוך.

זיי אַלע קאָנען גאַנץ גוט דערקלערט ווערן פון א פאָרמאַל־לאָגישען שטאַנדפּונקט, אויב מען זאָל זיי נאָר ניט בעטראַכטען „ווי מעהר אָדער וועניגער אבסטראַקטע קאָפּיעס פון די זאַכען גופא“, נאָר ווי „א פרייע בעשאַפונג און פּראָדוקטען פון דעם פערשטאַנדס כוח הדמיון“, ווי ענגעלס האָט אין אן אנדער אָרט זעהר ריכטיג אָנגערופען אנדערע מאַטעמאַטישע אויסדרוקען, וואָס געהן להיפּך צו זיין דיאַלעקטישער לאָגיק. **)

דעם געזונטען מענשענפערשטאַנד איז ניט שווער צו דערקלערען די אַלע זיך ווידערשפּרעכענדע פאָרמולען און סימבאָלען דערפאַר, ווייל ערשטענס ווערן א סך פון זיי אָנגעווענדט אין דעם מאַטעמאַטישען חשבון אויף דעם זעלביגען סמך, אויף וועלכען מיר לאָזען ה י פּ אָ ט ע ט י ש צו אבסאָלוט אונמעגליכע זאַכען, כדי דערנאָך בעסער און קלאָרער ארויסצוברענגען דעם אמת. און צווייטענס קאָנען די אַלע ווידערשפּרוכען זעהר גרינג צוגעפיהרט ווערן צו קאָנקרעטע ערשיינונגען, וואָס האָבען, ווי יעדע קאָנקרעטע ערשיינונג, קיין ברעקעל ווידערשפּרוך ניט אין זיך.

---

*) אַנטי־דיוהרינג, ז. 30.

**) פגל. אַנטי־דיוהרינג, ז. 25.

אָס ווייס יעדער איינער, וואָס איז בעקאַנט מיט דער מאָדערנער וויסענשאַפטליכער לאָגיק, און אין דעם קאָן זיך יעדער איינער פערזיכערן, ווער עס וועט איבערלייענען, לאָז זיין אין וואונדט'ס לאָגיק יענעם קאַפּיטעל, וואָס האָט צו טהאָן מיט דער לאָגיק פון די מאַטעמאַטישע וויסענשאַפטען. דאָרטען קאָן דער לעזער געפינען ניט נאָר די דערקלערונג פון דער ווידערזיניגער פאָרמעל: „קוואַדראַט-וואָרצעל פון מינוס איינס", נאָר אויך פון אפשר נאָך אַ ווידערזיניגערער פאָרמעל: „מינוס קוואַדראַט-וואָרצעל פון מינוס איינס." *)

דער וויכטיגסטער רעזולטאַט, צו וועלכען די מאָדערנע לאָגיק איז געקומען בנוגע צו די נעגאַטיווע און אויסגעדריקטע גרויסען, ווערט זעהר ריכטיג פאָרמולירט פון וואונדטען אזוי: „דער לאָגישער בעטייט פון די נעגאַטיווע און די אויסגעדרוכטע גרויסען ליעגט אין דעם, וואָס זיי בעשטימען א חוץ די ריין מעטרישע שיכות'ען פון די גרויסען, אויך נאָך די פערשיידענע שיכות'ען פון זייער ריכטונג; דערביי דארף מען די בעגריפען ריכטונג און אויסציהונגען נעהמען אין א מעהר אַלגעמיין-לאָגישען זין, וואָס נעהמט אין זיך אריין די רוימליכע שיכות'ען נאָר ווי א ספּעציעלען פאַל."**)

די צרה מיט דער דיאַלעקטישער לאָגיק ליעגט גראָד אין דעם, וואָס זי טראַכט ווייניג וואָס וועגען די פערשיידענע ריכטונגען פון

---

*) ווי וואונדט, לאָגיק, בד. 2 (1894), זז. 87—249.

**) דאָרטען גופא, ז. 145. איין ביישפּיעל וועט אונז קלאָר מאַכען יענעם רעזולטאַט. לאָז זיין, אַז אין דעם מיטען פון דער ליניע בע—צע איז אויפגעשטעלט געוואָרען אַ פּערפּענדיקוליאַר אַ—דע, אַזוי אַז אַלע ליניעס: אַ—בע, אַ—צע און אַ—דע זענען אַבסאָלוט גלייך אין דער לענג; זיי שיידען זיך אָבער פאַנאַנדער אין דער ריכטונג פון דעם פּונקט אַ. אַ—בע געהט רעכטס, אַ—צע לינקס און אַ—דע געהט אַרויף אין דער הויך. אויב מען זאָל זאָגען אַז די לענג פון אַ—בע איז גלייך „פּליוס איינס", איז יעמאָלט די לענג פון אַ—צע „מינוס איינס" און דער אַלגעבּרעאישער צייכען פאַר דער ליניע אַ—דע ווערט געפונען פון דער פּראָפּאָרציע: „פּליוס איינס שטעלט זיך צו אַ—דע, ווי אַ—דע צו מינוס איינס". ממילא איז אַ—דע אין קוואַדראַט גלייך צו מינוס איינס אין קוואַדראַט. אָדער: אַ—דע איז גלייך דעם קוואַדראַט וואָרצעל פון מינוס איינס.

די פערשיידענע גרויסען. אזוי רעדט צ. ב. ענגעלס אין זיינע טענות אנטגעגען דיוהרינגען אזעלכע רעיד: „דער, וועמען עס האָט זיך איינגעגעבען פאַרטיג צו ווערן מיט העגעל׳ס לעהרע וועגען „וועזען“ ביז צו יענעם אָרט, וואו ער רעדט וועגען דער פלאַטשיגקייט פון אזוינע בעגריפען, ווי די בעוועגונג פון קרעפטען אין להיפּוך׳דיגע ריכטונגען און ניט לויט דעם אינוועניגסטען ווידערשפּרוך, וואָלט בעסער געטהאָן, ווען ער וואָלט לגמרי אויפגעהערט צו געברויכען אזעלכע געמיין־פּלעצער.“ *)

אָבער ערשטענס האָבען מיר שוין אויבען געזעהן, מיט וועלכע לאָגישע כאָפּיזמען העגעל קעמפט אנטגעגען די לאָגישע „פלאַטשיגקייטען“. והשנית, דאַרף מען ניט פערגעסען, אז עס זענען לײדער נאָך דאָ כאַמענטען אין דער געשיכטע פון דעם מענשליכען געדאַנק, ווען עס איז גאָר ניט קיין איבעריגע זאַך פאַר דער וויסענשאַפט — דערמאָנען אָן געוויסע, אַלעמען בעקאַנטע „געמיין־פּלעצער“.

זאָגט אַליין, איז דאָס ניט אַ קלאָרער געמיין־פּלאַץ, אָן אמת׳ע אויבענאויפיגע פלאַטשיגקייט, ווען מאַרקס זאָגט, אז „די מיטעלאַלטער האָט ניט געקאָנט לעבען פון קאַטאָליציזם, ווי די אַלטע וועלט האָט ניט געקאָנט לעבען פון פּאָליטיק“,**) אָדער ווען ענגעלס דערצעהלט אונז, אז „מענשען דאַרפען עסען, טרינקען, שלאָפען, האָבען אַ וואוינונג און קליידער, הייסט עס, ארבייטען, איידער זיי קאָנען קעמפען פאַר הערשאַפט און בעשעפטיגען זיך מיט פּאָליטיק, רעליגיע, פילאָסאָפיע א. אז. וו.“***)

און פון דעסטוועגען איז ענגעלס אַ ברעקעל ניט אין ספק, אז אין דעם אַנווייז אויף יענעם „מיט׳ן האַנד אָנצוטאַפּענדען פאַקט“ ליגט איינער פון די אונשטערבליכסטע פערדיענסטען פון קאַרל מאַרקס****). און ער איז גרייליך גערעכט, ווייל מאַרקס האָט אין דער אמת׳ען בעוויזען אַ גרויסען, אונשאַצבאַרען דיענסט דער געזעלשאַפטס־וויסענשאַפט מיט דעם, וואָס ער האָט אזוי שאַרף

*) אַנטי־דיוהרינג, ז. 122.

**) קאַרל מאַרקס, דאָס קאַפּיטאַל בד. 1, (צווייטע אויפלאַגע), ז. 60

***) זעה: פר. ענגעלס, „קאַרל מאַרקס“. די וואָכע. פיגאַעשן יאָהרגאַנג. נומ. 35, ז. 550.

****) דאָרטען גופא.

אונטערגעשטריכען די מעכטיגע ווירקונג פון דעם עקאָנאָמישען פאַקטאָר אין דער געשיכטע פון די פעלקער. ניט קוקענדיג דערויף, איז דער „אָנצוטאַפּענדער פּאַקט“, אַקוראַט אַזאַ טרואיזם, ווי די לעהרע פון די ריכטונגען, מיט וועלכע עס אָפּערירט די מאַטעמאַטיק.

די נפקא מיניה איז, הפּנים, נאָר אין דעם: האַלט מען פון אַ וועלכען עס איז אַלעמען בעקאַנטען געדאַנק, יעמאָלט רופט מען איהם: „אָנצוטאַפּענדער פּאַקט“; אַז ניט גיט מען איהם אַ צונעמעניש: „אַן אַלגעמיינער, אויסגעטראָטענער פּלאַץ“. אַזעלכע ברוגז׳דיגע, אומצופריעדענע צונעמענישען בעווייזען לחלוטין גאָר נישט און איידער מען ווענדט זיי אָן, איז ניט איבעריג צו דערמאהנען זיך אַז ענגעלס׳עם אַ ווערטעל, וואָס ער האָט געזאָגט אַנטקעגען דיוהרינגען: „אַזוינע אויסדריקען פון אומצופרידענקייט און פערדראָס קאָן מען אָנווענדען אומעטום און ממילא זענען זיי ערגעץ ניט אם פּלאַץ“*).

אָבער גאָר איבעריג זענען זיי אין אונזער פאַל, ווען מיר קאָנען, מיט דער הילף פון אַזאַ „אָנצוטאַפּענדען פּאַקט“, ווי די פערשיידענקייט פון ריכטונגען, דערקלערען כמעט אַלע מאַטעמאַטישע סימבאָלען און צייכענס. די אַנטי־לאָגישע פאָרם פון געוויסע מאַטעמאַטישע סימבאָלען קאָן דעריבער בשום אופן ניט אַוועק נעהמען פון אונז אונזער כשר, לאָגיש רעכט — אין גאַנצען אָבצולייקענען די עקזיסטענץ פון אינווענינסטע לאָגישע ווידערשפּרוכען אין דער נאַטור.

די דרויסענדיגע פאָרם פון דעם מאַטעמאַטישען אויסדרוק איז ניט מעהר ווי אַ צייכען, אַ סימבאָל, אַן „אידעען־בעדערפענים פון דעם מאַטעמאַטיקער“. די „אידעען־בעדערפענים פון דעם מאַטעמאַטיקער איז אָבער ווייט דערפון, צו זיין אַ צוואַנג־געזעץ פאַר דער רעאַלער וועלט“**). די דאָזיגע שעהנע ווערטער געהערען ווידער אַ מאָל ניט צו קיין אַנדערן, נאָר צו ענגעלס׳ען גופא, וואָס פערשטעהט אויסגעצייכענט דעם רעלאַטיווען בעדייט פון מאַטעמאַטישע סימבאָלען דאָרטען, וואו זיי געהען להיפּך צו זיין קאַמף אַנטקעגען דער פאָרמאַלער לאָגיק.

---

*) אַנטי־דיוהרינג, ז. 47.

**) אַנטי־דיוהרינג, 40.

אויף אזא'ן אופן זעהען מיר, אז די דערקלערונג פון מאטע־אטישע ווידערשפרוכען מאכט ניט דער לאגיק קיין ברעקעל שוועריגקייט. לאמיר איצטער זעהען, אויף וויפיעל די רעאלע ערשיינונג פון דער נאטור קאנען צווינגען אונז, מיר זאלען זיך אויסאיינען מיט די גרונד־געזעצען פון דער דיאלעקטישער לאגיק.

פון אלע נאטור־ערשיינונגען ווייזט ענגעלס אן, דער עיקר, אויף די ערשיינונגען פון ל ע ב ע ן, ווי אויף א גבול פאר דעם מעטאפיזישען דענקען. פון יענער זייט גבול, זאגט ער, „ווערט דאס מעטאפיזישע דענקען איינזייטיג, בעגרעניצט, אבסטראקט און פערפלאנטערט זיך אין ניט פאנאנדערצובינדענדע ווידערשפרוכען“*).

אז די ערשיינונגען פון לעבען זענען זעהר א פערפלאנטערטער ענין; אז כדי צו פערשטעהן זיי, ווי דער סדר איז, מוזען מיר זיך אפשר אבזאגען פון א סך דמיונות, וועלכע אונזער „געזונטער מענשענפערשטאנד“ האט ארויסגעבראכט, און אפילו פון א סך אמת'ען, וועלכע די מעכאניש־פיזיקאליש־כימישע וויסענשאפט האבען אויפגעבויט, — צו דעם געדאנק ווערען מיר איצטער אלץ מעהר און מעהר צוגעוואוינט, א דאנק דער מאדערנער ביאלאגיע און, דער עיקר, א דאנק דער אויסטייטשונג פון די ביאלאגישע פאקטען, וועלכע בערגסאן שלאגט פאר אין זיין „בעשאפערישער עוואלוציע“.

אבער דער אלטער מאטעריאליסט ענגעלס האט געוויס ניט געהאט אין זין יענע נייע, אנטי־מאטעריאליסטישע ארגומענטען, וואס פאדערן, מיר זאלען קוקען אויף די ערשיינונגען פון לעבען מיט גאנץ אנדערע אויגען, איידער אויף די ערשיינונגען פון דער ניט־בעלעבטער נאטור, מיט וועלכע עס בעשעפטיגען זיך די מעכאניק, די פיזיק און די כעמיע. ענגעלס איז אומצופריעדען מיט דעם „מעטאפיזישען“ דענקען אין דער ביאלאגיע, מעהר נישט ווי דערפאר, וואס ער זאגט זיך אויך דא ניט אב פון די פארמאל־לאגישע גרונד־געזעצען. דער מעטאפיזיקער, מיינט ענגעלס, לאזט דא ארויס פון אויג זעהר א וויכטיגען פונקט:

„אין די טאג־טעגליכע פעלען“, זאגט ער, „ווייסען מיר צ. ב.

*) אנטי־דיוהרינג, ז. 7.

און מיר קאָנען בעשטימט אַרויסזאָגען, צי עס עקזיסטירט אַ וואָסער עס איז לעבעדיג וועזען אָדער ניט. ביי אַ מעהר פּינקטליכער אונ־טערזוכונג אָבער געפינען מיר, אַז דאָס איז אָפט מאָל זעהר אַ שווערע מעשה; דאָס ווייסען אויסגעצייכענט די יוריסטען, וואָס האָבען אומזיסט זיך געפּלייסט, אויפצושטעלען אַ ראַציאָנאַלען גרע־ניץ, וואָס פון איהם אָן זאָל די טויטונג פון אַ קינד אין דעם לייב פון דער מוטער בעטראַכט ווערן, ווי אַ מאָרד. אין דעם זעלביגען גראַד איז אויך אוממעגליך אויף זיכער צו בעשטימען דעם מאָמענט פון טויט: די פיזיאָלאָגיע דערוויזט, אַז דער טויט שטעלט מיט זיך פאָר ניט קיין איינציייטיגע, מאָמענטאַלע פּאַסירונג, נאָר אַ פּראָ־צעס, וואָס געוועהרט גאַנץ לאַנג" *).

דער מאַטעריאַליסט ענגעלס איז, ווי מיר זעהען דאָ און ווי מיר וועלען נאָך שפּעטער זעהען, זעהר ווייט פון דעם געדאַנק, אַז דאָס לעבען שטעלט מיט זיך פאָר אַ ספּעציפיש אַנדער זאַך, איידער יענע ערשיינונגען, וועלכע מיר זענען געוואוינט אָנצונעהמען פאַר ניט לעבעדיגע, און אַז צוליעב דעם אַליין מוזען מיר אין דער ביאָלאָגיע אָנווענדען גאַנץ אַנדערע דענק־און פאָרשונגס־מעטאָדען, איידער אין דער ניט־אָרגאַנישער נאַטור. פאַר איהם איז לעבען ניט קיין אַנדער־זאַך, ווי דיזעלביגע אַרטען פון בעוועגונג, וואָס מיט זיי ווערען מיר בעקאַנט אין דער מעכאַניק, פיזיק און כעמיע. זיין דיאַלעקטישע מעטאָדע איז אין דער ביאָלאָגיע נויטיג נאָר צוליעב דעם, כדי מיר זאָלען קאָנען פּינקטליך דערקענען **די קלענסטע איבער־גאַנגס־שטופען** פון טויט־זיין צו לעבעדיג־ווערן און פון לעבעדיג־זיין צו טויט־ווערן. צוליעב אָט די קלייִנסטע איבער־גאַנגס־שטופען דאַרפען מיר זיך אָבזאָגען פון יענע דענק־געזעצען, וועלכע מיר ווענדען אָן אין דער פאָרמאַלער לאָגיק.

אָבער — בלייבט ענגעלס אַלעמאָל טריי צו אַזאַ בליק אויף דעם ענין?

„הערר דיוהרינג", שרייבט ער אין אַן אָרט, „האַלט משמעות זיינע לעזער פאַר זויג־קינדער. דער בעוויז פון איינצעלנע איבער־גאַנגען און פערבינדונגען צווישען די קלענסטע רינגעלעך אין דער

*) דאָרטען גופא.

קעיט פון'ם זיין, — אַט דאָס גראָד איז דאָך דער אינהאַלט פון די נאַטור־וויסענשאַפטען און אויב ערגעץ־וואו בלייבט דער ענין שטעקען, וועט קיינעם ניט אַרויף אויפ'ן זינען צו דערקלערען די ניי־ערשיינענע בעוועגונג פון גאָרנישט; נאָר מען דערקלעהרט זי דורך אַן אַריבערטראָג, אַ פערוואַנדלונג אָדער אַ פערשפּרייטונג פון אַ פריהערדיגער בעוועגונג"*).

אונז דוכט, אַז אין די ווערטער האָט ענגעלס אַליין אַרויס גע־געבען אַ פּסק אַנטגעגען דער נויטווענדיגקייט פון דער דיאַלעקטי־שער לאָגיק אין דער ביאָלאָגיע. די פּינקטליכע דערקענטנים פון די קלענסטע איבערגאַנגס שטופען איז די אויפגאַבע פון דער ווי־סענשאַפט בכלל. די ביאָלאָגיע מיט איהר גרונד־פּראָבלעם — „דאָס לעבען" — איז דאָ ניט מעהר און ניט ווייניגער מיוחס, איידער די פיזיק אָדער די געאָלאָגיע.

אָדער דאַרף מען אפשר האָבען דעם דיאַלעקטישען דענק מעטאָד, כדי צו דערקלערען, ווי אַזוי בעוועגונג ווערט אַריבערגע־טראָגען, פערוואַנדעלט און פערשפּרייט?

בשום אופן וועל איך ניט לייקענען, אַז די דערקלערונג פון בעוועגונג, ווי אויך די דערקלערונג פון איהרע טראַנספאָרמאַציעס, פאָדערט אַזעלכע דענק־מיטלען, וואָס ליגען אַ סך טיעפער איידער די אוצרות פון דעם געזונטען מענשען־פערשטאַנד. אָבער וואָס קאָן אונז דאָ דער דיאַלעקטישער מאַטעריאַליזם מיט זיין דיאַלעקטישער לאָגיק העלפען? די דיאַלעקטישע לאָגיק דערקלערט די בעוועגונג, ווי אַ ווידערשפּרוך; דער מאַטעריאַליזם פּטר'ט אָב די שאלה מיט דעם פּשוט'ען בעמערק, אַז די בעוועגונג איז די „זיינס־פאָרם פון דער מאַטעריע". ביידע גיעבען ניט אַ רוק די שאלה ניט אויף איין שפּאַן פאָראויס.

אַ חוץ דעם: ווער־ווער, אָבער ענגעלס האָט אודאי קיין רעכט ניט אַריין ציעהען די „ניט־דערקלערבאַרקייט" פון לעבען אין אַ פערבינדונג מיט דער ניט־דערקלערבאַרקייט פון בעוועגונג. דאָס איז דערפאַר, וואָס דער דיאַלעקטישער מאַטעריאַליזם נעהמט אויף דעם פּראָבלעם פון לעבען אין אַזאַ פּשטות. אַז אויב מען שטימט

*) אַנטי־דיוהרינג, ז. 44.

איין מיט זיין גרונד־נעדאַנקען, איז יעמאָלט איבערהויפט ניטאָ קיין פרינציפיעלע מניעות, פינקטליך אויפצושטעלען יענעם מאָמענט, ווען לעבען ווערט פלוצלונג געבאָרען.

„דאָס לעבען", זאָגט אונז ענגעלס, „איז ניט קיין אנדער זאַך, ווי די זיינס־פאָרם פון די איי־ווייסעל־קערפּער"*). עס איז דעריבער קלאָר, אז דאָרטען, וואו עס איז פאַראַן איי־ווייסעל; דאָרטען, וואו אזא מין קערפער ווערט אויפגעבויט פון ניט־אָרגאַנישע שטאָפען, — דאָרטען האָבען מיר אויך לעבען. ביי אזא פעראיינפאַכטער מעטאָדע צו פערענטפערן פערשאָלטענע שאלות, איז די דיאַלעקטישע לאָגיק נאָך מעהר א פינפטער ראָד צום וואָגען, ווי ערגעץ וואו אנדערש.

דער מאָמענט פון לעבען איז אונז נעגעבען מיט דעם אויפבוי־מאָמענט פון דעם איי־ווייסעל. קורץ, שאַרף און געשלאָסען. אויף אזא'ן אופן איז די דערקלערונג פון לעבען אקוראַט אזוי גרינג פאַר דעם „מעטאַפיזיקער", ווי די דערקלערונג פון וועלכען איהר ווילט אן אנדערן פיזישען אָדער כעמישען פאַקט. די דיאַלעקטיק האָט דאָ גאָרנישט ניט וואָס צו טהאָן. און אקוראַט אזוי איבעריג איז זי ביי דער דערקלערונג פון טויט. „פון דעם מאָמענט אָן ווען עס הערט אויף די שטענדינע פערוואנדלונג פון די בעשטאנד־טיילען אין איי־ווייסעל־קערפער", זאָגט ענגעלס, „פון יענעם מאָמענט אָן הערט אויף צו עקזיסטירען דער איי־ווייסעל־קערפער גופא. ער פאַלט פאַנאַנדער, דאָס הייסט ער שטאַרבט אוועק"**).

די וויסענשאַפט האָט, הייסט עס, צו איהר איינענער פערוואונדערונג, די פינקטליכסטע מיטלען, ווי אזוי אויפצושטעלען די מאָמענטען פון לעבען און טויט. און אויב ערגעץ־וואו טהוט זיך עס ניט אזוי פלינק, ווי עס רעדט זיך, האָט דער מאַטעריאַליסט ענגעלס וועניגער פאַר אַלעמען דאָס רעכט צו זוכען די דערקלערונג פאַר „אַן ענטשטאַנענער אָדער פערשוואונדענער זיינס־פאָרם" ביי דעם ניט־זיין, אָדער, — וואָס דאָס איז די זעלבינע זאַך, — ביי א נעמיש פון זיין און ניט־זיין, ד. ה. ביי דעם ווידערשפּרוך.

*) אנטי־דיוהרינג, ז. 74.
**) אנטי־דיוהרינג, ז. 75.

ענגעלס ווייזט אָן נאָך אויף אַ פאַקט פון דער ביאָלאָגיע, וואָס דאַרף אונז דיקטירען די נויטווענדיגקייט פון דער דיאַלעקטישער דענק־מעטאָדע.

„יעדע אָרגאַנישע בריאה", זאָגט ער, „איז אין איטליכען הרף־עין דאָס און ניט דאָס, וואָס זי איז. אין יעדוועדען מאָמענט אַרבעט זי איבער שטאָפען, וואָס קומען פון דרויסען און שיידט אַרויס אַנדערע; אין יעדען מאָמענט שטאַרבען אָב קלייטעלעך פון איהר גוף און עס געשטאַלטען זיך נייע. אין אַ קירצערען אָדער לענגערען פעריאָד צייט ווערט דער שטאָף אין גאַנצען בענייט, פערביטען מיט אַנדערע אַטאָמען פון דער מאַטעריע אַזוי, אַז יעדע אָרגאַניזירטע בריאה איז דאָס, וואָס זי איז, און אין דערזעלביגער צייט עפּעס אַ גאַנץ אַנדער זאַך"*).

דער טעות פון דעם דיאַלעקטישען שלום שטאַמט דאָ, לויט אונזער מיינונג, פון דעם, וואָס דערביי ווערט געפיהרט אַ דאָפּעל־זיניגער שפּיעל מיט דעם וואָרט „דאָס".

אונטער דעם וואָרט „דאָס" פערשטעהען מיר ערשטענס די געגעבענע מאָמענטאַלע ערשיינונג, אַ בעשטימטע אין דער צייט, — אַן ערשיינונג, וואָס ווערט, שטרענג גערעדט, אַלע ווייֿלע לגמרי אַן אַנדערע. צווייטענס אָבער פערשטעהען מיר אונטער דעם וואָרט „דאָס" אַ ס כ ו ם פון געוויסע א י י ג ע נ ש אַ פ ט ע ן, וואָס בלייבען די אייגענע, אָדער כמעט די אייגענע, ביי דעם שטענדיגען פליעסען פון אַ וועלכער עס איז אַרט ערשיינונגען.

אַזוי צ. ב. בעשטעהט די פלאָם אין יעדען נייעם הרף־עין ווירקליך פון גאַנץ אַנדערע שטאָף־טיילכעלעך, איידער אין דעם פריהערדיגען. אָבער היות ווי די נייע שטאָף־טיילכעלעך טרעטען אַרויס מיט די זעלביגע אייגענשאַפטען, וואָס די פריהערדיגע, זאָגען מיר, אַז די פלאָם איז געבליבען דיזעלביגע פלאָם. שטרענג גע־רעדט אָבער, בלייבט זי דיזעלבוגע פלאָם אויף יעמאָלט, ווען מען לעשט זי אויס און צינדט זי ווידער אָן. זי בלייבט דעריבער דאָס, וואָס זי איז, נאָר אויף אַזוי פיעל, אויף וויפיעל איהרע איצטיגע טייֿלכעלעך זענען בעשענקט מיט דיזעלביגע אייגענשאַפטען, וואָס

*) אַנטי־דיורינג, ז. 7. פגל. אויך ז. 75.

די פריהערדיגע. זי איז געוואָרען אַן אַנדערע נאָר אויף אַזוי פיעל, אויף וויפיעל איהרע טיילכעלעך זענען אין זיך גופא אַנדערע, נייע. דאָס אייגענע איז אויך מיט דעם לעבעדיגען אָרגאַניזם. אויף וויפיעל ער בעשטעהט פון גאַנץ נייע מאַטעריעלע אַטאָמען, אויף אַזוי פיעל איז ער געוואָרען אַן אַנדערער; אָבער אויף וויפיעל די אַטאָמען ווייזען אַרויס דיזעלבינע אייגענשאַפטען, וואָס די פריהערדיגע, אויף אַזוי פיעל בלייבט ער דאָס, וואָס ער איז געווען. אין דער ווירקליכקייט, פערשטעהט זיך, זענען בכלל ניטאָ קיין צוויי צושטענדען אין דעם לעבען פון אַן אָרגאַניזם, וואָס זאָלען זיין אין גאַנצען גלייך איינער צו דעם אַנדערען, די גלייכקייט מיט זיך אליין איז אין דעם מענשליכען אָרגאַניזם, ווי אין דעם לעבעדיגען אָרגאַניזם בכלל, שטרענג גערעדט, ניט מעהר ווי אַ פיקציע. אַ ווייט בעהענדע עהנליכקייט, — אַט דאָס נעהמען מיר אָן פאַר גלייכקייט.

די דיאַלעקטישע לאָגיק טרעט אַרויס אין דעם פאַל אין דער ראָליע פון אַ ק אָ מ פ ר אָ מ י ס צווישען דעם נאַאיווען, טאָג-טעגליכען בליק אויף דער וועלט, — וואָס בעטראַכט אַ לעבעדיגען אָרגאַניזם, ווי עפּעס אַ שטענדיגס, עפּעס, וואָס איז תמיד גלייך זיך אליין, — און דעם וויסענשאַפטליכען בליק, וואָס שטרייכט אונטער מיט דער גאַנצער קראַפט דעם פאַקט, אַז דער אָרגאַניזם האַלט אין איין שטענדיגען בייטען זיך.

אָבער אַזאַ קאָמפּראָמיס איז מעגליך אויך אין די גרעניצען פון דער פאָרמאַלער לאָגיק: מען דאַרף נאָר ניט אַרויס לאָזען פון אויג יענע „אויף וויפיעל — אויף אַזוי פיעל", „פון איין זייט — פון דער אַנדער זייט", וועלכע העגעל האָט מבזה געווען מיט אַזאַ פעררישענער נאָז, און וואָס זייער אַרויס-יאָגען פון דער וויסענשאַפט זואָלט געהייסען אַ סוף צו דעם וויסענשאַפטליכען דענקען.

* * *

רעזיומירען מיר אַלץ, וואָס מיר האָבען געזאָגט וועגען דער דיאַלעקטישער לאָגיק אין איהר פערבינדונג מיט דעם מאַטעריאַליזם, קומען מיר צו אַט וועלכע רעזולטאַטען:

ר א ש י ת. די דיאַלעקטישע לאָגיק מיט איהר אָבלייקענען דעם ווידערשפּרוך-געזעץ, דאַרף בעטראַכט ווערן ווי אַ פּראָדוקט פון געוויסע פילאָסאָפישע פאָרבעדינגען, וואָס האָבען אָבער איצ-

מער, אַ דאַנק דער ווייטערדיגער ענטוויקלונג פון דעם מענשליכען געדאַנק, פערלאָרען זייער פילאָסאָפישען בעדייט.

ש נ י ת. די צונויפּ־פאָרונג פון דער דיאַלעקטישער לאָגיק מיט דעם מאַטעריאַליזם נעהמט ביי איהר אוועק יעדען שאָטען פון אַ וואָסער עס איז טעאָרעטישער בעגרינדונג. די מאַרקסישע קרי־טיק פון דער פאָרמאַלער לאָגיק וואָלט מען געקאָנט פערשטעהן און מוחל זיין, ווען מאַרקס'עס וועלט־אַנשויאונג וואָלט געבליבען אין די גרעניצען פון דער העגעל'שער פילאָסאָפיע, פון וואַנען זי שטאַמט אָב. אָבער אויף דער פלאַנץ־ערד פון דעם מאַטעריאַליזם טרעט יענע קריטיק אריין אין אַ צונויפשטוים מיט פּרינציפּען, וועלכע מאַרקס און ענגעלס האַלטען פאַר ריכטיגע.

ו ה ש ל י ש י ת. פאַר אַ וויסענשאַפטליכער דערקלערונג פון די וועלט־ערשיינונגען איז די דיאַלעקטישע לאָגיק לגמרי איבער־דיג. אויף דעם ברייטען, ווייטען פעלד פון דער פּראַקטיקע קאָן מען זי ניט אָנווענדען. זי מוז דאָ, אויס אייגענער איניציאַטיווע, אי־בערלאָזען דעם פּלאַץ דער פאָרמאַלער לאָגיק און אויף אַזאַ'ן אופן פיהרען צו אַ דערקענטניס־טעאָרעטישען דואַליזם, וואָס קאָן מיט קיין זאַך ניט פערענטפערט ווערן.

קורץ: פ י ל אָ ס אָ פ י ש איז זי ניט בעגרינדעט, פאַר דער ו י ס ע נ ש אַ פ ט איבעריג, אין דער פּ ר אַ ק ט י ק ע מעהר שעדליך, איידער אָהן־נוצען, און ממילא האַלט זי אומעטום ניט אויס קיין קריטיק.

* * *

די דיאַלעקטישע לאָגיק איז דער פונדאַמענט פון דעם דיאַלעק־טישען מאַטעריאַליזם, דעם פילאָסאָפישען געביי פון מאַרקס און ענגעלס. אויף דער דיאַלעקטישער לאָגיק רוהט די דיאַלעקטישע ענטוויקלונגס־לעהרע. אויף דער דיאַלעקטישער ענטוויקלונגס־לעהרע — די דערקענטניס־טעאָריע און די דיאַלעקטישע מעטאָדען־לעהרע. אויף די דריי זיילען ווערט אויפגעבויט די נאַטור־פילאָ־סאָפיע און די סאָציאָלאָגיע. נאָך העכער אויבען — די געשיכטס־פילאָסאָפיע; די קרוין פון דעם גאַנצען שטאָלצען געביי איז די טעאָריע פון דעם וויסענשאַפטליכען סאָציאַליזם.

דר. ח. זשיטלאָווסקי

אַלע וויכטיגע טיילען פון דעם מאַרקסיסטישען סיסטעם האָבען זייערע אייגענע פעהלערן, אָבער אויך אַ סך פעהלערן וואָס שטאַמען דירעקט אָדער אינדירעקט אָב פון יענעם אונגליקליכען שידוך, וואָס מאַרקס'ען האָט זיך פערוועלט דורכפיהרען אין דער פילאָסאָפיע: וויעדער אַ שידוך צווישען אַ לייכטען שמעטערלינג, דער העגעל'שער ווידערשפרוך־לאָגיק, מיט אַ היפּאָפּאָטאַם, דעם מאַטעריאַליזם.

די קריטיק פון דעם גאַנצען מאַרקסיסטישען סיסטעם פון ד ע ם שטאַנדפונקט דאַרף נאָך ערשט געמאַכט ווערן.

מיר האָבען דערווייליגע געגעבען מאַטעריאַל צו דעם ערשטען קאַפּיטעל פון אַזאַ עד היום נאָך נויטיגער אַרבייט.

דער שטוטגארטער קאנגרעס

דער שטוטגאַרטער קאָנגרעס*)

אַ סך בעזוכער פון דעם שטוטגאַרטער אינטערנאַציאָנאַלען סאָציאַליסטישען קאָנגרעס, — דערהויפּט, די „געסט“, — זענען אַוועקגעפאָהרען, זאָגט מען, זעהר ענטוישט. זיי האָבען געהאָפּט אויף אַ סך מעהר: זעהען מעהר כוח און מאַכט פון דער וואַקסענדער פּראָלעטאַרישער אַרמעע, מעהר התלהבות ביי די קעמפּפער פאַר דער מענשהייטס בעפרייאונג; מעהר פּראַקטישע און רעזאָלוטע אַרויסטרעטונגען און אין דערזעלביגער צייט אַ גרעסערען אינטעלעקטועלען און מאָראַלישען שאַפען.

די רוסישע פּרעסע האָט שוין אויך געמוזט זיך רעכענען אָט מיט דער שטימונג פון ענטטוישונג, וואָס איינינגע האָבען אַרויסגעטראָגען פון דעם שטוטגאַרטער קאָנגרעס.

די צייטונג „טאָוואַרישטש“ פערטיידיגט דעם קאָנגרעס מיט דער טענה, אַז פאַר דעם אינטערנאַציאָנאַל איז שוין אַריבער די צייט פון יוגענדליכע התלהבות, פון „תפילות און זיסע קלאַנגען“. עס איז פאַר איהם געקומען די צייט פון ניכטערע אַרבייט, פון וואָכעדיגע קליינינקייטען און אַז אין דעם אומשטאַנד גופא, — וואָס איז אפשר זעהר ווייניג מאַגנעטיש פאַר די זייטיגע מענשען, — ליעגט — גלויבט די צייטונג — די ערבות פאַר דעם ערפאָלג פון דער אַרבייטער־בעוועגונג.

מיר דוכט אָבער, אַז דער קאָנגרעס נויטיגט זיך ניט אין אַזאַ פערטיידיגונג, און די אַלע תרעומות זענען אַ פּראָדוקט פון מיספערשטענדניס און קנאַפּע בעקאַנטשאַפט מיט דעם ענין.

מען פערגלייכט שטוטגאַרט מיט לאָנדאָן, ציוריך, פּאַריז. מען פערגעסט אָבער דערביי, אַז זינט פּאַריז האָט זיך די גאַנצע אָרגאַניזאַציע פון דעם קאָנגרעס שטאַרק איבערגעביטען. ביי די פּרי־

---

*) סערפּ בד. 2 (1908), ז. 265-227.

הערדיגע סאָציאַליסטישע צונויפפאָהרען פלעגט דער שווערפונקט ליגען אין די זיצונגען פון דעם פלענום. די פראָמינענטערע פיהרער פון דעם אינטערנאַציאָנאַלען סאָציאַליזם פלעגען ארויסטרעטען פאַר די דעלעגאַטען, די געסט און דעם עולם מיט אַלץ, וואָס האָט ביי זיי, ביי יעדען איינעם, אָנגעוועהטיגט אויף דער נשמה.

זיי האָבען געדונערט אָנטגעגען דער אַלטער אָבגעלעבטער וועלט, אין דער פערזאָן פון די מאַכטהאָבער אין יעדען איינצעלנעם לאַנד. זיי האָבען בעלויכטען אַלע ניעדערטרעכטיגקייטען פון די הערשענדע קלאַסען, וואָס זענען בעגאַנגען געוואָרען אין דעם פערפלאָסענעם פעריאָד. פאַר דעם פלענום פלעגען זיי פאַנאַנדערעפענען די ליכטיגע האָריזאָנטען פון דער צוקונפט, פלעגען בעקאַנט מאַכען די חברים מיט דער לאַגע פון דער סאָציאַליסטישער בעוועגונג אין זייער לאַנד, ביי זייער פאָלק. און דאָ גופא, פאַר דעם פלענום פלעגען פאָרקומען די שאַרפע ויכוחים צווישען פערשיידענע טאָערעטישע ריכטונגען און עס פלעגען פאַנאַנדערגעקליבען ווערען די פראַקציאָנערע און אָרגאַניזאַציאָנערע שטרייטיגקייטען.

דער וואָס האָט אויפמערקזאַם אויסגעהערט אַלץ, וואָס עס איז גערעדט געוואָרען אויף די עפענטליכע זיצונגען, פלעגט אַוועק געהן, בערייכערט מיט אַ סך נייע קענטנים; זיין שטעלונג צו דער אָדער יענער פראַגע, צו דער אָדער יענער פאַסירונג, — אין דער פאַרטיי אָדער אין דער וועלט, — פלעגט ווערן קלאָרער. אַ פריינד אָדער אַ פיינד, פלעגט ער מוזען בעוואונדערן יענע גייסטיגע ענערגיע, יענעם שטראָם פלאַמענדען געפיהל, וואָס פלעגען זיך ארויס ווייזען אויף דעם קאָנגרעס.

איצטער האָט זיך דאָס בילד אין גאַנצען געענדערט. די עפענטליכע זיצונגען פון דעם פלענום האָבען, — אין דעם פרט פון היסטאָרישען בעדייט, — זיך אָבגערוקט כמעט אויף גאָר דעם לעצטען פלאַן. דאָס געזעץ פון אַרבייטס-טיילונג האָט טריאומפירט אויך אין די אַרבייטען פון דעם קאָנגרעס. אין איין צייל מיט דעם פלענום זענען ארויסגעטרעטען נייע געבילדען, אין וועלכע עס דריקט זיך אוים די גייסטיגע אַרבייט פון דעם צונויפפאָהר.

ערשטענס, זענען דאָס די ליטעראַרישע פערעפענטליכונגען

פון דעם אינטערנאַציאָנאַלען ביוראָ. אויף דעם שטוטגאַרטער קאָנ־גרעס האָבען זיי פיגורירט אין דער געשטאַלט פון דריי בכבוד'ע בענד פון באַלד אַ 2,000 זייטלעך. דער לעזער האָט געקאָנט גע־פינען אין זיי די בעריכטען וועגען דער טהעטיגקייט פון די פערשיי־דענע סאָציאַליסטישע אָרגאַניזאַציעס אין די פערשיידענע לענדער, בעריכטען וועגען די זיצונגען פון דעם אינטערנאַציאָנאַלען ביוראָ גופא און אויך די רעזאָליוציעס, וואָס זענען פאָרגעשלאָגען געוואָרען פאַר דעם קאָנגרעס, מיט ברייטליכע קאָמענטאַרען און מעמאָריאַ־לען צו זיי. אויב די בעריכטען פלעגען אויך פריהער געדרוקט ווערן פאַר'ן קאָנגרעס און פלעגען פאַנאַנדערגעטיילט ווערן צווישען די דעלעגאַטען, פלעגט אָבער דער טעקסט פון די רעזאָלוציעס און זייער פערטיידיגונג מצד די אריינטראָגער, בעשעפטיגען די אויפ־מערקזאַמקייט פון דעם פלענום.

אַ גאַנץ אַנדער בעדייטונג האָבען אויך בעקומען די קאָמי־כיעס, וועלכע מען קלייבט אויס, כדי צו בעטראַכטען יעדען איינצעלנעם פונקט פון דער טאָג־אָרדנונג און כדי אויסצואַרבייטען אַ מעגליכסט איינשטימיגע רעזאָלוציע.

פריהער האָבען אַזעלכע קאָמיסיעס געדיענט נאָר ווי אַ פלאַץ פאַר אַ פראָבע־קאַמף, אין וועלכען די שטרייטענדע צדדים פלעגען אויספּרוּאווען די פעסטקייט פון זייערע פּאָזיציעס. אויף דעם אַמסטערדאַמער קאָנגרעס פלעגט אין זיי שוין פאָרקומען די גענע־ראַל־פּראָבע פון דער שלאַכט. אָבער נאָר אויף דעם שטוטגאַרטער קאָנגרעס האָבען זיי זיך פערוואַנדעלט אין דעם הויפּט שלאַכט־פעלד, כמעט דעם איינציגען אָרט, וואו עס ווערן אויסגעקעמפּט די פער־שיידענע ריכטונגען.

דעם פלענום פלעגט מען אויף דעם שטוטגאַרטער קאָנגרעס ברענגען אַ פאַרטיגען רעזולטאַט, דעם אַלכסון פון די אידעען־קרעפטען, וואָס האָבען זיך געשטעלט איינע דער אַנדערער אין וועג. און נאָר שוין גאָר אַן אומרוהיגע קראַפט, אונטער דעם דרוק פון שוין גאָר וויכטיגע טעמים, פלעגט פאַר דעם פלענום געפינען מוטה, ווידער אַרויס צוטיילען זיך פון דעם אַלגעבראַאישען פּליוס־מינוס, אין וועלכען זי איז געווען בע'חשבונ'ט און דערטרונקען אין די זי־צונגען פון דער קאָמיסיע. אָבער אויך אין דעם פאַל איז איהר גורל

לכתחילה געווען בעשטימט אין זיצונגען, וואס זענען, ווידעראמאל, פארגעקומען מחוץ פון דעם פלענום: מיר מיינען דא די זיצונגען פון די נאציאנאלע סעקציעס.

אויף דעם שטוטגארטען קאנגרעס בעמערקען מיר אן ערנסטערע שטעלונג צו די ארבייטען פון די איינצעלנע נאציאנאלע סעקציעס. אט די זיצונגען אין די סעקציעס מוזען מיר בעטראכטען פאר דעם דריטען נייען איינפיהר אין דער ארגאניזאציע פון דעם קאנגרעס. די דעלעגאטען, וועמען די סעקציע פלעגט שיקען אין די קאמיסיעס, פלעגען קומען צוריק אין דער סעקציע, פלעגען אבגעבען א בעריכט וועגען אלץ, וואס דארטען איז פארגעקומען, און פלעגען מאטיווירען די אדער יענע שטעלונג, וועלכע די סעקציע דארף אננעהמען בנוגע צו דער אדער יענער פראגע, צו דער אדער יענער רעזאלוציע. אויף די עפענטליכע זיצונגען פלעגען די חברים קומען שוין מיט א פארטיגען בעשלוס, צו וועלכער פון די קעמפענדע רעזאלוציעס צוצושטעהן.

אויף אזא'ן אופן זענען די פלענאר-זיצונגען פערוואנדעלט געווארען אין א פלאץ, וואו עס ווערן געמאכט (און, געוועהנליך, שלעכט אויסגעהערט) די עפענטליכע דערקלערונגען מצד די אדער יענע פעלקער, ארגאניזאציעס אדער ריכטונגען, און וואו עס ווערן דורכגעפיהרט די אפיציעלע אבשטימונגען.

די „עמאציאנעלע פונקציעס" פון דעם קאנגרעס, דער גאנצער צארן זיינער און זיין גאנצע האפענונג, יענע „תפילות און זיסע קלאנגען", וואס פאר אנדערע ליעגט גראד אין זיי דער איינציגער חן פון די סאציאליסטישע קאנגרעסען, האבען זיך שוין אין אמסטערדאם אויסגעטיילט אין בעזונדערע פערזאמלונגען, אלץ ווידער, מחוץ דעם קאנגרעס: די פאלקס-מיטינגען און די באנקעטען.

א חוץ דעם האבען אין שטוטגארט געמאגט נאך צוויי צונויפפאהרען, וועמעס דעלעגאטען עס זענען אין דערזעלביגער צייט געווען דעלעגאטען צו דעם אינטערנאציאנאלען קאנגרעס. דאס זענען געווען „די צווישען-פארלאמענטארישע קאמיסיע פון דעם אינטערנאציאנאל" און „די ערשטע אינטערנאציאנאלע קאנפערענץ פון סאציאליסטישע פרויען".

און דערצו, אויך נאך אין ענגער שיכות צו דעם שטוטגארטער

קאָנגרעס, האָט שטאַטגעפונען די ערשטע זיצונג פון די פערטרע־טער פון דער אַלוועלטליכער סאָציאַליסטישער אַרבייטער־יוגענד.

מען מוז בעקאַנט ווערן מיט די אַלע ליטעראַרישע פערעפענט־ליכונגען, מיט אַלע אַרבייטען פון די קאָמיסיעס און די סעקציעס, מיט אַלע רעדעס אויף די מיטינגען און באַנקעטען, מיט די פער־זאַמלונגען פון די פּאַראַלעלע און ספּעציעלע זייטיגע צונויפפאָהרען און זייערע זיצונגען, און ערשט דערנאָך צוגעבען צו זיי די פּלענאַרע זיצונגען פון דעם קאָנגרעס גופא, כדי אַרויסצוטראָגען אַזאַ אָדער אַן אַנדער ווערדיקט וועגען די וויכטיגקייט און דעם בעדייט פון דעם גאַנצען קאָנגרעס.

ליידער זענען די רעפּאָרטער־פונקציעס און דער סטענאָגראַ־פישער דיענסט פון דער פּאַרטיי־פּרעסע און די פּאַרטיי־סעקרעטאַ־רען נאָך ניט איינגעאָרדנעט, ווי עס דאַרף צו זיין, און אַ סך פון דעם, וואָס קומט פאָר אויף דעם קאָנגרעס גופא אָדער אויף די זי־צונגען, וואָס זענען פערבונדען מיט איהם, געהט לגמרי פערפאַלען פאַר דער געשיכטע.

לאָמיר האָפען, אַז מען דאַרף ניט לאַנג וואַרטען אויף דער צייט, ווען דאָס אינטערנאַציאָנאַלע ביוראָ וועט אויף דעם גאַנצען משך פון דעם קאָנגרעס אַרויסגעבען אַן אייגענע צייטונג, וואָס זאָל מיט סטענאָגראַפישער פּינקטליכקייט איבערגעבען דער וועלט אַלע, אפילו די קלענסטע קלייניגקייטען פון יענער באמת גראַנדיעזער וועלט־פּאַסירונג, וועמעס נאָמען עס איז דער אינטערנאַציאָנאַלער סאָציאַליסטישער קאָנגרעס.

אַ ריין אינפאָרמאַטיווער בוך, וואָס זאָל צונויפגעשטעלט ווערן אויף דעם סמך פון אַזעלכע פולע בעריכטען וועגען יעדען איינ־צעלנעם צונויפפאָהר, וואָלט ניט נאָר געווען דער בעסטער היסטאָ־רישער מאָמענט, ניט נאָר אַ קוואַל צו שטודירען די געשיכטע פון דעם צווישען־פעלקערליכען סאָציאַליזם, נאָר אויך זיין עוואַנגעליום, דאָס בעסטע פּראָפּאַגאַנדאַ־מיטעל פאַר זיינע אידעען.

וואָלטען מיר שוין איצטער געהאַט אַזעלכע ביכער וועגען די סאָציאַליסטישע צונויפפאָהרען, וואָלטען זיי אונז בעוויעזען, אַז דער שטוטגאַרטער קאָנגרעס דאַרף בשום אופן ניט אָראָבפּאַלען פאַר זיינע פאָרגעענגער ניט לויט די וויכטיגקייט פון די געדאַנקען, וואָס

זענען אויף איהם אַרויסגעזאָגט געוואָרען, ניט לויט דעם ווערטה און דער טיעף פון די ליידענשאַפטען, וואָס האָבען זיך אַרויסגעריסען אויף איהם, און אַז אין אייניגע פונקטען, שטעהט ער נאָך געווים העכער פאַר זיי.

איך האָב ניט די פּרעטענזיע צונויפשטעלען אַזאַ בוך וועגען דעם שטוטגאַרטער קאָנגרעס. עס פעהלען דערצו די נויטיגע מאַטעריאַלען, וואָס זייער גרעסטער טייל איז אויף אייביג דערטרונקען געוואָרען אין דעם שטראָם פון דער פערגאַנגענהייט, און קיין צייט דערצו איז אויך ניטאָ.

האָבענדיג אין זין אונזערע שפּעציעלע אויפגאַבען, וועל איך אַרויסנעהמען נאָר איין קאַפּיטעל פון אַט דעם בוך, — אמת, דעם, נאָך מיין מיינונג נאָך, אינטערעסאַנטעסטען, וואָס מען קאָן איהם אַ נאָמען געבען: „נאַציאָנאַליזם און אינטערנאַציאָנאַליזם אויף דעם שטוטגאַרטער קאָנגרעס“. אין דעם ליכט פון אַט דעם קאַפּיטעל וועל איך בעריהרען אויבען־אויף אויך די אַנדערע מאָמענטען און רעזולטאַטען פון דעם צונויפפאָהר, די וויכטיגערע.

.2

אין פון דערסטוועגען מוזען מיר מיטטיילען דעם לעזער אויף אַ פּאַר עפּיזאָדען פון די, וואָס זענען פאָרגעקומען מחוץ דעם קאָנגרעס, כדי ער זאָל בעקומען אַ בעגריף וועגען דער מאַסע פון די אינטערעסאַנטע, וויכטיגע און טיעפע ענינים, וואָס זענען בעהאַנדעלט געוואָרען דרויסען פון זיינע ווענט.

איך וועל אָנהויבען מיט דעם „עמאָציאָנעלען טייל“, מיט יענע „תּפילות און זיסע קלאַנגען“, וואָס זייער צוועק איז — אויסצודיינען, אָבצופרישען די נשמה דורך דעם בעוואוסטזיין פון דער גרויס, וואָס שטעקט אין יענער איינציג הייליגער זאַך, אויף וועלכער עס אַרבייט איצטער די מענשהייט אין דער געשטאַלט פון דעם אינטערנאַציאָנאַלען סאָציאַליסטישען פּראָלעטאַריאַט.

איך ווייס ניט, צי וועט זיך אין דער גאַנצער געשיכטע פון די פריהערדיגע סאָציאַליסטישע צונויפפאָהרען געפינען לאַז זייך איין עפּיזאָד, וואָס זאָל זיך קאָנען פערגלייכען מיט דער רעדע פון

דעם שווייצארישען דעלעגאט גריליך, אויף דעם פאלקס־מיטינג, אונטער פרייען הימעל, אויף דעם קאנשטאטער פלעין.

דער אלטער, גראהער ארבייטער אויף דעם פעלד פון דעם אינטערנאציאנאלען סאציאליזם, אליין ארויסגעוואקסען פון די טיעפע שיכטען פון דעם פראלעטאריאט, האט אין זיין רעדע דערמאהנט אן יענער צייט, צוויי און פערציג יאהר צוריק, ווען ער האט אין איינעם מיט בעבעל'ן און נאך איינינע חברים אוועק געלעגט דעם פונדאמענט פאר דעם אינטערנאציאנאל אין דייטשלאנד, גראד דא אין שטוטגארט, גראד אין דערזעלביגער „ליעדער־האללע", וואו עס קומען פאר די זיצונגען פון דעם קאנגרעס.

„פון יענער מחנה זענען מיר געבליבען נאר צוויי: איך און בעבעל. דערפאר איז די מחנה גופא אויסגעוואקסען", האט ער געזאגט, ארומנעהמענדיג מיט זיין בליק די הונדערט־טויזענט־קעפיגע מאסע. „אין דעם ארבייטער קלאס האבען מיר פערזעעט די זריעה פון דעם גרויסען און הערליכען מענשהייטס־אידעאל, דעם אידעאל פון דער צוקונפטיגער געזעלשאפט. אין מיליאנען הערצער האט דער אידעאל טיעפע ווארצלען געלאזען און קיין פאליציי, קיינע שטראפען קאנען זיי ניט ארויסרייסען (שטורעמדיגע אפלאדיסמענטען). טיעף אין דעם מענשליכען הארצען ליעגט איינגעגראבען די בענקשאפט נאך גליק, די בענקשאפט נאך א געזעלשאפט, אין וועלכען עס וועלען ניט זיין קיין קנעכט, עס וועט ניט זיין קיין עקספלאטאציע, — נאך א געזעלשאפט וואס וועט בעפרייען אלע ארבייטליעבענדע מענשען פון די דאגות, ווי אזוי פארטיג צו ווערן מיט די נויטען פון לעבען".

„דיזעלבינע בענקשאפט ליעגט טיעף בעהאלטען אפילו ביי יענע, וואס זענען איצטער נאך גאר ניט בעוואוסט דערפון. אפילו צווישען אונזערע געגנער געפינען זיך ניט ווענינ מענשען, וואס וועלען דערנאך בעוואוסט ווערן פון זייער בענקשאפט. און יעמאלט וועט די געשיכטע מאכען א גרויסען שפרונג פאראויס (שטורעמדיגע אפלאדיסמענטען). אט דער ענדציעל פון אונזערע שטרעבונגען מאכט שטארק ווי שטאהל אונזער קראפט".

„אויף מיין גורל איז אויסגעפאלען דאס גליק מיט מיינע אויגען צו זעהען דעם מעכטיגען וואוקס פון דעם ארבייטער־קלאס אין

די לעצטע פערציג יאָהר. ווי די אידען אונטער משה'ם פיהרערשאַפט, וואָס איז אויך געווען א מורד במלכות, טומלער און סטרייקמאַכער (שטורעמדיגע פרעהליכקייט), האָבען געדאַרפט פערציג יאָהר ארומוואַנדערן אין מדבר, איידער זיי זענען געקומען אין דעם צוגעזאָגטען לאַנד, אַזוי האָט אויך די ארבייטערבעוועגונג איהר ארץ־כנען און זי וועט איינגעהמען יענע הייליגע לאַנד, אין וועלכען די מענשהייט וועט זיך אויפהויבען און וועט נעהמען אַן אַנטייל אין דער הייליגער קולטורעלער ירושה פון דער גאַנצער מענשהייט" (שטורעמדיגע אַפּלאָדיסמענטען).

אָט דאָס איז די לעבענס־פילאָסאָפיע פון יענעם זקן, דעם קעמפער, דעם סאָציאַליסט. דורכגעלעבט אין איינעם מיט זיין קלאַס, אין אייביגע צונויפשטויסען מיט דער בורזשואַזיע, די גאַנצע אימה פון דעם עקאָנאָמישען דרוק און דער עקספּלואַטאַציע, אויף זיין אייגענער הויט דורכגעשפּיהרט אין דעם טאָג־טעגליכען קאַמף, וועלכע אומגעהויערע קרעפטען מען מוז אָנשטרענגען, וועלכע קרבנות מען מוז ברענגען, כדי אָבצוראַנגלען ביי דער בורזשואַזיע לאָז זיין א ברעקעלע לעבענס־גליק פאַר דעם ארבייטער־קלאַס, שטעהט ער איצטער, א קינד פון פאָלק, ביי דעם ברעג פון זיין קבר און זאָגט אָב אין זיין צוואה צו די חברים דעם גלויבען אין דעם מענשען, אָט דעם יסוד פון זיין גלויבען אין דעם סאָציאַליזם; דעם גלויבען אין דעם מענשען, ווי א פּראָדוקט פון אַלע זיינע פיעל־יעהריגע מחשבות וועגען דעם לעבען און פון די איינדרוקען, וואָס דאָס לעבען האָט געמאַכט אויף איהם; דעם גלויבען אין דעם מענשען, ווי דעם לעצטען רעזולטאַט פון זיין גאַנצער רייכער ערפאַהרונג, ווי דעם טריאומפירענדען פינאַל פון א גאַנצען לעבען, געווידמעט דעם קאַמף פאַר דעם גליק פון דעם פאָלק.

עפּעס נביאים'שעס, עפּעס אַלט־יודעאישעס וועהעט דאָ פון זיין פיגור און פון זיינע קורצע רעיד.

אויב ס'איז אמת, וואָס גרייליך האָט דאָ געזאָגט וועגען דער אַלגעמיין־מענשליכער בענקשאַפט נאָך א גערעכטער געזעלשאַפטסאָרדנונג, איז פון דעסטוועגען ניט שווער צו פערשטעהן, פאַר וואָס די דאָזיגע בענקשאַפט לעבט מעהר אין די הערצער פון דעם פּראָ־

לעטאריאט, איידער אין די הערצער פון דער בורזשואזי. די קלאַ־
סען־לאַגע פון דער אַרבייטערשאַפט שטימט צונויף מיט איהר און
מאַכט זי נאָך שטאַרקער. ביי דער בורזשואזי ווערט אָבער יענע
בענקשאַפט אַריבערגעשריען און פערטויבט דורך איהר קלאַסען־לאַגע
און איהר קלאַסען־אינטערעס.

אויב אַט די בענקשאַפט ליעגט ערגעץ־וואו „טיעף אריינגע־
גראָבען“ אין די הערצער פון דער בורזשואזיע איז דאָס סיידען נאָר
אין דער פאָרם פון אַ ספרונזשין, צונויף געדרעהט אין דרייען, צו־
נויפגעפרעסט און צונויפגעקוועטשט אין די שרויבען פון איהרע
קלאַסען־תאוות. געווים, ווי נאָר די נצחונות פון דער פראָלעטאַ־
רישער רעוואָליוציע וועלען איהר קלאָר מאַכען, ווי ווייניג פרוכטבאַר
עס קאָן זיין איהר ווידערשטאַנד, וועט די בעפרייטע ספרונזשין
פון דער אַלגעמיין־מענשליכער בענקשאַפט זיך אויפ׳ן שטעל אויס־
גלייכען און וועט בלי ספק אויפטהאָן איהרס: זי וועט אוועק נעה־
מען ביי דער בורזשואזי דעו אינוועניגסטען בעוואוסטזיין פון
איהר גערעכטיגקייט און וועט ניט אויפהערען צו ענגבערן איהר אין
מוח דעם פאַקט, אַז דער אַלגעמיין־מענשליכער אמת און דער אַלגע־
מיין־מענשליכער יושר זענען אויף דער זייט פון דעם פראָלעטאַ־
ריאַט. שוין איצטער רייסט זיך אַט די בענקשאַפט ארויס ביי אַ
סך קינדער פון דער בורזשואזיע, וואָס פערלאָזען זייער אייגענעם
קלאַס און געהען איבער אין דעם סאָציאַליסטישען לאַגער.

אָבער לאָמיר לאָזען די בורזשואזיע. די געשיכטע וועט שוין
שפּעטער בעווייזען, צי איז אַזאַ לעבענס־פילאָסאָפיע ווי די, וואָס
בעזעעלט דעם אלטען ג ר ו י ל י ך, האָט געטראָפען דעם אמת,
אָדער זי איז געווען נאָר אַ ראָמאַנטישער נעפעל.

לאָמיר בעסער פרעגען, וואו האַלט דאָס איצטער מיט יענער
בענקשאַפט ביי דעם פראָלעטאַריאַט גופא, ביי זיינע פיהרער אויף
דער אַרענע פון דעם סאָציאַליסטישען קאַמף? ווערט זי ניט פער־
שטעלט ביי איהם און ביי זיי דורך טויזענט קלייניגקייטען פון דעם
טאָג־טעגליכען לעבען?

ליידער, מוז מען ענטווערן: יע, זי ווערט זעהר אָפט פער־
שטעלט און פערטונקעלט. דער עיקר, זענען די לעצטע יאָהרען
געווען זעהר ווייניג גינסטיג פאַר יענער אַלגעמיין־מענשליכער

תשוקה דער טיפער גלויבן אין דעם נאָהענטען פריעדליכען טריאומף פון דעם סאָציאַליזם, — אַ טריאומף, וואָס איז פערוואַרענט שוין אַ דאַנק דעם אַנוואַקסען פון די פּראָלעטאַרישע אַרמעען, — אַ דאַנק דעם „שטים־צעטעל“, — האָט ניט אַרויסגערופען קיין נויטה אין וואָסערע איז אַנדערע געפיהלען, אַ חוץ דער ענערגיע אין דעם פּאָליטישען קאַמף און דעם בעוואוסטזיין, אַז דער „נאַטירליכער גאַנג פון דער ענטוויקלונג“ וועט ממילא אַלץ פיהרען צום בעסטען אַט אויף דעם ערנסטען פון אַלע וועגען.

דער פּראָלעטאַריאַט האָט אין דער לעצטער צייט ווייניג וואָס געטראַכט סיי וועגען די פּראַקטישע מיטלען, ווי אַזוי שוין צו פערווירקליכען דעם סאָציאַליסטישען אידעאַל, סיי וועגען די קאַמפמעטאָדען, ווי אַזוי אוממיטעלבאַר אַנצופאַלען אויף דער קאַפּיטאַליסטישער געזעלשאַפט.

אויף די אַלע פראַגען און פּראָבלעמען האָט די הערשענדע וועלט־אַנשויאונג געגעבען אַ „וויסענשאַפטליך“ בעגרינדעטען ענטווער: די ענטוויקלונג פון דעם קאַפּיטאַליזם, די פערשטאַרקונג פון דעם אַרבייטער׳ס פּאָזיציעס, דער פּאָליטישער און דער עקאָנאָמישער קלאַסען־קאַמף פון דעם פּראָלעטאַריאַט.

אָבער אַט דער ענטפער האָט אויפגעהערט צו בעפריעדיגען אַ בעדייטענדען טייל פון דער מאָדערנער אַרבייטערשאַפט. זי הויבט אָן זיך אָוועק צו שטעלען די שאלה: אין וואָס זשע זאָל זיך אויסדריקען מיין טאָג־טעגליכע ס אָ צ י אַ ל י ס ט י ש ע אַרבייט, אַ ח ו ץ דעם ריינעם קלאַסען־קאַמף? און ווי אַן ענטפער אויף דער פראַגע ווערט געבוירען ביי איהר די — „בענקשאַפט“, די בענקשאַפט נאָך אַ וועלכען עס איז אוממיטעלבאַרען רעוואָלוציאָנערען אָנפאַל אויף דער בורזשואַזער געזעלשאַפט און נאָך אַ פּראָגראַם פון פּאָזיטיווע רעפאָרמען, וואָס זאָלען שוין איצטער אַזמאַרבייטען די געזעלשאַפט אין אַ סאָציאַליסטישען גייסט.

נאָר אומדערוואַרטעט האָט זיך יענע בענקשאַפט נאָך אַ פּאָזיטיווער, ריין סאָציאַליסטישער פּאָליטיק פון דעם פּראָלעטאַריאַט אַרויס געריסען אויף אַ זיצונג פון דער אינטער־פּאַרלאַמענטאַרישער קאָמיסיע, צו דעם ענד פון איהרע אַרבייטען.

דאס איז געווען א זעהר לעהר־רייכער עפּיזאָד, און איך וויל איהם ברענגען אין גאנצען.

טרולסטרא פון האָלאנד האָט אויפגעהויבען די פראגע, איז אפשר געקומען די צייט, מען זאָל זיך נעהמען און אויסארבייטען אן אייגענעם סיסטעם פון סאָציאַל־דעמאָקראטישע פּאָליטיק.

„מיט וואָס מיר בעשעפטיגען זיך אין די פּארלאמענטען", האָט ער געזאָגט, „איז אין תוך אריין בורזשואזע פּאָליטיק אָדער, אין בעסטען פאל, שטאאטס סאָציאליזם. דער גאנצען סכסוך צווישען דעם רעוויזיאָניזם און דעם ראדיקאליזם וואקסט ארויס פון יענעם אומשטאנד, וואָס מיר האָבען ניט קיין סיסטעם פון אייגענע פּאָליטיק, וואָס מיר זענען נאָך געצוואונגען פּאָליטיש צו ארבייטען מיט די פּאָליטישע מיטלען פון דער בורזשואזער געזעלשאפט. ווען מיר זעהען, אז אין פראנקרייך האָט זיך בעוויזען א שטארקע אנארכיסטישע, לפּחות, אנטי־מיליטאריסטישע שטרעמונג וואָס געפינט אנהענגער אויך אין דייטשלאנד (די דייטשען לייקענען), ווערט יעמאָלט קלאָר, אז אויך אָט דאָס פליעסט ארויס פון דעמזעלביגען מאנגעל אין אן אייגענעם פּאָליטיטען סיסטעם ניט פאר דער ווייטער צוקונפט, נאָר שוין פאר דעם אונמיטעלבארען היינט".

טרולסטרא מאכט דעריבער דעם פאָרשלאג, „מען זאָל אויסקלייבען א קליינע קאָמיסיע אויסצופאָרשען די פראגע".

וואליאן (פּאריזש): וואָס טרולסטרא האָט אונז דאָ געזאָגט, איז זעהר אינטערעסאנט. אָבער איך רעכען, ס'איז אוממעגליך שוין איצטער אויסצומאָלען די געשטאלט פון דעם צוקונפטיגען פיהר. זשאָרעס האָט א מאָל צוגעזאָגט געבען אונז עפּעס אזוינס פון דעם מין (שפּאָס האַפטע שטימונג). ער האָט אָבער פערגעסען זיין צוזאָג (זשאָרעס רופט זיך אָב: „איך פערגעס קיין מאָל קיין זאך ניט". שפּאָסהאַפטע שטימונג). אויב אזוי, איז לאָז ער דאָס מאכען אויף זיין אייגענעם חשבון און ריסק. די פּארטיי קאָן ניט נעהמען אויף זיך אזא אחריות. מיר האָבען אויפמערקזאם אויסגעהערט טרולסטרא'ס רעדע, אָבער געהן נאָך איהם, קאָנען מיר ניט".

זשאָרעס (פּאריזש): „טרולסטרא'ס פאָרשלאג געהערט

איינגענטליך ניט צו אונז. אויב שוין זיך בעשעפטיגען מיט דער פראַגע, דאַרף מען זי איבערגעבען צו די איינצעלנע נאַציעס, זיי זאָלען זי אַפריהער אונטערזוכען, ווייל דאָ האַנדעלט זיך וועגען די וויכטיגסטע פּראָבלעמען וואָס אינטערעסירען די סאָציאַלע דעמאָקראַטיע. עס האַנדעלט זיך דאָ, מיר דוכט, ניט וועגען אויסאַרבייטען דעם פּראָגראַם און די אַרכיטעקטור פון דער צוקונפטיגער געזעלשאַפט, נאָר וועגען דעם, ווי אַזוי צו פערווירקליכען אונזערע מינימאַלע פאָדערונגען. אין פראַנקרייך זענען מיר אַוועק געשטעלט געוואָרען פאַר דער פראַגע: וואָס הויבען מיר אָן צו טהאָן, ווען דער בורזשואַזער ראַדיקאַליזם, וואָס שטעהט איצטער ביי דעם רודער, וועט דורכפיהרען זיינע פאָדערונגען, אָדער ער וועט באַנקראָטירען? איןביידע פעלען וועלען אויף אונז אַרויפפאַלען שווערע אויפגאַבען. קויטסקי בעשעפטיגט זיך אין זיין בוך אויף דעם פּאָזיטיווסטען אופן מיט דעם פאַנאַנדעראַרבייטען געזעצגעבערישע פראַגען פאַר דער צוקינפטיגער געזעלשאַפט. און עס איז טאַקי אוממעגליך פאַר אונז, מיר זאָלען זיך בעגרעניצען נאָר מיט דער קריטיק פון דעם עקזיסטירענדען, מיר מוזען אויך פאַנאַנדערעפענען פּאָזיטיווע פערספּעקטיווען. שוין די פאָריגע פּאַרלאַמענטאַרישע קאָנפערענץ האָט מיך געבעטען, איך זאָל פאָרלעגען בפרטיות מיינע פאָרשלעגען בנוגע אונזער צוקונפט־פּאָליטיק. צום גליק פאַר דער ענטוויקלונג פון׳ם סאָציאַליזם בין איך יעמאָלט געווען קראַנק (ש פּ אַ ס ה אַ פ ט ע ש ט י מ ו נ ג). אָבער איצטער בין איך ווידער געזונט (ש פּ אַ ס ה אַ פ ט ע ש ט י מ ו נ ג) און מיר דוכט, אַז די איינצעלנע פּאַרלאַמענטאַרישע גרופּען האָבען זיך געדאַרפט בעשעפטיגען מיט דער פראַגע. (ג ע ר: „ניט די פּאַרלאַמענטאַרישע גרופּען, נאָר די פּאַרטייען אין זייער גאַנצען־"). מסכים אויך מיט דעם". (צושטימונג).

ו ו י ק ט אָ ר א ד ל ע ר (וויען): „טרולסטראַ׳ס פאָרשלאַג, דוכט מיר, איז אפשר ניצליך פאַר יעדער בעזונדער פּאַרלאַמענטאַרישער פראַקציע, ס׳איז אָבער אַ שאלה צו ער קאָן זיין פרוכטבאַר פאַר אַן אינטערנאַציאָנאַלע לעזונג. איך טייל ניט טרולסטראַ׳ס פּעסימיזם. מיר דוכט, אַז דער פּעסימיזם בנוגע פּאַרלאַמענטאַרישע טעטיגקייט פאַלט אָן אויך איינעם נאָר דאָרטען, וואו

מען האָט לכתחילה געהאַט פֿאַנטאַסטישע פֿאָרשטעלונגען וועגן דער מעגליכקייט און דעם בעדייט פֿון פּאַרלאַמענטאַרישע אַקציאָנען. ווער עס איז פֿריי געווען פֿון אַזעלכע פֿאַנטאַסטישע פֿאָרשטעלונג, יענער וועט אויך ניט ענטוישט ווערן פֿון דעם קליינעם ביסעלע, וואָס די פּראָלעטאַרישע מינדערהייט דערגרייכט אין פּאַרלאַמענט. ער וועט זיך טרייסטען מיט דעם בעוואוסטזיין, אַז די געזעצגעבערישע טעטיגקייט פֿון אַלע לענדער ווייזט אַרויס אַ פּראָגרעסיווע טענדענץ, ווען אַפֿילו ניט אומעטום גאָר אָהן שריט צוריק. דאָס האָבען מיר קודם כל צו פֿערדאַנקען דער פּאַרלאַמענטאַרישער טעטיגקייט פֿון די סאָציאַליסטען, ניט אַזוי דעם, וואָס מיר אַליין טהוען אַמאָל, נאָר דעם, וואָס די אַנדערע זענען, ווילענדיג ניט־ווילענדיג, געצוואונגען צו טהאָן".

„זשאָרעס גלויבט, אַז די דעמאָקראַטיע אין פֿראַנקרייך האַלט שוין ביי דעם סוף פֿון איהר וועג. איך בין אין ספק, צו דאָס איז אמת אַפֿילו פֿאַר פֿראַנקרייך. על כל פּנים, איז דאָס ניט ריכטיג פֿאַר די אַנדערע לענדער. אומעטום איז נאָך דאָ אַזאַ מאַסע אַרבייט, אַז די בורזשואַזע געזעלשאַפֿט קאָן קאָם־קאָם פֿאַרטיג ווערן אַרויסוויקלען פֿון זיך דאָס, צו וואָס זי איז נאָך פֿעהיג. און אויב זשאָרעס פֿרעגט פֿאַר פֿראַנקרייך: איז וואָס ווייטער? — ענטפֿער איך איהם: נעהמט זיך, חבר זשאָרעס, דורכפֿיהרען אייער אייגענעם פּראָגראַם־מינימום. דאָס וועט אייך געבען אַ היבשע ביסעל טירחא, און, על כל פּנים, וועט דאָס צונעהמען צו פֿיעל צייט, איהר זאָלט נאָך קאָנען טראַכטען וועגן ווייטערדיגע שריט".

„יעדער האָט זיינע חסרונות. מיין חסרון איז — קורצזיכטיגקייט. אָבער איך ווייס, אַז ווייטזיכטיגקייט איז אויך ניט קיין גרויסע מעלה. (שפּאַסהאַפֿטע שטימונג). מיר האָבען אַזוי פֿיעל דאגות מיט די פּלאָגען פֿון יעדען טאָג, — און מיין קורצזיכטיגע איבערצייגונג בעשטעהט אין דעם, אַז גראָד די אַרבייט פֿאַר די קלייניגקייטען פֿון דעם טאָג איז דאָס וויכטיגסטע פֿאַר דעם איבערגאַנג פֿון דער געזעלשאַפֿט אין אַ סאָציאַליסטישע אָרדנונג, — אַז איך האָב קיין מורא ניט, מיין חלאת זאָל אָננעהמען צו געפֿעהרליכע מאָסען. געוויס, אויב מיר זאָלען בעשטימען אַ קאָמיסיע, וואָס זאָל אַריינטראָגען אָרדענונג אין אַלע פּאַרטיי־

לונגען, וואָס עקזיסטירען וועגען דעם ענין, אָדער גאָר צונויפשטימען זיי איינע מיט דער אנדערער, קאָן יענע חלאת ווערן געפעהרליך, אָבער ניט פאַר דער סאָציאַליסטישער בעוועגונג, נאָר פאַר די מיטגלידער פון דער קאָמיסיע גופאָ.“ (ש פ א ס ה א פ ט ע ש ט י מ ו נ ג).

„פון דעסטוועגען שטעל איך מיך ניט נעגאַטיוו צו טרולסטראַ'ס אידעע אין אַלע איהרע פונקטען. עס וואָלט געווען זעהר גוט אויסצושטודירען אַלע אָנהויבען פון דעם סאָציאַליזם, וואָס זענען צושפּרייט אומעטום. אָבער יעמאָלט דאַרף מען זיך ניט בעגרענצען נאָר מיט די רעזולטאַטען פון דער טעטיגקייט פון דער סאָציאַל־דעמאָקראַטיע, ווייל יענע התחלות ענטשטעהען פון זיך אליין אויף אַלע פעלדער, אָהן אונזער אַריין מישען זיך. א בוך אָנשרייבען וועגען דעם, וואָלט געווען אינטערעסאַנט, אָבער ניט אַן אינטערפּאַרלאַמענטאַרישע קאָמיסיע קאָן בעשפּרעכען די אַלע פראַגען. א מענש, וואָס נעהמט אנטייל אין א גרויסער שלאַכט, קאָן זיין, ער זאָל די שלאַכט אליין גאָר ניט זעהן. אזוי איז דאָס, ווי איך רעכען, אויך מיט אונז: מיר אַלע נעהמען אַנטייל אין דער גרויסער שלאַכט, אָבער מיר זעהען ניט איהר גאַנצען צוזאַמענהאַנג. און אויך א קאָמיסיע וועט דאָס ניט קאָנען דערזעהן.“

מען וואָלט געקאָנט ברענגען נאָך אנדערע עפּיזאָדען און איינדרוקען פון יענע ארבייטען, וואָס האָבען זיך אָבגעשפּיעלט מחוץ פון דעם קאָנגרעס. מען וואָלט בעדאַרפט צוציעהען די אויפמערקזאַמקייט פון דעם לעזער אויף דער ערשטער סאָציאַליסטישער פרויען־קאָנפערענץ, אויף דער ערשטער מושטירונג פון א נייער וואַקסענדער אַרמעי, וואָס זוכט איהרע ז ע ל ב ס ט ש ט ע נ ד י ג ע וועגען, וואָס וויל בעשטימען איהר א י י ג ע נ ע און בעזונדערע ראָליע אין דעם בעפרייאונגס־קאַמף פון דעם פּראָלעטאַריאַט און וואָס איז בעזעעלט מיט דעם טיעפען גלויבען אין דער וויכטיגקייט און נויטיגקייט פון איהר ארבייט.

„ווער עס האָט צוגעצויגען צו זיין ארבייט נאָר דעם מאַן“, — האָט געזאָגט די עסטאָנערין ב ע ר ג ל י י ן, — „דער האָט נאָר א האַלבען מענשען; ווער עס האָט צוגעצויגען אויך די פרוי, יענער האָט צוויי מענשען, און ווער עס האָט געוואונען אויך די קינ־

דער, יענעם געהערט די צוקונפט. אָט די צוקונפט וועט די פּראָגנאָזע-בעוועגונג געבען דער סאָציאַל-דעמאָקראַטיע".

מען וואָלט אויך געקאָנט בעקאַנט מאַכען דעם לעזער מיט די שטרעבונגען פון דער „יונגער גוואַרדיע", דער סאָציאַליסטישער אַרבייטער-יוגענד, וואָס האָט אויך געהאַט איהרע אייגענע זיצונגען און האָט אָבגעדרוקט איהר בעריכט אין די אויבען דערמאָנטע פּובליקאַציעס פון דער אינטערנאַציאָנאַלען ביוראָ. איהר ציעל איז בעשיינפּערליך צו פערווירקליכען יענע ווערטער קויטסקי'ס, מיט וועלכע ער האָט זיך נאָך אין דעם יאָהר 1903 געווענדט צו דער עסטרייכער אַרבייטער-יוגענד:

„די בורזשואַזי האָט שוין איצטער ניט מעהר קיין שום אידעאַלען און די בורזשואַזע יוגענד שטייגט זי נאָך אַריבער אין ענטוישונג, מיעדקייט, האָפנונגס-לאָזיגקייט און מענשען-פעראַכטונג אַרער גאָר אין אכזריות און צולאָזענקייט. דער פּראָלעטאַריאַט צוריק איז אין דער איצטיגער צייט דער קלאַס פון דעם רעוואָלוציאָנערען אידעאַליזם, און יענע פּאָליטישע ראָליע, וואָס איז מיט א האַלבען יאָהרהונדערט צוריק אויסגעפאַלען אויף דעם גורל פון דעם שטודענטענטום, פאַלט איצטער אויס אויף דעם גורל פון דער אַרבייטער-יוגענד. זי איז דער קוואַל, וואו עס ווערט שטענדיג בענייט דער ענטהוזיאַזם פאַר אונזער גרויסער זאַך; מיט איהר קאָן מען אויך אויף דעם קלאָרסטען אופן אָבמעסטען דעם אינטעלעקטועלען און מאָראַלישען פּראָגרעס פון דער פּראָלעטאַריאַט".

נאָך אַמאָל: דער שטוטגאַרטער קאָנגרעס שטעהט אין קיין פאַל ניט אָב פון זיינע פאָרגענגער ניט אין אינטערעס, ניט אין בעדייט. אמת, זיינע רעזאָלוציעס זענען, אין א סך פּרטים געווען ניט גאָר צופריעדענשטעלענד, אָבער מען דאַרף אויך ניט פערגעסען, אַז די רעזאָלוציעס פון דעם סאָציאַליסטישען אינטערנאַציאָנאַל זענען מאָטיווירטע דירעקטיווען, וועלכע די פּראָלעטאַרישע פּאַרטיעס פון דער גאַנצער וועלט אַרבייטען אויס פאַר די פּראָלעטאַרישע פּאַרטיעס פון דער גאַנצער וועלט.

עס איז אמת, זיי זענען יורידיש ניט בינדענד, זיי האָבען נאָר א ריין מאָראַלישע בעדייטונג פאַר די פּאַרטיעס, וואָס

שטעהען צו צו דעם אינטערנאַציאָנאַל. אָבער ניט קוקענדיג דערויף, לעגען זיי אַרויף זייער שטעמפּעל אויף די טעטיגקייט און דעם טעגליכען קאַמף פון דעם פּראָלעטאַריאַט אין די פערשיידענע לענדער ביי די פערשיידענע פעלקער. זיי שרייבען פאָר, וועלכע אוממיטעלבאַרע אויפגאַבען מען דאַרף זיך שטעלען, וועלכע קאַמף־מעטאָדען אַנווענדען, פון וועלכע אויפגאַבען און קאַמף־מעטאָדען זיך אָבזאָגען.

עס איז דעריבער קיין חדוש ניט, ווען אַ וועלכע עס איז פּאַרטיי וויל בשום אופן ניט אָננעהמען יענע אויפגאַבען און מעטאָדען, וואָס שטייגען אַריבער איהרע כוחות, אָדער וואָס געהען להיפּך צו איהר יאָהרענלאַנג אויסגעפּרואווטער טאַקטיק. עס איז קיין וואונדער ניט, ווען זי וויל זיך ניט אָבזאָגען פון אויפגאַבען און מעטאָדען, וועלכע האָבען איהר ניט איינמאָל ארויסגעהאָלפען אין קאַמף און שטימען איין, לויט איהר טיעפסטער איבערצייגונג, מיט די גרונד־פּרינציפּען פונ׳ם סאָציאַליזם.

אָט פאַר וואָס עס איז אַזוי שווער אויסצואַרבייטען אַזאַ רעזאָלוציע, וואָס זאָל קאָנען בעפריעדיגען אַלע פּאַרטייען, אָדער לפּחות דעם גרעסטען רוב פון זיי.

דעם אינטערנאַציאָנאַל הויבט אָן קלאָר ווערען זיין אייגענע קראַפט און דער היסטאָרישער בעדייט פון זיינע רעזאָלוציעס. מיט שטאָלץ קאָן ער קאָנסטאַטירען, צ. ב., דעם פאַקט, אַז אויף דער אינווענייגסטער פּאָליטיק פון פראַנקרייך, אין וועלכער די סאָציאַליסטישע פּאַרטיי שפּיעלט אַ געהויבענע ראָליע, גאָר ניט לפי ערך צו איהר סכום מיטגליעדער, האָט געוויס געווירקט די בעקאַנטע רעזאָלוציע פון דעם אַמסטערדאַמער קאָנגרעס, וואָס האָט געפיהרט צו דער פעראייניגונג פון די צוויי קעמפּענדע ריכטונגען.

און ניט נאָר אויף דעם אינווענייגסטען לעבען פון פראַנקרייך האָט זיך אָבגערופען די ווירקונג פונ׳ם אינטערנאַציאָנאַל, נאָר אויך אויף דעם גאַנצען גאַנג פון דער יעצטיגער וועלט־פּאָליטיק. זעהר ריכטיג האָט ו ו אַ ל י אַ ן בעמערקט אין איינער פון זיינע רעדען אויף דעם קאָנגרעס, אַז, אין דער צייט פון דעם רוסיש־יאַפּאַנישען קריעג, איז די בורזשואַזיע אין פראַנקרייך שוין נעווען אָנגעגרייט, אַ וואָרף צו טהאָן זיך העלפען רוסלאַנד. און זי

וואָלט זיך געוויס אריינגעפּלאָנטערט אין דעם געשלעג, אויב דער פּראָלעטאַריאַט וואָלט ניט אַרויס מיט זיין העפטיגען פּראָטעסט אונטער דער פיהרונג פון דער פעראייניגטער פּאַרטיי.*)

ביי אַזאַ היסטאָרישער בעדייטונג, וואָס די מ אָ ר אַ ל י ש ע רעזאָלוציעס פון דעם אינטערנאַציאָנאַל האָבען, איז קיין וואונדער ניט, וואָס דער קאָנגרעס בעגעהט זיך זעהר פאָרזיכטיג מיט זיי און אָפּטמאָל מוזען זיי אונפערמיידליך אַרויסקומען בלאַסליך און אַפילו אָפּאָרטוניסטיש.

.3

לאָמיר אָבער איבערגעהן צו אונזער „קאַפּיטעל.“

די נאַציאָנאַלע פראַגע איז ניט געשטאַנען אויף דעם סדר היום פון דעם קאָנגרעס. אָבער איהר גייסט האָט געשוועבט איבער אַלע זיינע אַרבייטען. אין תוך גענומען, איז נאָך ניט געוועזען קיין איינציגער אינטערנאַציאָנאַלער סאָציאַליסטישער קאָנגרעס, וואָס זאָל האָבען זיך אַזוי פיעל פערנומען מיט דער נאַציאָנאַלער פראַגע און וואָס זאָל האָבען זיך אַרויסגעזאָגט וועגען איהר אַזוי קלאָר און שאַרף, ווי דאָס האָט געטהאָן דער שטוטגאַרטער קאָנגרעס.

און קיין חדוש ניט. פון די פינף פראַגען, מיט וועלכע דער קאָנגרעס האָט זיך בעדאַרפט בעשעפטיגען, זענען דריי אוממיטעלבאַר צונויפגעבונדען מיט דער נאַציאָנאַלער פראַגע און קאָנען פערענטפערט ווערען נאָר יעמאָלט, ווען מען האָט לכתחילה אַ בע־

*) די מיינונג, וואָס ווערט דאָ אַרויסגעזאָגט וועגען דער ראָליע פון דעם אינטערנאַציאָנאַל אין דער וועלט־פּאָליטיק, דאַרף איצטער, אין דער צייט פון דעם גרויסען וועלט־קריעג, געוויס איבערגעקוקט ווערען. אָבער אַז די הערשענדע מעכטען האָבען געהאַט אין זינען דעם אינטערנאַציאָנאַל, אוידער זיי האָבען זיך גענומען פאַר'ן קריעג, קאָן קלאָר ווערען פון צוויי פאַקטען: וואָס גראָד ערב קריעג האָט מען אָבגעראַמט פון וועג ז ש אָ ר ע ס'ן און וואָס דער קריעג איז דערקלעהרט געוואָרען אין דער גרעסטער אוילעניש, נאָך אוידער דער אינטערנאַציאָנאַל האָט געהאַט צייט צונויפצורופען אַן אויסעראָרדענטליכען צונויפפאָהר. די קומענדיגע געשיכטע וועט געוויס ברענגען אויפקלעהרענדע דאָקומענטען וועגען אָט די צוויי פאַקטען. (1917).

שטימטע פּרינציפּיעלע שטעלונג צו דעם נאַציאָנאַלען פּראָבלעם. דאָס זענען: „דער מיליטאַריזם און די אינטערנאַציאָנאַלע קאָנ־פליקטען", „די קאָלאָניאַל־פּאָליטיק" און די פראַגע וועגען „עמי־גראַציע און אימיגראַציע". נאָר די פראַגען „וועגען פרויען־וואַהל־רעכט" און „וועגען דער שטעלונג פון דער פּאַרטיי צו די פּראָפּע־סיאָנעלע פעראיינען" האָבען געקאָנט בעהאַנדעלט ווערען אָהן א וועלכע עס איז שייכות צו אונזער ענין.

עס איז דעריבער געווען ניט קיין צופאַל, וואָס ב ע ב ע ל האָט פאַר דער יום־טוב־נומער פון דער „שוואַבישער טאַגוואַכט", וואָס איז אַרוים לכבוד דעם קאָנגרעס, געשריעבען זיין אַרטיקעל אויף דער טהעמע: „זענען נאַציאָנאַל און אינטערנאַציאָנאַל היפּכים?" („זינד נאַציאָנאַל און אינטערנאַציאָנאַל געגענזעצע?")

בעבעל רעזומירט אין די פאָלגענדע ווערטער יענע רעזולטאַטען, צו וועלכע ער איז געקומען בנוגע צו דער שאלה פון נאַציאָנאַליזם און אינטערנאַציאָנאַליזם.

„די אויפגאַבע פון דעם אַרבייטער־קלאַס אין אַלע לענדער איז אין דערזעלביגער צייט א נאַציאָנאַלע און אַן אינטערנאַציאָ־נאַלע. ווען די אַרבייטער־קלאַסען קעמפען אין דעם גבול פון דער איי־גענער נאַציע, פון דעם ענגערען אייגענעם לאַנד פאַר דורכפיה־רען אין לעבען מאַסרעגעלן און אינסטיטוציעס, וואָס גיעבען דעם אַרבייטער די מעגליכקייט פאַרבעסערען זיין לעבענס־לאַגע, בע־פריעדיגען זיינע העכערע קולטורעלע בעדערפעניסען און, לסוף, אויסקעמפען רעכטליכע און סאָציאַלע גלייכהייט פאַר אַלעמען, דאַרפען זיי זעהען, אויך אויף דעם אינטערנאַציאָנאַלען פעלד דורכצופיהרען דיזעלביגע שטרעבונגען, ווייל נאָר אויף אַזאַ'ן אופן קאָן מען גאַראַנטירען די זיכערקייט פון יענע פערבעסערונגען, וואָס מען דערגרייכט אין דער אייגענער היים".

„נאַציאָנאַל און אינטערנאַציאָנאַל זענען אויף אַזאַ'ן אופן דורכאויס קיין בעגריפען און שטרעבונגען, וואָס שליעסען איינע די אַנדערע אויס; אדרבה, זיי ד ע ר ג א נ צ ע ן איינע די אַנ־דערע. אַקוראַט אַזוי, ווי אין דעם גבול פון דעם אייגענעם פאָלק איז דער אמת'ער וואויל־לעבען פון זיינע קינדער אָבהענגיג פון דעם, צי עס לעבט זיך וואויל יעדען איינצעלנעם יחיד, אַזוי איז

אויף אין די גרעניצען פון דער גרויסער פעלקער־משפחה דער וואויל־שטאַנד פון פאָלק אָבהענגיג פון דעם וואוילשטאַנד פון אַלע אַנ־דערע.״*)

די געדאַנקען אין בעבעל׳ס אַרטיקעל זענען געווען ווי דער קאַמערטאָן, וואָס האָט אָנגעשטימט דעם גאַנצען קאָנגרעס אויף אַ בעשטימטען טאָן. מיט דעם גייסט פון דיזעלביגע געדאַנקען איז געווען דורכגעדרונגען דאָס רוב פון אַלע וויכטיגסטע דערקלעהרונ־גען אויף דעם קאָנגרעס, וואָס זענען געמאַכט געוואָרען וועגען דער נאַציאָנאַלער פראַגע. און דער ווערטה פון די אַלע דערקלעהרונ־גען שטייגט אויף אַזוי פיעל מעהר, ווען מען דערמאָהנט זיך, אַז זיי זענען אַרויסגעזאָגט געוואָרען לגמרי אונאָבהענגיג פון בע־בעל׳ס מיינונגען.

די פראַגע וועגען נאַציאָנאַליזם און אינטערנאַציאָנאַליזם האָט געמוזט שפּיעלען אַ בעדייטענדע ראָליע אין דער דיסקוסיע וועגען „מיליטאַריזם און אינטערנאַציאָנאַלע קאָנפליקטען.״

דער הויפּט־פּונקט, אַרום וועלכען עס האָבען זיך געדרעהט די ויכוחים, איז אין קורצען געווען אַזאַ:

דער קאָנגרעס האָט זיך בשום אופן ניט גענויטיגט אין נאָך אַמאָל איבערקוקען די שטעלונג פון דעם אינטערנאַציאָנאַלען סאָ־ציאַליזם בנוגע צו דעם מיליטאַריזם, וואָס פאַלט מיט אַזאַ שווערער לאַסט אויף די אַקסלען פון די אַרבייטאַרישע קלאַסען, און ניט צו־ליעב דעם ציעל איז דער פּונקט אוועק געשטעלט געוואָרען אויפ׳ן סדר היום.

פאַר דעם קאָנגרעס איז געשטאַנען אַ ספּעציעלע אויפגאַבע — בעשטימען זיין שטעלונג צו יענער אַנטי־מיליטאַריסטישער און אַנטי־פּאַטריאָטישער אַגיטאַציע, וועלכע ערווע האָט אויפ־געהויבען אין פראַנקרייך, און ניט נאָר אַרויסזאָגען זיך, צי ער איז מסכים מיט איהר אָדער ער לייקענט זי אָב, נאָר אויך אַרויסטראָגען אָן אָפּענעם און קלאָרען בעשלוס, צי ער פערלאַנגט, אַז אַזאַ אַגיטאַ־ציע זאָל אויפגעהויבען ווערען אין אַלע אַנדערע לענדער.

---

*) „שוועבישע טאַגוואַכט״ פון דעם 17־טען אויגוסט, 1907.

ערווע׳ס אגיטאציע האָט זיך אָנגעהויבען אין אן ענגען צוזאַמענהאנג מיט די רעוואָלוציאָנערע פּאסירונגען אין רוסלאנד. אין א געוויסער צייט האבען גענומען צירקולירען קלאנגען, אז דייטשלאנד איז ברעה אריבער צו טרעטען דעם רוסישען גרעניץ, כדי מיט בעוואפענטער מאכט צו פערטיידיגען דעם אָבגעלעבטען רעזשים.

דער פראנצויזישער פראָלעטאריאט האָט געמוזט פון אזעלכע קלאנגען אויפגערודערט ווערן און זיך אליין פרעגען: און וואָס איז מכח דער דייטשער סאָציאל־דעמאָקראטיע? נישיים וועלען די מיליאָנען סאָציאליסטען דאָס דערלאָזען? וואָס רעכענען זיי צו ט ה אָ ן, כדי צו צושטערען זייער קיסר׳ס פלאַן?

אויף אלע אָט די פראגען האָט דער פראנצויזישער פראָלעטאריאט ניט געפונען קיין ענטפער. די דייטשע סאָציאל־דעמאָקראטיע האָט מיט קיין זאך ניט גערדאָהט אויף דעם פאל, ווען די קלאנגען זאָלען זיך ארויסווייזען פאר ריכטיג. מען האָט געמוזט אליין פערטראכטען זיך וועגען דעם גרויסען פראָבלעם, ווי אזוי אָנצוהייבען א דירעקטען קאמף אנטגעגען דעם מיליטאריזם.

און דאָ האָט זיך ערווע׳ן אויסגעדוכט, אז ער האָט געפונען דעם גליקליכען ענטפער אויף דער פיין־פולער שאלה. מען דאַרף זיך אָבזאָגען פון מיליטער־דיענסט, מען מוז אין דער ארמעע פראָפּאגאנדירען דעזערטירענטום און אינסובאָרדינאציע און אויב דער קריעג וועט דערקלערט ווערן, ענטפערען אויף איהם מיט אן אלגעמיינעם סטרייק.

היות אָבער, ווי אויף דעם גרונט פון יעדער בעוואָפענטער מאכט ליעגט די אידעאָלאָגיע פון דעם „פאטריאָטיזם“, די נויטווענדיגקייט צו בעשיצען „דאָס פאטערלאנד“ פון דעם „שונא׳ס“ אָנפאל, איז דער איינזייטיגער שכל ערווע׳ס לאָגיש דערגאנגען ביז צום סוף. ער האָט גענומען אבסאָלוט אָבלייקענען יעדען פאטריאָטיזם און יעדען נאציאָנאליזם.

מען דאַרף, — האָט ער געפאָדערט, — מאכען א סוף צו די פאטערלענדער מיט די נאציעס; מען מוז, צום ווייניגסטען, ארויסשלאָגען די דאָזיגע נארישקייטען פון דעם פראָלעטאריאט׳ס קעפּ, אין יעמאָלט ערשט וועט מען קאָנען אָנהויבען אן אלוועלטליכע אגיטאציע ניט נאָר צוליעב פאָלקס־בעוואָפענונג אנשטאָט שטענדיגע

שטעהענדע ארמעען, נאר אויך געהן ווייטער און פאדערן די אבשאפונג פון א וועלכער עס איז בעוואפענטער מאכט.

אט אזעלכע ראדיקאלע פאסטולאטען האט ערווע ארויסגעשטעלט.

די פראנצויזישע דעלעגאציע האט אריינגעטראגען אין דער קאמיסיע א רעזאלוציע אנטקעגען דעם מיליטאריזם, אבער אהן ערווע'ס קאסמאפאליטישע „אנטי־מאמין'ס. זי האט זיך בענוגענט מיט ריין אנטי־מיליטאריסטישע טעזען, — און אויך דאס, אין זעהר אן אבגעשוואכטער פארם, — און וועגען אט די טעזען האט זיך דער קאנגרעס געדארפט ארויסזאגען.

מען האט בעדארפט בעשטימען, צי קאנען די איינצעלנע נאציאנאלע פארטייען אויפהויבען אין זייערע לענדער צווישען זייערע פעלקער א דירעקטען קאמף אנטקעגען דעם מיליטאריזם. דאס הייסט, ניט נאר א קאמף מיט די מיטלען פון אגיטאציע און פראפאגאנדע צווישען דער גאנצער בעפעלקערונג אנטקעגען די מיליטאריסטישע אידעען, — דאס געהט שוין אויך אזוי אריין אין דעם טעטיגקייטס־פראגראם פון יעדער סאציאליסטישער פארטיי; ניט נאר א קאמף דורך אבווארפען די מיליטאריסטישע ביודזשעטען, — דאס איז שוין געווארען די אלגעמיין־פערבינדענדע טאקטיק פון אלע סאציאליסטישע פראקציעס אין די פארלאמענטען: עס ווערט גערעדט וועגען פ ר א ק ט י ש ע ר קאמף־טעטיגקייט כחוץ לפארלאמענט, וועגען דער פראפאגאנדע און דער אגיטאציע אין דער ארמעע, וועגען אויפרופען צו די סאלדאטען, זיי זאלען זיך אבזאגען פון דער מיליטערישער דיסציפלין, וועגען דערקלערען אן אלגעמיינעם סטרייק אין דעם פאל פון א קריעג.

דער קאנגרעס האט געדארפט בעטראכטען און בעשליסען, אויף וויפיעל צוועקמעסיג עס זענען די מיטלען, וואס די פראנצויזישע דעלעגאציע שלאגט פאר, און וועלכע אנדערע מיטלען קאן מען פארשלאגען יענע פארטייען, וואס קאנען עפעס אויפטהאן.

אט פאר וואס אין דער רעזאלוציע גופא איז מיט קיין ווארט ניט דערמאהנט געווארען די נאציאנאלע פראגע. דערפאר אבער האבען די דיסקוסיעס זיך ניט געקאנט בענוגענען מיט דער ריין פראקטישער זייט פון דער זאך. מען איז געצוואונגען געווען אריינ־

קוקען טיעפער אין יענעם אידעאָלאָגישען באזיס, אויף וועלכען ערווע האָט אויפגעבויט זיין אנטי־מיליטאריזם. מען האָט זיך געמוזט ארויסזאָגען וועגען דעם תוך פון נאציאָנאַליזם.

און די קאָמפּעטענטע פיהרער פון דעם אינטערנאציאָנאַלען סאָציאַליזם האָבען זיך ארויסגעזאָגט.

שוין אין זיין ערשטער רעדע אנטגעגען ערווע האָט **בעבעל** גערעכענט פאַר נויטיג אויפצוהויבען א פּאָלעמיק אנטגעגען יענעמ'ס „אנטי־פּאַטריאָטיזם“.

„ערווע“, — זאָגט ער, — „מיינט, אז א פאָטערלאַנד איז נאָר א פאָטערלאַנד פאַר די הערשענדע קלאסען און ממילא איז דאָס א גלייכגילטיגע זאַך פאַר'ן פּראָלעטאַריאט... עס איז אָבער נאָך א גרויסע שאלה, וועמען עס געהערט דאָס פאָטערלאַנד. ענטוויקעלט זיך דאָך דאָס גאַנצע קולטורעלע לעבען נאָר אויף דעם באָדען פון דער נאציע. מהוט א קוק אויף עסטרייך, אויף דעם קאמף פון די פּוילען פאַר זייער נאציאָנאַלער ווידערערלעבונג. אויך אין רוס־לאַנד וועט זיך בלי ספק אויפהויבען די נאציאָנאַלע פראגע“ (ראָזע ליוקסעמבורג איז ניט מסכים). „יעדעס פאָלק, וואָס ליידט אונטער א פרעמדער הערשאפט, אפילו ווען זי ברענגט איהם גוטס, הויבט זיך אויף אין זיין גאַנצער מאסע צו קעמפען פאַר פרייהייט און רוקט אָב אַלע אַנדערע ציעלען אויפ'ן הינטערשטען פּלאַן“.

ערווע ענטפערט בעבעל'ן און בעגרינדעט זיינע קאָסמאָפּאָלי־טישע טעזען. ער חזר'ט איבער נאָך א מאָל זיין ליעבלינגס־געדאנק, אז עס זענען ניטאָ קיין פעלקער און קיין פאָטערלענדער, נאָר עס איז דאָ א בורזשואזיע און א פּראָלעטאַריאט, די וועלף און די שעפּסען.

„יעדעס פאָטערלאַנד“, — זאָגט ערווע, — „איז נאָר א מעל־קיגע בהמה פאַר די קאפּיטאַליסטען; דאָס איז א שטיף־מוטער פאַר אַלע פּראָלעטאַריער, און צוליעב אזא זאַך לוינט זיך, כלעבען, ניט, זיי זאָלען איינער דעם אַנדערן צוברעכען די קעפּ. די וועלף הינטער די פערשיידענע צאמען האָבען זיך פעראייניגט; אונזער אויפגאַבע איז איצטער — צונויפצופיהרען אין איינעם אַלע שעפּסען, און ניט קוקען אויף די פערשיידען אָבגעפארבטע גרעניץ־קלעצער“.

דער קאָנסעקווענטער קאָסמאָפּאָליט ערווע איז אָבער אין דעם

משך פון זיינע רעיד א פּאָר מאָל גאָר מיאוס אַרויסגעפאַלען פון זיין ראָלע. וועגן בעלגיען האָט ער גערעדט פון אויבען אַראָב און האָט איהר געגעבען צו פערשטעהן, אַז זי מעג זיך ניט רוקען אין פראַגען, וואָס האָבען צו טהאָן מיט אינטערנאַציאָנאַלע קאָנפליקטען. מיט גרויס בטול האָט ער גערעדט וועגען דעם פאָלק־כאַראַקטער פון די דייטשען, — אין וועמעס אָדערן „עס פליעסט ניט קיין בלוט, נאָר ביער", — און זעהר האָפּערדיג האָט ער זיך געבריהמט מיט די רעוואָלוציאָנערע טראַדיציעס פון דעם פראַנצויזישען פאָלק.

דאָס האָט געגעבען די מעגליכקייט דעם בעלגיער טראָקלע אַריינצושיעסען א פייל אין דעם אכילעס־פּונקט, וואָס ערווע האָט אַזוי אונפאָרזיכטיג אָבגעדעקט. „ביי דעם אולטראַ־אינטערנאַציאָנאַליסט ערווע האָט זיך שוין גאָר אומדערוואַרטעט אַרויסגעריסען דער שטאָלץ מיט זיין פראַנקרייך'ס באַרריקאַדען און רעוואָלוציעס!" דער טעות, וואָס ערווע מאַכט, בעשטעהט, לויט טראָקלע, אין דעם, וואָס ער זעהט ניט איין, אַז עס זענען דאָ צוויי אַרטען פון פּאַטריאָטיזם: איינער א בורזשואַזער, דער אַנדערער א פּראָלעטאַרישער. דעם פּראָלעטאַרישען פּאַטריאָטיזם האָט ערווע אין גאַנצען אַרויסגעלאָזען פון אויג. (אגב אורחא וועל איך בעמערקען, אַז דער געדאַנק וועגען די צוויי אַרטען פּאַטריאָטיזם ווערט ענטוויקעלט אייך אין ק. קויטסקי'ס בראָשורע: „דער פּאַטריאָטיזם און די סאָציאַל־דעמאָקראַטיע". די בראָשורע האָט יעדער דעלעגאַט צום קאָנגרעס בעקומען במתנה).

די איבעריגע רעדנער אין דער דיסקוסיע האָבען ניט דורכגעלאָזען די געלעגענהייט, אָבצוגרעניצען זיך אויפ'ן שאַרפסטען אופן פון ערווע'ס קאָסמאָפּאָליטיזם. לײדער האָבען מיר ניט קיין פולע סטענאָגראַפישע בעריכטען וועגען אָט די העכסט בעלעהרענדע ויכוחים. אָבער אויך דאָס וואָס איז אויפגענומען פון די בעריכטען, כאַראַקטעריזירט גענוג די אנשויאונגען, וואָס הערשען ביי די איצטיגע פיהרער פון דעם צווישען־פעלקערליכען סאָציאַליזם.

וואַליאַן, וואָס האָט גענומען דאָס וואָרט נאָך טראָקלע, האָט אויפגעוויזען אויף דעם אומשטאַנד, אַז די נאַציעס זענען ניט נאָר ניצליכע, נאָר אויך נויטווענדיגע עלעמענטען פון דער מענשליכער ענטוויקעלונג. און ער איז ניט געבליבען ביי דעם

פּשוט'ען אַרויסזאָגען דעם געדאַנק: ער האָט איהם אין אַ לענגע־רער רעדע ענטוויקעלט און בעגרינדעט. נאָך אַמאָל: אַ שאָד, וואָס פּונקט וועגען דער נאַציאָנאַליטעטען פראַגע זענען די קאָנגרעס־בע־ריכטען אַזוי קאַרג.

זשאָרעס שטימט איין מיט ערווע'ס אַנטי־מיליטאַריזם, אָבער איז בשום אופן ניט מסכים מיט זיין אַנטי־פּאַטריאָטיזם.

„ערווע“, — זאָגט ער, — „וויל פערניכטען די פּאַטערלענדער, ווי דער נאַר וואָס אויפגעוואַכטער פּראָלעטאַריאַט האָט אַמאָל גע־וואָלט פערניכטען די מאַשינען. מיר ווילען סאָציאַליזירען פאַר דעם פּראָלעטאַריאַט סיי די פּראָדוקציאָנס־מיטלען, סיי דאָס פאַטערלאַנד. ווייל אַ נאַציע, — דאָס איז אַן אוצר פון מענשליכען זשעני און פּראָגרעס, און עס וואָלט גאָר ניט געפּאַסט פאַר'ן פּראָלעטאַריאַט, ער זאָל צושלאָגען אויף פיצלעך אָט די טייערע געפעס פון דער מענשליכער קולטור“.

פאָלמאַר זאָגט: „ס'איז ניט אמת, אַז מיר האָבען ניט קיין פאַטערלאַנד. מיר האָבען אַ פאַטערלאַנד. איך זאָג דאָס און וויל זיך ניט אַריינלאָזען אין דעם שאַרפען אַנאַליז, וואָס מען זאָל פערשטעהן אונטער דעם וואָרט. די גאַנצע ליעבע צו דער מענש־הייט קאָן אונז ניט שטערען צו זיין גוטע דייטשען. ווי ווייט מיר זאָלען ניט געהן אין דעם הסכם, אַז עס זענען דאָ אַלגעמיינע קול־טורעלע אינטערעסען פאַר אַלע פעלקער, אַקוראַט אַזוי ווייט מוזען מיר זיך אָבזאָגען צוצושטעהן צו יענעם אוטאָפּיסטישען בליק, וואָס מיינט, אַז עס וואָלט כלומר'שט געווען ווינשענסווערט, אַלע נאַציעס זאָלען פערשווינדען און אויף זייער אָרט זאָל אַריין טרעטען אין לעבען אַ גלייכאַרטיגער אַלפעלקערליכער ציטעם“.

קאָססטאַ: „אויב מיר זענען ניט קיין פּאַטריאָטען אין דעם בורזשואַזען זין פון דעם וואָרט, זענען מיר פאָרט פּאַטריאָטען אין דעם בעסערען, סאָציאַליסטישען זין פון דעם וואָרט: מיר קאָנען ניט און ווילען זיך ניט אָבזאָגען פון די פּרעכטיגע און ערהאַבענע ווערטהען פון אונזער אייגענער היים“.

בראַנטינג מיינט, מען דאַרף דאַנקען ערווע „פאַר דער

געלעגענהייט, וואס ער האט אונז געגעבען ארויסצואווייזען אונזער גאנצע איינינקייט בנוגע דעם געדאנק, אז נאציאנאליזם און אינטערנאציאנאליזם זענען ניט קיין היפכים, נאר אדרבה! זיי דערגאנצען איינער דעם אנדערן".

וואנדערוועלדע איז דעריבער געווען פאלקאם געראכט, ווען ער האט דערנאך פאר'ן פלענאר פונ'ם קאנגרעס אזוי געשילדערט דעם רעזולטאט פון די דעבאטען מכח נאציאנאליזם און אינטערנאציאנאליזם.

„מיר זענען אלע געווען איין הארץ און איין נשמה בנוגע צו דעם פונקט, וואס איז אזוי גלענצענד בעלויכטען געווארען אין די רעדעס פון בעבעל און וואליאן און וואס זאגט, אז דער ערשטער פארבעדינג פאר אונזער אינטערנאציאנאל איז די עקזיסטענץ פון פרייע און אויטאנאמע ארגאניזאציעס. דער ארבייטער־אינטערנאציאנאל איז ניט קיין מאסע אהן א שום פארם, גרופירונג און פאנאנדערגלידערונג. ער איז א פרייע פעראייניגונג פון לעבעדיגע ארגאניזאציעס, א בונד ניט נאר פון זעלבסטשטענדיגע מדינות, נאר אויך פון נאציעס, וועמען דער אינטערנאציאנאל האט צוריקגעגעבען זייער זעלבסטשטענדיגקייט, ווי צ. ב. פוילען (שטורעמדיגע צושטימונג.)"

„מיר האבען אנגענומען דאס רעכט אויף נאציאנאלע פאנאנדערגלידערונג עהרליכער און קאנסעקווענטער, איידער דאס האט געקאנט טהאן א וואסער־עס־איז בורזשואזע פארטיי. אונזער רעזאלוציע בעפעסטיגט נאך א מאל דעם פאקט, אז מען קאן האלטען פאר נויטיג די עקזיסטענץ פון נאציעס און אין דערזעלביגער צייט ניט אבשוואכען די צווישען־פעלקערליכע פערבינדונג פון די ארבייטער".

„דער פועל־יוצא אט פון דער איבערצייגונג אונזערער האט געמוזט זיין דער הסכם, אז יעדע נאציע האט א רעכט, וואס קיינער קאן ביי איהר ניט אבנעהמען, צו פערטיידיגען איהר אונאבהענגיגקייט אנטקעגען א וואס פאר אן איבערפאל ניט איז פון דרויסען".

ווי ווייט איז איצטער דער סאציאליזם פון יענער צייט, ווען אויף שריט און טריט פלעגט מען הערען די ווערטער פונ'ם „קא־

מוניסטישען מאַניפעסט", אַז „דער פּראָלעטאַריאַט האָט ניט קיין פאַטערלאַנד", און ווען אין די ווערטער פלעגט מען אריינלעגען דעם זין, אַז דער פּראָלעטאַריאַט דאַרף זיך לגמרי ניט קימערן וועגען די אינטערעסען פון דער נאַציאָנאַלער אונאָבהענגיגקייט, אָדער אַז ער דאַרף גאָר זיין פיינדליך צו זיי!

יענע ווערטער פון׳ם מאַניפעסט בעקומען איצטער גאָר אַן אַנדער טייטש. „דער פּראָלעטאַריאַט האָט ניט קיין פאַטערלאַנד", ווייל די בורזשואזיע האָט אין איהרע הענד אריינגעכאַפּט דאָס פאַטערלאַנד און עקספּלואַטירט עס צוליעב דעם אייגענעם נוצען. „דער פּראָלעטאַריאַט האָט ניט קיין פאַטערלאַנד" איז דער טייטש: ע ר ד א ר ף ד א ס פ א ט ע ר ל א נ ד ע ר א ב ע ר ן. אָדער, ווי ד א ש י נ ס ק י האָט אויסגעדריקט דעם געדאַנק אין זיין רעדע אויף דעם קאָנשטאַטער פּלעין: „דעם פאָלק, וואָס האָט ניט קיין היים, עראָבערן אַ פאַטערלאַנד, אַן אָרט, וואו ער זאָל קאָנען ארויסווייזען זיין מענשליכע חשיבות און זיינע מענשליכע גריידען, — אין דעם בעשטעהט די אויפגאַבע פון דעם סאָציאַליזם".

דער בעריכט וועגען דאַשינסקי׳ם רעדע בעמערקט, אַז די ווערטער האָבען ארויסגערופען אַ „שטורעמדיגע, אָפט ווידערהאָלטע, לאַנג-אָנהאַלטענדע צושטימונג".

עס איז דעם פּויל דאַשינסקי געווען לייכטער פאַר אַלעמען צו געפינען די פּאַסיגע פאָרמעל פאַר אָט דער סאָציאַליסטישער אויפגאַבע, ווייל ער איז אַ פערטרעטער פון אַן אונטערדריקטען פאָלק. אָבער אַפילו די פּוילען האָבען, דוכט מיר, נאָך ניט קיין רעכט צו רעדען וועגען זייער היימאַטלאָזיגקייט אין אַ נאַציאָנאַלען זין. אַ פאָלק, וואָס האָט זיין טעריטאָריע, איז נאָך ניט אָהן אַ פאַטערלאַנד.

גאַנץ אַנדערש איז דאָס מיט די עקסטעריטאָריאַלע פעלקער, און צווישען זיי די אידען, דעם אמת׳ען נע-ונד׳ניק אין דער פעלקער-משפחה פון דער מענשהייט. אויף דאָס אידישע פאָלק פּאַסט אות באות דער אויסדרוק „אַ פאָלק אָהן אַ היים". דאַשינסקי׳ם ווערטער פאָרמולירען די אַלגעמיינע שטעלונג פון דעם אינטערנאַציאָנאַלען סאָציאַליזם צו דער פראַגע וועגען פּאַטריאָ-

טיזם אין פאָטערלאַנד. אָבער אויף קיינעם זענען זיי ניט אַזוי אָנגעמאַרטען, ווי אויף דאָס אידישע פאָלק.

יע, עראָבערן פאַר זיך אַ פאָטערלאַנד! וואָס דאָס זאָל ניט קאָסטען! דאָס איז ניט נאָר דער בעפעהל פון דער אידישער נאַציאָנאַלער לעבענס־נויט. דאָס איז אויך אַ נויטוועגדיגער טייל פון אַ ריכטיג פערשטאַנענעם סאָציאַליסטישען פּראָגראַם.

די דעבאַטען וועגען פּאַטריאָטיזם, וואָס האָבען זיך ענטוויקעלט אויף דעם שטוטגארטער קאָנגרעס אין צוזאַמענהאַנג מיט דער מי־ליטאַריסטישער פראַגע, וועלען צוגעבען נאָך מעהר מוטה יענע אידישע סאָציאַליסטישע פּאַרטייען, וואָס האָבען נאָך, איידער דעם שטוטגארטער קאָנגרעס, קלאָר איינגעזעהען, ווי נויטיג עס איז אוועקצושטעלען פאַר דער אידישער ארבייטערשאַפט און דעם אידישען סאָציאַליזם די אויפגאַבע — עראָבערן אַ פאָטערלאַנד פאַר דאָס אידשע פאָלק.

4

די נאָר וואָס כאַראַקטעריזירטע שטעלונג פון׳ם אינטערנאַציאָ־נאַל צו דער נאַציאָנאַלער פראַגע האָט געמוזט זיך אָבשפּיגלען אויך אין די דעבאַטען וועגען דער קאָלאָניאַל־פּאָליטיק.

עס איז זעהר לייכט צו פערשטעהן די אינווענינסטע שיכות צווישען דער קאָלאָניאַל־פּאָליטיק און דער נאַציאָנאַלער פּראַגע. קויטסקי האָט זעהר ריכטיג פאָרמולירט דעם גרונד־פּרינציפּ פון דער קאָלאָניאַל־פּאָליטיק, וואָס ווערט געפיהרט פון די קאַפּיטאַליס־טישע רעגיערונגען. דאָס איז — „עראָבערן אַ פרעמד לאַנד אויף יענעם זייט ים און מיט בעוואָפענטער מאַכט האַלטען דאָס אין דער אייגענער געוואַלט“.

אויב עס איז אַזוי, — און דאָס איז אַזוי, — איז יעדע קאַפּיטאַליסטישע קאָלאָניאַל־פּאָליטיק, אין וועלכע קולטורעלע מאָמענ־טען זי זאָל זיך ניט דראַפּירען, אַ שרייענדער ווידערשפּרוך צו די גרונד־פּרינציפּען פון דעם אינטערנאַציאָנאַלען סאָציאַליזם, צו דעם רעכט פון יעדעם פאָלק אויף זעלבסט־בעשטימונג.

אין די דעבאַטען וועגען דער קאָלאָניאַל־פראַגע האָבען זיך אויפ'ן קאָנגרעס צונויפגעשטויסען צוויי ריכטונגען:

איין ריכטונג גלויבט ניט אומבעדינגט אין דעם אויבען־דער־מאַהנטען גרונד־פּרינציפּ און איז דעריבער נוטה צו פערענטפערען די שאלה אויפ'ן אַלט־מאַרקסיסטישען אופן און גערעכטפערטיגען די פערברעכען אַנטקעגען דעם סאָציאַליסטישען פעלקער־רעכט דורך די אינטערעסען פון דער קאַפּיטאַליסטישער ענטוויקלונג און פון די פּראָדוקטיוו־קרעפטען.

די אַלט־מאַרקסיסטישע ריכטונג איז, פערשטעהט זיך, געגען די אַנווענדונג פון געוואַלט אין דער קאָלאָניאַל־פּאָליטיק. אָבער זי לאָזט דאָרט צו די „אַפּוטרופּסות" פון „העכער"־שטעהענדע פעלקער איבער די „נידעריגערע" און רעדט וועגען עפּעס אַ „סאָציאַליסטישער" קאָלאָניאַל־פּאָליטיק, וואָס זאָל אַנגעווענדעט ווערען אין יענע מרחקים־לענדער, וועלכע די קאַפּיטאַליסטישע רעגירונגען האָבען אריין געכאַפּט אין זייערע הענד.

די צווייטע ריכטונג שטעלט זיך שוין אַביסעל אַנדערש צו דעם גרונד־געדאַנק פון דעם מאַרקסיזם, אַז אַלץ דאַרף געשעהן לויט די אינטערעסען פון דער קאַפּיטאַליסטישער ענטוויקלונג, — דעם געדאַנק, וואָס האָט אין די פריהערדיגע צייטען געשפּיעלט די ראָליע פון דעם וויכטיגסטען, דעם איינציג־מעגליכען שטאַנד־פּונקט. אויף דעם קאָנגרעס איז זי בעשטאַנען אויף דעם, אַז די איצטיגע קאָלאָניאַל־פּאָליטיק טראָגט בלי שום ספק דעם כאַראַקטער פון פערגוואַלטיגונג און צושטערונג פון פרעמדע נאַציאָנאַלע רעכט.

די ערשטע ריכטונג, — די וואָס שטיצט זיך מאַרקסיסטיש אויף די אינטערעסען פון דעם קאַפּיטאַליזם, — איז אויפ'ן קאָנגרעס פערטיידיגט געוואָרען פון אַזעלכע בעקאַנטע „רעוויזיאָניסטען", ווי עדואַרד בערנשטיין, עדואַרד דאַווויד און דער האָלענדער וואַן־קאָל, וואָס האָט זיך נאָך אויף דעם אמסטערדאַמער קאָנגרעס איינגעשטעלט פאַר דער קאָלאָניאַל־פּאָליטיק. שוין יעמאָלט האָט ער גע'טענה'ט, אַז די ענטוויקלונג פון דעם קאַפּיטאַליזם נויטיגט זיך אין דער קאָלאָניאַל־פּאָליטיק, ווי די ענטוויקלונג פון דעם סאָציאַליזם נויטיגט זיך אין דעם קאַפּיטאַליזם. פאַר דער צווייטער

ריכטונג האָט גערעדט, דער עיקר, דער „אָרטאָדאָקסער" מאַרקסיסט ל ע ד ע ב ו ר, בעקאַנט אין דער דייטשער סאָציאַל־דעמאָקראַטיע ווי אַ העפטיגער געגנער פון דעם רעוויזיאָניזם און ווי אַ הייסער אָנהענגער פון אַ פּאָליטיש־אונאָבהענגיגען פּוילען. איהם האָט קרעפטיג אונטערשטיצט אויפ'ן קאָנגרעס ק. קויטסקי.

לײדער איז דער בעריכט וועגען די דעבאַטען אין דער קאָמיסיע אַרויסגעקומען צו סומאַריש. אָבער אַפילו שוין פון דעם אַליין, וואָס עס איז גערעדט געוואָרען אויף דעם פּלענום, קאָן מען זיך אויסמאָלען דעם כאַראַקטער פון די צוויי שטרייטענדע ריכטונגען.

וואַן־קאָל איז געווען דער רעפערענט פון דער קאָמיסיע. ער קאָן גאָר ניט פערשטעהן, ווי אַזוי אַזאַ דענקענדער און טעאָרעטיש געבילדעטער סאָציאַל־דעמאָקראַט, ווי לעדעבור, זאָל קאָנען זיין געגען דער קאַפּיטאַליסטישער קאָלאָניאַל־פּאָליטיק. „ער דאַרף זיין איבערצייגט", האָט ער אויסגעשריען, „אַז דער קאַפּיטאַליזם איז אין אייראָפּאַ אַ נויטיגע און אונפערמיידליך שטופע פון ענטוויקעלונג. איז דאָס אייגענע אויך ניט אמת פאַר די קאָלאָניעס?... וואו וועט ער אַהין טהאָן די איבערבעפעלקערונג פון אייראָפּאַ?.. וואָס וועט ער אָנהייבען טהאָן מיט דער אַלץ וואַקסענדער מאַסע פּראָדוקטען פון אונזער אינדוסטריע, אויב ער וועט זיין געגען נייע מערק, וואָס דאַרפען בעשאַפען ווערן אין די קאָלאָניעס?"

בערנשטיין סעקונדירט וואַן־קאָל'ן: „מען מוז זיך אָבזאָגען פון דעם אוטאָפּיסטישען געדאַנק, אַז מען קאָן כלומרשט אין גאַנצען פּטור ווערן פון קאָלאָניעס. דער לעצטער פּועל־יוצא פון אַזאַ געדאַנק וואָלט געווען, אַז מען זאָל די פעראייניגטע שטאַאטען צוריק אָוועקגעבען די אינדיאַנער. אַ געוויסע אַפּוטרופּסות פון די קולטורעל פעלקער איבער די ניט־קולטורעלע איז נויטווענדיג און זי וועט ניט אויפהערען צו זיין נויטווענדיג אויך אין אַ סאָציאַליסטישער געזעלשאַפט. דאָס האָבען אַנערקענט אי לאַסאַל, אי מאַרקס. אין דעם דריטען באַנד פון „קאַפּיטאַל" שרייבט מאַרקס: „דער באָדען קאָן ניט געהערען צו קיין פאָלק; ער געהערט צו דער מענשהייט, און יעדעס פאָלק דאַרף פערוואַלטען איהם פאַר דעם וואויל פון דער מענשהייט". און לאַסאַל האָט

ערגעץ־וואו געזאָגט: „דאָס רעכט פון יעדען פאָלק אויף אַן אייגענער ענטוויקלונג קאָן ניט זיין קיין אַבסאָליוטעס רעכט. דאָס הענגט אָב פון דעם בעדינג, אַז אַזאַ אייגענע ענטוויקלונג זאָל אויפגעוויזען ווערן בפועל. פעלקער, וואָס ענטוויקלען זיך ניט, קאָנען אונטער געוויסע אומשטענדען מיט פולען רעכט אונטערוואָרפען ווערן אונטער פעלקער, וואָס האָבען אַ קולטורעלע ענטוויקלונג".

ד אַ ו ו י ד ווידערהאָלט די געדאַנקען, וואָס זענען שוין ארויס געזאָגט געוואָרען פאַר איהם: „אויך די קאָלאָניעס מוזען דורכגעהן דורכ'ן קאַפּיטאַליזם, אויך דאָרטען איז אונמעגליך צו מאַכען אַ שפּרונג פון ווילדקייט צו סאָציאַליזם. דער וועג פון יסורים, וואָס ליעגט דורכ'ן קאַפּיטאַליזם, קאָן ערגעץ ניט פערשפּאָרט ווערן פאַר דער מענשהייט און לויט דער טעאָריע פון דעם וויסענשאַפטליכען סאָציאַליזם, איז ער דער נויטווענדיגער פּאָרבערינג פאַר דער סאָציאַליסטישער באַלעבאַטישקייט".

בערנשטיין, דאַוויד און וואַן־קאָל האָבען דערלאַנגט דעם קאָנגרעס אַ שיילאָק־וועקסעל אין דעם נאָמען פונ'ם מאַרקסיזם. ניט קוקענדיג דערויף האָט דער איצטיגער כהן־גדול פון דעם מאַרקסיזם, דער קאָמפּעטענטסטער קענער פון דער דאָקטרין און איהר טרייער פּאָר־קעמפּער, קאַרל קויטסקי, דעם וועקסעל ניט אַקצעפּטירט. ער האָט זיך אַרויסגעזאָגט פאַר דעם שטאַנדפּונקט, וועלכען לעדעבור פערטרעט.

קויטסקי לייקענט, אַז דעמאָקראַטיע און סאָציאַלע פּאָליטיק זאָלען קאָנען ווען עס איז געהן האַנד אין האַנד מיט עראָבערונגען און פרעמדען־הערשאַפט. מען דערמאַהנט אונז, זאָגט ער, אַז מיר מוזען געהן צו די ווילדע פעלקער, ווי אַ ציוויליזאַטאָרישע קראַפט, ווי לעהרער און ראַטה־געבער. יע, דאָס דאַרפען מיר. מיר זענען פעראינטערעסירט אין דעם, אַז דער קולטור־ניוואָ פון די ווילדע פעלקער זאָל אויפגעהויבען ווערן. אָבער די קאָלאָניאַלפּאָליטיק מיט איהרע עראָבערונגען און פערגוואַלטיגונגען דערגרייכט פּונקט די היפּוך'דיגע רעזולטאַטען. עס איז זעהר פערשפּרייט די פאַלשע מיינונג, אַז די ווילדע שטעלען זיך פיינדליך צו יענע מיטלען פון דער ציוויליזאַציע, וואָס די קולטור־פעלקער

ברענגען זיי. די ערפאַהרונג בעווייזט אָבער פּונקט פערקעהרט. די ווילדע נעהמען גערן איבער די מיטלען פון דער ציוויליזאַציאָן אומעטום, וואו מען קומט צו זיי מיט פריעדליכע אבזיכטען. קומט מען אָבער צו זיי מיט דעם ציעל צו אונטערדריקען זיי, צו אונטערייאָכען זיי און צו ווערן זייערע אפּוטרופּסים, לאָז זיין מיט די בעסטע אבזיכטען אין דער וועלט, איז יעמאָלט ווערען זיי מיסטרויאיש און פערוואָרפען, אין איינעם מיט דער פרעמדלענדישער הערשאַפט, אויך די פרעמדלענדישע קולטור. ווילען מיר דריבער ווירקען ציוויליזאַטאָריש אויף די ניעדעריגערע פעלקער, איז קודם כל נויטווענדיג, מיר זאָלען געווינען זייער צוטרוי. און דאָס קאָנען מיר דערגרייכען נאָר דורך דעם, וואָס מיר ווילען פערזיכערען זיי זייער פרייהייט. בערנשטיין האָט דאָ גאָר אומזיסט ציטירט מאַרקסען. ס'איז אמת, מאַרקס האָט געזאָגט, אַז „די ערד געהערט דער מענשהייט". אָבער די מענשהייט בעשעפטיגט זיך איצטער ניט מיט קאָלאָניאַל־פּאָליטיק. מאַרקס האָט קיינמאָל ניט געזאָגט: „די ערד געהערט צו די קאַפּיטאַליסטישע נאַציעס".

ס י י מ אָ נ ס פון די פעראייניגטע שטאַאַטען דערמאָהנט דעם קאָנגרעס, אַז „דאָס סאָציאַליסטישע סיסטעם מוזען מיר זיך פאָרשטעלען ווי אַ ברידערליכען פערבאַנד פון נאַציעס און ראַסען, אָבער בשום אופן ניט אַזוי, אַז איין טייל פון דער מענשהייט זאָל הערשען און דער אַנדערער זאָל זיין אונטערייאָכט".

אויף די אַלע אָנפאַלען האָט דער רעפערענט פון דער קאָמיסיע, וואַן־קאָל, געענטפערט מיט אַ פייעריגער, שאַרפזיניג־וויציגער רעדע. דערהויפּט האָט ער געוואַשען דעם פעלץ קויטסקי'ן. ס'איז אוטאָפּיש צו גלויבען אין איינעם מיט קויטסקי'ן אין אַ פריעדליכע אינדוסטריעלע ענטוויקלונג פון די קאָלאָניעס. געהן קיין אפריקאַ מיט מאַשינען און אינסטרומענטען און אויף אַזאַ'ן אופן ציוויליזירען דאָס לאַנד, — וואָס פאַר אַ בוך־סברא! שיקט אַ מאַשין קיין אפריקע. וואָס וועלען די ווילדע אָנהויבען צו טהאָן מיט איהר? זיי וועלען גאָר אפשר אָנהויבען צו טאַנצען אַרום איהר, ווי אַרום אַ געץ, און זיי וועלען בערייכערען מיט איהר די צאָהל פון זייערע פעטישען.

אָדער אפשר שיקען אַהין אייראָפּעער אין איינעם מיט די

מאַשינען? „וואָס זיי וועלען טהאָן מיט די איינראָפּעער, — דאָס ווייס איך שוין ניט. לאָמיר ביידע, קוטסקי און איך, מאַכען אַ פּרואוו. לאָמיר ביידע, ער און איך, די טעאָריע און די פּראַקטיקע, זיך אַ לאָז טהאָן האַנד אין האַנד צו די ווילדע מיט מאַשינעס און אינסטרומענטען. וואָס וועט דערפון אַרויס? אָדער זיי וועלען צוברעכען אונזערע מאַשינעס, אָדער זיי וועלען גאָר הרגה'נען אונז און אויפּרעסען און יעמאָלט", — דאָ האָט וואַן־קאָל' געגומען גלעטען זיין גאָר ניש'קשה'דיגען בייכעל, — „און יעמאָלט וועל איך ביי זיי זיין אַ סך אַ גרעסערער מיוחס, איידער קוטסקי".

די איינראָפּעער קאָנען דאַרטען גאָר נישט ניט אויפטהאָן מיט זייערע מאַשינעס, אויב זיי וועלען זיין אומבעוואָפענט. הייסט עס, אַז מיר וועלען זיי מוזען פערטיידיגען מיט כלי־זין אין די הענד. אָבער יעמאָלט — יעמאָלט ווערט אויך קוטסקי מגולגל אין אַן אימפּעריאַליסט.

„ניין!" — שרייט וואַן־קאָל' אויס צום סוף פון זיינע רעיד. „ס'איז אוממיגליך, ס'איז נאַריש איינצופלאַנצען ציוויליזאַציע מיט די מעטאָדען, וואָס קוטסקי שלאָגט פאָר; ס'איז נאַריש צו גלויבען אין אַזעלכע מעטאָדען פאַר אַ לאַנד, וואו עס איז נאָך ניטאָ קיין רעכטליכער שוץ ניט פאַר דער היימישער, ניט פאַר דער אָנגעפאָהרענער בעפעלקערונג". ווי געפעהרליך עס איז פאַר אַ געלערנטען זיך צו דערוויטערען פון דעם לעבען, האָבען מיר היינט דערלעבט אַ ביישפּיעל אויף קוטסקי'ן, וואָס איז אין דער קאָלאָניאַל־פראַגע געוואָרען אַ רעוויזיאָניסט, אַן אימפּעריאַליסט און אַן אוטאָפּיסט.

אַזוי האָט גערעדט וואַן־קאָל'.

עס קומט אונז ניט אַריין אין זין צו בעהויפּטען, אַז די פראַגע וועגען קאָלאָניאַל פּאָליטיק, איז, אין איהר שייכות צו נאַציאָנאַליזם און סאָציאַליזם, אַרומגענומען געוואָרען און בעלויכטען געוואָרען אויף דעם שטוטגאַרטער קאָנגרעס פון אַלע איהרע זייטען. אויך איז די אָנגענומענע רעזאָלוציע, וועלכע מיר ברענגען אונטען, דורכאויס נאָך ניט דאָס לעצטע וואָרט פון סאָציאַליזם.

די קאָלאָניאַל־פּאָליטיק, ווי די נאַציאָנאַל־פראַגע בכלל, — **ד. ה.** די פראַגע וועגען אַ פריעדליכען, בריעדערליכען לעבען צווישען

די פעלקער אויף דער וועלט, — האט ערשט נאך לאנג פעראינטערעסירט דעם סאציאליזם פון איהר פראקטישער זייט, וויבאלד האט זיך גענומען געוואלטיג אריין רייסען אין דעם לעבען פון דעם ארבייטער־קלאס.

דער געדאנק פון דעם אינטערנאציאנאלען סאציאליזם וועט נאך ניט איינמאל זיך מוזען אומקעהרען אט צו די אלע פראגען, טריי צו זיינע גרונד־פרינציפען, וועט ער דארפען אויסארבייטען קאנקרעטע פארמען, ווי אזוי דורכצופיהרען אין לעבען יענעם ענטפער, וועלכען דער נביא ישעיהו האט שוין געפונען פאר דעם פראבלעם.

פאר דער איצטיגער צייט אבער, איז געווען בעזונדערס וויכטיג פאר דעם אינטערנאציאנאלען פראלעטאריאט צו בעשטעהן אויף דער פרינציפיעלער זייט פון דער זאך, וואס זאל איהם דיענען ווי א קאמפאס אין זיינע לעבענס־נויטען. מען האט געמוזט פעסט אוועקשטעלען די יסודות פון דעם סאציאליסטישען רעכטס־בעוואוסטזיין אויף דעם פעלד פון צווישען־פעלקערליכע בעציהונגען.

און דעריבער האבען ניט די וויסענשאפטליכע ציטאטען פון די דאווידס און די בערנשטיינס, ניט דער פראקטישער רעאליזם און דער לעבענספולער וויץ פון א וואן־קאל ניט געקאנט איבערקעהרען דעם סאציאליסטישען רעכטס־פרינציפ, מיט'ן דעק ארויף, דעם רעכטס־פרינציפ, וואס איז אויסגעדריקט געווארען אין די פאלגענדע ווערטער פון לעדעבור'ס רעדע.

„מיר פערווארפען אומבעדינגט דאס אפטרופסות־רעכט פון איין פאלק איבער אן אנדער פאלק און מיר האלטען פאר אוממיגליך, אז דער קאנגרעס זאל גוט הייסען אזא מין אפטרופסות".

אין דעם זין פון אט דעם פרינציפ איז איבערגעארבייט געווארען די רעזאלוציע, וואס די מאיאריטעט פון דער קאלאניאל־קאמיסיע האט פארגעשלאגען.

מיר ברענגען דא אין גאנצען די רעזאלוציע, ווי זי איז אנגענומען געווארען פון דעם קאנגרעס, ווייל די קאלאניאל־פראגע איז

שוין ביז צו אַ געוויסען גראַד געוואָרען אַ פּ ר אַ ק ט י ש ע פּראַגע פאַר דעם אידישען סאָציאַליזם מיט דעם מאָמענט, ווען עס האָט זיך אָנגעהויבען די אידישע קאָלאָניזאַציע אין ארץ־ישראל.

„דער קאָנגרעס האַלט מיט דער מיינונג, אַז די קאַפּיטאַליסטישע קאָלאָניאַל־פּאָליטיק, מוז, לויט איהר אינווענינסטען תוך נאָך, פיהרען צו דער פערשקלאַפונג, דער צוואַנגס־ארבייט אָדער דעם אויסשטאַרבען פון דער איינגעבאָרענער בעפעלקערונג אין דעם קאָלאָניאַל־געביעט".

„די ציוויליזאַטאָרישע מיסיע, אויף וועלכע עס בערופט זיך די קאַפּיטאַליסטישע געזעלשאַפט, דיענט איהר נאָר ווי אַ מאַנטעל, וואָס זאָל פערדעקען איהרע עראָבערישע, עקספּלאָאַטאָרישע געלוסטען. נאָר די סאָציאַליסטישע געזעלשאַפט וועט געבען אַלע פעלקער די מעגליכקייט זיך צו דערענטוויקלען ביז צו דער פולער קולטור".

„אנשטאָט צו פערגרעסערען די פּראָדוקטיוו־קרעפטען, רואינירט די קאַפּיטאַליסטישע קאָלאָניאַל־פּאָליטיק דעם נאַטור־רייכטום פון יענע לענדער, וואוהין זי טראָגט אריין איהרע מעטאָדען, סיי דורך די פערשקלאַפונג און די פערעלענדונג פון די איינגעבאָרענע, סיי דורך מערדערישע און חרוב־מאַכענדע קריגען. דורך דעם גופא פערלאַנגזאַמט זי אָדער מאַכט גאַנץ אוממיגליך די ענטוויקלונג פון האַנדעל און דעם אָבזעץ פון אינדוסטרי־פּראָדוקטען פון די ציוויליזירטע מדינות".

„דער קאָנגרעס פערוורטיילט די באַרבאַרישע מעטאָדען פון דער קאַפּיטאַליסטישער קאָלאָניזאַציע און פאָדערט, אין די אינטערעסען פון דער ענטוויקלונג פון די פּראָדוקטיוו־קרעפטען, אַזאַ פּאָליטיק, וואָס זאָל גאַראַנטירען אַ פריעדליכע קולטורעלע ענטוויקלונג און וואָס זאָל די אוצרות פון דער ערד אַוועק שטעלען אין דיענסט פון דער העכערער ענטוויקלונג פון דער גאַנצער מענשהייט".

„ער בעשטעטיגט נאָך אַ מאָל די פּאַריזער (1900) און אַמסטערדאַמער (1904) רעזאָלוציע וועגען דער קאָלאָניאַל־פּראַגע און פערוואַרפט אויף דאָס ניי דעם איצטיגען קאָלאָניזאַציאָנס־מעטאָד, וועלכער מוז, לויט זיין קאַפּיטאַליסטישען תוך, ניט האָבען קיין

אנדערע ציעלען, א חוץ די ערקלערונג פון פרעמדע לענדער און די פערשקלאוואונג פון פרעמדע פעלקער, כדי שוינונגסלאז צו עקספלאאטירען זיי צוליעב אן אומבעדייטענדער מינאריטעט, בעת אין דעם אייגענעם לאנד ווערט אלץ שווערער די לאסט, וואס ליגט אויף דעם פראלעטאריאט".

„א פיינד פון יעדער עקספלאאטאציע צווישען מענש און מענש און א פערטיידיגער פון אלע אונטערדריקטע אהן אן אונטערשייד פון ראסע, פעראורטיילט דער קאנגרעס אט די פאליטיק פון גזילה און ערקאבערונג, וואס שטעלט מיט זיך פאר בלויז די אומפערשעהמטע אנווענדונג פון דעם שטארקערענ'ס רעכט און טרעט מיט די פיס דאס רעכט פון די בעזיעגטע פעלקער".

„די קאלאניאל-פאליטיק מאכט גרעסער די געפאהר פון מיליטערישע קאמפליקאציעס ביי די שטאאטען, וואס בעשעפטיגען זיך מיט קאלאניזאציע, ווי זי פערגרעסערט אויך זייער שטייער-לאסט אויף אויפצוהאלטען אן ארמעע און א פלאט".

„אלע הוצאות צוליעב קאלאניזאציע, ווי אויך די, וואס ווערען ארויסגערופען פון דעם אימפעריאליזם, אזוי אויך די, וואס ווערען געמאכט אין די אינטערעסען פון דער עקאנאמישער ענטוויקלונג אין די קאלאניעס, האבען, פון א פינאנציעלען שטאנדפונקט, בעדארפט ליעגען אויף די אקסלען פון די, וואס בעקומען אליין דעם נוצען פון בע'גזלנ'ען פרעמדע לענדער און וועמעס עשירות פערדאנקען זייער עקזיסטענץ אט יענע פרעמדע לענדער".

„צום סוף דערקלערט דער קאנגרעס, אז די סאציאליסטישע דעפוטאטען זענען מחויב אין אלע פארלאמענטען דערקלערען אן אומפריעדפארטיגען קאמף אנטגעגען אט דער מעטאדע פון שוינונגסלאזער עקספלאאטאציע און פערשקלאוואונג, וואס הערשט אין אלע עקזיסטירענדע קאלאניעס".

„צוליעב אט דעם צוועק מוזען זיי אונטערשטיצען רעפארמען, וואס זאלען פערבעסערן דעם גורל פון די איינגעבארענע, מוזען שטערען יעדע פערלעצונג פון זייערע רעכט, זיי טארן ניט דערלאזען זייער עקספלאאטאציע און פערשקלאוואונג; זיי מוזען, א חוץ דעם, מיט אלע מיטלען אין זייער געבאט, ווירקען אויף די ערציעהונג פון די איינגעבארענע צו זעלבסטשטענדיגקייט".

5.

קיין איין פראגע איז אפשר ניט אזוי ענג פערבונדען מיט דעם פראָבלעם פון נאציאָנאליזם, מיט דעם רעכט פון יעדען פאָלק אויף א זעלבסטשטענדיגע ענטוויקלונג און מיט דער גלייכבערעכטיגונג פון פעלקער, וואו זיי זאָלען ניט וואוינען, ווי די פראגע וועגען עמיגראציע און אימיגראציע.

אונטער דעם דרוק פון געוויסע עקאָנאָמישע, קולטורעלע און פאָליטישע אומשטענדען רייסט זיך א טייל פון איין פאָלק אריין אין דער טעריטאָריע פון אַן אנדערן. ניט גערעכענט זיך מיט דער לאגע אויף דעם ארבייטס־מארק, מיט דעם צושטאנד פון די ארבייטער ארגאניזאציעס, מיט דעם זיך ביטענדען גורל אין דעם קאמף צווישען קאפיטאל און ארבייט, ווארפט זיך יענער טייל ארויף, מיט דער בלינדקייט פון א הונגעריגען אויף דעם ארבייטס־מארק, רייסט פאנאנדער די אויך אָהן דעם שוואך־געשלאָסענע קעיט, וואָס די ארבייטער־אָרגאניזאציעס פון יענע לענדער האָבען מיט אזוי פיעל מיה ארום געשטעלט ארום זייערע עקאָנאָמישע פאָזיציעס.

מוז דער ארבייטער־קלאס דולדען אָט דעם געפעהרליכען אָנפאל פון פרעמדלינגע, אריבערטראָגען איהם אין דעם נאָמען פון אינטערנאציאָנאלער קלאסען־סאָלידאריטעט? האָט ניט א רעכט דער סאָציאליסטישער פערטיידיגער פון דעם היימישען ארבייטער צו דערקלערען די אימיגראנטען:

דאָס לאנד געהערט ניט צו אייך, נאָר צו זיי. ז י י פיהרען דאָ אָן דעם קאמף, כדי צו צערברעכען די מאכט פון דעם קאפיטאל און צו דערנעהענטערן די ממשלה פון סאָציאליזם. אלץ, וואָס שוואכט אָב זייער קראפט אין אָט דעם קאמף, געהט להיפך ניט נאָר צו זייער רעכט אויף זייער אייגען פאָטערלאנד, נאָר אויך להיפך צו די אינטערעסען פון דעם סאָציאליזם גופא.

האָבען זיי דען קיין רעכט ניט צו פערמאכען די טהיר פון זייער לאנד פאר דעם נאָז פון דעם איינדרינגלער, דערהויפט, ווען זיי זעהען, אז דער איינדרינגלער קומט ניט מיט קיין אנדער צוועק, ווי נאָר ארויסצורייסען דאָס שטיקעל ברויט פון זייער מויל?

פון דער אנדער זייט האָבען אפשר די אימיגראנטען א רעכט צו ענטפערן אויף די טענות מיט אזעלכע מיני רעיד:

ס'איז אמת, אז דער סאציאליזם פערטיידיגט היים די רעכט פון יעדען פאלק אויף זיין פאטערלאנד. אבער ער קאן בשום אופן ניט אנערקענען, אז א וועלכעס עס איז פאלק זאל האבען אן איינגענטומס־רעכט אויף זיין טעריטאריע.

ווי ווינשענסווערטה עס זאל ניט זיין, אז יעדעס פאלק זאל האבען אן אונפערלעשבארען רעכט אויף זיין לאנד, קאן אבער יענעס רעכט פערווירקליכט ווערן נאר אין אזעלכע גרעניצען, וואס געהען ניט להיפך צו דעם אונפערלעשבארען רעכט פון יעדען מענשען, צו וואוינען דארטען, וואו איהם פערוועלט זיך, וואו ער פיהלט זיך אם בעסטען.

דער סאציאליסטישער רעכטס־בעוואוסטזיין קאן ניט מאכען קיין חלוק צווישען „איינענע" און „פרעמדע". דער פאטריאטיזם און דער טעריטאריאליזם זענען, אמת, פאסטולאטען פון סאציאליזם, אבער זיי שליעסען ניט אויס, נאר אדרבא, זיי פארדערן, ווי א דערגענצונג, דאס רעכט פאר יעדען פאלק אויף א זעלבסטשטענדיגע ענטוויקלונג אפילו דארטען, וואו דעם פאלק פעהלט א טעריטאריע.

דער איינציגער באלאבאס אויף דעם גאנצען ערד־באל איז די גאנצע מענשהייט. און די מענשהייט גיט אוועק א טייל פון איהר בעזיץ, א בעזונדער לאנד, צו איין פאלק אדער צו א גרופע פון פעלקער, ניט אין איינענטום, נאר אין אויסנוטץ. אויסגענוצט דארף אבער ווערן א לאנד פון אלע זיינע איינוואוינער, מיט גלייכע רעכט פאר יעדען, אהן א שום אונטערשייד פון נאציאנאליטעט און אבשטאם.

האבען אן איינען פאטערלאנד, — דאס איז דעם פאלק'ס א רעכט; בעזיצען עס איז א גליק. אבער ניט האבען עס, אדער זיין געצוואונגען צו פערלאזען עס איז ניט קיין פערברעך, נאר אן אומגליק. קיינער האט קיין רעכט צו לאזען א היימלאזען אויפ'ן גאס. אמת, יעדער זאל טייער האלטען זיין אייגען היים, אבער — „יהי ביתך פתוח לרוחה", — „דיין היים דארף זיין אפען פאר אלעמען".

און דער היימלאזער דארף אריינגעהן אהין ניט ווי א גאסט, פון וועלכען מען דערוואַרט, ער זאל נושא חן זיין אין די אויגען

פון דעם באַלאַבאָס, נאָר ווי אַ פול בערעכטיגטער בן־בית, וואָס מעג זיך בענוצען מיט אַלע בעקוועמליכקייטען, וועלכע די באַלאַבאָטים האָבען בעשאַפען פאַר זיך אַליין. ווייל — „חוקה אחת תהיה לכם ולגר הגר בתוכיכם", „דערזעלביגער געזעץ, וואָס פאַר אייך, דאַרף אויך זיין פאַר דעם פרעמדען, וואָס וואוינט צווישען אייך".

און פרעגען טאָרסטו איהם ניט: ביסטו אויף אַ ווייליגע געקומען צו אונז, אָדער ווילסטו דיין לעבען אָבלעבען ביי אונז? אפשר איז ער אוים נויט געקומען צו דיר; מיט זיין אייגענעם ווילען קאָן ער אוועק געהן פון דיר. איין זאַך נאָר זאָלסטו פון איהם פערלאַנגען און דורכפיהרען: אַז ער זאָל דאָס לאַנד דיינס, וואָס די מענשהייט האָט דיר געגעבען, אַכטען און וועגען דעם וואויל־און־גוט פאַר דעם לאַנד דאַגה'ן, אַקוראַט אַזוי ווי דו.

עס פערשטעהט זיך, אַז די אימיגראַנטען רעדען נאָך ניט אַזוינע רעיד און וועניגער פאַר אַלץ ליעגט זיי אין זינען, צו בערופען זיך אויף אַלט־העברעאישע פסוקים און מימרא'ס. זיי, די הונגעריגע און אויסגעצעהרטע, קאָנען ניט טראַכטען וועגען פרינציפען אָדער וועגען דעם סאָציאַליסטישען רעכטס־בעוואוסטזיין.

אָבער אין דעם געזעלשאַפטליכען און היסטאָרישען לעבען קומט כמעט אַלע מאָל פאָר אַזוי, אַז איידער די מענשען הויבען אָן רעדען, שרייען פאַר זיי צום הימעל יענע אומשטענדען, אין וועלכע זיי זענען געצוואונגען צו לעבען. און אין אונזער פאַל זענען די אומשטענדען אַזעלכע, אַז זיי ווילט זיך אַלע ווייליגע ציטירען דעם חומש, די נביאים, און די הומאַנערע שפּרוכען פון אונזערע „פרקי אבות"...

אָט דאָס איז דער תוך פון דער פראַגע וועגען עמיגראַציע און אימיגראַציע, ווען מען שטעלט זי אוועק אין דעם ליכט פון דעם סאָציאַליסטישען נאַציאָנאַליזם. בעהאַנדלען זי אָהן אַ שום שיכות צו דעם פראָבלעם פון נאַציאָנאַליטעט הייסט — זיך גליטשען איבער איהר אויבערפלאַך, און ניט אריינדרינגען אין איהר טיעף.

די אידישע סאָציאַלסטשע ארבייטער־פאַרטיי (דער „סערפּ") האָט דורך אהרע דעלעגאַטען געוואָלט פאָרשלאָגען דעם קאָנגרעס אַ רעזאָלוציע, וואָס האָט אין איהר פראַקטישען טייל אָבגעגעבען

זעם נויטיגען פלאץ דעם נאציאנאלען מאמענט. צווישען די איבעריגע פארדערונגען, וואס האבען צונויפגעשטימט בדרך כלל מיט די פארדערונגען פון אלע אנדערע עמיגראנטען־פריינדליכע רעזאלוציעס, האט זי ארויסגעשטעלט די פאלגענדע פונקטען:

א) די עמיגראנטען זאל געגעבען ווערן דאס רעכט אויף נאציאנאלע זעלבסט־פערוואלטונג אין שוהל־אנגעלעגענהייטען, קולטורעלע אונטערנעהמונגען און אלע ענינים, וואס האבען א שיכות צו זיי, ווי צו מיטגליעדער פון א בעשטימטער נאציאנאליטעט און ניט ווי צו איינוואוינער פון א בעשטימטען ארט אדער ווי צו בירגער פון א בעשטימטען לאנד;

ב) די גאנצע אנגעלעגענהייט פון עמיגראציע זאל איבערגעגעבען ווערן אין די הענד פון דער נאציאנאלער זעלבסט־פערוואלטונג און דארטען וואו עס פעהלען אזעלכע ארגאנען, זאלען זיך מיט איהר בעשעפטיגען די ארגאנען פון דער לאקאלער זעלבסט־פערוואלטונג אונטער דער קאנטראליע און דער אבאכט פון די ארגאניזירטע ארבייטער ביי יענע פעלקער, וואס פון זייער מיטע רעקרוטירט זיך די עמיגרירענדע מאסע.

לײדער, זענען די ארבייטער פון דער קאמיסיע פאר דער פראגע, — אויף וויפיעל מען קאן אורטיילען לויט די קורצע בעריכטען, וואס זענען פאראן, — ניט געשטאנען אויף דער ערפארדערליכער הויך. די אידישע סאציאליסטישע ארבייטער־פארטיי האט זיך ניט געקאנט בעטייליגען אין די דעבאטען פון דער קאמיסיע. זי האט געמוזט קעמפפען פאר איהר רעכט אנצוגעהערען צו דעם אינטערנאציאנאל אין יענע טעג, ווען איהרע דעלעגאטען האבען נאך געמוזט שטעהן אויפ'ן שוועל, זענען אין דער קאמיסיע פערענדיגט געווארען אלע גענעראל־דעבאטען, אויסגעהערט געווארען אלע רעזאלוציעס און פאנאנדערגעטיילט געווארען צווישען די סוב־קאמיסיעס.

און אז די טהירען פון דעם אינטערנאציאנאל האבען זיך ענדליך אויפגעעפענט פאר דעם „סערפ", איז פאר יענע מיטגליעדער פון זיין דעלעגאציע, וועלכע די סאציאל־רעוואלוציאנערע רוסישע פארטיי האט קאמאנדירט אין דער עמיגראנטען־קאמיסיע, ניט געבליעבען קיין אנדער זאך, ווי נאר אריינצוטראגען אויסבעסערונ־

נען אין דעם פּראַקטישען טייל פון דער שוין פּאַרטיג געוואָרענער רעזאָליוציע, אַריין טראָגען דיין אויס פּרינציפּ, אָהן אַ וועלכער עס איז מאָטיווירונג, פאָרשלאָגען איין מאָסרעגעל נאָך דער אַנדערער, לכתּחילה וויסענדיג, אַז זיי קאָנען ניט אָנגענומען ווערן, ווייל זיי זענען נאָך גאָר ניט דיסקוטירט געוואָרען.

פון דעסטוועגען קאָן מען שוין פון דעם קורצען בעריכט וועגען די גענעראַל-דעבאַטען זעהען, אַז עס איז געווען אוממיגליך פאַר דער קאָמיסיע, אין גאַנצען צו איגנאָרירען די נאַציאָנאַלע פראַגע. דערהויפּט דערפאַר, וואָס זי איז אַזוי בולט אַרויסגעטרעטען אין דער פאָרם פון דער ר אַ ס ע ן - פ ר אַ ג ע.

די דעלעגאַטען פון אויסטראַליע האָט אַריינגעטראָגען אַ רעזאָליוציע, וואָס האָט, לויט איהר אינוועניגסטען תוך, אויב ניט לויט דער פאָרם, געוואָלט פערוועהרען דעם אַריינפאָהר פון דער געלער ראַסע אין די אימיגראַציאָנס-לענדער. דער טעם? — די געלע ראַסע איז כלומרשט פון נאַטור אויף בעשטימט צו שפּיעלען די ראָליע פון „סטרייק-ברעכערס“.

אַ געוויסער טייל פון דער אַמעריקאַנער דעלעגאַציע איז אויך געווען פּרינציפּיעל גענייגט אויסצושליעסען די געלע ראַסע פון דער גלייכבערעכטיגטער משפחה פון דער אַרבייטענדער מענשהייט. נאָר די פראַנצויזישע רעזאָליוציע האָט מיטגעקעמפט פאַר דעם אינטערנאַציאָנאַלען פּרינציפּ אין זיין גאַנצער ריינקייט.

די רעזאָליוציע, וואָס די קאָמיסיע האָט אויסגעאַרבייט און וואָס איז דערנאָך אָנגענומען געוואָרען פון דעם קאָנגרעס, שטעלט מיט זיך פאַר אַ טריאומף פון דעם אינטערנאַציאָנאַליזם איבער דעם ענגען שאָוויניזם און איבער די עגאָאיסטישע אינטערעסען פון איינצעלנע אַרבייטער פּאַרטייען. אָבער אין איהר פעהלט דער טריאומף פון דעם אינטערנאַציאָנאַליזם איבער זיין געגנער פון ל י נ ק ס, איבער דעם קאָסמאָפּאָליטיזם.

די קאָמיסיע האָט גערן אַריינגעבראַכט אין דער רעזאָליוציע אַלע מאָסרעגעלן, וואָס זענען גינסטיג פאַר די אימיגראַנטען, ווי מענשען און בירגער; זי האָט אָבער ניט אויפגענומען קיין איין פּונקט, וואָס זאָל פערטיידיגען זייער נאַציאָנאַליטעט. פון אַלע אויסבעסערונגען, וואָס די אידישע סאָציאַליסטישע פּאַרטייען האָט

פאַרגעשלאָגען איז אַריינגעגאַנגען נאָר איינע: לייכטער מאַכען די נאַטוראַליזאַציע פאַר דעם אימיגראַנט.

ניט קוקענדיג דערויף האָט דער קאָנגרעס אויך אין דער עמיג־ראַציאָנס־פראַגע זיך ניט געקאָנט בענעהן גאָר אָהן דערקלערונגען צוגונסטען דעם נאַציאָנאַליזם.

עס קאָן זיין, אַז דאָס איז געווען אונטער דעם דרוק פון דעם סאָציאַליסטישען געדאַנק, וואָס איז אַזוי מערקווירדיג קלאָר געוואָ־רען אין דער לעצטער צייט בנוגע דער נאַציאָנאַלער פראַגע, אָדער אפשר אונטער דעם איינדרוק פון יענע נאַציאָנאַליסטישע אויס־בעסערונגען, וואָס די פערטרעטער פונ'ם „סערפ“ האָבען אַריין גע־טראָגען אין דער קאָמיסיע, — אַזוי, צי אַזוי, — אָבער געגאָסע ע ל ע נ ב ו י ג ע ן, דער רעפערענט פון דער קאָמיסיע פאַר דעם פלענום, האָט געפונען פאַר נויטיג צו מאַכען די פאָלגענדע דערקלערונג:

„די אַרבייטער פון יעדער (איינגעוואַנדערטער) נאַציע דאַרפען ניט פערשטעהן די אינטערנאַציאָנאַלע סאָלידאַריטעט אין אַזאַ זין, אַז דאָס זאָל זיי צווינגען איבערצוגעבען זיך דעם אָהן־פאַרביגען אינטערנאַציאָנאַליזם און אָבצוזאָגען זיך פון זייער נאַציאָנאַליטעט. אדרבא! די אַרבייטער פון אַלע נאַציעס האָבען אַ רעכט און אַ פליכט צו זיין צוגעבונדען מיט ליעבע און בעגייסטערונג צו די קולטורעלע אוצרות פון זייער אייגענער נאַציע. (בראַוואָ!) זיי זועלען דאָס מעהר שטרעבען אָבצוהיטען זייערע אייגענטימליכ־קייטען, וואָס מעהר זיי וועלען איינזעהן, אַז גראָד מיט דעם אָבהי־טען זייערע אייגענטימליכקייטען קאָנען די נאַציעס ברענגען דעם גרעסטען נוצען דער אַלגעמיינער קולטור.“

דער וואָס איז בעקאַנט מיט דער פריהערדיגער שטעלונג על'ענבויגענס צו דער נאַציאָנאַלער פראַגע האָט געמוזט, אויס־הערענדיג אָט די רעיד זיינע, אַ טראַכט טהאָן:

„אויך דו, ברוט!... איז ווער ווייס דען, אויף אַזאַ אופן, נאָך ווייטער זיך איינשפּאַרען אַנטגעגען דעם טריאומף פון דעם אמת? איז אונז אפשר גאָר בעשערט אויף דעם קומענדיגען קאָנגרעס אויסצוהערען אַזוינע רעיד פון ראָזע לוקסעמבורג אַליין?!“

אונזער בעריכט וועגען דעם שטוטגאַרטער קאָנגרעס — פון

דעם ספּעציעלען שטאנדפּונקט, פון וועלכען מיר בעטראכטען איהם דאָ, — וואָלט געווען גיט פּאַרפאַל, אויב מיר וואָלטען ניט בעריהרט, לאָז זיין בקיצור, די זיצונגען פון דעם אינטערנאַציאָנאַלען ביוראָ גופא פאַר דער צייט פון קאָנגרעס.

דאָס רעכט פון יעדען פאָלק אויף זעלבסט־בעשטימונג און די גלייכבערעכטיגונג פון אַלע פעלקער, — אָט די צוויי פונדאַמענטאַל־פּרינציפּען פון דעם סאָציאַליסטישען רעכטס־בעוואוסטזיין אין צווישען־פעלקערליכע בעציהונגען, — וואָלטען געבליעבען אַ לעדיגער קלאַנג פאַר'ן אינטערנאַציאָנאַל, אויב ער וואָלט ניט געשטרעבט צו פערווירקליכען זיי אין דער פאָלסטער מאָס קודם כל, וואו ער איז אליין דער בעלעבאָס: אין דער ספערע פון זיין אייגענער אָרגאַניזאַציע.

אין דעם אַלטען אינטערנאַציאָנאַל, — אין דער „אינטערנאַציאָנאַלער ארבייטער אססאָציאַציע“, — איז אָט דער אָרגאַניזאַציאָנס־אידעאַל דערגרייכט געוואָרען אין גאַנצען, און זי פלעגט אָנווייזען אויף איהר איינענעם אָרגאַניזאַטאָרישען פּרינציפּ ווי אויף אַ פאָרבילד פאַר די קינפטיגע בעציהונגען פון די פעלקער אין דער פעדעראַציע פון דער מענשהייט.

אָבער דער אַלטער אינטערנאַציאָנאַל האָט, לויט זיין היסטאָרישען בעדייט, פאַרגעשטעלט מיט זיך נאָר אַ מאָדעל פון אַ בנין, ניט דעם בנין אַליין, — אַ מאָדעל, אויפגעבויט פון אַ געניאַלער האַנד.

דער בנין אַליין ווערט ערשט איצטער געבויט, און ניט אַלע טיילען ווערען אויסגעפיהרט מיט דערזעלביגער רעגעלמעסיגקייט און דערזעלביגער ארכיטעקטורעלער עלעגאַנץ. אייניגע טיילען מוזען צייטווייליג לאָז זיין ווי עס איז פערענדיגט ווערן, כדי מען זאָל קאָנען וואוינען און אַרבייטען אין זיי. צו דער צאָהל פון די נאָך ניט פערענדיגטע, נאָר אויף גיך צום וואוינען פערפאַרטיגטע טיילען, געהערען אויך יענע פּרינציפּען, וואָס דאַרפען בעשטימען דאָס רעכט פון אַ וועלכען עס איז פאָלק צו בעטייליגען זיך אינ'ם אינטערנאַציאָנאַל, ווי אַ בעזונדער, זעלבסטשטענדיגע סעקציע.

דער אינטערנאַציאָנאַל האָט זיך אָבגעזאָגט פון דעם ריין־שטאַאַטליכען פּרינציפּ: עס בעטייליגען זיך אין איהם, מיט דעם

רעכט פון בעזונדערע סעקציעס, סיי פוילען, סיי בעהמען, וואס האבען ביידע נים קיין אייגענע שטאאטען. אבער צו דעם ריין פעלקערליכען פרינציפ, אויף וועלכען דער אלטער אינטערנאציאנאל איז געווען אויפגעבויט, איז דער נייער אינטערנאציאנאל נאך ניט דערגאנגען. פארהערשענד אין איהם איז דער טעריטאריעלער יסוד, דער פרינציפ פון לענדער. אבער אויך אט דער „סטיל" איז נים אינגאנצען אויסגעהאלטען.

א ביישפיעל. די אינזעל קובא, א לאנד, וואס האט ניט לאנג געהערט צו שפאניע, געהערט איצטער צו די פעראייניגטע שטאאטען, ווייל זיי האבען זי פערכאפט אין קריעג*). די קובאנער דעלעגאטען האבען ביי דעם אינטערנאציאנאלען ביורא געבעטען די ערלויבניס, זיך צו־צוצעהלען צו דער שפאנישער סעקציע. דער ביורא האט ניט איינגעווילינט. מען האט דאך געזאלט מיינען, אז „דאס רעכט פון יעדען פאלק אויף זעלבסט־בעשטימונג האט בעדארפט גאראנטירען די קובאנער די מעגליכקייט, זיי זאלען זיך זעלבסטבעשטימען אויף דעם קאנגרעס, ווי זיי געפעלט. אבער דער אינטערנאציאנאלער ביורא האט, ווער ווייס פאר וואס, אוועק געשטעלט העכער דעם ווילען פון דעם קריעגס־גאט איבער דעם ווילען פונ'ם פאלק.

נאר, משמעות, אז דער ווילען פון די קובאנער, זיך צו בעשטימען ווי שפאניער, איז געווען ניט בעזונדערס שטארק. ווייל אויב זיי וואלטען בעשטעהן אויף זייער רעכט און וואלטען אריבער געטראגען זייער סכסוך צו דעם פלענום פונ'ם קאנגרעס, וואלט די לעצטע ניט דורכגעלאזען די געלעגענהייט צו פראטעסטירען אנטגעגען קריגערישע אננעקסיעס.

א חוץ דעם פאל האט זיך דער אינטערנאציאנאלער ביורא, בנוגע אריינגעהמען נייע ארגאניזאציעס און פעלקער אינ'ם אינטערנאציאנאל, אויפגעפיהרט העכסט קארעקט און אנשטענדיג.

די פערטרעטער פון דער ארמענישער דעלעגאציע „דאשנאקצוטיון" האבען אריינגעבראכט א פארשלאג: מען זאל בעשאפען

*) איצטער איז זי א כלומר'שט זעלבסטשטענדיגע רעפובליק (1917).

אַ נייע אַ ר מ ע נ י ש ע סעקציע איז'ם אינטערנאַציאָנאַל, וואוהין עס זאָלען אַריינגעהן אויך די פּערטרעטער פון דער טערקישער אַרמעניע.

דער אינטערנאַציאָנאַלער ביוראָ האָט גאָרנישט ניט געהאַט געגען דעם, נאָר האָט אָבגעלעגט די פראַגע, ביז עס וועט קלאָר ווערן דער ס אָ צ י אַ ל י ס ט י ש ע ר כאַראַקטער פון יענער אַרבייט, וואָס ווערט אָנגעפיהרט אין אַרמעניע. דורך דעם בעשלוס האָט דער ביוראָ זעהר דערלייכטערט די אויפגאַבע פון דעם „דאַשנאַקצוטיון". וואָס ער האָט צו טהאָן, איז נאָר קלאָרער מאַכען פאַר דער סאָציאַליסטישער וועלט דעם ווירקליכען כאַראַקטער פון זיין אָרגאַניזאַציע אין דער טערקיי, און מיר קאָנען לכתחילה גראַטולירען אונזערע אַרמענישע חברים מיט זייער ערפאָלג. דער אינטערנאַציאָנאַלער ביוראָ וועט פאָרשלאָגען — גרינדען אַ בעזונדער אַרמענישע סעקציע לויט דעמזעלבען רעכט און לויט דיזעלבע מאָטיווען, לויט וועלכע עס עקזיסטירט אין אינטערנאַציאָנאַל די פּולישע סעקציע. דער קאָנגרעס וועט גאַנץ געוויס גוטהייסען אזא בעשלוס.*)

די „אידישע סאָציאַליסטישע אַרבייטער פּאַרטיי" (סערפּ) און די „ציוניסטען־סאָציאַליסטען" זענען, לויט דעם בעשלוס פון דעם ביוראָ אויפגענומען געוואָרען אין דעם אינטערנאַציאָנאַל: די לעצטערע מיט אַ בעראַטענדער שטים, די ערשטערע מיט אַ בעשליסענדער, פערבונדען מיט דעם רעכט צו שיקען אַן אייגענעם פערטרעטער אין ביוראָ, מיט אַ בעראַטענדער שטים.

געגען צולאָזען די צוויי אידישע אָרגאַניזאַציעס צום אינטערנאַציאָנאַל האָט שטאַרק געקעמפט די „רוסלענדישע סאָציאַל־דעמאָקראַטיע" מיט דעם „בונד" בראש. די הויפּט־טענה זייערע איז געוועזן — דער טעריטאָריאַליזם פון יענע אָרגאַניזאַציעס, וואָס געהט כלומר'שט להיפך צו דעם סאָציאַליזם.**)

---

*) אין אַ יאָהר אַרום איז די אַרמענישע סעקציע געגרינדעט געוואָרען (1917).

**) ביי די „ציוניסטען־סאָציאַליסטען", (די איצטערדיגע ס. ס. און ס. ט.) האָט דער ביוראָ ווידער צוגענומען דאָס רעכט זיך צו בעטייליגען אין דעם אינטערנאַציאָנאַל, ווייל די רוסלענדישע ס. ד.־סעקציע האָט זיי ניט געוואָלט צולאָזען צו זיך. די ס. ר. האָבען געקעמפט פאַר זייער רעכט צו פערבלייבען אינ'ם אינטערנאַציאָנאַל (1917).

מיט דעם אַריינטרעטען פון דעם „סערפּ" און די ס. ס. אין דעם אינטערנאַציאָנאַל האָט דער אידישער טעריטאָריאַליזם בעקו־מען די סאָציאַליסטישע סאַנקציע פון דער העכסטער און קאָמפּע־טענטעסטער אינסטאַנץ אין די פראַגען פון דעם צווישען־פעלקער־ליכען סאָציאַליזם: פון דעם אינטערנאַציאָנאַלען סאָציאַליסטישען ביוראָ.

.6

וואַרפען מיר אַ בליק אויף אַלץ, וואָס מיר האָבען אויבען גע־זאָגט וועגען דער איצטיגער שטעלונג פון דעם אינטערנאַציאָנאַלען סאָציאַליזם צו דער נאַציאָנאַלער פראַגע, — אויף וויפיעל די שטע־לונג האָט זיך אויסגעדריקט אין די אַרבייטען פון דעם שטוטגאַר־טער קאָנגרעס, — קאָנען מיר האָפערדיג נאָך אַ מאָל בעשטעטיגען דאָס, אין וואָס מיר זענען אַלע מאָל געוועזען טיעף איבערצייגט: אַז אין דער איצטיגער וועלט איז נאָר דאָ איין קראַפט, וואָס נעהמט נאָהענט צום הארצען דעם גורל פון די אונטערדריקטע נאַציאָנאַ־ליטעטען, וואָס סימפּאַטיזירט טיעף מיט זייער פולער און ראַדי־קאַלער בעפרייאונג, ביז צו דער ערֹאָבערונג פון דער פולסטער פּאָליטישער אונאָבהענגיגקייט.

די קראַפט איז — דער סאָציאַליסטישער אינטערנאַציאָנאַל פון דעם אַרבייטער־קלאַס, דיזעלביגע קראַפט, וואָס האָט זיך אוועק־געשטעלט צום ציעל די פולע און אַלזייטיגע בעפרייאונג פון דער אונטערדריקטער מענשהייט.

יענע קראַפט איז נאָך ניט אַזוי מעכטיג, זי זאָל קאָנען נעה־מען אויף זיך די אויפגאַבען פון בעפרייען די אונטערדריקטע פעל־קער. אחוץ דעם מוז די נאַציאָנאַלע בעפרייאונג פון אַ פאָלק זיין קודם כל די זאַך פון דעם אונטערדריקטען פאָלק גופא.

אָבער זאָגען די אַלץ מעהר וואַקסענדע קראַפט איז אפילו אין דער איצטיגער צייט שוין ניט אַזוי שוואַך, אַז איהרע סימפּאַטיען זאָלען ניט שפּיעלען גאָר קיין שום ראָליע אין אויסגלייכען די שאָלען פון דער וואָג בעת די נעשיכטע וועגט אָב די היסטאָרישע שיקזאַלען פון אַ פאָלק. אָט פאַר וואָס די אונטערדריקטע פעלקער האָבען ערגעץ ניט און זאָלען ערגעץ ניט זוכען קיין אַנדערע פער־

בינדעטע, אחוץ די סימפּאַטיען און די מיטהילף פון דעם אינטער־נאַציאָנאַלען פּראָלעטאַריאַט.

און זעלבסטפערשטענדליך בעשטעהען די אויפגאַבען פון די סאָציאַליסטישע פּאַרטייען ביי יענע פעלקער אין דעם — אָנצו־זאָפּען דאָס לעבען און דעם בעוואוסטזיין פון זייער פאָלק מיט די פּרינציפּען פון דעם אינטערנאַציאָנאַלען סאָציאַליזם; שטרעבען דערצו, אַז זיין נאַציאָנאַלער קאַמף זאָל געפיהרט ווערן אונטער דער פאָהן פון דעם אינטערנאַציאָנאַל־סאָציאַליסטישען אמת און אַז זיין טריאומף אין דעם קאַמף זאָל פערגרעסערן די שאַנסען פון אַן ענדליכען זיעג פאַר יענעם אמת.

צ ו ש ר י פ ט פ ו ן 1917. דער איצטיגער וועלט־קריעג האָט געווים זעהר פיעל געענדערט אין דער לאַגע די בעשטרעבונגען, אין דער בעדייטונג פון דעם אינטערנאַציאָנאַל. זאָגען נביאות איז קיין מאָל ניט געווען מיין פאַך, און איך מוז מיך איצטער אָבזאָגען פון דער אויפגאַבע, אויסצופאַנטאַזירען, וואָס עס וועט ווערן פון דעם אינטערנאַציאָנאַל און ווי ער וועט זיך אין דער צוקונפט שטעלען צו דעם נאַציאָנאַלען פּראָבלעם.

ג ל ו י ב ע ן גלויב איך, אַז ער וועט פון דעם איצטיגען קריעג אַרויס ניט נאָר ניט קיין אָבגעשוואַכטער, נאָר גראָד אַ פערשטאַרקטער, ווייל די בעדייטונג פון די ארבייטער־קלאַסען איז מאָוים׳דיג אויסגעוואַקסען אין דעם קריעג און די לאַגע וועט זיי פּופּולירען, זיי זאָלען אויסנוצען זייער געוואַקסענע מאַכט אין פער־אייניגטע האַנדלונגען.

דאָס וועט אָבער אויך פיהרען דערצו, אַז זייער שטעלונג צו דעם נאַציאָנאַלען פּראָבלעם וועט ווערן נאָך פּאָזיטיווער און אינ־טימער, ווייל זייער נייע פּאָליטישע מאַכט וועט זיין דער רעזול־טאַט פון זייער קלאָרען און קרעפטיגען נאַציאָנאַלזם אין די צייטען פון קריעג.

פון דעסטוועגען מוז איך אין אַ גרויסער מאָס אָבשוואַכען מיין אָפּטימיסטישע און קאַטעגאָרישע פאָדערונג, אַז די סאָציאַליס־

בישע פאַרטייען פון אַן אונטערדריקטען פאָלק, זאָלען בויען זייערע האָפענונגען נאָר אויף דער מיטהילף פון דעם אינטערנאַציאָנאַלען פּראָלעטאַריאַט.

פאַר אַן אונטערדריקטען פאָלק, וואָס וויל באמת און מיט'ן גאַנצען הארצען קעמפען פאַר זיין זעלבסטשטענדיגקייט, איז אָפט מאָל ניטאָ קיין אַנדערע ברירה, ווי זוכען פערבינדעטע, ו ו א ג ג א ר ע ר ש א ן. דאָס האָט איצטער געלערנט דער קריעג.

הערן דובנאָוו׳ס „גייסטיגער״ נאַציאָנאַליזם

הערן דובנאָוו'ס „גייסטיגער" נאַציאָנאַליזם *)

(אַ קריטישע נאָטיץ)

[ס. מ. דובנאָוו. פּיס'מאַ אָ סטאַראָם אי נאָוואָם יעווריסטווע. (1897—1907) — (בריעף וועגען דעם אַלטען און דעם נייעם יודענטום) דערגענצטע אויסגאַבע. ס. פּעטערבורג, 1907. 8 און 370.]

לויט הערן דובנאָוו, זענען האַ אויף דער וועלט דריי פערשיידענע טיפּען פון נאַציעס: „1) דער ראַסען־טיפּ, 2) דער טעריטאָריעל־פּאָליטישער אָדער דער סאָציאַל־אויטאָנאָמער, 3) דער קולטור־היסטאָרישער אָדער גייסטיגער".**) דער גייסטיגער טיפּ פון אַ נאַציע, רעכענט ער, איז „אַ העכערע שטופע אין דער עוואָליוציע פון די פעלקער איידער דער טעריטאָריעלער".***)

אַ שאָד נאָר, וואָס דער אויטאָר גיט ערגעץ ניט קיין שאַרפע דעפיניציע פון יענעם חלוק, וואָס דאַרף עקזיסטירען צווישען אָט די פערשיידענע טיפּען. אויך שטעלט ער זיך ערגעץ ניט אָב, כדי צו געבען אונז אַלע טעאָרעטישע פּרטים, פאַר וואָס מיר זאָלען דעם גייסטיגען טיפּ העכער שעצען פאַר דעם טעריטאָריעל־פּאָליטישען אָדער דעם סאָציאַל־אויטאָנאָמען.

פון איינינע געדאַנקען אָבער, וואָס זענען צוזעיט איבער דעם גאַנצען בוך, דערווייסען מיר זיך, וואָס אַזוינס אַ גייסטיגער טיפּ פון אַ נאַציע איז. דאָס איז אַזאַ, וואָס שטעלט זיך איין פאַר זיין עקזיסטענץ און ענטוויקעלט זיין געשיכטליכען לעבען אָהן דער הילף פון וועלכע עס איז דרויסענדיגע מיטלען, וואָס קאָנען בעוואָהרענען

*) כערפ ב. 2. ז. 300—310 (1908).
**) ז. 1.
***) ז. 367.

די נאַציאָנאַלע זעלבסטשטענדיגקייט און די נאַציאָנאַלע ענטוויקלונג.

אַזאַ נאַציע ווערט פאַרטיג מיט איהר אויפגאַבע אָהן אַ לאַנד, אָהן אַ געמיינשאַפטליכער נאַציאָנאַלער שפּראַך און אָהן פּאָליטישע אונאָבהענגיגקייט. נאָר אַ דאַנק דער קראַפט פון זיין נאַציאָנאַלען ווילען, דער קראַפט פון זיין גייסט; אַ דאַנק דער צוגעפּאַסטער ערציעהונג פון זיין יונגען דור און דער בעשטימטער אָרגאַניזאַציע פון זיין אינווענינגסטען קהילה־לעבען, ברעכט דורך אַזאַ נאַציע איהר וועג אין דער געשיכטע און בלייבט טריי צו אָט דעם וועג.

אַ צווייטער סימן פון דעם גייסטיגען טיפּ, — אַ סימן, וואָס קאָן ניט אָבגעטיילט ווערן פון דעם ערשטען, — בעשטעהט אין דעם, וואָס ער, דער גייסטיגער טיפּ, טרעט אַרויס ווי אַ בעוואוסטזיניגער טרעגער פון בעשטימטע אידעען־טראַדיציעס, פון בעשטימטע קולטור־אידעאַלען, וואָס צוליעב זייער דערהאַלטונג און ענטוויקעלונג טהוט ער אָן אויף זיך דעם יאָך פון אַ מחוץ־טעריטאָריעלער, ריין־גייסטיגער עקזיסטענץ.

לויט דעם אויטאָר'ס מיינונג, בעשטעהט דער אמת'ער נאַציאָנאַליזם גראָד אין אַזאַ מין נאַציאָנאַל־גייסטיגער בעשאַפערישקייט, וואָס איז בעפרייט פון אַלע מיני סאָציאַל־פּאָליטישע און עקאָנאָמישע פּראָבלעמען.

אין דער מאָדערנער מענשליכער געשיכטע געפינט זיך דערווילע נאָר איין איינציגער פאָלק, וואָס איז אַרויפגעקלעטערט אויף דעם העכסטען שפּיץ באַרג פון דער נאַציאָנאַלער עוואָליוציע: דאָס אידישע פאָלק! אין זיינע „בריעף“ וויל דאָ דער מחבר דערקלעהרען דעם תוך פון דער אידישער נאַציאָנאַלער אידעע, בעשטימען סיי די נאַציאָנאַלע פּאָליטיק, וואָס פליעסט פון איהר אַרויס, סיי די פאָרמען פון דער נאַציאָנאַלער אָרגאַניזאַציע, וועלכע דאָס אידישע פאָלק דאַרף אָננעהמען. דורך דער קריטיק פון די פערשיידענע שטרעמונגען אין דעם אידישען עפענטליכען געדאַנק וויל ער אויספעכטען דעם טריאומף פאַר דער אידעע פון יענעם „אמת'ען נאַציאָנאַליזם, וואָס שטעלט מיט זיך פאָר דעם אָריגינעלען שטריך פונ'ם יודענטום“*), פון יענער „העבערער וועלט־אַנשויאונג“, יע־

*) ז. 176.

נעם „גייסטיגען נאַציאָנאַליזם“, וועלכען די אידענשאַפט האָט אויסגעאַרבייט אין איהר פיעל־הונדערטיעהריגער עוואָלוציע.“*)

דאָס אַלטע אידענטום האָט געקוקט אויף דאָס אידישע פאָלק, ווי אויף אַ רעליגיעזער נאַציע. דאָס אַסימילאַטאָרישע אידענטום האָט געזעהען אין איהם נאָר אַ רעליגיעזע גרופּע מענשען. דער אמת׳ער אידישער נאַציאָנאַליזם דערנעהנטערט זיך אין דער פראַגע, לויט זיין אינווענינגסטען מהות, צו דעם קוק פון דעם אַלטען אידענטום.

„דער שטאַנדפּונקט פון דער אָרטאָדאָקסאַלער מאַסע קאָן מען“, זאָגט דער מחבר, „פאָרמולירען אַזוי: די אידענשאַפט איז אַ רעליגיעזע נאַציע. איהרע מיטגליעדער זענען צונויפגעבונדען צווישען זיך דורך דער קראַפט פון דעם רעליגיעזען אימפּעראַטיוו אָדער פון דעם „שלחן־ערוך“־דיסציפּלין, און יעדער איינער, וואָס טרעט ערנסט אַריבער די דיסציפּלין, געהט אַרויס פון דעם פאָלקס פערבאַנד. אַזאַ שטאַנדפּונקט געהט ניט להיפך, לויט זיין תוך, צו דעם בעגריף פון אַ „גייסטיגער (אָדער קולטורעלער) נאַציע“: ער מאַכט נאָר אַ פעהלער, ווען ער אידענטיפיצירט די טערמינען „גייסטיג“ און „קולטורעל“ מיט „רעליגיעז“.**)

דער גייסטיג־קולטורעלער נאַציאָנאַליזם פון דעם אידישען פאָלק דאַרף זיין אַ פאָרטזעצונג און אַ ווייטערע ענטוויקעלונג (אין דעם גייסט פון אַלגעמיין־מענשליכע שטרעבונגען) פון דעםזעלבינען נאַציאָנאַליזם — דעם רעליגיעזען.

„די הויפּט־קרעפטען אונזערע“, זאָגט דער מחבר, „דאַרפען אַנגעווענדעט ווערן אויף די פערשטאַרקונג פון יענע לעבענס־האַפטע גרונד־זיילען פון דעם אידענטום, פאַר וועלכע מיר האָבען געקעמפט און געליטען אין אַ משך פון יאָהר־טויזענטער“.***)

געוויס פאָדערן די אינטערעסען פון דעם אַלגעמיין־מענשליכען פראָגרעס און פון דער ווייטערדיגער נאַציאָנאַלער ענטוויקעלונג, מען זאָל ס ע ק ו ל י א ר י ז י ר ע ן די נאַציאָנאַלע אידעע, מען זאָל אָבטיילען די נאַציאָנאַליטעט פון דער רעליגיע.

*) ד. ג.
**) ז. 15.
***) ז. 290

אבער אָט די סינקוליאַריזאַציע דאַרף נים פערשטאַנען ווערן אזוי, אַז מען זאָל פערמיידען אבלייקענען דעם יודאַאיזם און זיך אין גאַנצען אבזאָגען פון איהם: „מיר ווילען נאָר, אַז די רעליגיע זאָל ניט *הערשען* און נים, אַז זי זאָל אין גאַנצען אויסגעשלאָסען ווערן פון דער נאַציע׳ס גייסטיגען קאַפּיטאַל.“*)

דער יודאַאיזם איז נים נאָר אַ רעליגיע; ער איז אַן אַלע־ארומנעהמענדע וועלט־אַנשויאונג, „וואוהין עס געהען אריין עלעמענטען רעליגיעזע, עטישע, געזעלשאַפטליכע, מעטאַפיזישע, פּאָליטישע, פילאָסאָפישע. די גרונד־אידעען פון דעם יודאַאיזם דאַרפען אוועקגעלעגט ווערן אויך אין דעם פונדאַמענט פון דער גייסטיג־קולטורעלער נאַציאָנאַל־אידישער אידעע. דאָס דערנעהנטערט אונז צו דעם אַלטען אידענטום, אָבער אין דערזעלביגער צייט דערווייטערט עס אויך אונז פון איהם“.

„דער חלוק צווישען אונז און די אָרטאָדאָקסען“, זאָגט דער מחבר, „בעשטעהט אין דעם, וואָס זיי אַנדערקענען אַ *טראַדיציאָנעלען* יודאַאיזם, ווי עפּעס אַזוינס, וואָס איז איינמאָל פאַר אַלע מאָל פעסט געוואָרען אין זיינע פאָרמען, בעת מיר אַנדערקענען אַן *עוואָלוציאָנערען* יודאַאיזם, וואָס האָט געביטען און ביים זיינע פאָרמען, אָהן אויפהערער זיך צופּאַסענדיג צו די בעדינגונגען פון אַ נייער קולטור“.**)

און אויך דאָס איז ממילא מובן, אַז דאָס טראַדיציאָנעלע אידענטום איז נים קיין חוב פאַר דעם אידישען נאַציאָנאַליזם. „מען קאָן זיין אַ איד“, זאָגט ער, „לויט די נביאים אָדער לויט׳ן תלמוד, לויט מאַימאָניד אָדער לויט׳ן „שלחן ערוך“, לויט מענדעלסאָן אָדער לויט דעם בעל־שם, אפילו לויט ספּינאָזאַ אָדער גייגער, אויב נאָר די ביידע לעצטערע וואָלטען דערגאַנגען ביז צו דעם אַנדערקענען די אידישע נאַציאָנאַלע אידעע אין איהר מאָדערנעם זין“.***)

הערען דובנאָוו׳ם געדאַנק קאָן מען דעריבער פאָרמולירען אויף אַזאַ׳ן אופן: דאָס אידישע פאָלק, *דאָס איז אַ נאַציע*, *זואָס ארבייט אויס יודאַאיזם*. אין דערינגען

*) ז. 17.

**) ד. ג.

***) ז. 18.

ליענט דער זין און די בערעכטיגונג פון איהר אויטאָנאָמען לעבען, פון איהר קאַמף פאַר א בעזונדערע נאַציאָנאַלע עקסיסטענץ.

די אויסאַרבייטונג פון יודאַאיזם גיט אַרויס אין פערשיידענע צייטען פערשיידענע פּראָדוקטען, אָבער אַלע זענען זיי דורכגעדרונגען מיט איין און דערזעלביגער אייגענשאַפט: זיי געהערען צום יודאַאיזם אָדער, לפּחות, געהערען זיי ניט צו א וועלכער עס איז אַנדערער רעליגיעזער ספערע.

הערר דובנאָוו געהט ניט אַזוי ווייט, ער זאָל פאָרדערן, אַז יעדער איד זאָל פאָרמעל געהערען צו דער אידישער אמונה. ער פערשטעהט, אַז אין דער איצטיגער צייט דאַרף מען זיך רעכענען מיט די תביעות פון דעם פרייען געדאַנק, און דעריבער מאַכט ער גאַנץ בעדייטענדע הנחות צו דער מאָדערנער „וועלטליכער" ציוויליזאַציע, ניט קוקענדיג דערויף, וואָס ער האָט זיין נאַציאָנאַליזם א נאָמען געגעבען „גייסטיג"-קולטורעלער.

נאָר איין זאַך פאָרדערט ער: אידען זאָלען ניט אַריבערגעהן צו אַן אַנדער גלויבען. „א איד", זאָגט ער, „קאָן זיין רעליגיעז און „איזראַעליט" אַקטיוו אָדער פּאַסיוו, רעעל אָדער נאָמינעל. ער קאָן אפילו זיין א „בלא" אָדער „קאָנפעסיאָנסלאָז", — אָבער זיך אָבזאָגען פון אידענטום און פאָרמעל אַריבערגעהן אין קריסטענטום איז שוין גלייך ווי ער וואָלט אין גאַנצען אַרויסגעגאַנגען פון דער אידישער נאַציע".

„מחמת דער אָפיציעלער איבערגאַנג אין אַן אַנדער אמונה בעטייט פּאַקטיש, פאַר אונזער לאַגע אין גלות, אַרויסגעהן פון דער אידישער נאַציע, אויב ניט פאַר דעם משומד אַליין, איז פאַר זיין נאָכקום, וואָס וועט מוזען זיך צונויפגיעסען מיט דער אַרומיגער ניט אידישער בעפעלקערונג אויך לויט דער נאַציאָנאַליטעט"*).

„דער יודאַאיזם", זאָגט ער נאָך א מאָל אין אַן אַנדער אָרט, „ווי א טייל פון דער אידישער נאַציאָנאַלער קולטור, שטעלט מיט זיך פאָר דעם אַטריבוט פון דער אידישער נאַציאָנאַלער אידעע, ווי אַן עוואָלוציאָנערער פּרינציפּ און ניט קיין טראַדיציאָנערע. אָבזאָגען זיך פון

*) ז. 19.

איהם אין זיין בעװאוסטליכער פאָרם איז פּראַקטיש גלייך צו דעם אַרױס־גאַנג פון דער אידישער נאַציאָנאַלער אָרגאַניזאַציע".*)

דערפאַר אָבער, װען דאָס אידישע פאָלק בלייבט אין דעם גבול פון דעם ברייט־פערשטאַנענעם און זיך ענטװיקלענדעם יודאַאיזם, װעט עס קאָנען געהן אין איין טריט מיט זיין יאָהרהונדערט, איבער־ארביימען און אריינגעהמען אין זיך די אייראָפּעאישע קולטור אָהן א ברעקעל געפאַהר פאַר די גרונד־פּרינציפּען פון דעם יודאַאיזם.

„מיר שטרעבען איצטער", זאָגט ער, „צונױפצופּאָרען אין איי־נעם די בעסערע זייטען פון דער אַלגעמיינער און דער אידישער אױפקלעהרונג; מיר נעהמען אריין אין זיך די אייראָפּעאישע קול־טור און אין דערזעלבינער צייט װילען מיר אָבהיטען אַל' דאָס בעס־טע אין אונזער נאַציאָנאַלער קולטור; מיר דערװעגען זיך צו קרי־טיקירען דעם יודאַאיזם, אָהן מורא, טאָמער צושטערען מיר איהם, װייל מיר גלויבען אין דער ניט בייצוקומענער מאַכט פון זיינע העכערע רעליגיעזע און עטישע אידעאַלען".**)

די פערענדערטע שטעלונג צו דעם „אַלטען" יודענטום אין דער פראַגע װעגען דער אידישער טראַדיציע, איז ביי הערן דובנאָװ'ן צונױפגעבונדען מיט א נאָך מעהר ראַדיקאַלערע שטעלונג צו די איי־בינגע האָפנונגען פון דעם פאָלק — װען עס איז אױסגעלייזט װערן פון דעם גלות, װען עס איז אָנהױבען צו לעבען אין דעם אייגענעם לאַנד.

הערר דובנאָװ איז טיעף איבערצייגט, — און ער זאָגט דאָס אָפּט אַרױס אין זיינע בריעף, — אַז „דער גלות װעט קיין מאָל ניט פערשװינדען, סיידען מען זאָל אריין רעכענען אין חשבון דעם „אחרית הימים" פון דער משיח צייט".***)

דערפון װערט אַרױסגעדרונגען דער לאָגיש דורכאױס קאָרעקטער און אויך אין דער אמת'ען זעהר ריכטיגער שלוס, אַז דער ציעל פון דער נאַציאָנאַל־קולטורעלער ארבייט פאַר דער איצטיגער צייט דאַרף זיין „די אינװעניגסטע װיעדערבעלעבונג פון די אידען אין

---

*) ז. 27, אונטערגעשטראָכען פון אונז.

**) ז. 225.

***) ז. 320.

אַלע ערטער, וואוהין די געשיכטע האָט זיי פערוואָרפען"*). מחמת „אַלע צוזעיטע טיילען פון דער אידישער דיאספּאָרא שטעלען מיט זיך פאָר אַן איינהייטליכען אונטיילבאַרען פאָלק, צונויפגעבונדען דורך אַלגעמיינע אינטערעסען"**).

אין דער פראַגע, ווי אָבצושעצען דעם גלות געהט זיך הערר דובנאָוו אויף דעם ראַדיקאַלסטען אופן פאַנאַנדער מיט כמעט אַלע נאַציאָנאַליסטישע שטרעמונגען אין דער אַלטער און דער נייער אידענשאַפט. פיעל אויפמערקזאַמקייט שענקט ער דער רעהאַביליטירונג פון דעם גלות. און אייגענטליך קאָן דאָס אַנדערש ניט זיין פאַר איינעם, וואָס רעכענט דעם „גייסטיגען טיפ פון נאַציאָנאַליטעט" העכער פאַר'ן „טערריטאָריעלען".

דאָס הייסט ניט, אַז הערר דובנאָוו שטעלט זיך דורכאויס פיינדליך צו דעם שטרעבען פון דעם ציוניזם אריבערצוטראָגען דעם צענטער פון קולטורעלע שעפּפונגען פון דעם אידישען פאָלק קיין פאַלעסטינע. אָבער אפילו אָט דעם אַם ווענינסטען „טערריטאָריאַלען" און אַם מעהרסטען „גייסטיגען" ציוניזם פון אחד העם'ס אַרט לאָזט ער צו נאָר, ווי אַ ניצליכע נעבען־הילף פאַר דער פונדאַמענטאַלער אויפגאַבע — דער דערהאַלטונג און דער ענטוויקלונג פון דער אידישער נאַציע אין גלות גופא.

„די קראַפט פון אַ היסטאָרישען פאַקטאָר", בעהויפּטעט ער, „וועט בלייבען ניט ביי יענעם ציוניזם, וואָס לייקענט אָב דעם גלות און לעבט מיט דעם פאַנטאַסטישען טרוים וועגען אָבשאַפען איהם, נאָר יענער, וואָס שטעלט זיך, אין איינעם מיט די אַנדערע אויפגאַבען פון דער אידישער נאַציאָנאַלער ווידערבעלעבונג אין דער גאַנצער וועלט, אויך דעם ציעל: בעשאַפען נאָך אַן אַקומוליאַטאָר פון אָרגינעלער גייסטיגער ענערגיע אויף שפּייזען דעם גלות, וואָס קעמפט מיט אַלע קרעפטען פאַר זיין נאַציאָנאַלע עקזיסטענץ"***).

אָט דער עקזיסטענץ־קאַמף פון דעם אידישען פאָלק אין גלות האָט נראַד אין אונזער צייט אַלע שאַנסען אויף אַן ערפאָלג. „דער־

---

*) ז. 111.

**) ז. 98.

***) ז. 320.

האַלטען און פערפאָלקאָמענען אונזער נאַציאָנאַלען טיפּ אין דעם גייסט פון אונזער היסטאָרישער עוואָלוציע איז מעגליך מיט דער הילף פון יענע מיטלען, וועלכע די מאָדערנע קולטור גיט אַלע נאַציעס, וואָס קעמפען פאַר זייער עקסיסטענץ".*)

פיעלע שטאַאַטען, וואָס בעשטעהען פון פערשיידענע פעלקער, זענען שוין לאַנג פעראינטערעסירט אין אָבהיטען די נאַציאָנאַלע רעכט פון די נאַציאָנאַלע מינאָריטעטען. די אידען, ווי אַ נאַציאָנאַלע מינאָריטעט, דאַרפען אויך קעמפען פאַר זייערע, ניט אוועקצו־רויבענדע נאַציאָנאַלע רעכט און זיך דערשלאָגען צו אַ פולער נאַציאָנאַלער אויטאָנאָמיע.

אָבער — וואָס פאַר אַן אָרט נאַציאָנאַלע אויטאָנאָמיע דאַרף זיך דערשלאָגען דאָס אידישע פאָלק? — הערר דובנאָוו ענטפערט אויף דער פראַגע אין די פאָלגענדיגע ווערטער, וואָס זענען כולל אין זיך די קווינט־עסענץ פון יענע פראַקטישע נאַציאָנאַלע פאָדערונגען, וועלכע ער שטעלט אַרויס צו דעם מאָדערנעם שטאַאַט.

„מיר מוזען פאַנאַנדערשיידען", זאָגט ער, „צוויי מינים נאַציאָנאַלע מינאָריטעטען אין אַ פערשיידענפאָלקליכען שטאַאַט אָדער אַ נאַציאָנאַליטעטען־שטאַאַט"; 1) אַ טעריטאָריאַלע פאָלקשאַפט, וואָס איז אַ מינאָריטעט אין דעם אַלגעמיינעם צונויפשטעל פון דער מדינה און איז אַ מאַיאָריטעט אין איהר היסטאָרישען דאַיאָן אָדער פראָווינץ (די פוילען אין דריי אימפּעריעס, די טשעכען אין עסטרייך וכדומה); 2) אַ ניט־טעריטאָריאַלע פאָלקשאַפט אָדער אַ פאָלקס־תשבורת, וואָס שטעלט ניט פאָר מיט זיך קיין מאַיאָריטעט פון דער בעפעלקערונג אין דער געגעבענער פראָווינץ (אידען אין אַלע לענדער, פוילען און ליטאַ א. אז. וו.) פאַר די נאַציעס פון דעם ערשטען טיפּ דאַרף מען האָבען די אויטאָנאָמיע אין דער פאָרם פון אַ ראַיאָנעם סיים, פאַר די נאַציעס פון דעם צווייטען טיפּ — די אויטאָנאָמיע פון קולטורעלע קהילות".**)

ליידער דערקלעהרט אונז הערר דובנאָוו ערגעץ ניט, פאַר וואָס די טעריטאָריעלע פעלקער נויטיגען זיך אין אַ סיים און פאַר וואָס

*) ז. 110.

**) ז. 83.

די עקסטעריטאָריעלע זאָלען קאָנען אויסקומען מיט דער אויטאָנאָמיע פון קולטורעלע קהילות. אין פלוג, דארף אויסקומען פונקט פאַרקעהרט. א טעריטאָריעלע פאָלקשאַפט, וואָס קאָן, אין איהר קאַמף פאַר עקסיסטענץ, זיך שטיצען אויף אַזעלכע מעכטיגע דערהאַלטונגס־פאַקטאָרען, ווי אַן אייגענע טעריטאָריע און אַן אייגענע שפּראַך, וואָלטען אויף דעם עקסטען פאַל געקאָנט אויסקומען לגמרי אָהן א צענטראַלען סיים, ווי באַלד זיי האָבען נאָר אין זייער ראַיאָן אויטאָנאָמע קהלות.

צוריק די נאַציעס פון דעם צווייטען טיפּ, גראָד דערפאַר, וואָס זיי האָבען ניט קיין אייגען לאַנד און קיין אייגענע שפּראַך (הערר דובנאָוו ווייזט מעהרמאָל אָן, אַז אידען פעהלט די שפּראַכ־ליכע איינהייט), — אַזוינע פעלקער נויטיגען זיך אויף דעם העכס־טען גראַד אין א צענטראַלען, פעראייניגענדען אָרגאַן פון נאַציאָ־נאַלער אויטאָנאָמיע און קאָנען זיך בשום אופן ניט בענוגענען בלויז מיט די אָרגאַנען פון א קהילה־זעלבסט־פערוואַלטונג. דעריבער וואָלט הערר דובנאָוו, אפילו בלייבענדיג אין דעם גבול פון זיין „גייסטיגען“ נאַציאָנאַליזם, געדאַרפט פאָסטולירען פאַר זיי א קול־טורעלע אויטאָנאָמיע אין דער פאָרם פון א סיים.

פאַקטיש טהוט ער עס טאַקי. אין זיין פּלאַן, ווי אַזוי צו אָרגאַניזירען דאָס אידישע פאָלק אין גלות, נעהמט ער אָן, א חוץ דער אידישער נאַציאָנאַלער קהילה, אויך דעם „ועד“, ד. ה. אין תוך אריין א „ס י י ם“ מיט גאַנץ ברייטע פולמאַכטען און פונקציעס. אין זייער צאָהל געהט אריין ניט נאָר זאָרגען וועגען אינסטיטוציעס, וואָס האַלטען אויף די נאַציאָנאַלע קולטור, נאָר אויך איינווירקען אויף דאָס עקאָנאָמישע לעבען, כדי אויפצוהויבען די מדרגה פון דעם פאָלקס וואוילשטאַנד, אויפמונטערן קאָאָפּעראַציעס, פּראָפע־סיאָנעלע פעראייניגונגען, רעגולירען די עמיגראַציע און דערגלייכען.*)

דער שווער־פּונקט פון הערר דובנאָוו׳ס בעטראַכטונגען ליעגט אָבער ניט דערין, אין וועלכער פ אָ ר ם דאָס אידישע פאָלק דאַרף האָבען זיין אויטאָנאָמיע, און די קליינע אינקאָנסעקווענץ אין דער פערענטפערונג פון אָט דער פראַגע, — ווי אויך אין נאָך

*) ז. 315.

אַנדערע פראַגען, — שטערט להלוטין נים דער אויסגעהאַלטענקייט און צוזאַמענגעשטימטקייט פון זיינע גרונד־פּרינציפּען.

די אָביעקטיוו־רעכטליכע בעדינגונגען פון א נאַציאָנאַלער אויטאָנאָמיע זענען ווייניג אויף צו דערהאַלטען א „גייסטיג־קולטור־רעלע" נאַציאָנאַליטעט, א נאַציע פון א „העכערען טיפּ". דאָס פעהלען פון נאַטירליכע דערהאַלטונגס־פאַקטאָרען שאַפט נים אָב די געפאַהר אויך פאַר דער נאַציע פון אזא טיפּ, זי זאָל אונטער־פאַלען אונטער דער אַסימילירענדער ווירקונג פון דער ארומיגער סביבה. עס איז פאַר איהר נויטיג שטענדיג צו שטעהן אויף דער וואַך. זי מוז פערשטאַרקערען די „אינווענינגסטע שומרים", כדי דורך דעם אויסצוגלייכען דעם שאַדען פון די פעהלענדע „דרויסענ־דיגע אָבהיטערס פון דעם נאַציאָנאַלען טיפּ". זי מוז אָנשטרענגען איהר נאַציאָנאַלען ווילען צו אַן אויטאָנאָם־קולטורעלער ענטוויקלונג, ענערגיש אָבשטויסען די אַסימילירענדע ווירקונג פון דער ארומיגער סביבה, — א פּראָצעס, וואָס איז בעזונדערס כאַראַקטעריסטיש פאַר דער געשיכטע פון דעם אידישען פאָלק אין גלות".*)

„דער נאַציאָנאַלער ווילען", זאָגט ער אין אַן אַנדער אָרט, „דער ווילען צום לעבען פון א קאָלעקטיווער פערזענליכקייט, א רעזול־טאַט סיי פון דער בירושה אָנגעזאַמעלטער ענערגיע, סיי פון די אימפּולסען, וועלכע מיר בעקומען אין דער ערציעהונג, — אַט אין וואָס עס ליעגט אונזער לעבענס קראַפט. די אָנשטרענגונג פון אַט דעם נאַציאָנאַלען ווילען דאַרף זיין פּראָפּאָרציאָנעל צו דער סכנה פון דער „אינווענינסטער עראָבערונג" (ד. ה. דער אַסימילאַ־ציע. — ח. זש.). כדי אָבער צו שפּייזען אַט דעם סוביעקטיווען ווילענס־פאַקטאָר, מוז מען אין אַלע לעבענס־צווייגען אויפהאַלטען אונזער היסטאָרישע עוואָלוציע, כדי נים אָבצורייסען די יונגע צווייגען פון דעם אַלטען שטאַם; מען מוז פערשטאַרקען די נאַציאָ־נאַלע עלעמענטען אין דער ערציעהונג, פערטיידיגען אונזער אויטאָ־נאָמיע פון דער קהילה און אין א נאָרמאַלען שטאַאט פיהרען אַן אַקטיווע פּאָליטיק"**).

*) ז. 11.

**) ז. 327.

די נאַציאָנאַליסטען, וואָס ווייסען, אַז אין גלות האַלטען מיר זיך נאָר אַ דאַנק דעם אָנגעשטרענגטען נאַציאָנאַלען ווילען, „וועלען שטרעבען שטענדיג שטאַרקער מאַכען יענעם ווילען, דערנעהרען איהם מיט דער געזונדער שפּייז פון אונזער מעכטיגער, יאָהרהונדערטען אַלטער קולטור, וואָס שאַפט אין זיך איבער אַלע עלעמענטען פון דער אַלגעמיין־מענשליכער קולטור, און לאָזען איהם" (דעם נאַציאָנאַלען ווילען) „אַרויסווייזען זיך אין אַ סואווערענער נאַציאָנאַלער פּאָליטיק, וואָס פאַר איהר בעפעהל דאַרפען זיך בויגען אַלע קלאַסען־אינטערעסען, אַלע פּאַרטייר־ און גרופּען־אינטערעסען... אַט די סואווערעניטעט פון דער נאַציאָנאַלער פּאָליטיק איז דער דירעקטער אויסדרוק פון דעם פאָלקס סואווערעניטעט, פון זיין נאַציאָנאַלען ווילען, ווי ער האָט זיך אַרויסגעוויזען אין דעם גאַנצען גאַנג פון אונזער געשיכטע. די סואווערעניטעט פון דער נאַציאָנאַלער פּאָליטיק איז אַ סוראָגאַט אַנשטאָט דער טעריטאָריאַלער איינהייט אין גלות, וועלכער שטעלט זיך אַנטגעגען דער דויערענדער געפאַהר פון דער „אינעווניגסטער עראָבערונג". די אַנדערע פעלקער, אפילו די אונטערדריקטע, נאָר וואָס זעניען פעראייניגט דורך אַ טעריטאָריע און אַ געמיינשאַפטליכער שפּראַך, נויטיגען זיך ניט אַזוי אין יענעם סוראָגאַט, אָדער נויטיגען זיך נאָר אין די מאָמענטען פון געפעהרליכע קריזיסען. פאַר די הערשענדע פעלקער איז „די נאַציאָנאַלע פּאָליטיק" אַ שמאַכפולער כלי־זיין צו אונטערדריקען די אָבהענגיגע נאַציעס; פאַר דער אידענשאַפט אָבער האָט דער לאָזונג אַ גאַנץ אַנדער זין, אַן אַנדער אינהאַלט: דאָס איז דער איינהייטס־סימבאָל פון דעם צושטרעיטען פאָלק, דער סימבאָל פון קולטורעלען און גייסטיגען זעלבסט־שוץ; דאָס איז — דער עהרליכער וועג פון קאַמף פאַר דער אייגענער פאָלקס אינדיווידואַליטעט, וואָס איז מיט קיין זאַך ניט אַרומגעצאַמט, אַ חוץ די גייסטיגע פאַקטאָרען און דעם אינעווניג־אויטאָנאָמען סדר פון לעבען".*)

דעם מחבר'ס גרונד־שטאַנדפּונקט, וואָס זאָגט, אַז דער תוך פון דער אידישער נאַציאָנאַליטעט בעשטעהט אין דעם בעשאַפען אַן אייגענע „גייסטיגע" קולטור, פיהרט צו דעם רעזולטאַט, אַז

*) ז. 336.

דער בעוואוסטזיניגער נאַציאָנאַלער ווילען צום לעבען אין גלות מוז אָנגעווענדט ווערן הויפּטזעכליך אָדער נאָר אין גאַנצען אויף די בעפֿריעדיגונג פון דעם פאָלק'ס גייסטיג־קולטורעלע בעדערפניסען און ניט אויף די בעפֿריעדיגונג פון זיינע סאָציאַל־עקאָנאָמישע גויטען.

דער פאַלעסטינישער בעוועגונג מאַכט דער מחבר פאָרוואורפען דערפאַר, וואָס זי האָט געשטרעבט צו פערענטפערן ניט אַזוי די נאַציאָנאַל־קולטורעלע, ווי די סאָציאַל־עקאָנאָמישע פראַגע",*) און אויף די ציוניסטען, וואָס האָבען זיך ניט געקאָנט דערהויבען צו די הויכען פון דעם גייסטיג־קולטורעלען נאַציאָנאַליזם, קוקט ער ווי אויף די „בני־נח" („יאַזיטשניקי") פון דער נאַציאָנאַלער אי־דעע".**) הערען דובנאָוו'ס גייסטיג־קולטורעלער נאַציאָנאַליזם זאָגט זיך אָב, אריינצוטראָגען וועלכע עס איז נייע ענטפערס אויף דעם געלד פון דעם סאָציאַל־עקאָנאָמישען לעבען פון דעם אידישען פאָלק.

די פראַגע, פ ו ן   ו ו אָ ס לעבט דאָס אידישע פאָלק, ווי לעבט ער, צי איז נאָרמאַל די גאַנצע אַטמאָספערע פון זיין סאָציאַל־עקאָנאָמישען לעבען, ווי שפּיעגעלט זי זיך אָב אין אַלע זייטען פון זיין לעבענס־פּידה, אין אַלע שיכות'ען צו די ארומיגע פעלקער אין גלות, אין די בעציהונגען פון די אַרומיגע פעלקער צו איהם, — אַלע די און נאָך פיעלע אַנדערע ברענענדע פראַגען פון דער אידי־שער מאַטעריעלער ווירקליכקייט פערשווינדען לגמרי, — און מוזען לאַגיש לגמרי פערשווינדען פון דעם גייסטיגען אויג פון דעם גייסטיג־קולטורעלען נאַציאָנאַליזם.

צוזעיט איבער פערשיידענע לענדער אין גלות, אָהן אַן א י ר־ג ע נ ע ם באָדען אונטער די פיס, דאַרף דאָס אידישע פאָלק זיך נאַטירליך אָבזאָגען פון אַ וועלכער עס איז זעלבסטשטענדיג־קייט אין די וויכטיגסטע לעבענס־פראַגען: אין דעם ענין פון די סאָציאַל־עקאָנאָמישע פראָבלעמען. ער מוז זיך אויסאיינען מיט דעם געדאַנק, אַז „די סאָציאַל־עקאָנאָמישע צרות זענען אויסגעפאַ־לען אויף דעם גורל אויך פון אַ סך מעריטאַריאַלע פעלקער און אין

*) ז. 175.
**) ז. 158.

־עם געגעבענעם פאַל בלייבט פאַר אונז נאָר צו וואַרטען אויף אַ דערלייכטערונג פון יענעם קאַמף פאַר אַ נייעם פּאָליטישען און סאָציאַלען סדר, אין וועלכען אויך די אידען מוזען נעהמען אַן אַקטיווען אַנטייל צוגלייך מיט אַלע פעלקער, די אידען נאָך דערצו — ווי דער העכסט געקריוודעטער מיטגליעד פון דער אינטערנאַציאָנאַלער משפחה.*)

אָבער — אויף דעם באָדען פון וועלכער פּלאַטפאָרם, פון וועלכען סאָציאַל־עקאָנאָמישען פּראָגראַם, דאַרפען די אידען, זיין איינגיג מיט די אַנדערע, קעמפען פאַר אַ נייעם פּאָליטישען און סאָציאַלען סדר?

פון דעם מחבר׳ס גאַנצער טעאָרעטישער קאָנצעפּציע, וואָס שטרעבט צו פעראייניגען דעם ווילען פון דער גאַנצער נאַציע אויף דעם קאַמף פאַר אַ ריין־גייסטיגע עקסיסטענץ, פליעסט קודם־כל אַרויס יענער רעזולטאַט, אַז אַ סאָציאַל־פּאָליטישער פּראָגראַם, וואָס נעהמט אָן דעם קלאַסען־קאַמף פון אַרבייט אַנטגעגען קאַפּיטאַל פאַר דעם גרונד־פּרינציפּ פון זיין טאַקטיק, איז אַן אומגליק פאַר די געשיכטליכע שיקזאַלען פון דעם גייסטיג־קולטורעלען אידענטום.

„אַנשטאָט דער פּאָליטיק פון אַלגעמיינע פאָלקס־אינטערעסען, וואָס שטעהען אין דער העכסטער געפאַהר“, — בייזערט זיך הערר דובנאָוו, — „שלעפּט מען אונז אויף דעם וועג פון קלאַסען־פּאָליטיק, וואָס שפּאַלט פאַנאַנדער יענע אַלגעמיינע אינטערעסען און שטעלט אַוועק אויף זייער אָרט פּריוואַטע אינטערעסען, עקאָנאָמישע! דער קריעגס־געשריי: „פּראָלעטאַריער פון אַלע לענדער פעראייניגט אייך!“ הערט מען פון אידישע לעפּצען אין יענעם מאָמענט, ווען די רעטונג פון פאָלק פאָדערט, מען זאָל אָהן אַן אויפהער שרייען: „אידען פון אַלע קלאַסען און פּאַרטייען, פעראייניגט אייך!“**)

„ווען די פּאָליטיק פון קלאַסען־צושיידונג“, זאָגט ער ווייטער, „פיהרט די פּראָלעטאַרישע פּאַרטיי פון אַ פאָלק, וואָס איז פער־

---

*) ז. 175.

**) ז. 307.

איינינגט נאָר אין זיינע קולטור־נאַציאָנאַלע אינטערעסען און וואָס שטעהט אויף יעדען שריט אין דער סכנה איינגעשלונגען צו ווערן פון די ארומיגע פעלקער, איז דאָס שוין ניט קיין פעהלער, ניט קיין איינזייטיגקייט, נאָר א פערברעך, ווייל דאָס פיהרט צו דעם פאַנאַנדערפאַל פון דער נאַציע".*)

א נאַציע פון דעם העכערען, ד. ה. דעם גייסטיג־קולטורעלען טיפּ, דאַרף פיהרען ניט קיין קלאַסען־פּאָליטיק, נאָר א נאַציאָנאַלע פּאָליטיק.

„א נאַציאָנאַלע פּאָליטיק, ד. ה. אזא, וואָס האָט צו איהר ציעל ארום צאַמען דעם פּאָלק'ס גאַנצקייט און די זעלבסטשטענדיגקייט פון זיין קולטורעלער ענטוויקעלונג", — זאָגט ער, — „איז דער העכסטער קריטעריום אומעטום, וואו יענע גאַנצקייט און אינווענינסטע פרייהייט שטעהט אין געפאהר. די אידישע נאַציע אין גלות, אָהן לאַנד און צוברעקעלט, אומעטום מיט א סך מעהר פיינד (בעוואוסטזיניגע אָדער סטיכישע) איידער פריינד און, מחמת זיין לאַגע, אונטערגעוואָרפען דעם אסימילירענדען איינפלוס פון פרעמדע קולטורען — געפינט זיך אין דעם אויבען אָנגעצייגטען פּרט אין דעם צושטאַנד פון א פערמאַנענטער געפאהר. ממילא מוז פאַר דער אידענשאַפט די נאַציאָנאַלע פּאָליטיק שטענדיג זיין דער העכסטער קריטעריום פאַר אַלע פּאַרטייען און קלאַסען, וואָס נעהמען ניט אָן דעם פּרינציפּ פון „צונויפמישונג" אָדער פון נאַציאָנאַלער זעלבסט־פערלייקענונג. אין דעם פּאָלק קאָנען און זאָלען עקסיסטירען פערשיידענע פּאָליטישע און געזעלשאַפטליכע, גייסטיגע און קלאַסען־ גרופּען, אָבער זיי אַלע מוזען זיך אונטערוואַרפען דער העכסטער פיהרערשאַפט פון דער נאַציאָנאַלער פּאָליטיק. די פאָרמעל "סאליום פאָפּולי סופּרעמאַ ליעקס" קאָן אויף דער אידענשאַפט אָנגעווענדט ווערן אות באות: דאָס העכסטע געזעץ אָדער קריטעריום איז גראָד די „רעטונג" (די אומבעשעדליכקייט) פון דעם פּאָלק, וועמעס גאַנצער וועג אין גלות איז בעזעיט מיט געפאהרען".

„די גאַנצע אידישע געשיכטע אין גלות איז די געשיכטע פון אן ניט־איבערגעריסענעם פערטיידיגונגס־קריעג, וועלכען די נאַציע

---

*) ז. 308.

האָט געפיהרט פאַר איהר עקסיסטענץ, ווי א נאַציע, פאַר איהר אינוועניגסטער איינהייט און אויטאָנאָמיע, ביי דער דרויסענדינגער פּאָליטישער און טעריטאָריאַלער צוברעקעלטקייט. אין דערינען בעשטעהט דער טראַגיזם און דער הויכער העראָאיזם פון אונזער געשיכטע: דער טראַגיזם פון א שטענדיגען קריעגס־צושטאַנד, וואָס פאָרדערט פון דער נאַציע די אָנשטרענגונג פון אַלע איהרע כחות פאַר׳ן זעלבסטשוץ און דער העראָאיזם פון בייקומען די גרעסטע שטערונגען אין א משך פון צוויי טויזענד יאָהר״.

„שאַפט אָב אָדער מאַכט בעדייטענד שוואַכער אָט די אָנשטרענגונג פון דער נאַציאָנאַלער פערטיידיגונגס־ענערגיע — און די אידענשאַפט וועט זיך פּלוצלונג געפינען אין דעם פּאָנטעאָן פון די געשטאָרבענע פעלקערשאַפטען אָדער היסטאָרישע מומיעס. אָבער צו אזא רעזולטאַט וועט מען קומען, ווען מען זאָל די נאַציאָנאַלע אָדער אַלגעמיין־פּאָלקליכע (איבער־קלאַסען) פּאָליטיק פערבייטען אויף אַן אנדער העכערען אָדער גלייכווערטיגען קריטעריום, ווי צום בייספּיעל די קלאַסען־פּאָליטיק״.*)

אָבער אויב די פּראָגראַמען, וואָס רוהען אויף דעם פּרינציפּ פון קלאַסען־קאַמף דאַרפען פעריאָגט ווערן פון דער אידישער נאַציאָנאַלער פּאָליטיק, איז יעמאָלט — „וואָס זאָל אין דעם איצטיגען מאָמענט זיין יענע פּאָליטישע פּלאַטפאָרם, אויף וועלכער די מעהרהייט פון די אקטיווע קרעפטען אין דער אידענשאַפט וואָלטען געקאָנט, נעהמענדיג אָנטייל אין דער אַלגעמיינער מלוכה־טהעטיגקייט, — א רעוואָלוציאָנערער און אויפקומענדער, — סיסטעמאַטיש פיהרען זייער פאָלקס־פּאָליטיק?״**)

עס איז פאַר דעם לעזער ניט שווער צו טרעפען דעם **ענטפער,** וואָס הערר דובנאָוו גיט אויף דער שאלה.

„דאָס איז״, — ענטפערט ער, — „די פּלאַטפאָרם פון דער פּאָליטישער דעמאָקראַטיע אָדער, פּינקטליכער, יענער קאָנסטיטוציאָנעל־דעמאָקראַטישער פּאַרטיי, צו וועלכער עס שטעהען צו אַלע

---

*) ז. 322—323.

**) ז. 308—309.

בעזונטע, פּאָליטיש־רייפע עלעמענטען פון דער רוסישער געזעל־שאפט." *)

אויף אזא'ן אופן איז דער לאַגישער אָבשלום, די קרוין פון הערר'ן דובנאָוו'ס „גייסטיג־קולטורעל־נאַציאָנאַלען" בנין גיט קיין אנדער זאך ווי דער נאַציאָנאַל־אידישער קאַדעטיזם מיט אַן „עוואָלוציאָנער־יודאאיסטישען" אונטערשלאַג.

אָט דאָס איז אין אַלגעמיינע שטריכען דער תוך פון הערר'ן דובנאָוו'ס לעהרע. מיר ווייסען ניט, צי זי פערדיענט, מען זאָל זי איבערגעבען אין אַלע איהרע פרטים, דערקלערען זי און קריטי־קירען זי. מיר ווילען זיך דאָ בענוגענען נאָר מיט אַ פּאָר בעמער־קונגען. פיעלע רעכענען הערר'ן דובנאָוו'ן פאַר דעם פאָטער פון דעם אידישען „אווטאָנאָמיזם", דעם בעשאפער פון יענער נאַציאָ־נאַלער טעאָריע, וואָס זאָגט, אז דאָס אידישע פאָלק איז אויף אייביג פער'משפט צו לעבען אין גלות, און דארף דאָ, אין די גלות־לענ־דער, דערשלאָגען זיך צו נאַציאָנאַלע רעכט, איינשטעלען זיך פאַר זיין נאַציאָנאַלער קולטור און ענטוויקלען זי.

אין איינעם פון הערר'ן זש.'ס**) ארטיקלען האָבען מיר געפונען אַ דירעקטען אָנווייז, אז דער נאַציאָנאַלער פּראָגראַם פון דעם „בונד" איז בעשאפען געוואָרען אונטער דעם איינפלוס פון הערר'ן דובנאָוו'ס „בריעף".

דאָס איז ניט ריכטיג. די אידעע פון אַ זעלבסטשטענדיגער נאַציאָנאַלער עקזיסטענץ פון דעם אידישען פאָלק אין די גלות־לענדער איז אויסגעוואקסען אונטער דעם איינפלוס פון דעם סאָציאַליסטישען געדאנק אין די מיטלערע אכציגער יאָהרען, ווי אַ סינטעז פון דעם ציוניזם, וואָס האָט געקעמפט פאַר דער נאַציאָנאַלער ווידערבעלעבונג פון דעם אידישען פאָלק, און דעם צווישען־פעלקערליכען סאָציאַליזם, וועלכען מען האָט פאַר דעם אידישען פאָלק פערשטאַנען אַ ביסעל צופיעל אות באות: אין דער פאָרם פון אַ זעלבסטשטענדיגער עקזיסטענץ „צווישען די פעל־קער".

*) דאָרטען גופא.

**) וו. זשאַבאָטינסקי'ס. (1916.)

אַרבייטען, אמת ניט צאָהלרייכע, אָבער הורכגעדרונגען מיט
דעם גייסט פון יענעם נאַציאָנאַליזם, זענען ערשיענען אין דעם סוף
אַכציגער און דעם אָנהויב נייענציגער יאָהרען*).

אין 1896, הייסט עס, מיט א יאָהר פריהער, איידער עס זענען
ערשיענען הערץ דובנאָוו'ס בריעף, איז צו די אנשויאונגען פון דעם
„גלות־נאַציאָנאַליזם" צוגעשטאַנען די יעמאָלט'דיגע רעדאַקציע פון
דעם אויסלענדישען בונדיסטישען אָרגאַן „דער אידישער ארבייטער".
דער זעקסטער נומער פון אָט דעם צענטראַל־אָרגאַן איז אינגאַנצען
געווען דורכגעדרונגען מיט די גרונד־אידעען פון דעם „אויטאָנאָ־
מיזם". אין דעמזעלביגען נומער האָט דער בונדיסטישער נאַציאָ־
נאַליזם זיך געפּרואווט טעאָרעטיש שאַרף אָבגרעניצען פון דעם
ציוניזם. ער פיהרט דאָרטען דורך דעם געדאַנק, אַז דאָס דעם נייעם
נאַציאָנאַליזם, אין זיין אונטערשייד פון דעם אַלטען, איז דער ענט־
שיידענער פּרינציפּ ניט דאָס פאָטערלאַנד, ניט די טעריטאָריע,
נאָר די זעלבסטשטענדיגע קולטור פון דעם פאָלק**).

נאָר אויב די טעאָרעטיקער, וואָס האָבען יעמאָלט זיך אָנגע־
שלאָסען אָן דעם „בונד", קאָנען מיט א געוויסען רעכט פּרעטענ־
דירען אויף דעם נאָמען די „פאָטערס" פון דעם קולטורעלען
נאַציאָנאַליזם, אין זיין אונטערשייד פון דעם טעריטאָריעלען, ווע־
לען זיי אין דער פראַגע וועגען דעם גייסטיגען נאַציאָנאַ־
ליזם זעהר גערן איבערלאָזען הערץ דובנאָוו'ן ניט נאָר די ערשט־
לינגס־פּאַלמע, נאָר אויך א פּאַטענט אויף אַליין־בעזיץ.

אין דער קולטור־נאַציאָנאַלער קאָנצעפּציע פון די „בונדיסטען"

---

*) איך וויל מיך דאָ בערופען אויף מיינע „מיסלי אָב איסטאָרי־
טשעסקיך סוד'באַך יעווריסטוואַ" פון 1887 און „יעוורעי ק' יעווריאַך"
פון 1892. (1916).

**) בנוגע דעם „אידישען אַרבייטער" האָב איך געמאַכט א שטיקעל
טעות. דער זעקסטער נומער איז אַרויס ניט אין 1906, נאָר אין 1908.
אָבער אַזוי ווי די אַרטיקלען, וועגען וועלכע איך רעד דאָ, זענען געווען
געשריעבען פון מיר, (אונטער דעם פּסעוודאָנים „בן־אהוד"), בלייבט
מעהר גאָר נישט צו פערריכטען אין טעקסט. און בכלל קאָן מען היס־
טאָריש בעווייזען, אַז דעם „בונד'ס" אויטאָנאָמיזם האָט געשטאַמט פון
אַ ס אַ צ י אַ ל י ס ט י ש ע ן מקור און האָט גאָר ניט צו פערדאַנקען
הערץ דובנאָוו'ס טעאָריען. (1916).

און די „בונדיזירענדע" איז ניט אריין אפילו קיין שאָטען פון יענעם „גייסטיגען" נאַציאָנאַליזם, וואָס האָט זיך ביי הערן דובנאָוו'ן דאָגיש צונויפגעבונדען מיט דעם יודאאיזם, קאָדעטיזם און דער אבלייקענונג פון דעם קלאַסען־קאַמפף. דאָרטען איז קיין רעד ניט געווען וועגען דעם, אז דאָס פאָלק איז מחויב אָבצוהיטען און צו ענטוויקלען די אָדער יענע רעליגיעזע, פילאָסאָפישע אָדער אפילו סאָציאַל־עטישע „טראַדיציעס", די אָדער יענע זיילען פון א „פיעל־הונדערט־יעהריגער קולטור".

איינגעגלויבטע אנהענגער פון דעם פרינציפּ פון דער פרייער פערזענליכקייט און דעם פרייען קריטישען געדאַנק, האָבען זיי געוואָלט אויסקעמפען פאַר זייער פאָלק אַזעלכע פאָרמען פון דעם נאַציאָנאַלען לעבען אין גלות, וואָס זאָלען גאַראַנטירען יעדען יחיד די מעגליכקייט צו בלייבען אין דעם גבול פון זיין פאָלק און דעם פאָלק די מעגליכקייט צו ענטוויקלען זיין נאַציאָנאַליטעט, אפילו אויך יעמאָלט, ווען זיי ביידען, סיי דעם יחיד, סיי דעם פאָלק, וואָלט אויסגעקומען אַרויס צו וואַרפען איבער'ן באָרט, — ווייל ער האָט אויפגעהערט צו טויגען, — דעם גאַנצען (אות באות: ד ע ם ג א נ צ ע ן) גייסטיגען באַגאַזש, וועלכען אונזער פאָלק האָט געשלעפּט מיט זיך אין א משך פון יאָהרהונדערטען: דעם ג א נ צ ע ן י ו ד א א י ז ם, מיט זיין גאַנצער רעליגיע, פילאָסאָפיע און מאָראַל.

דאָס הייסט ניט, אַז זיי האָבען זיך פּרינציפּיעל און לגמרי נעגאַטיוו בעצויגען צו יענער גאַנצער קולטורעלער ירושה, וואָס איז אויסגעאַרבייט געוואָרען פון דעם אידישען פאָלק. דער שרייבער פון די ציילען, וואָס האָט זיך בעטייליגט אין אויסאַרבייטען די טעאָריע פון'ם קולטורעלען נאַציאָנאַליזם, איז שוין אויך יעמאָלט געווען איבערצייגט, — און איז עד היום געבליבען ביי זיין איבערצייגונג, — אַז ניט אַלץ איז צופוילט אין די אַלטע אוצרות פון אונזער פאָלק. ער גלויבט, אַז א קריטישע דורכמוסטערונג פון אונזער קולטורעלער ירושה וועט אַרויסברענגען אומגעהויערע אוצרות פון אַזוינע גייסטיגע רייכטימער, וואָס ניט נאָר וועלען מיר זיך ניט דאַרפען שעהמען פאַר זיי, נאָר וואָס וועלען אַרויפלעגען א חוב אויף אונזער אינטעליגענץ, פאַראַנדעראַרבייטען זיי און מאַכען זיי פאַר דעם אייגענטום פון דער גאַנצער מענשהייט.

אָבער אויך פאַר אונז וועט זייער ווערטה בעשטעהן ניט אין דעם, וואָס זיי זענען אויסגעאַרבייט געוואָרען פון אונזערע אבות, נאָר אין יענע טיפע אַלגעמיין־מענשליכע יסודות, וואָס געפינען זיך אין זיי. פאַר אונז זענען יענע אוצרות ענג צונויפגעוועבט מיט געוויסע שאַטירונגען פון אונזער ריין אידישער פסיכיק. אָבער זיי קאָנען גאַנץ זיכער אַריבערגענאָמען ווערן אין אַנדערע נאַציאָנאַלע פורעמס און ווערן א טייל פון דער זיך ענטוויקלענדער מענשליכער קולטור.

פון דעסטוועגען, ווי רויזענפאַרביג מיר זאָלען ניט קוקען אויף דעם ווערטה פון געוויסע עלעמענטען אין דעם אַלט־אידישען שאַפען, קאָנען מיר זיי קיינעם ניט אָנהענגען, ניט נאָר ניט דער מענשהייט, נאָר אפילו ניט דעם אייגענעם פאָלק. זייער טריאומף אין דעם קאַמף פון מענשליכע געדאַנקען קאָן און זאָל, אפילו ביי דעם אידישען פאָלק, דערגרייכט ווערן נאָר אויף איין איינציגען אופן: דורך דעם קאַמף פון אידעען.

און אפילו יעמאָלט, ווען זיי זאָלען האָבען געזיעגט, טאָהרען זיי ניט ווערן קיין צענז, וואָס בעשטימט די צוגעהעריגקייט צו דער אידישער נאַציאָנאַליטעט. די דאָזיגע צוגעהעריגקייט דאַרף אויך ביי אונז זיין, ווי ביי אַלע פעלקער, לחלוטין אומאָבהענגיג פון וועלכע עס איז מיינונגען און גלויבונגען.

מען קאָן זיין א איד ניט נאָר „לויט דעם בעל־שם אָדער לויט ספינאָזאַ“. מען קאָן זיין א איד אויך לויט ישו, דעם קריסט. איך קאָן זיין אַן אָנהענגער פון דעם „מיסטישען עראָטיזם“, לאָמיר זאָגען, לויט שבתי־צבי, אָבער אויב אין דעם פונקט געפעלט מיר בעסער הערר וויאטשעסלאַוו איוואַנאָוו, האָר איך דערפון ניט אויף צו זיין א איד.

אַלע שאַטירונגען פון דעם פילאָסאָפישען, רעליגיעזען און סאָציאַל־פאָליטישען געדאַנק, די גאַנצע גאַמע פון דעם מענשליכען אמת־זוכען און פון מענשליכע בעראַירונגען טאָהרען ניט אויסגעשלאָסען ווערן פון דער אידישער בעשאַפונגס־ספערע. אַזאַ אָדער אַן אַנדער געדאַנקען־קרייז, וואָס זאָל זיין אָבליגאַטאָריש פאַר דעם אידישען פאָלק, וועט, ווי ברייט ער זאָל ניט זיין, אומבעדינגט

בעשאַפען אַ ווייטע ספערע פון **פערבאָטענע געדאַנקען־פּרובטען**, וואָס ליגען דרויסען פון איהם. און מיט דעם וואָלט געמוזט געהן האַנד אין האַנד אַן אינקוויזיטאָריש גראָבען זיך אין דעם אַנדערנ׳ס געוויסען, אַן אומגעזעצליך אריין רייסען זיך פון דער נאַציע אין די העכסט אינטימע עולמות פון דעם יחיד׳ס לעבען.

אַן אָבליגאַטאָרישע וועלט־אַנשויאונג, ווען אפילו זי וואָלט בעשטאַנען נאָר אין דעם, מען זאָל ניט צולאָזע, קיין אַנשויאונגען, וואָס זענען „שעדליך" פאַר׳ן פאָלק, וואָלט או פגעהאַלטען און פערא ייבינט דעם אַנטאַגאָניזם צווישען די אָפיציעלע אַנשויאונגען פון דעם פאָלק און די פרייהייטליעבענדע שטרעבונגען פון דעם יחיד, — אַן אַנטאַגאָניזם, וואָס האָט ביז אהער במעט אומעטום געהערשט אין דער אידישער געשיכטע און וואָס שטעלט מיט זיך פאַר איהר העכסט טראַגישע און אַם ווענינגסטען סימפּאַטישע זייט.

די אָבליגאַטאָרישע וועלט־אַנשויאונג וואָלט בלי־ספק פערמשפּט דאָס פאָלק צו אַ שטיל־שטאַנד אָדער אפילו צו אַ גייסטיגען רעגרעס, ווען עס זאָל זיך ארויסווייזען, אַז דער פראָגרעס פון דעם אַלגעמיין־מענשליכען געדאַנק געהט ניט נאָר להיפך צו די אָדער יענע פאָרמען און ערשיינונגען פון יענער וועלט־אַנשויאונג, נאָר איז אַבסאָלוט פיינדליך צו זיינע פונדאַמענטאַלע פּרינציפּען.

אַזאַ אָדער אַן אַנדערער ארויפגעצוואונגענער געדאַנקען־גאַנג, אפילו דער אָדער יענער קרייז פון גייסטיגע אינטערעסען, וואָס זאָל לכתחילה דיקטירט ווערן דעם פאָלק, וועט אומפערמיידליך מוזען פיהרען דערצו, אַז די מעהר רעוואָלוציאָנערע פערזענליכקייטען, די וואָס נעהען זיך אַם ראַדיקאַלסטען פאַנאַנדער מיט זייער סביבה, וועלען זיין געצוואונגען צו **פערלאָזען** דאָס אייגענע פאָלק און זעהען צושטעהן צו אַנדערע, פרייערע פעלקער און קולטורען.

יענע פערזענליכקייטען זענען אָבער גראָד דער פערמענט, וואָס לאָזט ניט רוהען דעם קולטורעלען פּראָגרעס. זיי דריקען אוים אַלע יענע רעוואָלוציאָנערע פּרינציפּען, וואָס זענען אַנגעוואַקסען אין אַלע צווייגען פון דעם פאָלקס־לעבען. געהען זיי אוועק, יעמאָלט וועלען בלייבען אין דער היים, ווי טרייע קינדער, נאָר די צרה׳דיגע

בינוני'ס מיט דעם ענגען, פיליסטערישען האָריזאָנט פאַר זייערע געדאַנקען און געפיהלען.

די גאַנצע געשיכטע פון דעם אידישען פאָלק בעווייזט די ריכטיגקייט פון דעם נאָר וואָס געזאָגטען און שטעלט גענוג קלאָר ארויס אָט די הויפּט־צרה פון דעם אידישען לעבען אין גלות.

הערן דובנאָוו'ס פּראָגראַם שאַפט ניט אָב די צרה. ער בעפרייט ניט דעם אידישען געדאַנק פון יענע נעצען און קייטען, וועלכע די אידישע נאַציע האָט ארויפגעלעגט אויף איהם, דעם געדאַנקען, מיין איך, אין די אינטערעסען פון דער נאַציאָנאַלער זעלבסטדערהאַלטונג. הערר דובנאָוו שטרעבט נאָר צו בעגילדען יענע קייטען, מאַכען זיי לייכטער, ניט אזוי שניידענד און צוגעבען זיי דעם אויסזעהען פון נאַציאָנאַלע „בראַסלעטען", וועלכע יעדער איד זאָל דאַרפען טראָגען מיט שטאָלץ.

דער קולטורעלער נאַציאָנאַליזם פון די „בונדיזירענדע" איז ניט געוועזען שולדיג אין אזעלכע גרייזען. אונז האָט זיך געדוכט, אז מען קאָן אין גלות גופא דערשלאָגען זיך צו גאַנץ נאָרמאַלע בעדינגונגען פאַר דער ענטוויקעלונג פון דער אידישער נאַציאָנאַליטעט.

מען דאַרף נאָר אויסקעמפען נאַציאָנאַלע רעכט פאַר דעם אידישען פאָלק, מען דאַרף נאָר דורך פּאַסיגע ריין־אידישע ערציעהונגס־און קולטור־אנשטאַלטען אויפהעיבען די גערעדטע אידישע שפּראַך (דעם אזוי אָנגערופענעם זשאַרגאָן) צו דער מדרגה פון א ליטעראַריש־וויסענשאַפטליכער, נ א צ י אָ נ א ל ע ר שפּראַך, און די דערהאַלטונג פון דער אידישער נאַציאָנאַליטעט איז פערוואָרענט אויף אזוינע בעדינגונגען, וואָס וועלען מאַכען לחלוטין איבריג די צונעהערינגקייט צו געוויסע רעליגיעז־פילאָסאָפישע טראַדיציעס.

די אידישע איינצעל־פּערזענליכקייטען וועלען זיך בעפרייען פון אַלע שטריק, וואָס די נאַציע לעגט אויף זיי ארויף אין דעם נאָמען פון איהר דערהאַלטונג. צונויפגעבונדען אין איינעם דורך דער איינהייט פון דער אידישער שפּראַך און אויך דורך יענעם נאַטירליכען שטרעבען צו זיין זעלבסטשטענדיג און פריי פון אנדערע פעלקער, וואָס יעדעם פאָלק ווייזט ארויס, בעת עס פערענטפערט זיינע קולטורעלע פּראָבלעמען, וועלען אויף

די אידען, ווי אַלע אַנדערע פעלקער, גאַנץ נאַטירליך, אָהן אַ ברעפעל „העבראַאיזם“ און „טראַגיזם“, יזהן אַ בעזונדערע אנשטרענגונג פון דעם נאַציאָנאַלען ווילען, לעבען אַן אייגענעם נאַציאָנאַלען לעבען, ד. ה. איבעראַרבייטען אויף זייער אייגענעם אופן דעם גאַנצען מעכטיגען אוצר פון דער אַלגעמיין־מענשליכער קולטור, אפילו יענעם טייל, וואָס איז ביז אַהער געווען אַ פערבאָטענע פרוכט פאַר דער אידישער נאַציאָנאַליטעט, ווייל זי האָט געשטעלט אין געפאַהר די זעלבסטשטענדיגע עקזיסטענץ פון דער נאַציע.

אויב די מאַיאָריטעט פון דעם אידישען פאָלק וואָלט זיך ווען עס איז פעראינטערעסירט אין קריסטענטום, וואָלט זי געקאָנט אננעהמען די קריסטליכע אמונה אויף פאָרמעל און זי וואָלט דערביי גאָרנישט ניט געליטען אין דעם נאַציאָנאַלען זין. אַ קריסטענטום, וואָס וואָלט געוואָרען די אמונה פון אַ בעדייטענדען צאָהל אידען, וואָלט אומפערמיידליך בעקומען אַן אייגענעם אָריגינעלען כאַראַקטער, וואָס שטימט צונויף מיט די בעשאַפונגס־פאָרמען פון דער אידישער פסיכאָ־פיזישער אָרגאַניזאַציע.

דעמזעלביגען נאַציאָנאַלען כאַראַקטער וואָלט אויך אָנגענומען יעדער אנדער געדאַנקען־סיסטעם, אויב אַ בעדייטענדע צאָהל אידען וואָלט אַריבערגענומען איהם פון דער אַרומיגער סביבה און אויב ער וואָלט ווערן ווייטער פאַנאַנדערגעאַרבייט פון אידישע קרעפטען אין דעם גבול פון דער אידישער נאַציאָנאַליטעט.

די אידישע סאָציאַליסטישע אינטעליגענץ וואָלט געקאָנט פריי און אָהן מורא פאַנאַנדערוויקלען די פאָהן פון דעם אַלוועלטליכען סאָציאַליזם פאַר די אידישע אַרבייטענדע מאַסען, אין איינעם מיט זיי אריינגעהמען אין די אייגענע הענד דעם גורל פון דער היסטאָרישער ענטוויקלונג פון דעם אידישען פאָלק און, דורך דעם קלאַסען־קאַמף פון דער אידישער אַרבייט אַנטגעגען דעם אידישען קאַפיטאַל, דורך דעם אַנטייל־נעהמען אין דער אַלוועלטליכער בעפרייאונגס־בעוועגונג פון דעם סאָציאַליזם, פערזיכערן דעם טריאומף פון זיינע אידעאַלען אויך אין די גרעניצען פון דער אידישער נאַציאָנאַליטעט. אין דער משפחה פון דער בעפרייטער מענשהייט, וואָלט דאָס אידישע פאָלק פערנומען, ווי אַ נ אַ צ י ע, יענעם גלייכבע־

רעכטיגטען פלאץ, וועלכען דער אינטערנאציאנאלער סאציאליזם גאראנטירט אלע פעלקער אהן אן אויסנאהם.

דער קולטורעלער נאציאנאליזם פון די „בונדיזירענדע" איז, לויט זיינע טעארעטישע אנשויאונגען און אידעאלען, געווען אקוראט אזוי ווייט פון הערן דובנאוו'ס „גייסטיג־קולטורעלען" נאציאנאליזם, אויף וויפיעל דער סאציאליזם איז ווייט פון דעם קאדעטיזם.

עס איז ניט דא דער ארט אויסצורעכענען אלע יענע פערשיידענע ארגומענטען, וואס האבען געצוואונגען דעם אידישען נאציאנאל־סאציאליסטישען געדאנק זיך אבצוזאגען פון דעם גלות־נאציאנאליזם און איינצוזעהען יענעם, אין מיינע אויגען, בעשיינפערליכען אמת, אז עס איז אוממעגליך צו האבען א פרייע קולטורעלע אונאבהענגיגקייט דארטען, וואו עס איז ניטא קיין באדען פון אייגענע לאנד אונטער די פיס. אלע צווייגען פון דער מענשליכער קולטור זענען צונויפגעוואקסען אין איינעם און די הויפט ראליע אין זיי שפיעלען די סאציאל־פאליטישע און די עקאנאמישע בעציעהונגען. כדי צו האבען א זעלבסטשטענדיגען קולטורעלען לעבען בכלל, מוז מען דעריבער פריהער האבען די מעגליכקייט זעלבסטשטענדיג איינצוארדענען דאס עקאנאמישע און דאס סאציאל־פאליטישע לעבען פון דעם פאלק. אבער דאס ווידער איז פון זיין זייט אוממעגליך דורכצופיהרען אהן אן אייגענעם לאנד, ד. ה. אהן א טעריטאריע מיט א האמאגענער אידישער בעפעלקערונג, פערבונדען מיט דעם רעכט איינצוארדענען די יסודות פון דעם עקאנאמישען לעבען אזוי ווי דאס שטימט צוגויף מיט דעם ווילען פון דער מאיאריטעט.

עס איז אויך ניט דא דער ארט אבצושטעלען זיך באריכות אויף דעם בעוויז פון יענעם געדאנק, אז דער „דריטער אגרעגאט־צושטאנד" פון א קולטורעלער נאציע, — דער „גאזפארמיגער" אדער „גייסטיגער", — וועט פאזיטיוו פארדערן, מען זאל אנווענדען אן אומגעהויערע מאסע ענערגיע, כדי גובר צו זיין די אנציעהונגס־קראפט פון די שטארקערע, סאלידערע נאציאנאלע קערפערס און כדי איינצוהאלטען די „קינעטישערע" טיילכעלעך אין דעם גבול פון דעם „לופט־ארטיגען" גאנצען.

ניט קוקענדיג אויף אלע אנשטרענגונגען פון דעם נאציאנאלען

ווילען, וועט א טייל פון דעם אידישען פאָלק, — און דוקא פון זיינע *בעסטע* קינדער, — זיך אבשפּאַלטען פון איהם, אַן אנדער טייל וועט אומפּענדלען, ווי אַן אומרוה, צווישען צוויי פּאָליוסען פון קולטורעלער צוציעהונג, נאָך א טייל וועט זיך איינמאַרינירען אין הערמעטיש פערמאַכטע כלים פון דעם טראַדיציאָנאַלען יודענטהום, און נאָר די קאָמפּראָמיסליכע מיטעלמעסיגקייט וועט אויסארביטען א מין „גייסטיגען" נאַציאָנאַליזם, אָהן ברייטע פערספּעקטיווען און אידעאַלען, אָהן א גרויסען שוואונג פון נאַציאָנאַלען שאַפען און וועט אַנשטרענגען דעם גאַנצען „נאַציאָנאַלען ווילען צום לעבען", כדי אויסצומיידען די עקסטרעמען אין דעם רעליגיעזען, פילאָסאָפישען און סאָציאַל־פּאָליטישען געדאַנק. אָם־דער־וואָכען וועט זי, אין דעם עפענטליכען און דעם פּאָליטישען לעבען, זיך נאָבשלעפּען נאָך דעם עק פון אקוראַט אזא קאָמפּראָמיסליכער מיטעלמעסיגקייט ביי די אנדערע פעלקער און נאָר אין שבתים און יום־טובים וועט זי מיט דערזעלביגער אבגעהיטקייט וועבען יענע „גייסטיגע" שפּינוועבס, וואָס דאַרף אבהיטען דאָס אידישע פּאָלק פון דער „פּערמאַנענטער געפאַהר" — פערשלונגען צו ווערן פון די אנדערע פעלקער.

הערר דובנאָוו זעהט אין אזא „פּערמאַנענטען" לעבען איבער אַן אבגרונד א בעזונדער „טראַגיזם און העראָאיזם" און דערבליקט אין איהם דעם דערקענונגס־שטריך פון דער אידישער געשיכטע, איהר בעצויבערנדען חן. אבער הערר דובנאָוו, ווי עס שיינט, לאָזט ארויס פון אויג איין איינציגען, זעהר וויכטיגען אומשטאַנד.

דאָס אידישע פּאָלק לעבט און הערט ניט אויף צו לעבען איבער'ן אבגרונד, בעזעעלט דורך דעם ליידענשאַפטליכען גלויבען: *אז ער וועט אין גיכען אויסגעלעזט ווערן פון אזא לעבען.* ער האָט אריבערגעטראָגען אלע יסורים פון גלות, ווייל ער איז געוועזן איבערצייגט, אז צו דעם גלות דאַרף קומען א סוף, *אז ער וועט זיך באלד צוריק אומקעהרען אין זיין אייגען לאנד און דאָרטען וועט ער אָנהויבען פיהרען א פרייען, זעלבסטשטענדיגען לעבען און וועט אלע פעלקער בעווייזען א ביי־*

שפּיעל, ווי אזוי מען זאָל פערווירקליכען דעם יושר בין אדם לחבירו.

אָט צו דעם נאַציאָנאַלען טרוים אונזערן וועגען אַן אַלוועלטליכער מיסיע פון אידישען פאָלק אין זיין איינגענעם לאַנד קאָן מען זיך אוועקשטעלען, ווי מען וויל. אָבער נאָר אָט דער נאַציאָנאַלער טרוים, אָט דער נאַציאָנאַלער גלויבען האָט ארום געוועבט מיט הערָאאישער, טראַגישער שעהנקייט די היסטאָרישע שיקזאַלען פון דעם אידישען פאָלק אין גלות.

נעהמט ארויס פון דער אידישער געשיכטע אָט די נשמה, נעהמט ביי איהר אוועק אפילו נאָר דעם טרוים וועגען נאַציאָנאַלע אונאָבהענגיגקייט, און די גאַנצע אידישע געשיכטע בעוויזט זיך פאַר אונז יעמאָלט ניט אין אַ הערָאאישער, נאָר גאָר אין אַ פּאַטאָלאָגישער בעלייכטונג, און איהר גאַנצער הערָאאיזם ברענגט אונז אַקוראַט אַזוי וועניג אריין אין התלהבות, ווי וועניג מיר ווערן נתפּעל פון אַלע יענע הערָאאישע זעלבסט־פּייניגונגען, וואָס ווערן דורכגעפיהרט פון סעקטאַנטישע פאַנאַטיקער, ווען זיי פאַלען אריין אין אַ רעליגיעזען עקסטאַז.

הערר דובנאָוו מונטערט אויף דאָס אידישע פאָלק, ער זאָל אויך אויף ווייטער ניט אויפהערען „טראַגדירען" און „העלדעוועון", — אויב מען קאָן זיך אַזוי אויסדריקען, — ניט אין דעם נאָמען פון אַ דורכאויס אונאָבהענגיגען נאַציאָנאַלען לעבען, נאָר אין דעם נאָמען „פון דעם „עוואָליוציאָנערען יודאַאיזם". דער לעזער האָט אַ רעכט צו פאָרדערן פון איהם, ער זאָל דאָך אַ מאָל דערקלערען וואָס פאַר אַ מין בריאה דאָס איז, אָט דער „עוואָליוציאָנערער יודאַאיזם", וואָס צוליעב איהם זאָל זיך לוינען צו בלייבען אין אַ „פערמאַנענטער געפאַהר".

ליידער האָבען מיר אין דעם גאַנצען בוך „בריעוו" ניט געפונען קיין איין שורה, וואָס זאָל אונז אַנווייזען יענע יסודות פון דעם יודאַאיזם, וואָס זענען טהייער העררן דובנאָוו'ן; אויף יענע אייביגע שטריכען, וואָס שיידען ארויס דעם יודאַאיזם פון דעם גאַנצען סכום גייסטיגע שטרעמונגען און וואָס גיבען איהם די מעגליכקייט, עוואָליוציאָנירענדיג, אייביג בלייבען יודאַאיזם.

איבער דעם גאַנצען בוך פון דעם „בריעוו" טראָגט זיך ארום

הערךן דובנאָוו'ס „גייסטיגער נאַציאָנאַליזם", ווי דער „רוח אלהים" איבער'ן אָבגרונד און, ווי, כביכול, דער רוח אלהים, פערבאָרגט ער אין עקשנות זיין פנים פון יעדען בשר־ודם. מיר האָבען קיין רעכט ניט צו צווייפלען, אַז אין הערךן דובנאָוו'ס געדאַנקען האָט דער יודאאיזם אַ בעשטימטען „צלם ודמות".. אָבער עס איז ווענינ צו האָבען איהם נאָר אין געדאַנקען!

אַ טעאָריע, וואָס פאָרדערט, אַז דאָס אידישע פאָלק זאָל זיך דערהאַלטען צוליעב אַ בעשטימטער א י ד ע ע, האָט ק ו ד ם כ ל בעדאַרפט דערקלערען דעם אינהאַלט פון יענער אידעע, פערטיידיגען איהר רעכט אויף עקזיסטענץ און ווייטערדיגע ענטוויקעלונג; גע־דאַרפט בעווייזען, אַז נאָר דאָס אידישע פאָלק קאָן אויספיהרען אָט די מיסיע, און ערשט דערנאָך זיך נעהמען פאַר יענע פראַקטישע אויספיהרען, וואָס ווערן דיקטירט פון דער אידעע.

אמת, וואָס פאַר אַ שעהנעם „צלם וצמות" דער דובנאָוו'שער יודאאיזם זאָל ניט האָבען דערביי אַרויסגעוויזען, וואָלט ער ניט געקאָנט דיענען ניט ווי אַ ציעל פאַר רעהאַביליטרען דעם גלות און ניט ווי אַ באַזיס פאַר דעם נאַציאָנאַלען לעבען. מחמת יעדער בע־שטימטער אידעעלער אינהאַלט מאַכט זיינע אָנהענגער ניט פאַר קינדער פון איין נאַציע, נאָר פאַר גלויביגע פון איין אמונה. בע־פרייען די נאַציע פון אַן אָבליגאַטאָרישער רעליגיע און פון וועלכע עס איז אָבליגאַטאָרישע אַנשויאונגען איבערהויפט, — דאָס איז די הויפט־בעדינגונג פאַר איהר פרייער גייסטיגער ענטוויקעלונג. נאָר דערפאַר וואָלט הערךן דובנאָוו'ס גאַנצע טעאָריע לפחות געהאַט יעמאָלט אַ וואָסער עס איז „צלם ודמות". איצטער אָבער איז זיין „גייסטיגער נאַציאָנאַליזם" אַזאַ: ניט נאָר ער ראָטה דעם אידישען פאָלק ער זאָל זיך אייביג אַרומטראָגען איבער'ן אָבגרונד, נאָר ער האָט אַליין אויך ניט קיין ברעקעל טעאָרעטישען גרונט אונטער זיינע פיס.

אין הערךן דובנאָוו'ס גאַנצער לעהרע זענען נאָר דאָ צוויי עלע־מענטען, וואָס זענען טיעף ריכטיג און לעבענסקרעפטיג. איינער פון זיי איז דער קאַמף אַנטקעגען דער אַסימילאַציע, וואָס איהם האָט דער מחבר געווידמעט אַ סך בלעטער, פול אידעלען שכל און פון גרונד אמת'ען, הייסען געפיהל. דער צווייטער עלעמענט איז די פאָרדע־

רונג פון דער אידישער נאַציאָנאַלער ווידערבעלעבונג אין אַלע גלות־לענדער אויף די יסודות פון נאַציאָנאַל־רעכטליכע אויטאָנאָמיע.

דאָס נאַציאָנאַל־אויטאָנאָמיע לעבען אין גלות איז, ביי געוויסע בעדינגונגען, געוויס א פאָרטזעצונג פון דעם אידישען היסטאָרישען לעבען.

אונזער פאָלק האָט באמת בעוויזען דער וועלט א וואונדער. ווי אַן אַקראָבאַט אויף א שטריק, אזוי איז ער איבער אַן אָבגרונד געגאַנגען זיין היסטאָרישען וועג מיט א באַלאַנס אין די הענד, דעם רעליגיעזען גלויבען אין משיח. כל זמן ער וועט ניט האָבען קיין באָדען אונטער זיינע פיס, וועט ער ג ע צ וו א ו נ ג ע ן זיין ווייטער צו געהן דעמזעלביגען וועג. דער אידישער פּראָלעטאַריאַט און די סאָציאַליסטישע אינטעליגענץ, ווי די פאָרטגעשריטענסטע שיכטען פון פאָלק, וועלען ניט קאָנען אויסמיידען דיזעלביגע טרויעריגע היסטאָרישע נויטווענדיגקייט. אָבער אַנשטאָט דעם אַלטען, דורכאוים צופוילטען באַלאַנס, — דעם נאַציאָנאַל־רעליגיעזען גלויבען אין משיח, — גיעבען זיי אין די הענד פון דעם בלוט־אייגענעם פאָלק א נייעם באַלאַנס: — דעם גלויבען אין די אייגענע קרעפטען, וואָס דאַרפען ווידער אָבגעפרישט ווערען אין גלות. מיט די אייגענע כוחות, און נאָר מיט זיי אַליין דאַרף דאָס פאָלק זיך ערָאָבערן „לאַנד און פרייהייט".

די אידישע סאָציאַליסטען געהען דעם זעלביגען היסטאָרישען גלות־וועג אין איינעם מיט׳ן פאָלק, אָבער זיי אידעאַליזירען איהם ניט, זיי פערוואַנדלען ניט „די נויט אין א מצוה", ווי דאָס טהוט הערר דובנאָוו. זיי פערשטעהען גאַנץ גוט זיין „טראַגישען העראָאיזם", ווייל אויך אין זייער האַרצען לעבט דערזעלביגער אידעאַל, וואָס ביי דעם „אַלטען יודענטום", — דער אידעאַל פון דער פולער נאַציאָנאַלער ווידערבעלעבונג אין אַן אייגענעם לאַנד.

אָהן אָט דעם אידעאַל, וואָלט דער „טראַגישער העראָאיזם" פערוואַנדעלט געוואָרען אין „א טראַגי־קאָמישען העראָאיזם" פון א פּאָר קיינעם ניט ניצליכען, אומפּרוכטבאַרען און „פערגאַנגען־גנעפּעהרליכען" אַקראָבאַטענטום.

הערר דובנאָוו איז אַ מאָל געווען אַ קאָסמאָפּאָליט און ממילא אַן אַסימילאַטאָר. דאָס ווערט אויך אין זיינע „בריעוו" דערמאָהנט. איצטער זענען די בעסטע בלעטער פון זיין ווערק געווידמעט דעם קאַמף אַנטקעגען קאָסמאָפּאָליטיזם און אַסימילאַציע.

הייסט עס, אַז ער געהערט צו דער צאָהל פון יענע מענשען, וואָס ווערען ניט איין מאָל פאַר אַלע מאָל פערגליווערט אין אַ וועלכער עס איז דאָגמע. לאָמיר דעריבער האָפען, אַז אויך דער „גייסטיגער" נאַציאָנאַליזם איז ניט די לעצטע סטאַנציע אין העררן דובנאָוו'ס ענטוויקלונג.

מען קאָן זיין זיכער, אַז אויב די קראַפט פון זיין קריטישען געדאַנק וועט זיין אַקוראַט אַזוי שטאַרק, ווי טיעף עס איז זיין נאַציאָנאַלער געפיהל, ווי אויפריכטיג עס איז זיין צער איבער דער לאַגע פון אונזער פאָלק, וועט ער פריהער אָדער שפּעטער אוועק געבען זיינע אויסערגעווענטליכע פעהיגקייטען, כדי צו דיענען ניט דעם נאַציאָנאַלען ווילען צו לעבען איבער'ן אַבגרונד, נאָר דעם נאַציאָנאַלען ווילען צו אַ נאָרמאַלען מענשליכען לעבען אין אַן אייגענעם לאַנד.

בערן, שווייץ.